
Ramiz Dəniz

Müqəddəs missiya

III CİLD

Bakı - 2014

Rəyçi: - Xalq yazıçısı Çingiz Abdullayev
Redaktorlar: - filoloq Nəhayət Nakif qızı
filoloq Balaseyid Dəmircan
Kompüter yığılışı: - Sinay
Kompüter dizaynı: - Sevinc

Ramiz Dəniz. “Müqəddəs missiya”.
Bakı, “MM-S” müəssisəsi, 2014, 544 səh.
ISBN – 978-9952-8264-0-1

Birinci və ikinci cildlərdən məlumdur ki, Mərkəzi Çili sahillərinə yollanan ekspedisiya iştirakçıları aborijenlərlə gedən müharibədə məğlubiyyətə uğrayırlar. Ekspedisiyanın bəzi üzvləri döyüşlərdə həlak olur, bir çoxları isə araukan hindularına əsir düşürlər. Müharibənin ikinci mərhələsinə başlamamışdan əvvəl növbəti ekspedisiyanın rəhbərliyi qərara alır ki, ilk növbədə əsir düşmüş silahdaşlarını əsirlikdən azad etməlidirlər. Bu müqəddəs missiyanı yerinə yetirməkdən ötrü 16 nəfərdən ibarət olan təcrübəli, bacarıqlı və peşəkar döyüşçülərdən kəşfiyyat dəstəsi təşkil olunur və həmin dəstə fərdi üsulda düşməne qarşı sarsıdıcı zərbələr endirərək, həmin missiyanın öhdəsindən müvəffəqiyyətlə gələ bilir. Bununla da Araukaniyada gedən müharibənin ikinci mərhələsi başlanır.

D 4702060103
M 087-2014

© R.Dəniz 2014

*Əsərin nəşr olunmasında mənə maddi
və mənəvi yardım göstərdiyi üçün
Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft
Şirkətinin rəhbərliyinə təşəkkür və
minnətdarlığımı bildirirəm*

*Kitab Azərbaycan Respublikası
Dövlət Neft Şirkətinin ayırdığı
grant hesabına “Partnyor Elmin
İnkişafına Dəstək” İctimai Birliyinin
sifarişi əsasında çap olunmuşdur*

Ön söz

Azərbaycan ədəbiyyatı yaranmağa başladığı ilk dövrlərdən özünün korifey sənətçiləri ilə həmişə zəngin olmuşdur. Bu sənət adamlarının hər birinin ədəbiyyat tarixində özünəməxsus izi olmuş, öz dəsti-xətti ilə seçilmişdir. Bu yaxınlarda 1300 illik yubileyi qeyd olunan **“Kitabi-Dədə Qorqud”** dastanından, dünya ədəbiyyat xəzinəsinə ölməz **“Xəmsə”**sini bəxş edən Nizamidən, həmçinin Füzuli, Vaqif və bu kimi sənətçilərin həmişəyaşar əsərlərindən tutmuş bugünkü müasir soydaşlarımızın da əsərləri, öz ideya-bədii xüsusiyyətləri ilə seçilən incilər olmuşlar. Bununla yanaşı, Azərbaycan ədəbiyyatında çoxlu sayda novator sənərkərlərin də adını çəkmək olar. Hələ XX əsrin əvvəllərində Cəlil Məmməd-quluzadə, Mirzə Ələkbər Sabir kimi novatorlar satirik yazıları ilə şöhrətlənmiş, Mirzə Fətəli Axundov, Nəcəf bəy Vəzirov dram janrını Azərbaycan ədəbiyyatına gətirmiş, Yusif Vəzir Cəmənzəminli, Məmməd Səid Ordubadi roman janrında ilk qələm təcrübələrini yaratmışlar. Onların qoyduğu bu ənənə bütün XX əsr boyu davam etmiş, hətta hal-hazırda da XXI əsrin – müasirləşmə, kompüterləşmə əsrinin həm ictimai, həm mədəni, həm məişət, həm də ədəbi həyatımıza daxil olduğu bir vaxtda da öz dəyərini itirməmişlər.

İndi haqqında söhbət açacağımız Ramiz Əli oğlu Qasımov (Dəniz) də XX əsrin sonları XXI əsrin əvvəllərində Azər-

baycan ədəbiyyatında öz ilk addımlarını atan nasirlərimizdəndir. Ədəbiyyatımızda təməl daşı Məmməd Səid Ordubadi və Yusif Vəzir Cəmənzməinli tərəindən qoyulmuş tarixi roman janrı sonralar Fərman Kərimzadə, İsa Hüseynov (Muğanna), Əzizə Cəfərzadə, Əlisa Nicat, Mirzə İbrahimov, Məmməd İsmayilov kimi roman ustalarının qələmində daha da inkişaf etmişdir. Ramiz Qasimovun müraciət etdiyi janr tarixi roman janrı olsa da, nisbətən fərqli və nisbətən çətin mövzu ilə bağlıdır. Belə ki, digər müəlliflərdən fərqli olaraq, Ramiz Qasimov həm tarixi roman janrına macəra elementlərini də əlavə etmiş, həm də Azərbaycan tarixinin özəlliklərinə, keçmişinə deyil, bizə daha uzaq, bizdən daha fərqli olan xalqların – aborigenlərin həyatına, məişətinə, tarixinə müraciət etmişdir.

Bu mövzuda roman yazan adamın özünün də ağır çətinliklərdən keçməsi oxucunun onun yazdıqlarına inamı daha da artırır. Unutmaq olmaz ki, Ramiz Qasimov özü Qarabağ döyüşlərində yaxından iştirak etmişdir. Odlu müharibə səhnələri onun gözünün qarşısında adi bir savaş səhnəsi kimi daim yaşayır. Onda onun belə bir mövzuya müraciət etməsinə təbii baxmaq lazımdır. Yəqin ki, bütün bunlar da onun belə səhnələri daha canlı təsvir etməsinə yaxından köməkçi olmuşdur.

Üç cildədən ibarət olan bu romanın **“Konkistadorların Mərkəzi Çili sahillərində faciəli ölümü”** adlı birinci cildində oxucular İspan tarixinin qəhrəmanlıq səhifələri ilə yaxından tanış olmuş, Mərkəzi Çili sahillərinə gedən ekspedisiya qrupu-

nun üzvlərinin aborigenlərlə müharibə zamanı məğlubiyyətə uğramasından söhbət açılır. Çiliyə yollanan ekspedisiya qrupunun üzvlərindən bir neçəsi döyüşlərdə həlak olur, yerdə qalanların bir qismi isə araukan hindularına əsir düşürlər.

“Müqəddəs missiya” adlanan ikinci kitabda müəllifin mübarizlik ruhu sönməmiş, əksinə daha da alovlanmışdır. O, birinci kitabda əsir düşən ekspedisiya iştirakçılarını xilas etmək məqsədi ilə ikinci kitabda təsvir etdiyi 16 nəfər bacarıqlı, təcrübəli peşəkar döyüşçüdən ibarət olan kəşfiyyatçı dəstəsinin apardığı əməliyyatları elə canlı təsvir etmişdir ki, həmin səhnələr oxucunu rıqqətə gətirməyə bilmir. Belə ki, növbət ekspedisyanın rəhbərliyinin qərara aldığı kimi, bu kəşfiyyat dəstəsi ilk növbədə, əsir düşmüş silahdaşlarını əsirlikdən qurtarmaq üçün düşməyə qarşı elə sarsıdıcı zərbələr endirirlər ki, düşmən onların qarşısında davam gətirə bilmir və nəticədə bu missiyanın öhdəsindən müvəffəqiyyətlə gəlinir. Və beləliklə də, Araukaniyada gedən müharibənin, savaşın ikinci mərhələsi başlanır.

“Cənnətə gedənlər cəhənnəmə düşürlər” adlı üçüncü kitabın əsas mövzusu Araukaniyada gedən müharibənin son dövrünü əks etdirir. Perudan gələn ekspedisiya qrupu aborigenlərə qarşı ardıcıl olaraq güclü zərbələr endirir. Ölkənin çox hissəsi ispanlar tərəfindən işğal ediləndən sonra Araukaniyada yenidən sakit, firavan həyat qurmaq, dövlət orqanları yaratmaqdan ötrü Perudan əlavə qüvvələr gətirilməyə başlayır. Müxtəlif təbəqələrdən olan kolondatorlar Araukaniyanı da

cənnət məkanı hesab edirlər. Lakin fikirləşdiklərinin əksi ilə qarşılaşan ispanlar buradakı əhalinin döyüşkənlik, yenilməz ruhunun qarşısında özlərinin yanıldıqlarını başa düşürlər. Onlar anlayırlar ki, cənnətə yox, cəhənnəmə düşüblər. Üçüncü kitabın adı da məhz buradan götürülmüş, bu məramı açıqlayır. Və nəhayət, sonda qraf Ferdinand Morelosun təcrübəsizliyi, səhvi ucbatından yüzlərlə döyüşçünün qanı bahasına əldə edilən qələbə ispanların məğlubiyyətinə gətirib çıxarır və üsyana qalxan araukanlar böyük qurbanlar hesabına öz ölkələrini ispanlardan təmizləyirlər. Və beləliklə də, bu qələbə ilə trilogiyaya son qoyulur.

İspan tarixinin müəyyən bir hissəsini əhatə edən “Konkista”, o cümlədən, indiki Çilinin tarixinin böyük hissəsini təşkil edən Araukan müharibəsinin bir çox detalları, konkistadorlarla aborigenlərin həyatı və mübarizəsi, həmin dövrdəki siyasi və tarixi ab-hava, Qərbi Avropanın hegemon dövlətlərinin tarixi vəziyyəti, XVI əsrin sonuna qədər ispanların təşkil etdikləri ən yaddaqalan, eyni zamanda çoxları tərəfindən eşidilməyən mühüm coğrafi əhəmiyyət kəsb edən coğrafi səyahətlərdən, İspaniya ilə Çili ilə yanaşı Peru və Ekvadorun maraqlı olan tarixi ilə məhz bu trilogiyanın vasitəsilə öyrənmək olur.

Müəllifin yaradıcılıq bacarığı ondan ibarətdir ki, o, Mərkəzi Çiliyə daxil olan bir çox coğrafi məkanları, flora və faunasını, oranın iqlimini, relyefini, aborigenlərin yaşayış tərzini elə göstərir ki, sanki həmin ərazidə uzun müddət

yaşayıb fəaliyyət göstərilibdir. Ümumiyyətlə, Ramiz Qasımov çoxsaylı oxucu üçün maraqlı görünən və heyranedici sayılan bir çox məlumatların əldə edilməsinə böyük şərait yaradır. Bioqrafik, tarixi, coğrafi, etnoqrafik, arxeoloji, yelkən dənizçiliyi ilə bağlı olan məlumatların bolluğu və həmin dövrün gəmiləri ilə coşmuş okeanla, şiltaq təbiətlə mübarizə aparmaq üsulları müəllifin çoxsahəli bilgiyə malik olmasından xəbər verir.

Bu vaxta qədər yalnız tərcümə ədəbiyyatında rast gəldiyimiz bu mövzuya toxunub, Azərbaycan ədəbiyyatında yeni iz açan Ramiz Qasımoğlu bu yolda daha uğurlu addımlar atıb, daha maraqlı əsərlər yaratmağı arzulayıram və bu yolda ona uğurlar diləyirəm. İnanıram ki, oxucular da bu əsərlərə öz həqiqi qiymətini verəcək və dəyərləndirəcəklər.

Xalq yazıçısı Çingiz Abdullayev

I hissə:

İkinci ekspedisiyanın Peruda tam təşkil edilməsi

I fəsil. İspaniya kralı II Filippnin maraq dairəsi

İspaniya kralı II Filipp Habsburq Avropada və Yeni Dünya sahillərində müharibələr aparmasına baxmayaraq, İspaniyanın ərazisində daxili sabitlik hökm sürürdü. Lakin bu o demək deyildi, əhali Pireney yarımadasında şad və fırvan yaşayır. Kralın apardığı müharibələrin bütün ağır yükünü əhali öz çiyində daşıyırdı. Kral məmurlarının dediyi kimi bütün müharibələr yalnız İspaniyanın xeyrinə görə aparılırdı. Bununla da II Filipp öz krallığının mövqeyini bütün regionlarda möhkəmlətməyə çalışırdı. Bütün rəqiblər və qonşular İspaniyanın qarşısında tir-tir əsməliydı. Əks təqdirdə kral həmin opponentlərə qarşı zor tətbiq edirdi. Bütün bu işlərə o, Madriddən 52 km. aralıda tikdirdiyi Eskorial adlı saray-monastrdan başçılıq edirdi. Gözəl memarlıq üslubu ilə tikilən bu saray bir növ qala simasını xatırladırdı və demək olar ki, II Filippin istədiyi kimi yaranmışdır. Eskorial sarayı 1563-cü ildə İspaniyanın ən məşhur memarı sayılan Xuan de Toledo tərəfindən tikilməyə başlamışdır. Şəxsən II Filippin təklifi ilə 1567-ci ildə, o dövrdə İspaniyanın daha məşhur memarı Xuan Errera Madridə gəlir və o, həmin tikintiyə başçılıq edərək, 1584-cü ildə Eskorial sarayını krala təhvil verir. Elə həmin ildən başlayaraq, kral Eskorialda daimi yaşamağa başlayır və

bütün fərmanları burada imzalayırdı. İspaniyanın tanınmış qrandları və idalqoları kral ilə görüşmək üçün məhz bura gəlirdilər.

Araukaniyanın fəth edilməsi üçün katalon zadəganlarından təşkil edilmiş ekspedisiyanın yola düşməsindən düz 7 ay keçirdi və II Filipp məsələ ilə əlaqədar olaraq polkovnik Alonso Odovaldonu Eskoriala dəvət edir. Aprel ayının 30-da dəvət alan katalon zabiti bir gündən sonra özünü Eskoriala çatdırır.

Kral ilə görüş mayın 1-də mərmər zalda baş verir. Görüş məxfi xarakter daşıdığına görə zalda kral ilə Alonsodan başqa yalnız II Filippin sədaqətli favoriti vardı. O, da ki, Alonsonun arxasında qapıya yaxın bir yerdə dayanmışdı.

- Mən İspaniyanın rifahı naminə əlimdən gələni edirəm, ancaq məmurlar onlara verilən öhdəlikləri lazımınca yerinə yetirə bilmirlər. Mən heç cürə belə bir nəticədən razı qala bilmərəm. Bunun sayəsində İspaniyanın düşmənləri və Avropanın bir çox yerlərində kök salmış laməzhəblər, artıq yavaş-yavaş baş qaldırmağa başlayıblar. Niderlandda başlanan müharibə isə hələ başa çatmayıb.

- Əlahəzrət, bütün Niderlandı laməzhəblər, protestantlar və xaricdən gələn muzzdlu döyüşçülər bürüyüb. Onlar sizin Niderlandda apardığınız siyasətə qarşı çıxır və İspaniyanın oradakı hegemonluğuna güclü zərbələr endirirlər. Sizin

Niderlanddakı canişininiz Alessandro Farneze göstərişlərinizi yerinə yetirərək krallığımızın düşmənlərinə sarsıdıcı zərbələr endirir. Artıq Flandriya və bir çox cənub əyalətləri bizimkilərin əlindədir və hazırda güclü döyüşlər şimal əyalətlərində gedir.

- Vaxt gələcək, mən Niderlandın bütün ərazisini laməzhəblərin və protestantların sümükləri ilə dolduracağam. - deyər iti və qorxunc nəzərlərini gizlədə bilməyən kral ikrah hissi ilə dilləndi. - Onların sümüklərindən bəndlər düzəltdirəcəyəm ki, Şimal dənizinin suları bir daha Niderland torpaqlarını basmasın. Çünki həmin sular Britaniya adalarında yaşayan protestantların təzyiqi altında Niderlanda daxil olur və orada yaşayan əhalinin böyük əksəriyyətini öz ideyaları ilə xəstələndirirlər. Alessandro Farneze bacarıqlı sərkərdə olsa da, heç cürə mənim ümidlərimi doğrultmur. Onun fəaliyyəti məni qane etmir.

Alonso o dəqiqə başa düşdü kral nə demək istəyir. Əgər, II Filipp Alessandro Farnezenin fəaliyyətindən narazıdırsa, deməli tezliklə Niderlanddakı canişin yenisi ilə əvəz olunacaq. Polkovnik fikirləşdi ki, bəs kral nəyə görə bu fikrini onunla bölüşür? Olmaya İspaniyanın monarxı onu canişin təyin etmək istəyir? Bu heç cürə həqiqət ola bilməz. Ona görə ki, elə vəzifələrə kralın öz qohumları, ya da ki, İspaniyanın tanınmış qrandları təyin olunurdu. Alonsonun isə heç bir zadəgan titulu yox idi. Bəlkə də kral ondan söz almaq istəyirdi.

Araya çökən sükutdan istifadə edən Alonso adət-ənənə üzrə kralın qarşısında baş əyərək ehtiramla dedi:

- Ey qüdrətli kral, sizin varlığınız və uzaqgörənliyiniz bizim düşmənləri qıcıqlandırır. Heç kim sizin kimi dünya ərazisinin tən yarısının sahibi sayılmır. Siz qalan torpaqlara da sahib ola bilərsiniz, lakin həmin torpaqlar münbit olmayan xarabalığı xatırladan, sivil həyatdan məhrum olan torpaqlardır. Düşmənlərimiz çalışır ki, sahibi olduğunuz torpaqların bir hissəsini zəbt etsinlər. Hətta bu planları həyata keçirmək üçün onlar bir cəbhədə birləşməyi qərara alıblar.

- Heç bir dövlət İspaniyanın əsarəti altında olan torpaqların bir parçasını da ələ keçirə bilməz. - deyə kral həmsöhbətinə iti bir nəzər salaraq hökmlə dilləndi. - Bütün dövlətlər İspaniyanın adı gələn kimi lərzəyə gəlirlər. Fransa indiyə qədər başına döyür ki, nəyə görə Allah bizi onlarla qonşu edib. Nə qədər ki, biz varıq, Fransa heç vaxt rahat nəfəs almayacaq. Bütün dövlətləri qorxu altında saxlamaq lazımdır.

- Nə sizin, nə də ki, krallığımızın qüdrətini şübhə altına alan yoxdur. - deyə Alonso kral qarşısında təzim edərək təqdirəedici tərzdə dilləndi. - Lakin, buna baxmayaraq, bəzi dövlətlər bizim krallığımızın qüdrətinə paxıllıq edir və nailiyyətlərimizə qışqançlıqla yanaşırlar. Xüsusən də İngiltərə başda I Yelizaveta olmaqla, sizin yürütdüyünüz müdrik xarici siyasətlə barışmaq

istəmir. Eşitdiyimə görə o, İspaniyaya qarşı koalisiya yaratmaq istəyir.

- Hələlik mənim başım başqa işlərə qarışıb. - deyə dərindən köksünü ötürən kral təşəxxüslə dilləndi. - Fürsətdən istifadə edən qoca qarı (kral II Filipp İngiltərənin kraliçasını nəzərdə tuturdu) mənim yürütdüyüm siyasətə qarşı çıxır. Üç il bundan əvvəl mənim “Məğlubedilməz armada”nın fırtına nəticəsində La-Manşda məhv olmasaydı, indiyə mən Yelizavetanı ram etmişdim.

Heç vaxt öz qüdrətini sındırmayan, öz qamətini əyməyən, iradəsinin və əqidəsinin polad kimi bərk olduğunu hamıya sübut etməyə çalışan rəzil kral son sözləri acınacaqlı halda söylədi. Sanki onun daş xarakterində yumşaq hisslər hökmranlığı ələ keçirməyə cəhd göstərirdi. Lakin daxilində yaranan inamsızlığa baxmayaraq kral hələ də öz dediyindən dönmürdü. La-Manş boğazında amansız fırtınalarla yanaşı “Məğlubedilməz armada”nın daim məhvində iştirak edən İngiltərənin hərbi dəniz donanmasının həmin döyüşdə iştirak etməsinə inanmaq istəməyən II Filipp, bütün məclislərdə təbiətin yaratdığı amansız fəlakətinin qüdrətini, İngiltərənin hərbi dəniz donanmasının qüdrətindən qat-qat üstün olduğunu sübut etməyə çalışırdı.

Polkovnik Alonso ilə gedən söhbət zamanı məsələnin yaralı yerinə toxunulmuşdur. Kral bir anlığa keçmiş günləri və faciə ilə bağlı hadisəni yadına salaraq dərin xəyala daldı: Nəyə görə

həmin müdhiş günü Allah-təala öz qəzəbini kafirlərə qarşı yox, xristian dininin əsl carçısı və təbliğatçısı sayılan biz katoliklərin üzərinə yönəltdi. Nə mən, nə də ki, mənim xalqım Allah qarşısında heç bir günah işlətməmişik. Katolik dünyasının ali ruhanisi sayılan Roma papasının qarşıya qoyduğu bütün dini qayda-qanunlara, İspaniyanın bayrağı altında yaşayan hər bir kəs tərəfindən ciddi-cəhdlə riayət olunur. Bəs, bizim günahımız nədən ibarətdir? Bəlkə, Pireney yarımadasında yaşayan ərəb və yəhudi millətləri bizim ümumi işlərimizə böyük xələl gətirirlər? Lakin bu inandırıcı hal sayılmır. Çünki həm ərəblər, həm də yəhudilər öz dinlərindən imtina edərək, xristianlığı qəbul etmişdilər. Bundan əlavə axırıncı üsyan zamanı (1568-1572-ci illərdəki moriskilərin İspaniyanın cənubunda qaldırdıqları üsyan nəzərdə tutulur) onların hamısı itaətsizliyə görə ciddi cəzalandırılmışdılar. Günahı İspaniyada yox, başqa bir yerdə axtarmaq lazımdır. Bəlkə, mən zavallı Mariya Stüartı o xəbis və tülkü Yelizavetanın caynaqlarından müdafiə edə bilmədiyimə görə Allahın qəzəbinə düçar olmuşam? Axı, nəyə görə mən o vaxt Yelizavetanın yalan vədlərinə inandım? Mənim aldanmağım İngiltərənin güclənməsinə gətirib çıxardı. Vaxtilə İngiltərəni fəth etmək üçün mənim əlimin altında qraf Luis Rekesens və hersoq Alba kimi bacarıqlı və təcrübəli sərkərdələrim vardı. Onlar dünyalarını dəyişəndən sonra hiyləgər Yelizaveta fəal siyasət yeritməyə başladı. Hersoq Medina-

Sidoniya nəinki mənim ümidlərimi puç etdi, hətta bütün donanmanı səriştəsizliyi ucbatından fəlakətə uğratdı. Havanın kəskin surətdə pisləşdiyini əvvəlcədən hiss edə bilsəydi, onda “Məğlubedilməz armada” təbii fəlakətin qurbanı olmazdı. Eybi yoxdur, Allah mənə bir neçə il də ömür versə, mən bütün İngiltərəni ispan əsgərlərinin tapdağı altına salacağam. O vaxta qədər mən Niderlandda başlanan müharibəni uğurla başa çatdırmalıyam. Avropanı özümə güldürməmək üçün mən hökmən orada qələbə əldə etməliyəm. Necə ki, atam mənə qüdrətli bir dövlət verib, eləcə də mən oğluma elə bir dövlət təhvil verməliyəm. Bütün Avropa ölkələri İspaniya qarşısında tir-tir əsməlidirlər. Nə qədər ki, ömrüm var düşmənlərimin hamısını tonqalda yandıracağam.

Təəccüb içində qalan Alonso kralın bir yerdə dayanıb dərin xəyala dalmasından bezmişdir. Monarxı xəyaldan ayırmamaq üçün Alonsonun özü də tərpənməz halda yerində düz dayanmışdır. Birdən bədəni büzüşən kralın qaməti şaxlandı və o, cəld nəzərlərini Alonsoya tərəf yönəltdi. Elə başa düşmək olar ki, Alonso onun qarşısında nə isə səhv bir hərəkət edibdir. Kral üç addım ona tərəf irəli gedərək əsəbi halda dedi:

- Yeni Dünya sahillərinin nəhəng bir ərazisi mənim əsarətim altındadır. Yalnız Mərkəzi Çili sahillərindəki balaca bir torpaq ərazisi inadkar aborigenlərin əlindədir. Keçən ilin axırında ora göndərilən ekspedisiya verdiyim göstərişi yerinə yetirməyib.

Mənfur aborigenlər öz cinayətlərindən əl çəkmirlər. Halbuki sən mənə dedin ki, kapitan Xuan Odovaldonun başçılıq etdiyi ekspedisiya orada yaşayan hindu tayfasını törətdikləri cinayətə görə hamılıqla sərt üsullarla cəzalandıracaq. Lakin həmin ekspedisiya mənim etimadımı doğrultmadı.

- Əlahəzrət, Araukaniyaya göndərilən ekspedisiyanın əqibətindən xəbərsizəm. - deyə Alonso ehtiramla dilləndi. - Ancaq inana bilmirəm ki, ora yollananlar müvəffəqiyyət əldə etməsinlər. Həmin ekspedisiya heyət etibarı ilə çox güclü idi. Heyətin əksəriyyəti peşəkar döyüşçülərdən ibarət idi. Onların demək olar ki, hər biri döyüş meydanlarında ağır sınaqlardan çıxıblar.

- Perunun varisindən aldığım məlumatlara görə Mərkəzi Çili sahillərinə yollanan ekspedisiyanın yalnız yarı heyəti gedib mənzil başına çatıb. Okeanda baş verən fırtına zamanı iki gəmidən biri yarı heyətlə birlikdə fəlakətə uğrayıb.

II fəsil. Kral II Filippin tələbi

Kralın verdiyi xəbər Alonsonu şok vəziyyətinə saldı. Dəhşətdən onun gözləri bərəldi. Bir anlıq məğrur sərkərdə

yerindəcə donub qaldı. Kral ona nəzər salmasa da o dəqiqə başa düşdü ki, həmin xəbər Alonsonu yaman bərk sarsıdıb. Məhz buna görə də o, qarşısındakı zabiti sakitləşdirmək üçün dedi:

- İş ondadır ki, sənin qardaşın qüvvənin yarı bölündüyünü görüb, indi Peruda yeni ekspedisiya təşkil etməklə məşğuldur. Onun bu qətiyyətsiz addımı mənəim xoşuma gəlmir. Halbuki sən mənə öz qardaşının necə cəsarətli, qorxmaz və bacarıqlı bir zabit olduğunu izah etmişdin. Demək belə çıxır ki, mən aldanmışam.

- Allah eləməsin, əlahəzrət. - Xuanın sağ qaldığını eşidən Alonso özünə gəlməmiş kralın sonuncu sözləri ilə növbəti zərbə aldı. - Sizin kimi müdrik bir insan heç vaxt aldana bilməz. İcazə versəydiniz, mən ordakı reallıqlar barədə müəyyən izahat verərdim.

Həmişə özünün sərt və iti baxışları ilə başqalarını vahiməyə salan II Filipp bu dəfə Alonsonu həmin kökə salmaq istədi, lakin son məqamda ona öz sözünü deməyə imkan yaratdı. Alonso mərhəmətlə təzim edib təmkinlə dedi:

- Mərkəzi Çili sahillərində yaşayan aborijenlər uzun müddətdir ki, kəskin müqavimət göstərirlər. Uşaqdan tutmuş qocaya kimi hamı mübarizəyə qalxıbdir. Məndə olan məlumata görə orada azsaylı qüvvə ilə tam qələbə əldə etmək mümkün deyil. Ərazi böyükdür, əhali isə hücum vaxtı hündür dağlardan və keçilməz meşələrdən istifadə edir və partizan taktikasına

böyük üstünlük verirlər. Elə buna görə də qardaşım araukanlar üzərində tam qələbə qazanmaq üçün böyük bir dəstə ilə Araukaniyaya daxil olmaq istəyir. Oradakı hərbi əməliyyat elə başlamalıdır ki, hindular dağlara və meşələrə qaçmağa imkan tapmasınlar. Beləsinə qalanda qardaşım ixtiyarında olan azacıq qüvvə ilə ölkənin bu tərəfindən girib, o biri tərəfindən çıxıb, lakin düşmən üzərində tam qələbə qazana bilməyəcək.

Bu izahatla razılaşmayan kral narazı halda başını tərpedərək dedi:

- Mənim atamın dövründə Ernən Kortes Meksikanı, Fransisko Pizarro Perunu fəth edəndə heç vaxt artıq qüvvə almaq üçün dövlət məmurlarına ağız açmamışdılar. İndi isə hər hansı bir hindu tayfası mənim əyalətimdə qudurğanlıq edərək, ispan əsgərinə meydan oxuyur. Elə bil hamısı sözləşiblər. Niderlandda və Almanıyanın bəzi yerlərində laməzhəblər və protestantlar baş qaldırıblar, tülkü Yelizaveta öz quldurlarını, başkəsənlərini dövlət gəmilərində mənim müstəmləkələrimə göndərir ki, yalnız qarətlə məşğul olsunlar. Osmanlı Türkiyəsi Aralıq dənizinin şərq sahillərində tam ağalığ edir, Fransada protestantlar dircələrək iki tərəfli katolikləri sıxışdırırlar. Onlar mənim krallığıma qarşı hər ərəfli sarsıdıcı zərbələr endirmək istəyirlər. Heç kim bizim dövlətin qüdrəti və varlığı ilə barışmaq istəmir. Çünki dünyada elə bir hökmdar olmayıb ki, bu irilikdə səltənətə hakimlik etsin. Nə Makedoniyalı İsgəndər, Qay Yuli

Sezar, Oktavian Avqust, hun imperatoru Attila, Dahi Karl, nə də ki, Əməvilərlə, Abbasi xəlifləri və Osmanlı Türkiyəsinin heç bir nümayəndəsi, o cümlədən, nə Teymurləng, Çingiz xan, Batı xan, Babur şah, vikinqlər və nə mənim babam, nə də ki, mənim atam bu irilikdə İmperiyanın varisi olmayıbdır. Bu siyahını nə qədər istəsən uzatmaq olar. İndi isə bu imperiyanı hər tərəfdən parçalamaq istəyirlər. Nə qədər mən sağam düşmənlərimiz bu planı həyata keçirə bilməyəcəklər. Lakin mən özüm də cavan adam deyiləm və hakimiyyətdə çox qala bilməyəcəyəm. Bu səltənətin elan etdiyim varisinin isə cəmi 13 yaşı var. Şahzadə Filipp isə qətiyyənlə dövlət işləri ilə maraqlanmır. Deyirəm bəlkə o, azyaşlıdır, ona görə də elə maraq göstərmir. Halbuki onun yaşında dövləti idarə edənlər də az olmayıb. Hətta balaca bir dövləti nəhəng bir imperiyaya çevirən də olub.

Kralın sözlərinə diqqətlə qulaq asan Alonso başa düşdü ki, qocalıq yaşında olan II Filipp son illər tarixlə ciddi maraqlanıb. Lakin dövlət maraqları uğrunda hələ kəskin mübarizə aparırdı. İspaniya kralı başqa monarxlar kimi idarə etdiyi ərazinin sahəsini sözlə şişirtmir, nə də ki, boş-boşuna özünü öymürdü. Onun sözlərində əsl həqiqət vardı: elə kral kimi Alonsonun özü də tarix ilə və xüsusən də tanınmış sərkərdələrin taleyi və dövrü fəaliyyəti ilə maraqlanırdı.

II Filippin sözlərinə şübhə etməmək olardı: Portuqaliya kralı gənc Sebastyan Mərakeşi ələ keçirmək üçün 1578-ci ildə

Əbdülməlikin qoşunlarına biabırçılıqla məğlub olaraq döyüşdə öldürülür və Portuqaliyanın taxt-tacı boş qalır. İş ondadır ki, o, cavan olduğu üçün özündən sonra heç bir varis qoymamışdır. Həmin krallıqda olan əyanlar öz adamını taxta çıxarmaq üçün bir-birlərilə mübarizəyə başlayırlar. Başqa dövlətlərlə yanaşı, II Filipp də bu krallığın işlərinə qarışmalı olur və 1580-ci ildə Portuqaliyanı fəth etmək üçün özünün ən tanınmış sərkərdəsi sayılan hersoq Albani böyük bir ordu ilə səfərə göndərir. Bu missiyanın öhdəsindən şərəflə gələn hersoq Alba müqavimət göstərən əyanların qoşunlarını darmadağın edərək, 1581-ci ildə Portuqaliya krallığını İspaniyaya birləşdirməyə müvəffəq olur. Portuqaliya ilə yanaşı, həmin krallığa məxsus olan dünyanın hər bir yerindəki ərazilər İspaniyanın ixtiyarına keçir və İspaniya bütün dünyanın ən qüdrətli imperiyasına çevrilir. Hazırda dini fanatik sayılan II Filipp İspaniyadan başqa Portuqaliyaya, Niderlanda, demək olar ki, bütün Apennin yarımadasına (Papa vilayətindən başqa) Siciliya, Sardiniya və Korsika adalarına, 35° şimal en dairəsindən başlamış ta ki cənuba qədər bütün Amerika qitəsinə, Şimali Afrikadan başqa bütün “qara qitəyə”, Hindistanın qərb sahil zolağına, Seylon, Molukk, Palavan, Filippin, Okeaniyanın bir çox adalarına, Yeni Qvineya adasına və Makao ərazisinə sahiblik edirdi. Bundan əlavə başçılıq etdiyi imperiyanın gəmiləri İran körfəzinin və Qırmızı dənizin çıxacaqlarını ciddi nəzarət altında saxlayırdı. Tarixdə elə bir

monarx olmayıb ki, bu irilikdə bir əraziyə başçılıq etsin. Əlbəttə, nəhəng bir ərazini idarə etmək də hər bir monarxın işi deyildi. Sadəcə olaraq belə bir işdə II Filippin əvvəlcədən böyük təcrübəsi vardı. Necə olsa da, o, Avropanın ən tanınmış, bacarıqlı, istedadlı siyasi xadimi V Karl Habsburqun şagirdi olmuş və həmin məktəbin əlaçı məzunu sayılırdı.

II Filipp hakimiyyətə gələndə onun 29 yaşı vardı. Lakin bu nəhəng imperiyanın varisinin isə cəmi 13 yaşı var və o, siyasi məkanda nəinki püxtələşmiş, hətta azacıq da olsun, bu sənətə dair anlayışı yox idi. Düzdür, vəliəhdin qəyyumu sayılan hersoq Lerma bu işdə onun üçün dayaq sayılırdı. Lakin II Filipp hersoq Lermaya o qədər də inanmırdı. Onun nigarançılıq keçirməyə səbəbi vardı. Necə olsa da, indiki monarxın 64 yaşı vardı və o, bilmirdi bundan sonra neçə il yaşayacaq. Bu il öz dünyasını dəyişsə, şahzadə Filipp 13 yaşında ölkəni idarə etməyə qadir olmayacaq və hakimiyyət müvəqqəti olaraq hersoq Lermanın əlinə keçəcək.

II Filippin söylədiyi axırıncı sözlər Alonsonu yaman bərk düşündürdü. Şahzadənin yaşını nəzərdə tutanda kral xüsusilə vurğuladı ki, həmin yaşda dövləti idarə edənlər az olmayıb, hətta balaca dövləti nəhəng bir imperiyaya çevirən də olub. Maraqlıdır, kral kimi nəzərdə tuturdu. Alonso tanınmış monarxların həyatı ilə tanış olsa da, yalnız Makedoniyalı İskəndərin həyatının tərcümeyi-halı kralın sözlərinə uyğun

gəlirdi. O, 20 yaşında taxta əyləşmiş və artıq 30 yaşında nəhəng bir imperiya yarada bilmişdir. Lakin 13 yaşla 20 yaş arasında böyük fərq vardı.

- Əlahəzrət, məgər 13 yaşında elə bir adam olub ki, müstəqil şəkildə hər hansı bir dövləti idarə etsin? – deyə Alonso krala sualedici bir nəzər saldı. - Axı, bu mümkün deyil.

- Mən də inanmırdım, ancaq bu faktdır.- deyə kral tərəddüd etmədən dilləndi. - Osmanlı Türkiyəsinin şimal-şərq sərhədləri ilə Azərbaycan adlı bir dövlət yerləşir. 1500-cü ildə həmin dövlətə şah İsmayıl Xətai adlı bir hökmdar yiyələnir. Onun atası və babası müharibələr zamanı öldürülmüşdülər. Qəribə olsa da, hakimiyyətə yiyələnən 13 yaşlı şah həm atasının, həm də babasının qisasını almaq üçün düşmənlərinə qarşı müharibə elan edir və onları məğlub edir. Bir ildən sonra o, paytaxtı Təbriz şəhəri olmaqla Səfəvilər dövləti yaradır və həmin ildən başlayaraq bütün qonşu ölkələri fəth edir. 23 yaşına qədər o, nəhəng imperiyanın yaranmasına müvəffəq olur. Hətta Osmanlı Türkiyəsinin sultanı II Bəyazid onunla döyüş meydanında toqquşmadan yaman bərk çəkinirmiş. Deyirəm, nə qədər dərrakəli, ağıllı, bacarıqlı və istedadlı olmalısən ki, az yaşında sərbəst halda böyük bir dövləti idarə edəsən. Səlnaməçilər qeyd edirlər ki, total döyüşlərdə şəxsən özü ordunun başında döyüşə atılmış. Deyilənə görə şah İsmayıl şairlik də edibmiş. Lakin sonradan onun oğlu taxta əyləşəndə həmin imperiya Osmanlı

Türkiyəsi tərəfindən darmadağın edilərək, bir neçə hissəyə bölünür.

- Hə, mənə həmin şah haqqında bir tanış coqrafiyaşünas müəyyən məlumatlar vermişdir. - Alonso təqdirəedici tərzdə dilləndi. – Səhv etmərsən, o, cəmi 37 il ömür sürmüşdü.

- Maraqlıdır, nəyə görə müsəlman aləmində belə aqıl və müdrik hökmdarlar, istedadlı sərkərdələr və fenomenal siyasi xadimlər yetişir? Halbuki siyasi biliyə, iqtisadi inkişafa görə biz onlardan üstünük. Bəlkə, onlarda olan mədəniyyət və milli adət-ənənə buna təkan verir? Mən heç cürə bunu anlaya bilmirəm.

- Üzr istəyirəm sizdən, əlahəzrət. - deyə Alonso təkzib verməyə cürət etdi. - Müsəlmanlarda aqıl və müdrik hökmdarların olmasına dair məndə böyük şübhə var. Əzəldən müsəlmanlar düşünmədən bir-birlərinin qanını axıdılar.

Buna bariz nümunə səlcuq türklərinin ərəb xilafətinə qarşı aparılan daimi müharibələri, Çingiz xanın Məhəmməd şahə qarşı, Teymurləngin I Bəyazidə qarşı, Səlimin Yavuzun şah İsmayılə qarşı apardığı müharibələr bilavasitə xristian dünyasının xeyrinə olub. Onlar daimi bir-birlərinin qanını axıtmaqlə məşğul olublar.

Lakin buna baxmayaraq, onlar nəhəng imperiyaların yaradılmasına nail olublar. Onların qarşısını alan olmasa, müsəlmanlar bütün dünyaya hakim ola bilərlər. Avropaya yaxın olan Osmanlı Türkiyəsidir, onlar da ki, daimi Avstriya Habsburqlarına qarşı

müharibə aparıblar. Ümumiyyətlə, Avropada Habsburqlar sülaləsi olmasaydı, indiyə xristian dünyasında müstəqil dövlət tapmaq mümkün olmayacaqdı. Lepanto (1571) döyüşündə mən onların dərslərini verməsəydim, türklər İtaliyanı da ələ keçirərdilər. Bizdən başqa bütün Avropa Osmanlı Türkiyəsi ilə müharibə aparmağa çəkinir. Qorxuram ki, oğlum hakimiyyətə gələndən sonra müsəlmanların təzyiqinə tab gətirməsin.

- Əlahəzrət, siz İspaniyanın müdrik və qüdrətli hökmdarısınız. Əminəm ki, oğlunuz da sizin kimi müdrik və qüdrətlidir. O, vaxt gələcək İspaniyanı lazımı səviyyədə idarə edəcək. Lakin ilk növbədə İspaniyaya sizin kimi hökmdar lazımdır. İspaniyanın çiçəklənməsi və inkişafı üçün, ispan xalqının rifahı naminə Allah sizin ömrünüzü yüz ildən çox uzatsın. Siz İspaniyanın müqəddəs simvolu sayılırsınız. Xalq hər an öz kralının arxasınca getməyə hazırdır.

Alonsonun fikrini başa düşmək çətin deyildi. Kral II Filipp xoşlayırdı ki, həmişə onu tərifləsinlər. Gördüyü işlərə görə daim ona təşəkkürlərini bildirsinlər. İspaniyanın və onun xalqının ziyanına gördüyü iş heç vaxt üzə vurulmamalıdır. Əks təqdirdə həmin adam məhkəməyə laməzhəb və ya cadugar kimi təqdim olunacaq və cəsarətinə görə o, inkvizisiyanın hökmü ilə tonqalda yandırılmalıdır. Heç kimin mənsubiyyəti nəzərə alınmırdı. İstər qrand, idalqo, istərsə də tanınmış yüksək rütbəli zabit olsun, kralı adi kəlmələrlə təhqir etdiyinə görə sərt

üsullarla cəzalandırılmalı idi. Kral ölkədə yaratdığı mütləqiyyəti bütün vasitələrlə qorumağa çalışırdı. Alonso təcrübəli və tanınmış sərkərdə olduğuna baxmayaraq, söhbət zamanı buraxdığı cüzi səhvə görə hər an kralın qəzəbinə düşər ola bilərdi.

Birdən-birə kral başını dik qaldıraraq polkovnikə tərəf addımladı və düz onun qarşısında dayanıb hökmlə dedi:

- Qulaq as Alonso. Sən Barselonaya qayıdıb yeni ekspedisiya təşkil etməlisən və vaxt itirmədən Mərkəzi Çili sahillərinə yollanmalısən. Orayda yaşayan aborigenlərin cinayət əməlləri mənə bərk narahat edir. Sən yeni ekspedisiyaya qardaşının ekspedisiyasını daxil etməlisən və oradakı aborigenlərin hamısını sərt üsullarla cəzalandırmalısan. Əgər, onlar əvvəlki kimi inadkarlıq edərək kəskin müqavimət göstərsələr, onda onların hamısını qılıncdan keçirməyi sənə həvalə edirəm.

- Sizin göstərişiniz yerinə yetiriləcək. - Alonso itaətlə dilləndi.

- Həmin ölkəni fəth edəndən sonra səni oranın qubernatoru təyin edəcəyəm. Orada inzibati orqanlar, idarələr yaradılmalı və İspaniyanın qayda-qanunları dərhal işlənməlidir. Sən mənim etimadımı doğrultmalısən.

- Əlahəzrət, əmin ola bilərsiniz, hər şey siz istədiyiniz kimi olacaq. Tə ki, biz sağ-salamat gedib Yeni Dünya sahillərinin bir limanına çıxaq. Mən bu məsələni birdəfəlik həll edəcəyəm. Düşməni öz cəzasına çatacaq.

- Sən hər hansı bir ticarət gəmisində yollanmayacaqsan ki, Yeni Dünya sahillərinə çatmağa şübhən olsun. Okean keçidində sən Barselona limanında lövbər salmış hərbi gəmilərin hər birindən istifadə edə bilərsən. Barselona limanının rəisinə lazımı göstərişlər veriləcək. İşdir, həmin ölkə fəth edilməsə, səndən bərk narazı olacağam. Mən sənə İspaniyaya qayıtmağı məsləhət bilmirəm.

Bəli, bu kral tərəfindən söylənilən ciddi xəbərdarlıq idi. Alonso başa düşdü ki, o, necə bir ağır məngənəyə düşüb. Məğrur idalqo hökmən məğrur araukanları dizi üstə çökdürməli və Araukaniyanı qısa müddətə fəth etməli idi. Əks təqdirdə o, tamamilə kral sarayında hamının gözü qarşısında nüfuzdan düşə bilərdi. Alonso başını dik tutub qürurla dedi:

- Əlahəzrət, sizin hər bir göstərişinizi canla-başla yerinə yetirmək mənim mənəvi borcumdur. Araukaniya bir aya fəth ediləcək.

- Lakin sənin işin bununla tamamlanmır - deyə kralın qorxunc qıgılçımlar ilə yayılan baxışları Alonsonun baxışları ilə toqquşdu. - Eldorado ölkəsinin axtarışında heç bir müsbət nəticə əldə edilməyib. Qonsalo Kesadanın və Antonio Berrionun başçılıq etdikləri ekspedisiyalar həmin ölkənin heç sərhədlərinə gedib çıxmayıblar. Onların axtarışından tamamilə narazıyam. Araukaniyanı fəth edəndən sonra sən Eldoradonun axtarışı ilə məşğul olub, bu məsələyə birdəfəlik son qoymalısan.

- Əlahəzrət, bu göstərişiniz də yerinə yetiriləcək..

- Alonso, tapşırıdığım bu işlər o qədər də çətin deyil. Sənin bacarıqlı və təcrübəli bir sərkərdə olduğunu nəzərə alaraq daha ağır tapşırıq vermək istəyirəm. Sən həm Lepanto, həm də “Məğlubedilməz armada”nın tərkibində Qravelin döyüşündə iştirak etmiş və dəniz müharibəsində vuruşmaq üçün xeyli təcrübə toplamısan. Bildiyin kimi İngiltərənin dəniz quldurları - piratlar Karib dənizi akvatoriyasında ən qatı cinayətlərlə məşğuldurlar. Hiyləgər Yelizaveta məşuqəsi sayılan yırtıcı Frensis Dreyki ora göndərib. O da öz növbəsində bizim ticarət gəmilərinə, sahil zolağında yerləşən şəhər və qəsəbələrə hücüm edərək, oraları vəhşicəsinə talan edir. Sən nəinki onun, hətta orada quldurluqla məşğul olan bütün piratların fəaliyyətinə son qoymalısan. Yelizaveta Yeni Dünya sahillərindən gətirilən qiymətli metallarımızın sayəsinə öz kafir ölkəsini dircəldir. Sözlərimə diqqətlə qulaq as: Frensis Dreyk bütün ispan xalqının əsas düşmənlərindən biri sayılır. Sən onun başını mənə gətirsən, şəxsən mənim tərəfimdən qraf titulu alacaqsan. İspaniyanın hər hansı bir vilayətində mülk istəsən verəcəyəm. Ancaq göstərişlərimi yerinə yetirməlisən.

İspaniyanın kralı II Filippdən üç tapşırıq alan polkovnik Alonso Eskorial sarayını tərk edən kimi, vaxt itirmədən Barselonaya yola düşdü.

III fəsil. Növbəti ekspedisiyanın təşkil edilməsi

Polkovnik Alonso Barselonaya qayıdandan sonra dərhal Mərkəzi Çili sahillərinə növbəti ekspedisiya hazırlamağa başladı. Yeni zadəganların həmin ekspedisiyaya cəlb edilməsi, özünün müavini kapitan qraf Ferdinand Morelosa həvalə edilmişdi. Yeni təşkil ediləcək ekspedisiya ən uzağı iki həftədən sonra Yeni Dünya sahillərinə yola düşməli idi. Bütün hazırlıq işləri operativ şəkildə görülməli idi. Söz yox ki, Alonso bu haqda Kataloniyanın hersoqunu məlumatlandırmalıydı. Çünki bu işdə hersoq da öz köməkliyini ekspedisiya iştirakçlarına göstərməli idi. Necə olsa da, həmin ekspedisiya İspaniya monarxının göstərişini yerinə yetirmək üçün Yeni Dünya sahillərinə yola düşürdü. Nəzərdə tutulan missiyanın müvəffəqiyyətlə başa çatması ekspedisiyanın təşkil edilməsindən asılı idi. Bundan əlavə Alonso Barselona limanında lövbər salmış hərbi gəmilərindən birini öz tabeliyinə götürə bilərdi. Həmin gəmi ekspedisiya iştirakçılarını birbaşa Peru sahillərinə çatdırmalı idi.

May ayının 4-də, yəni, Madriddən gələn günü polkovnik Alonso başçılıq etdiyi qarnizonunun bütün məsul zabitlərini öz evinə dəvət etmiş və hamısına lazımi tapşırıqlar vermişdi. Bu tapşırıqlar əsasən, münasib hərbi gəminin, ərzaqın, könüllü zadəganların, silah və sursatın təşkil edilməsindən ibarət idi. Hər

bir görülən iş barəsində bilavasitə polkovnikə məlumat verilməli idi.

Zabitlər evi tərk edəndən sonra Alonsonun həyat yoldaşı Marqarita onun yanına gəlib nigarançılıqla dedi:

- Alonso, elə bil sən məndən nəyi isə gizlədirsən? Yeni Dünya sahillərində vəziyyət o qədər gərgindir ki, növbəti ekspedisiyanın yola salınmasında böyük hazırlıq işləri gedir? Məgər, əvvəlki ekspedisiya orada yaşayan aborijenlərin öhdəsindən gələ bilməyib ki, növbəti ekspedisiya təşkil edilir?

- Kral mənə dedi ki, Perudan gələn xəbəərə görə, Araukaniyadakı hərbi əməliyyatlar müvəffəqiyyətlə nəticələnəlməyib. Oradakı müharibəni başa çatdırmaq üçün mənim getməyim vacibdir.

- Onda belə çıxır ki, bizim uşaqlarımızın həyatı təhlükədədir? - deyə Marqarita təşvişə düşdü.

- Kim sənə dedi ki, onların həyatı təhlükədədir? - deyə Alonso soyuqqanlıqla dilləndi.

- Axı, özün deyirsən ki, orada gedən müharibədə hərbi əməliyyatlar müvəffəqiyyətlə nəticələnəlməyib. - deyə Marqarita yerində vurnuxaraq həmin tərzdə dilləndi.

- İş ondadır ki, hərbi əməliyyatlar aparılan zaman müvəffəqiyyət əldə edilmirsə, deməli müharibə avtomatik olaraq uzanır. Kral isə istəyir ki, araukanlar tezliklə məhv edilsin və İspaniyanın zəfər bayrağı əbədi olaraq həmin ölkədə

dalğalansın. Məhz buna görə də kral məni tələm-tələsik Yeni Dünya sahillərinə göndərir.

- Alonso, uşaqların həyatı məni yaman narahat edir. Ürəyimə danıb ki, uşaqlara nəşə olub.

- Heç bir şeyə görə narahat olmağa dəyməz. Xuana tapşırıbmışam ki, döyüşlər gedən zaman onlardan muğayət olsun. Özləri də uşaq deyillər ki, düşmən qarşısında aciz qalsınlar.

- Bəzi tanışların dediyinə görə aborigenlər çox vəhşi, amansız və qəddardılar. Onlar qırx ildən yuxarıdır ki, bizim döyüşçülərə qarşı müharibə aparırlar. Guya ki, onları məğlub etmək qeyri-mümkündür. Həm də aborigenlər azacıq da olsun ölümdən qorxmurlar.

- Sadəcə olaraq, araukanlar başqa hindu tayfalarına nisbətən döyüşməyi bacarırlar. Bundan əlavə onlar heç vaxt güclü ekspedisiya ilə üzləşməyiblər. Xuanın başçılıq (Alonsonun kiçik qardaşı) etdiyi ekspedisiya isə heyət etibarı ilə həddindən artıq güclüdür. Uşaqlarla yanaşı köhnə konkistadorlar, mühafizəçilər və cəngavərlər gediblər. Onlar olan yerdə uşaqları heç bir təhlükə gözləmir.

- Əgər, elədirsə, onda bəs nəyə görə kral səni ora göndərir? - deyə Marqarita müəmmalı tərzdə dilləndi.

- Ümumiyyətlə, kral məni təkcə Araukaniyaya göndərmir. Yeni Dünya sahillərinə çatandan sonra mən paralel olaraq Araukaniya məsələsini, mifik ölkə sayılan Eldorado problemini

və Karib dənizi akvatoriyasında tüğyan edən dəniz quldurlarının məhv edilməsi məsələsini həll etməliyəm. Yəni, mənim İspaniyaya qayıdışım bir neçə il uzana bilər.

Alonsonun bu etirafı Marqaritanı daha da sarsıtdı. Qadının gözlərini birdən-birə ayrılıq pərdəsi örtüdü. Doğma oğullarının ayrılığına həsrət qalmış Marqarita bundan sonra da həyat yoldaşının ayrılığına dözməli idi. Həmişə şux olan qadının bədənini süslük bürüdü. O, üzünü turşudaraq dedi:

- Alonso, sən də Yeni Dünya sahillərinə getsən, onda biz kiminlə Barselonda qalacağıq? Sənsiz və uşaqlarsız keçən günlərə biz necə dözə biləcəyik? Başa düşürsən, bizim üçün bu nə qədər ağır olacaq?

Marqarita biz dedikdə özü ilə qızı Solidadı nəzərdə tuturdu. O, elə danışır ki, guya Alonso birinci dəfə idi onları tək qoyub İspaniyadan gedir. Sərkərdənin bütün hərbi fəaliyyətləri yalnız İspaniyanın hüduqlarından kənardakı döyüş meydanları ilə bağlı idi. Alonso üzünü həyat yoldaşına tutub dedi:

- Sən elə danışsən ki, guya mən birinci dəfədir İspaniyanı tərk edirəm. Başa düşürəm, sən daim mənim yanımda olmaq istəyirsən. Hələlik bu mümkün deyil. Ancaq sənə söz verirəm ki, Araukaniyada gedən müharibəni başa çatdıran kimi uşaqları sənənin yanına göndərəcəyəm. Özüm də çox keçməmiş, yəni, verilən tapşırıqları yerinə yetirəndən sonra dərhal Barselonaya qayıdacağam. Buna əmin ola bilərsən. Sən elə danışsən ki, az

qala ürəyim kövrəlir. Sən məni bu uzaq səfərə təsəlli verə-verə yola salmalısən.

- Belə demək asandır. Guya sən Flandriyaya və ya Şimali İtaliyaya yola düşəcəksən. Yeni Dünya sahillərinə gedib-gəlmək üçün ən azı 4-5 ay vaxt lazımdır. İndi Allah bilir, sən neçə ildən sonra bura qayıdacaqsan. Qərrib diyarlarda isə sən daim təhlükə altında olacaqsan.

- Mənim missiyam heç də sən fikirləşdiyin kimi təhlükəli deyil. - deyə polkovnik həyat yoldaşını sakitləşdirməyə çalışdı. - Amma buna baxmayaraq, mən hər an İspaniyanın mənafeyi naminə ölməyə hazıram. Kral hər hansı bir tapşırığı verirsə-versin, mən canla-başla həmin tapşırığı yerinə yetirməyə hazıram. Biz sərkərdələr İspaniyaya çox lazımıq. Hersoq Albanın, Luis Rekesensin yerinə yeni sərkərdələr gəlməlidir. Hazırda İspaniyanın ağır yükünü mənim kimi idalqolar daşmalıdır.

- Sənin bu şərəfli yoluna mən heç vaxt maneə ola bilmərəm. Sadəcə olaraq buna mənim vicdanım və İspaniyaya olan məhəbbətim yol verməz.

- Bax, indi sən mənim xoşuma gəldin. - deyə fərəhlə dillənən Alonso ehtirasla Marqaritanı qucaqladı.- Hazırda sən polkovnik Alonso Odovaldonun əsil həyat yoldaşı kimi cavab verdin. Sən, damarlarında əsl ispan qanının axdığını sübuta yetirdin.

Bundan sonra ər-arvad xoş münasibətlə biri-birlərindən ayrıldılar. Alonso işlərinin necə getdiyini yoxlamaq üçün komandanlıq etdiyi qarnizona yollandı. Marqarita isə ərinin planları haqqında qızı Solidadı tanış etmək üçün zalı tərk etdi.

Bir çox zadəganlar Barselonanı tərk edəndən sonra Solidad Allah-təalanın ona verdiyi gözəlliyi atasının evində gizlətməli olmuşdur. Daha doğrusu, o, nadir hallarda çölə çıxardı və demək olar nəinki tanışların, hətta qohumlarının da evinə gediş-gəlişini kəsmişdi. Solidad bir növ qapalı həyat tərzini keçirirdi. Atasının evdə az olduğundan qızının sevinci hissi ilə döyünən qəlbinin birdən-birə söndüyünü hiss etmişdi. Lakin, anasının qızının xasiyyətində baş verən dəyişikliyi qısa müddətdə sezməmişdi və ondan nəyə görə belə bir hala düşdüyünü soruşmuşdu. Solidad isə bunu qardaşlarının ağır ekspedisiyaya yollandıqları ilə izah etmişdi. Biləndə ki, atası da həmin ekspedisiyaya yollanır, onun bədənində daha ağır süstlük yaranırdı. Sanki qızın şən və mehriban keçən günlərinin üstündən birdəfəlik xətt çəkiliydi. Solidad atasına çox bağlı olduğundan, onsuz Barselonada keçəcək günlərini təsəvvür edə bilmirdi. Hətta onun beynində, atası ilə birlikdə Yeni Dünya sahillərinə getmək fikri də yaranırdı. Heç bir fikri öz daxilində saxlaya bilməyən bu qız, bunu anasına söyləməli oldu. Təəccüb hissində qatılan ana qızına izah etdi ki, heç vaxt atasına belə düşünülməmiş təklif verməsin. Şübhə yox ki, bu təklif onu əsəbiləşdirə

bilərdi. Qız xeylağının nə həddi var ki, müharibəyə yollanan kişilərin içərisində Yeni Dünya sahillərinə səyahət etsin. Solidadın bu hərəkəti polkovnik Alonsonu başqa idapqoların gözündən salardı. Anası bu amili izah edəndən sonra qız otağın bir küncünə çəkilməli oldu.

Ağır təbiətli və sərt xasiyyətli kral ilə görüşdən məmnun olan polkovnik Alonso hər vəchlə yeni ekspedisiyanın yaranması üçün Kataloniyanın tanınmış, nüfuzlu, mötəbər idalqoları ilə ünsiyyətə girir və hamını bu vətənpərvər aksiyada iştirak etməyi çağırırdı. Mərkəzi Çili sahillərinə nəzərdə tutulan növbəti ekspedisiya qısa müddətə təşkil edilməli idi.

Artıq Alonso Kataloniyanın hersoqu ilə görüşüb onu kralın verdiyi tapşırıq ilə tanış etmişdi. Gözlənilməli kimi hersoq imkan daxilində ekspedisiyanın tezliklə təşkil edilməsinə böyük səy göstərəcək.

Polkovnik Alonsonun başçılıq etdiyi qarnizonda qraf Ferdinand Morelos ona xəbər verdi ki, Araukaniyaya könüllü yollanmaq istəyənlərin sayı o qədər də çox deyil. Əsasən, hamını sonradan veriləcək imtiyaz maraqlandırır. Çıxılmaz vəziyyətdən çıxış yolu tapmaq üçün qarnizonun rəisi, gərək 1-ci ekspedisiyanın iştirakçılarına verdiyi imtiyazları 2-ci ekspedisiyanın da iştirakçılarına verməli idi. Əks təqdirdə lazımi sayda könüllü idalqo yığmaq mümkün olmayacaqdı. Son nəticədə Alonso həmin şərtlə razılaşıdı.

İki gün ərzində qarnizona 20-yə yaxın idalqo dəvət edildi. Qraf Ferdinand imtiyazları elan edəndən sonra həmin missiyanın ağır olmadığını xüsusilə vurğuladı. Bura toplaşanların 80 faizi bir dəfə də olsun, Yeni Dünya sahillərində olmamışdılar. Olanlar isə Karibb dənizi akvatoriyasından kənara çıxmamış və oradakı aborigenlərin nə dərəcədə zəif olduqlarını lovğalıqla yanındakılarına izah edirdilər.

Araukanların inadkarlığı, döyüşkənliyi, mərdliyi, qorxmazlığı və orada gedən dəhşətli və amansız müharibə haqqında məlumat gəlib buradakılara çatmamışdı. Oranın sərt təbiətindən xəbərsiz olan bu adamlar elə bilirdilər ki, Araukaniyanın da təbiəti Mərkəzi Amerika sahillərinin təbiəti kimi xoş və mülayimdir, mənzərəsi isə cəlbedici, məstedicidir və həmin bərəkətli torpaqlar bir çox avropalılar üçün cənnəti xatırladırdı. Oranın ekzotik bitkiləri, bəzəkli quşları, qərribə heyvanları, dadlı meyvələri bir çoxlarını valeh etmiş və istər-istəməz həmin yerlərə gedib çıxmaq istəyi onlara güc gəlirdi. Bundan əlavə qiymətli metallarla, daş-qaşlarla zəngin olan torpaq, var-dövlət qazanmaq və iri mülk əldə etmək istəyənləri özünə cəlb edirdi. Başqaları ilə yanaşı qraf Ferdinand da özünü sadələvh bir adam kimi aparırdı. O, da araukanların məğlubedilməzliyinə və qüdrətinə ciddi yanaşmır və 45 il fədakarlıqla, rəşadətli mübarizə aparan bir hindu tayfasını, azadlığını və sərbəstliyini itirmiş digər hindu tayfaları ilə bərabər səviyyədə tuturdu.

Yalnız polkovnik Alonso Araukaniya məsələsinə əsl realılıqla yanaşırdı. O, nə qədər çalışdısa, içəridəkiləri araukanların nə dərəcədə ciddi rəqib sayıldığını inandıra bilmədi. Sadəcə olaraq, döyüş meydanlarında şücaətlə, cəsarətlə döyüşmüş idalqolar Yeni Dünya sahillərində qəhrəmanlıqla müqavimət göstərən bir hindu tayfasının fəaliyyət göstərməsinə inanmaq istəmirdilər. Alonsonun sözlərinə şübhə ilə yanaşan qraf Ferdinand hamının qarşısında ayağa qalxaraq arxayınılıqla dedi:

- Möhtərəm sinyorlar, inanıram ki, biz qüdrətli kralımız II Filippin həvalə etdiyi işin öhdəsindən müvəffəqiyyətlə gələcəyik. Bizim qanunları tanımaq istəməyən aborigenləri sərt üsullarla cəzalandırmalı və İspaniyanın zəfər bayrağını həmin ölkənin mərkəzinə sancmalıyıq. Mərhəmət qayğısını özündən rədd edən aborigenlərin hamısı məhv edilməlidirlər.

- İspan əsgərinin gücü, qüdrəti, bacarığı, hərbi təcrübəsi, mərdliyi və döyüşkənliyi bütün dünyaya bəllidir. Lakin qarşımıza çıxan hər bir rəqibi lazımınca qiymətləndirməyi bacarmalıyıq. Əks təqdirdə biz lazımı səviyyədə müvəffəqiyyət əldə edə bilmərik. Mən isə Araukaniyada başlanan müharibəni həmin ölkəyə ayaq basandan heç bir ay keçməmiş qələbə ilə başa çatdırmalıyam. Elə bilməyin ki, biz həmin ölkəni işğal etmək üçün oraya yollanırıq. Araukaniya yuridik olaraq, bütün dünya xristianlarının dini rəhbəri sayılan Roma papasının bölgüsünə əsasən, İspaniya krallığına məxsusdur və əlahəzrət II

Filipp həmin torpağın varisi sayılır. Okeanın o tayında yerləşən ərazilərdə yaşayan başqa aborigenlər İspaniyanın qoyduğu qayda-qanunlara riayət etdiklərinə görə, qüdrətli kralımız onları öz himayədarlığı altına götürərək, hamını qada-bəlalardan və yadelli işğalçılardan göz bəbəyi kimi qoruyur. Lakin quldur və cinayətkar əməlləri ilə tanınan araukanlar nəinki İspaniyanın qayda-qanunlarına riayət edir, hətta Araukaniyanın şimalında bizim mühacirlər tərəfindən salınan şəhər və qəsəbələrə hücum edərək, oradakı mülki əhalinin və əsgərlərimizin qanını vəhşicəsinə axıdırlar. İspaniyadan ora göndərilən ekspedisiya vəhşi və yırtıcı araukanları öz yuvalarında darmadağın etməlidir.

Alonsonun məğrur çıxışı hamının çoxmasına səbəb oldu. Hər kəs ürək sözlərini deməyə başladı.

- Biz qüdrətli kralımızın əsgərləriyik və hər an onun yolunda ölümə hazırıq!

- Kralımızın istəyini lazımı səviyyədə həyata keçirəcəyik!
- Quldur aborigenlərin hamısı qanına qəltan olacaqlar!
- Düşmənin hamısı darmadağın ediləcək!
- İspaniyanın qayda-qanunlarına riayət etməyən hər bir kəs qılıncdan keçirilərək məhv edilməlidir!

- Biz düşməyə kimliyimizi sübut etməliyik!
- Yaşasın İspaniyanın əzəmətli və qüdrətli kralı II Filipp!
- Yaşasın şanlı İspaniya!

Bu şüarları söyləyənlər hələ də düşmənin ciddi rəqib olduğunu heç cürə anlamaq istəmirdilər. Hər bir şeyə ciddi və təmkinlə yanaşan Alonso onların hər birinin hərəkətini diqqətlə izləyərək, nəyə qadir olduqlarını duymağa çalışırdı. Bircə şey gün kimi aydın idi, o da ki, toplantıya gələnlərdə ruh yüksəkliyinin yuxarı olması. İçəridəkiləri qınamalı deyildi. İspaniyada elə adam olmazdı ki, Yeni Dünya sahillərində yaşayan aborigenləri döyüşən bir qüvvə kimi qiymətləndirsinlər. Astek, inkl, otomi, mayalıların və başqa döyüşən hinduların darmadağın edilməsi hamıda belə təsəvvür yaratmışdı ki, ümumiyyətlə aborigenlər taktiki döyüş anlayışından uzaqdırlar. Artıq buradakılarda belə bir rəy yaranmışdı ki, əgər 50-60 il bundan əvvəl aborigenlərin döyüşən tayfaları darmadağın edilibsə, inadkarlıq göstərən araukanları məhv etmək onlar üçün heç bir çətinlik törətməyəcək.

İçəridəkilərlə yanaşı qraf Ferdinandın da eyni fikirdə olması, yeni yaranan ekspedisiyanın rəisini yaman bərk narahat edirdi. Halbuki Alonso onu Araukaniyada keçiriləcək hərbi əməliyyatlar zamanı öz müavini təyin etmək istəyirdi. Bu gün özünü sadələvh bir zabit kimi aparan qraf, döyüş əməliyyatlarında həmişə yüksək hərbi bacarıq nümayiş etdirirdi. Çətin vəziyyətlərdə və qeyri-bərabər döyüşlərdə öz əsgərlərinə gözlənilməz qələbə qazandırırdı. Ağır döyüşlərdən müvəffəqiyyətlə çıxmış yaşlı qraf okeanın o tayındakı inadkar hindu

tayfasını çox asanlıqla məhv etməyi özü üçün mürəkkəb iş saymırdı. Ümumiyyətlə, o, bu məsələyə dair öz fikrini bildirəndə xüsusilə qeyd etmişdir ki, Araukaniyada heç bir ciddi hərbi əməliyyat keçirilməyəcək, sadəcə olaraq bu ekspedisiya oradakı aborigenləri itaətsizliklərinə görə cəzalandırmaqla məşğul, olacaq. Hələ bu azmış kimi o, Alonsoya tövsiyə edirdi ki, aborigenləri cəzalandırmaqdan ötrü Yeni Dünya sahillərinə çoxsaylı heyət aparmasın. Orada gözləmə mövqeyi tutan kapitan Xuan Odovaldonun ixtiyarında kifayət qədər qüvvə var. Sakit okeanda baş verən fırtına ekspedisiyanın qüvvəsini iki hissəyə bölməsəydi, elə həmin heyət onlara tapşırılan missiyanın öhdəsindən çox asanlıqla gələrdi. Həm də başqalarına nisbətən qraf Ferdinand Araukaniyada yaşayan yerli əhalidən bərk yanıqlı idi. Onun iki oğlu naməlum səbəblərdən itkin düşmüşdür. Dəqiq bilinmirdi onlar əsir düşüblər, yoxsa araukanlar tərəfindən öldürülmüblər? Lakin onun kövrək olmayan ürəyində müəyyən qədər ümid vardı ki, oğulları sağ-salamatdır. Ümidinin olması isə ondan ibarətdir ki, oğulları ispan idalqoları kimi hər an özlərini Amerika aborigenlərindən müdafiə etməyə qadirdirlər. Əgər, onlar Avropa əsgərlərinə qarşı döyüşsəydilər, onda həyəcan hissi keçirməyə dəyərdi. Çünki aborigenlərdən çox, öz mərdliyi və döyüşkənliyi ilə seçilən Avropa döyüşçülərindən təhlükəni gözləmək olar. Deməli, oğullarının aborigen torpağında sağ-salamat qalmaqlarına ümid vardı.

Alonsonun başçılıq etdiyi ekspedisiyaya könüllülərin daxil edilməsi elə bir problem yaratmırdı. Ümumiyyətlə, o, Yeni Dünya sahillərinə özü ilə yüzə yaxın döyüşçünü aparmağı planlaşdırırdı. Əgər, o sayda könüllü yığa bilməsə, qalan heyəti Yeni Dünya sahillərində toplayacaq. Alonso nə qədər izah etsə də, ekspedisiya iştirakçılarna araukanlar haqqında əsl həqiqəti anlada bilmirdi. Bir neçə ispan ekspedisiyasının araukanlar tərəfindən darmadağın edilməsi faktına heç kim inanmaq istəmirdi. Elə hamı onu deyirdi ki, əsl ispan əsgəri heç vaxt lüt aborigenə məğlub ola bilməz.

Lakin buna baxmayaraq Alonso böyük qüvvə ilə intensiv surətdə ekspedisiyaya hazırlaşır. Həmin missiyanın nə dərəcədə ciddi olduğunu dərk edən polkovnik Alonso ekspedisiyaya daxil olan hər bir adamla ayrı-ayrılıqda müsahibə apararaq onların nəyə qadir olduqlarını dərinlən öyrənir və yalnız peşəkar döyüşçülərin qəbul olunmasına öz razılığını verirdi. O, başqa ekspedisiya rəhbərləri kimi, Araukaniyada məğlubiyyətə uğramaq istəmirdi.

Barselona limanında lövbər salmış gəmilərin siyahısı ilə maraqlanan Alonso Yeni Dünya sahillərinə yola düşmək üçün “Eldorado” adlı hərbi gəminin üzərində dayandı. Kapitan Kral Kesadanın başçılıq etdiyi gəmi 5 gündən sonra Yeni Əndalüsün Kartahena limanına yollanacaq. Həmin gəmi əsasən Yeni Əndalüsə yollanan dörd ticarət gəmisinin mühafizəsi ilə məşğul

olacaq. Alonso "Eldorado" gəmisindən istifadə etmək üçün kapitan Karl ilə danışığa yollandı. İspaniya kralının sərəncamını yerinə yetirən Alonso elə birinci izahatda kapitanın razılığını alır. Kapitan da izah edir ki, ekspedisiyaya yollanan bütün döyüşçülər may ayının 13-də gəmidə olmalıdır. Ona görə ki, "Eldorado" mayın 14-də Barselonanı tərk edəcək.

"Eldorado" gəmisinin dövlət əhəmiyyətli tapşırığı yerinə yetirdiyinə görə Yeni Dünya sahillərinə yola düşmək günü məxfi saxlanılmalıydı. Üç-dörd nəfərdən başqa hamı elə bilirdi ki, ekspedisiya uzağı iki həftədən sonra Kataloniya sahillərini tərk edəcək. Hətta Alonso bu haqda həyat yoldaşına da bir məlumat vermədi. Vaxtı az olduğuna görə Alonso səhər açıldandan, ta ki hava qaralana qədər gününü limanda keçirirdi. Ekspedisiya iştirakçıları yola düşmək üçün tam hazır olmalıydılar. Mayın 14-ü yaxınlaşırdı.

IV fəsil. Floridanın Barselonaya təsadüfi gəlişi

Barselonada növbəti ekspedisiyanın hazırlanmasına dair böyük işlər gedirdi. Bu haqda məlumat ildırım sürəti ilə bütün şəhərə yayıldı. Bu hadisə çoxlarında şübhə oyatmağa başladı.

Bir ekspedisiya Yeni Dünya sahillərindən qayıtmamış, tələm-tələsik halda növbəti ekspedisiya hazırlanırdı. Çoxlarını bir sual maraqlandırırdı; "Nəyə görə bu səpkidə tələm-tələsik iş görülür?" 1-ci ekspedisiya iştirakçılarının qohumları qraf Ferdinanddan öz yaxınları barədə məlumat əldə etmək istəyirdilər. O, da öz növbəsində izah edirdi ki, yeni təşkil olunan ekspedisiya Yeni Dünya sahillərində Eldorado ölkəsinin axtarılması ilə məşğul olacaq, sadəcə olaraq yolüstü Araukaniyaya da dəyəcəklər. Qraf Ferdinandın cavabını başa düşmək çətin deyildi. Çünki belə tezliklə 1-ci ekspedisiyanın iştirakçıları haqqında məlumat almaq çox çətin idi. Yeni kəşf edilmiş qitənin qərb sahillərində yerləşən ərazilərdən hər hansı bir məlumat almaq üçün ən azı 9-10 ay vaxt lazım idi. Lakin qrafın cavabı kifayət idi ki, buradakı adamlar Araukaniyada aborigenlərə qarşı döyüşən qohumları ilə əlaqə yaratsınlar. Hamı öz qohumlarına məktub yazıb Araukaniyaya göndərə bilərdi.

Təsadüf nəticəsində Florida anası ilə birlikdə Seviliyadan Barselonaya bacısı Marqaritagilə qonaq gəldilər. Marqarita 2 yaşlı qızı Mariyanı böyüdə-böyüdə həyat yoldaşı leytenant Ernando Ramiresin yolunu həsrətlə gözləyirdi. Söhbət əsnasında onlar Marqaritadan öyrənirlər ki, bir həftə bundan əvvəl Yeni Dünya sahillərinə yola düşəcək növbəti ekspedisiyanın təşkili başlayıb. Bu xəbər necə ki, ananı, eləcə də balanı bərk maraqlandırır. Florida hətta gözəl çöhrəsini pəncərəyə tərəf

döndərərək ağır xəyala daldı. Yeni Dünya sahillərində onun atasından başqa, ürəyini tapşırdığı sevgilisi də vardı. Söhbət sözsüz ki, Migeldən gedirdi. Demək olar ki, bu 7 ayda onun kövrək qəlbi hər gün sevgilisinin həsrəti ilə döyünür və izzirab içində çırpınaraq qıza rahatlıq vermirdi. Bu müddət ərzində Florida çəkdiyi dərddən xeyli arıqlamış və daxilində ətalət qüvvəsi yaranmışdı. Onun cəlbedici qaşları fikirdən gözlərinin üstünə düşmüşdür, ancaq buna baxmayaraq, qəşəngliyi ilə bir çox qızlardan fərqlənən Floridanın simasındakı gözəllik hələ də öz hegemonluğunu qoruyub saxlamışdır. Migel Barselonanı tərk etdiyi gündən qız həmişə öz aləminə qapanaraq, başqaları ilə ünsiyyətdə olmaqdan yan keçirdi. Ümumiyyətlə, Seviliyada olarkən o, anası və bacısı İlonadan başqa heç kimlə kəlmə kəsmirdi. Florida sanki matəm günlərinə qərq olmuşdu. Ekspedisiya Barselonanı tərk edəndə o, düz bir həftə öz otağından bayıra çıxmayıb və bütün günlərini ağlamaqla keçirib. Sevgilisindən ayrılmaq qızın daxilində böyük dəyişiklik etmişdir. Floridanın iradəsi zəif olduğundan o, bu ağır izziraba tab gətirə bilmirdi.

Anası başa düşürdü qızı hansı bəlaya düşüb, ancaq dəqiq bilmirdi ki, onu bu hala salan kimdir - Migel, yoxsa Karlos? Florida öz dərddini anasına açıb söyləyəndən sonra yavaş-yavaş özünü ələ almağa başlamışdı. Kiçik bacısı İlona ürəyini cəngavər Osvaldoya tapşırırsa da, sonradan bu ayrılığa

tab gətirməyib, başqa cavanlarla tez-tez ünsiyyətdə olmağa başladı. Düzdür o, heç də Osvaldonu yaddan çıxartmaq fikrində deyildi. Özünün dediyi kimi, əlacsızlığından o, vaxtını müəyyən bir məclisdə keçirirdi. Lakin həm anası, həm də bacısı Florida İlonanın qeyri-ciddi hərəkətlərindən narazı idilər və verilən vədə sadıq qalmasını tələb edirdilər. İlona isə şiltaqlığından əl çəkmir və yaxınlarının iradəsinə heç bir əhəmiyyət vermirdi. Bu hərəkətlərə görə anası, hətta onu bir neçə dəfə cəzalandırmalı da olmuşdur. İndi bu dəfə də İlona cəzalandırılaraq evdə saxlanılmışdır.

Florida Mərkəzi Çili sahillərinə hazırlanan ekspedisiya barəsindəki xəbəri eşidən kimi onun ürəyi sevinc hissi ilə döyünməyə başladı. Necə olsa da, məktub yazıb göndərməklə o, sevgilisi ilə əlaqə yaratmaq imkanı əldə edirdi. Qız aylardan bəri dolmuş sinəsini boşalda bilərdi. Ürək sözlərini ağ kağızın üzərinə boşaltmaqla, o, müvəqqəti olaraq ağır iztirabdan, qəmli xatirələrdən yaxa qurtarardı. Bir tərəfdən sual verilə bilərdi ki, Florida həmin məktubu Migelə hansı adla göndərəcək. Axı, necə olsa da, onların arasında yaranan məhəbbət əlaqəsindən hamı xəbərsiz idi. Bu məktub təsadüf nəticəsində də başqasının əlinə keçsə, qız həm atasının, həm də başqa tanışlarının yanında biabır olacaq. Florida yaxşı bilirdi ki, onu həm Seviliyada, həm də Barselonada daim izləyən Karlos da Araukaniyadadır. Çox güman ki, Karlos

bir oğul kimi atasını orada birinci qarşılayacaq. Elə bir vəziyyətdə hər bir şeyə burnunu soxan Karlos təsadüf nəticəsində məktubdan xəbər tuta bilər. Necə olsa da Floridadan başqa anası və bacısı da həmin yerə əzizlərinin yanına məktub göndərmək fikrindəydilər. Ekspedisiyaya gedənlərin əksəriyyəti Barselonadan olduqlarını nəzərə alaraq, sözsüz ki, Araukaniyaya göndərilən məktubların sayı xeyli çox olacaq. Lakin Florida məktubu başqa adla və ya hansısa rəfiqəsinin vasitəsi ilə göndərə bilərdi. Bir sözlə, belə bir vəziyyətdən çıxış yolu tapmaq onun üçün çətin deyildi.

Daxilində böyük yüngüllük hiss edən Florida rahat nəfəs almaq üçün evə bitişik olan bağa yollandı. Həmin bağa girəndə o, müəyyən dərəcə təsəlli tapırdı. Çünki qız vaxtı ilə məxfi surətdə öz sevgilisi ilə bu bağda görüşmüş və sevinc hissi ilə keçirilən həmin görüşlər onun qəlbində xoş təəssüratlar yaratmışdır. Bağdakı əyləşdiyi skamya, ətir qoxulu güllər, enliyarpaqlı, geniş budaqlı ağaclar və bu ərazidə məskən salmış quşların şən nəğmələri bütövlüklə Floridaya tanış gəlir və bütün bunlar səadət dolu keçmiş günlərini, yenidən onun gözləri qarşısında canlandırırdı. Sanki o, Migelin varlığını burada duyur və onun ətrini duurdu. Buranı özü üçün doğma bilən məhəbbətin çaynaqlarına düşən qız vaxtilə öz sevgilisi ilə ayrışdıyi skamyada oturdu

və Migelə yazacağı məktubun məzmunu haqqında fikirləşməyə başladı.

Ertəsi günü Florida, keçən il Barselonada tanış olduğu rəfiqəsi Seviliyanın evinə yollandı. Sebastyan Solinosun yeganə bacısı olan Seviliya bir çox adamlar kimi Kataloniyanın bu iri şəhərində ayrılıq günlərini yaşayırdı. Bir çox yaşıdları kimi o, İspaniyanın hüdudlarından kənara çıxmış sevgilisi haqqında yox, öz doğma qardaşı haqqında fikirləşir və səbirsizliklə onun yolunu gözləyirdi. Allah-təalanın ona bəxş etdiyi gözəllik həmişə bağlı qapılar arxasında gizlədilirdi. Öz gözəlliyinə heç bir əhəmiyyət verməyən Seviliya da bu yaşa qədər özünü heç kimin gözüne soxmamış və heç bir cavan oğlana da göz salmamışdır. Ümumiyyətlə, o, başqa qızlara nisbətən qapalı həyat tərzini keçirməyi xoşlayır və həmişə də günlərini qəm-kədər içində keçirirdi. Bu dünyada özünə böyük dayaq saydığı qardaşı Sebastyan Yeni Dünya sahillərindən qayıdandan sonra qızın xoş və şən günləri başlayacaq.

Florida kasıbsayağı olan cəngavər evinə ayaq basanda Seviliyanın sönmüş bənizinin sevinc çırağı alışıb yandı. Çünki Florida onun ən yaxın və ən etibarlı rəfiqələrindən biri sayılır və hər an öz dərini onunla bölüşdürməyi xoşlayırdı. Həmişə onlar görüşəndə aralarında gedən söhbət səmimi və xoş şəraitdə keçirdi. Ümumiyyətlə, onlar heç vaxt bir-birindən sirr gizlətmirdilər.

Florida elə ilk dəqiqələrdə gəlişinin əsl mahiyyətini rəfiqəsinə açıqladı. Bu gözlənilməz xəbər Seviliyanın daha da ürəyindən oldu. Qərib bir torpaqda fəaliyyət göstərən qardaşına çoxdan arzuladığı məktub göndərmək imkanı yaranmışdı. Özünü həmişə əzgin və təcrid olunmuş kimi aparan Seviliya daha da canlandı. Sevincdən uşaq kimi sevinən Seviliya ehtirasla dedi:

- Yazacağım məktub Sebastyana çatan kimi o, sevindiyyindən uçmağa qanad axtaracaq. Çünki Sebastyanın məndən başqa heç kəsi yoxdur.

- Yox, elə demə, - deyə Florida etiraz etdi. - onun səndən başqa Migel və Osvaldo kimi yaxın dostları var. Amma etiraf etməliyəm ki, o, sənin xətrini onlardan da çox istəyir.

- Düz deyirsən, Sebastyan öz dostlarına daha möhkəm bağlıdır. Onlar olmasaydı, bəlkə də qardaşım İspaniyanı tərk etməzdi. Flandriyada gedən müharibədən qayıdandan sonra o, heç vaxt məni tək buraxmırdı. Çünki mənim tez-tez, xəstələndiyimdən o, xəbərdar idi.

- Söz yox ki, onların hamısı sağ-salamat vətənlərinə qayıdacaqlar. Mən çox yaxşı bilirəm ki, onlar qərib torpaqda ayrılığa çox tab gətirə bilməyəcəklər.

- Əlbəttə, onlar ayrılığa tab gətirə bilməyəcəklər. Ancaq bu ayrılıq nə qədər davam edəcək, bilinmir?

Seviliya öz rəfiqəsinin lap yaralı yerinə toxunmuşdur. Ayrılığın uzun müddətli olmasına hamıdan çox Florida möhkəm nigarancılıq keçirirdi. Ondan olsaydı özü də qərrib torpaqda olan təhlükəyə heç bir əhəmiyyət verməyib, sevgilisi ilə yanaşı həmin missiyada iştirak edərdi. Təki, bütün saatlarını, dəqiqələrini ürəkyanğısı ilə sevdiyi Migelin yanında olsun.

Bir az keçmişdi ki, evin möhkəm olmayan taxta qapısı yumşaq taqqıltı ilə döyüldü. Təəccüb içində olan Seviliya - gedib qapını açdı və orada cavan bir qızın fiquru görünəndə üzündə təbəssüm cizgiləri sezildi. Florida o dəqiqə başa düşdü ki, qapının ağzında dayanan qəşəng qız Seviliyanın tanışıdır. Lakin bu evə təşrif buyuran qızın siması Floridaya tanış gəldi. O, qonağı diqqətlə süzəndən sonra Seviliya onu təqdim etməmiş qızı tanıya bildi. Həmin qız Solidad Odovaldo idi. Amma Solidad onu tanıya bilmədi. Seviliya onları bir-birilərinə təqdim edəndən sonra o, Solidadın gözlənilməz gəlişinin səbəbini öyrəndi. Heç vaxt qürurunu sındırmayan Solidad rəfiqəsinin yanında əyləşib qürurla dedi:

- Əmim Xuanın ardınca, atamın başçılıq edəcəyi növbəti ekspedisiya Mərkəzi Çili sahillərinə yola düşəcək. Mənə elə gəlir, bu haqda xəbərin olmadığına görə səni məlumatlandırmağı lazım bildim. Necə olsa da, sənin qardaşın həmin ölkədə aborigenlərə qarşı döyüşür.

- Solidar, sənin bu xeyirxah hərəkətin məni xəcalətli qoyur. - deyə üzünə xumar yayan Seviliya üzrxahlıqla dilləndi. - Artıq mənim bu haqda məlumatım var. Əziyyət çəkib bu evə gəldiyinə görə sənə öz minnətdarlığımı bildirirəm. Fərsətdən istifadə edərək, mən Sebastiana məktub yazacam və həmin ekspedisiyanın vasitəsi ilə ona göndərəcəyəm.

- Sənə böyük hörmətim olduğu üçün məktubunu birbaşa atama verəcəm ki, yolda itib batmasın. - deyə Solidar ehtirasla dilləndi. - Məktub şəxsən Sebastianın özünə çatdırılacaq.

- Hörmətin artıq olsun! - Seviliya məmnunluqla dilləndi. - Mən hökmən sənə iltifatın barəsində Sebastiana xəbər verəcəyəm. Necə olsa da, çox vaxt sən məni yad etməklə darıxmağa qoymursan. Səninlə ünsiyyətdə olanda, özümə təsəlli tapmış oluram.

- Elə məndə də həmin hallar baş verir. - deyə Solidar təqdiredici tərzdə dilləndi. – Atam gedəndən sonra mən lap darıxacağam.

- Çox maraqlıdır, görəsən nəyə görə Mərkəzi Çiliyə 2-ci ekspedisiya göndərilir? - deyə Florida müəmmalı tərzdə dilləndi. - Özü də həmin ekspedisiyanın başında polkovnik Alonso kimi təcrübəli bir sərkərdə durur. Oradakı aborigenlər güclü müqavimət göstərdiyindən bizimkilərə əlavə qüvvə köməyi göndərilir?

- 1-ci ekspedisiya yola düşməmişdən əvvəl Mərkəzi Çili sahillərində yaşayan Hindu tayfası haqqında demək olar ki, heç kim heç nə bilmirdi. Lakin Migelin babası Rodrigues Kartahena hələ təxminən 50 il bundan əvvəl oradakı aborigenlərə qarşı döyüş əməliyyatlarında iştirak etmiş və onlar haqqında bir çox məlumatı yalnız o verə bilmişdi. Aborigenlər uzun müddətdir ki, inadkarcasına müqavimət göstərirlər. İspaniyadan göndərilən hər hansı bir qüvvə ilə üzləşirlərsə-üzləşsənlər, onlar təslim olmaq barəsində azacıq da olsun düşünmürlər.

Seviliyanın bu izahatı heç də Solidadın ürəyindən olmadı. Florida isə araukanlar barəsində müəyyən həqiqəti eşidəndən sonra nigarançılıq keçirməyə başladı. Axı, bütün İspaniyada belə bir fikir mövcud idi ki, Yeni Dünya sahillərində yaşayan aborigenlər ispan əsgərləri qarşıda tam acizdirlər.

Bundan əlavə qısa müddət ərzində okeanın o tayında yerləşən nəhəng bir ərazi ispanlar tərəfindən işğal olunur, oradakı aborigenlərin hamısı əsarət altına düşürdü. İndi isə Seviliya izah edir ki, Mərkəzi Çili sahillərindəki aborigenlər inadkarcasına müqavimət göstərirlər. Solidad tanınmış sərkərdənin qızı kimi öz etirazını bildirməli oldu. O, dedi:

- Atamın başçılıq etdiyi ekspedisiya təkcə Mərkəzi Çili sahillərində fəaliyyət göstərməyəcək. Oradakı aborigenləri darmadağın edəndən sonra həmin ekspedisiya qızıl yataqları ilə məşhur olan Eldorado ölkəsinin axtarışı və daha sonra Mərkəzi

Amerika sahillərində fəaliyyət göstərən dəniz quldurlarının məhv edilməsi ilə məşğul olacaq. O ki, qaldı aborigenlərin məhv edilməsinə, bu məsələnin öhdəsindən, elə oradakı ekspedisiya da gələ bilər. İspan əsgərinin şücaəti, qəhrəmanlığı və qüdrəti qarşısında heç qüvvə təb gətirə bilməz. Bu ekspedisiya tezliklə həmin məkana çatsa, orada başlanan əməliyyat qısa müddətə başa çatır və oradakılar tezliklə vətənə qayıdılar.

- Amma mən inanmıram ki, oradakılar tezliklə vətənə qayıtsınlar. - deyər Seviliya bəkef halda dilləndi. - Çox güman ki, onlar polkovnik Alonso ilə birlikdə başqa missiyalarda iştirak edəcəklər. Eşitdiyimə görə ora gedənlərin əksəriyyəti Sebastyan kimi peşəkar döyüşçülərdir. Onun kimi döyüşçülər polkovnik Alonsoya gərəkli olacaq.

- Sənin qardaşın istəsə, aborigenləri məhv edəndən sonra Barselonaya qayıdar. - deyər Solidad öyüdlə dilləndi. - Atamla birlikdə başqa missiyalarda iştirak etmək istəyənlər yalnız könüllülər olacaq. Deməli, Sebastyanın qayıtmağa böyük imkanı var.

- Birdən qayıtmadı, onda necə olacaq? - deyər Seviliya maraqlandı.

- Sən qardaşını geri çağırırdırsan, o qayıdar. - deyər Solidad ürəklə dilləndi. - Məktubda yaz ki, aborigenlər darmadağın ediləndən sonra o, geri qayıtsın.

- Düz məsləhət bilirsən. - Seviliya rəfiqəsi ilə razılaşdı. - Burada tək qalmaq mənim üçün çox ağırdır.

- Elə mən də onu deyirəm ki, tezliklə qardaşın Barselonaya qayıtsın. - deyə Solidad tövsiyyə etdi. - Tez-tez xəstələnməyəsən deyə, qardaşın daim sənənin arxanda durmalıdır.

Florida indi başa düşdü nəyə görə Solidad rəfiqəsinə qardaşının qayıtmasını təkid edir. Deyəsən, Solidad başqa cəngavərlərdən xasiyyətcə fərqlənən Sebastyana vurulub. Hərəkətlərindən və danışığından o, Sebastyana olan məhəbbətini gizlədə bilmirdi. Lakin Florida özünü elə aparırdı ki, guya heç nə başa düşmür. Solidad da onun kimi eyni dərddə idi. Bəs, nə vaxt onların arasında məhəbbət əlaqələri yaranmışdır? Axı, Solidad öz atasının evində ciddi nəzarət altında saxlanılır və müşayiətsiz demək olar ki, heç bir yerə buraxılmırdı. Florida yaddaşını işə salaraq onların arasında baş verən ilk görüşü xatırlatmalı oldu. Keçən il Kamaçonun şərəfinə verilən balda Solidad Sebastyanı ilk dəfə görmüşdür. O vaxt Sebastyan gitara çalanda, şənliyə gələn bütün adamların fikrini özünə cəlb etmişdi. Lakin bu Floridanın fərziyyəsi idi. Ola bilsin, onlar əvvəl də bir-birilərilə rastlaşmışdılar.

- Mənim atam yola düşəndə evdə hamımıza bildirdi ki, Mərkəzi Çili sahillərində müharibə başa çatan kimi dərhal İspaniyaya qayıdacaq. - deyə Florida aludəliklə dilləndi. - həmin

müharibədən bir çox zadəganların qayıdacağı gözlənilir. Deyəsən, Sebastyan da atamla birlikdə qayıdacaq.

Bu sözlərdən sonra Solidad yenidən tanış olduğu qıza qərribə bir nəzər saldı. Onun gözlərindən qısqanclıq qığılcımları sezildi. Seviliya başa düşdü Solidad nəyə görə belə kəskin reaksiya göstərdi. Məhz buna görə də o, üzünü Solidada tərəf tutub təmkinlə dedi:

- Florida ilə tamamilə razılaşmaq olar. Həmin ekspedisiyada Migelin babası, coğrafiyaşünas Bartolomeu və başqa idalqolar iştirak edir və oradakı əməliyyat başa çatdı kimi onlar vətənlərinə qayıtmağa söz veriblər. Əgər, Rodriges Kartahena qayıtsa, hökmən Migel babasını həmin səfərdə müşayiət edəcək. Migel qayıdan təqdirdə Sebastyanla Osvaldo da qayıdacaqlar. Çünki onlar ayrılmaz dostlar sayılırlar.

Məhz bu izahatdan sonra Solidad yumşaldı. O, üzünü Seviliyaya tutub ehtiramla dedi:

- Seviliya sənə bildirməliyəm ki, artıq Barselonada 2-ci ekspedisiyanın təşkili başlanıb. Kim istəyirsə, əzizləri üçün indidən məktub yazsın. Həmin məktubları mən, şəxsən atama verəcəyəm ki, birbaşa yazılan ünvanlara çatdırsın.

- Bilmirsən, ekspedisiya haçan yola düşür? - Seviliya soruşdu.

- Təxminən 10-15 günə. - deyə Solidad tərəddüd etmədən cavab verdi.

Uzun sürməyən söhbətdən sonra Seviliyanın evinə təşrif buyuranlar öz qaldıqları evə yollandılar.

V fəsil. Yeni Dünya sahillərinə ünvanlanan məktublar Barselonada qalır

Əvvəlcədən qeyd edildiyi kimi “Eldorado” gəmisi dövlət əhəmiyyətli tapşırıqları yerinə yetirdiyinə görə Yeni Dünya sahillərinə yola düşmək günü məxfi saxlanılırdı. Lakin Solidad bu barədə heç bir şey bilmirdi. Atası intizamlı bir zabıt kimi həmin rəqlamentə riayət edirdi. Ekpedisiyanın yola düşməyə üç gün vaxtı qalırdı. Halbuki həm Florida, həm də Seviliya elə bilirdilər ki, ekspedisiya Barselonanı 10-15 gündən sonra tərk edəcək. Məhz buna görə də onlar həmin günü məktub yazmağı məsləhət bilmədilər. Florida rəfiqəsinə təklif etdi ki, həm şəraitin yaxşı olduğuna, həm də məktub yazmaq üçün ləvazimatın olduğunu nəzərə alaraq, bacısı Marqaritanın evinə gəlsin. Əlbəttə, Seviliya belə təklifdən yan keçə bilməzdi. Lakin o, Floridaya bildirdi ki, evində olan paltarları yuyandan sonra həmin ünvana gələcək.

Beləliklə, Seviliya ertəsi günü evindəki işləri görəndən sonra günortadan sonra Marqaritanın evinə yollandı. Evdəkilərlə qısa

görüşdən sonra hər iki rəfiqə uzun-uzadı, geniş məzmunlu məktublar üzərində işləməyə başladılar. Məlum məsələ idi ki, həm Marqarita, həm də onun anası Mərkəzi Çili sahillərində olan əzizlərinə öz adlarından kağız göndərməliydilər. Lakin vaxtın bolluğunu nəzərə alaraq onlar hələlik məktub yazmağa tələsmədilər. Bunu bir həftədən sonra da etmək olardı.

Öz evində qəm-qüssə girdabına düşən Solidad da pərişan olmuşdu. Vaxtının çoxunu o, öz çarpayısında uzanmış halda keçirirdi. Darıxdığından heç bilmirdi hansı işlə məşğul olsun. Lakin Seviliya ilə görüşdən sonra müəyyən dərəcə özünə təsəlli verirdi. Necə olsa da, rəfiqəsi qardaşı Sebastyana məktub göndərəcək və həmin məktubda Seviliya qardaşının tezliklə vətənə qayıtmasını təkid edəcək. Seviliyadan çox Solidad özü bu məqsədə nail olmaq istəyirdi. Çünki Sebastyanın tezliklə qayıtmasında Seviliyadan çox o, maraqlı idi. Necə olsa da Solidad özündən asılı olmayaraq, qardaşı Kamaçonun şərəfinə verilən balda Sebastyanın ağır davranışına, təmkinli hərəkətinə, səmimi danışığına, füsunkar təbəssümünə, istedadlı gitara çalmasına və ən nəhayət yaraşqlı xarici görünüşünə vurulmuşdu. Başqa aristokrat qızlara nisbətən o, bu məhəbbətini öz qəlbində valideynlərindən və yaxın rəfiqələrindən gizlədə bilmişdir. Yalnız bir neçə aydan sonra, Seviliyanın evinə gedib-gələndən onun bu sirri istər-istəməz, üzə çıxmışdır. Solidad utandığından həmin sirri özü açmışdır. Sadəcə olaraq, söhbət

əsnasında, Sebastyan haqqında bəzi məlumatları toplayan zaman Seviliya özü rəfiqəsinin ürəyindəki sirri oxuya bilmişdir. Məhz ondan sonra Solidad rəfiqəsinə Sebastyana necə qeyri-ixtiyari aşiq olduğunu izah etmişdi. Lakin həm Solidad, həm də Seviliya çox yaxşı bilirdilər ki, bu məsələdə müəyyən bir çətinliklər var. İlk növbədə bu haqda Sebastyanın öz fikrini bilmək lazımdır. Düzdür, Sebastyan bilsə ki, Solidad kimi ağıllı-kamallı, qəşəng, füsunkar gözəlliyə malik olan bir qız onu sevir, sözsüz halda öz ürəyini ona tapşıracaq. Ancaq dəqiq bilinmirdi, hazırda Sebastyanın istədiyi var, ya yox? Necə olsa da, o, Barselonada qapalı həyat tərzini keçirmişdi. Sebastyan nə bacısı, nə də ki, uşaqlıq dostları ilə tez-tez ünsiyyətdə olurdu. Açıq o, öz sirrini nadir halda yaxınları ilə bölüşdürürdü.

Tutalım ki, onun istədiyi yoxdur və Sebastyan ürəyini Solidada bəxş etdi. Onsuz polkovnik Alonso öz qızını müflis halda yaşayan cəngavərə verməyəcəkdi. Çünki Alonso Barselonanın ən tanınmış adlarından biridir və sözsüz ki, o, qızını şəhərin tanınmış zadəganlarının birinə verməyi lazım biləcək. Sebastyanın ağılı başındadırsa, Alonso ilə münasıqəyə girməmək üçün Solidaddan kənar gəzməli idi.

Mayın 13-də Alonso axşamçağı saat 8-də evinə gəldi və həyat yoldaşı ilə qızını masa arxasında şam yeməyini qəbul etdikləri yerdə gördü. O, masanın başında əyləşən kimi qulluqçunun verdiyi yeməyi yeməyə başladı. Marqarita həmişəki kimi

ərindən işlərinin necə getdiyini xəbər aldı. Alonso da öz növbəsində sadə şəkildə dedi:

- Bu gün paltarlarımdan bir neçəsini hazır elə. Sabahları dan yeri sökülən kimi biz Badelonanı tərk edəcəyik.

Polkovnikin belə bir tərzdə söylədiyi xəbər ailə üzvlərini şok vəziyyətinə saldı. Marqaritanın gözləri bərələ halda qalaraq təşvişlə dedi:

- Sən elə danışırısan ki, guya sabahları Barselonaya və yaxud da Tarraqonaya gedirsən. Mənim ürəyimi qırmaq istəyirsən?

- Sən artıq belə xəbərlərə öyrəşmişən. - deyə Alonso soyuqqanlıqla dilləndi. - Yaxşı, sir-sifətini əymə. Yoxsa, səfərim uğurlu keçməz. Səfərim uğurlu keçsə, kral mənə qraf titulu verəcək. Onsuz da bu haqda sənə xəbər vermişəm.

Marqarita həmin an özünü ələ aldı. Ancaq Solidad hələ də yerindəcə donub qalmışdı. Axı, necə olsa da Seviliya bu xəbərdən hali deyildi. Onun fikrincə, ekspedisiya təxminən bir həftədən sonra Barselonanı tərk etməlidir. Əgər Seviliyanın xəbəri olmasa, onda Sebastiyana yazılmış məktub elə Barselona-da qalacaq. Bəs, kimin vasitəsi ilə Seviliyaya xəbər göndərsin. Hava qaraldığına görə şəhərin küçələri ciddi mühafizə olunurdu. Çox adamlar bu vaxtı mühafizəçilər tərəfindən ciddi yoxlanılırdı. Çıxış yolu Alonsonun özünə bu məsələnin açıqlanmasından ibarət idi. Nəhayət Solidad bütün iradəsini toplayıb dedi:

- Ata, sən mənim Seviliya adlı rəfiqəm haqqında eşitmişən. O, qardaşına məktub yazıb, həmin məktub Mərkəzi Çili sahillərinə göndərməlidir. Lakin Seviliya bilmir ki, sənin başçılıq etdiyin ekspedisiya sabahları yola düşür. Bu haqda ona xəbər verilməlidir.

- Sebastyanın bacısını nəzərdə tutursan? - deyə Alonso maraqlandı.

Solidad təsdiqedicisi cavab verəndən sonra Marqarita əlavə etməli oldu. O, dedi:

- Bundan əlavə "Destino" gəmisinin kapitanı Manuel Markosun ailəsi Barselonaya gəlib və onlar da Mərkəzi Çili sahillərinə məktub göndərmək arzusundadırlar. Hamı elə bilir ki, sənin başçılıq etdiyin ekspedisiya təxminən bir həftədən sonra yola düşür. Onları da xəbərdar etmək lazımdır.

- Onda mən həyətdəki əsgərlərdən birini onların evinə göndərərəm. Qoy onlar bu xəbərdən hali olsunlar.

Məhz bundan sonra Solidad özünü ələ ala bildi. Hökmən Sebastyan Barselonadan məktub almalı idi. O, bacısının ürək yağısı ilə yazdığı məktubu oxuyandan sonra, bəlkə kövrəlib Barselonaya qayıtmağını tezləşdirəcəkdə.

Alonsonun göndərdiyi əsgər birtəhər gedib Seviliyanın evini tapdı. Lakin döyüdü qapıya içəridən hay verən olmadı. Onda o, ev yiyəsini qapının ağzında gözləməyi qərara aldı.

Vaxtını əbəs yerə öldürmək istəməyən Alonso sabahkı işin ağır olduğunu dərk edərək yatmağa yollandı. Sübh tezdən onu ötürməyə yollanacaq ailə üzvləri də öz yataq otaqlarına yollanırlar. Əsgərin ona verilən tapşırığın yetiriləcəyini zənn edən Solidad yuxuya getdi.

Saat 10-a qədər Seviliyanın yolunu gözləyən əsgər kor-peşiman halda Alonsonun evinə qayıdır. Polkovnik yatdığına görə əsgər onu yuxudan oyatdırmağa cürət etmədi. Sübh tezdən hamı ayılanda o, təlimata əsasən polkovnikə bildirdi ki, verilən tapşırıq ev sahibəsinin ucbatından yerinə yetirilməyib. Təsadüf nəticəsində bu xəbəri Solidad eşitdi və vəcdə gələrək, bütün hirsini əsgərin üstünə tökdü:

- Evin sahibəsi yoxdursa, gəlib bu haqda bizə xəbər verəydin.
- Sinyorita, üzr istəyirəm sizdən, mən bura gələndə hamınız yatmışdınız. - deyə əsgər iltifatla dilləndi.
- Adicə, bir dənə işi də görə bilmirsən. - deyə Solidad hirsli-hirsli əsgərdən uzaqlaşdı.

Solidad çox yaxşı bilirdi ki, Seviliya evində yoxdursa, demək leytenant Ernandonun evində Floridanın yanında. O, vaxt itirmədən tez həmin evə yollanmalı idi. Atası ilə anası limana yola düşən kimi Solidad ehtiyatda üstüörtülü arabaya minib bir başa istədiyi ünvana yollandı. Artıq dan yeri yavaş-yavaş sökülürdü. Qızda olan məlumata görə ekspedisiya saat 7-

nin yarısında limandan uzaqlaşmağa başlayacaq. O, vaxta kimi Solidadın ixtiyarında təxminən 40 dəqiqə vaxt vardı.

Solidadın mindiyi araba gəlib Ernando Ramiresin evinə çatanda evdəkilərdən heç kim ayılmamışdı. Hamı dərin yuxuya idi. Təşviş içərisində olan Solidad tələm-tələsik qapını bərkdən döyməyə başladı. Bu cür taqqlıtya evdəkilər oyanmaya bilməzdi. Belə tezdən qapının bərkdən döyülməsi hamının marağına səbəb oldu. Marqarita qapını açanda həyəcanla nə baş verdiyini soruşdu.

- Seviliya sizdə deyil ki? - deyə Solidad səbirsizliklə dilləndi.

- Bizdədir! - deyə Marqarita təəccüb hissi ilə cavab verdi.

- Ekspedisiya yarım saatdan sonra limanı tərk edəcək. Mərkəzi Çili sahillərinə göndəriləcək məktublar hazırdırsa, vaxt itirmədən limana çatdırılmalıdır.

Bu xəbər nəinki Seviliyanın, hətta Marqaritanın nigarançılığına səbəb oldu. Çünki Marqarita da qərrib torpaqda olan həyat yoldaşına məktub göndərməli idi. Solidadı içəri dəvət etsələr də o, arabada qalmaqı məsləhət bildi.

Məktublar yazılmağına-yazılmışdı, lakin zərflərə qoyulmamışdı. Marqarita bu funksiyanı öz üzərinə götürərək, Seviliyanın geyinməsinə imkan yaratdı. Florida da limana getmək istədi, lakin anası ona bu imkanı vermədi. Santana istəmirdi ki, qızını tanışlardan kimsə, limanda görsün. Sübh tezdən

Floridanın limanda görünməsi və bilavasitə ekspedisiyanı yola salması, bəzi tanışlarda qəribə sualların yaranmasına səbəb olacaqdır.

Nəhayət Seviliya arabaya mindi. Onda kapitan Markosa, leytenant Ernandoya, cəngavər Sebastyana və Migelə yazılmış məktublar vardı.

Gəmilərin yola düşməsinə çox az vaxt qalırdı. Arabaçı bütün bacarığından istifadə edərək, arabanı dar küçələrlə sürətlə idarə edirdi. Ernandonun evindən limana gedən yol əvvəlcə yuxarı qalxır, ondan sonra yalnız aşağı enməyə başladı. Lakin buradakı küçələr əsasən, döngələrdən ibarət idi. Yol gah sağa, gah da sola burulurdu. Nəhayət limana çatmağa 200 metr qalırdı ki, birdən yolun çıxacağıının əsgərlər tərəfindən bağlandığını gördülər. Perpendikulyar küçədən asta-asta böyük dəstə keçirdi. Solidad arabasını, qarşıda nə baş verdiyini öyrənmək üçün əsgərlərin yanına göndərdi. Cavabla gələn arabaçı cavan sahibəsinə bildirdi ki, Flandriyadan gətirilən 60 nəfər laməzhəbi əsgərlərin nəzarəti altında şəhərin məhkəmə binasına aparırlar. Həmin laməzhəbləri Fransanın Marsel limanında Barselonaya gətiriblər. İnkvizisiyanın sərt qanunlarına əsasən, onların əksəriyyəti ölüm cəzasına məhkum olunacaqlar. Lakin Solidadı hazırda bu məsələ azacıq da olsun maraqlandırmırdı. O, arabaçıdan soruşdu ki, bəs nə vaxta qədər yol bağlı olacaq?

- On dəqiqəyə kimi yol azad olacaq. - deyər arabaçı itaətlə dilləndi.

Deməli həmin dəstənin yürüşü on dəqiqədən də çox ola bilərdi. Vaxtdan səmərəli istifadə etmək üçün başqa küçəyə getmək lazım idi. Lakin arabanın dayandığı yol həddindən dar olduğundan, minik vasitəsini bu yolda döndərmək mümkün deyildi. Deməli, istər-istəməz onlar yolun boşalmasını gözləməli idilər.

Təxminən on beş dəqiqə keçəndən sonra yol boşaldı.

Araba əvvəlki sürətlə yolunu davam etdirdi. Seviliyadan narahat olan Solidar arabanın atılıb-tutulmasını, ləngər vurmasını və bədəninin müəyyən zərbələr almasını hiss etmirdi. Onu yalnız, limana çatmaq maraqlandırırırdı. Artıq limanı aydın gözlə görmək olurdu. Axırncı küçəyə daxil olanda onlar növbəti maneə ilə üzləşdilər. Yolun tən ortasında başqa bir arabanın dal çarxı sınımışdı, arabaçı həmin çarxın təmiri ilə məşğul idi. Möhkəm əsəbiləşən Solidar öz hirsini arabaçının üstünə tökərək, onu təhqir etməkdən belə çəkinmədi.

Elə bu vaxt limandan top atəşinin səsi eşidildi. Bundan sonra sanki Solidarın qol-qanadı sınıaraq, yanına düşdü. Bu o demək ki, Mərkəzi Amerika sahillərinə yola düşən ekspedisiya limanı tərk etməyə başlayır və bu münasibətlə donanmanın flaqman gəmisindən dənizə top atəşi açılmışdı. Bununla da məktublar Barselonanın hüduadarında qaldı.

VI fəsil. Konkistadorların müharibədən sonra keçən günləri

Araukaniyada gedən müharibənin birinci mərhələsi yenidən qurtarmışdı ki, artıq bu xəbər Cənubi Amerikanın şimal-qərb sahilində yerləşən bütün şəhər və qəsəbələrinə çatmışdır. İldırım sürəti ilə yayılan bu xəbər həmin şəhər və qəsəbələrdə yaşayan ispanların hamısını məyus etmişdir. Növbəti dəfə idi ki, Araukaniyadan bədən xəbər gəlir və araukanların məğlubedilməzliyi bütün ispan əhalisini vəcdə gətirirdi. Axı, araukanlar necə hindu tayfasıdır ki, onları məğlub etmək müşkül məsələyə çevrilmişdi? Ya İspaniya bu problemə dərinlən baş qoşmur, ya da ki, İspaniyanın hərbi məşını xeyli zəifləmişdi. Artıq neçənci dəfə idi ki, ispan ekspedisiyaları Araukaniyanı fəth edə bilmirdilər. Bu ispan konkistadoru üçün biabırçılıqdan başqa bir şey deyildi.

Araukaniyaya yaxın yerlərdə məskunlaşan ispanlar, öz krallığının hərbi gücünə şübhə ilə yanaşmağa başladılar. Ona görə ki, qırx beş il idi (1545-ci ildən) ki, araukanlara qarşı kəskin və amansız mübarizə aparılır, lakin onları məğlub etmək İspaniya krallığına müəssər olmur. Pedro Valdiviya, Fransisko Villaqro və başqa tanınmış konkistadorlar bu işin öhdəsindən gələ bilməyiblər. Kapitan Xuan Odovaldonun da ekspedisiyası, ispan kralı II Filippin hakimiyyətini tanımaq-

dan boyun qaçıran və ispan əsgərinə qarşı silah qaldırıb ən ağır cinayətlərə əl atan araukanları cəzalandıra bilməmişdi. Avropada qüdrətli dövlət sayılan İspan krallığı cılız ölkə sayılan Araukaniyanın öhdəsindən gələ bilmirdi. Bu da araukanlarda böyük ruh yüksəkliyini, mübarizə əzmini artırmışdı. Onlar heç nəyin bahasına, öz azadlıqlarını əldən vermək istəmir və ölənə kimi bu amal uğrunda mübarizə aparmaq arzusunda idilər. Sanki onların ürəyi vətən eşqi ilə döyünürdü.

İspaniya Araukaniyanı məğlub etməməklə çox acınacaqlı bir vəziyyətə düşmüşdür. Yaxşıdır ki, buradakı əks-səda gedib Avropaya çıxmamışdır. Yoxsa, İspaniyanın nüfuzu Avropanın qabaqcıl dövlətləri qarşısında xeyli aşağı düşmüş olacaqdı.

Bütün dünyada sərkərdəlik bacarığı ilə tanınan İspaniyanın ən məşhur konkistadorları Ernən Kortes və Fransisko Pizarro Yeni Dünya sahillərində (Amerika qitəsi) yaranmış ən nəhəng və qüdrətli imperiyaları məhv edərək, İspaniyanın hegemonluğunu orada nümayiş etdirmişdilər. Ernən Kortes 1519-1521-ci illərdə Anauak (Meksika) ərazisində yerləşən qüdrətli Astek imperiyasını, Fransisko Pizarro isə Tauantin-suyu (Peru) dövləti sayılan möhtəşəm İnk imperiyasını 1532-1536-cı illərdə ələ keçirərək, həmin əraziləri İspaniya taxtacına birləşdirmişdilər.

İspaniya 30-35 il ərzində Amerika qitəsində 35° ş.en dairəsindən 53° c.en dairəsinə kimi nəhəng bir ərazini işğal etmiş, lakin Mərkəzi Çili ərazisində yerləşən – kiçik sahəli Araukaniya dövlətini hələ də ələ keçirə bilməmişdir. Bu ondan xəbər verir ki, araukanlar həqiqətən də taktiki döyüşü bacaran, ölümdən qorxmayan, döyüşkən, cəsur mərd bir tayfadırlar. Lakin son illərdə baş verən uğursuzluqların əsas səbəbi vardı. Elə düşünülənməməlidir ki, II Filipp bütün gücünü və fikrini Araukaniyaya qarşı yönəldibdir. O, demək olar ki, düzgün istiqamət götürməyən siyasəti ilə bir çox dövlətlərin daxili işlərinə qarışır, dünyanın bir çox qaynar nöqtələrində öz gücünü nümayiş etdirirdi. Kral öz siyasəti ilə çox nadir hallarda müsbət nəticə əldə edə bilirdi. Lakin get-gedə İspaniyanın gücü zəifləməyə başlayırdı.

Araukanları birdəfəlik məğlub edə bilməməyin bir çox səbəbləri vardı. İspaniya 1566-cı ildən başlayaraq, indiyənə kimi Niderlandda inqilabçılara qarşı amansız mübarizə aparırdı. Fransada gedən vətəndaş müharisində (1562-1598) protestantların qələbəsinə ehtiyat edən II Filipp, Fransada katolik düşərgəyə başçılıq edən Gizlər ilə yaxınlaşaraq, 1590-cı ildə Fransaya qoşun göndərir və onlar Bretanda, Langedokda və başqa vilayətlərdə hugenotlara qarşı döyüşürlər. Bir ildən sonra isə Parisə ispan qarnizonu yeridilir. II Filipp öz qızını, kral taxt-tacına yiyələnməyə namizəd olan

katoliklərdən birinə verməyi nəzərdə tutur və bununla da Fransada İspaniyanın ağalığını bərqərar etmək istəyir. 1565-ci ildən başlayaraq, indiyənə kimi Migel Lopes Leqaspi sistemətiək olaraq Filippin arxipelaqını ələ keçirirdi. Arxipe-laqı ələ keçirmək üçün İspaniyadan nə qədər qüvvə və vəsait alınmasını kral əyanları yaxşı bilirdilər.

1588-ci ildə, İspan kralı İngiltərəni dizləri üstə çökdürmək üçün La-Manş boğazına “Məğlubedilməz armada”nı göndərir. İngilis donanması bilavasitə təbiətin köməyi ilə “Məğlubedilməz armada”nı La-Manşda məhv edir və bununla da İspaniyanın hərbi dəniz donanmasına xeyli zərər vurur. İspaniyanın qüdrətli və dünyanın bütün okeanlarında meydan oxuyan nəhəng hərbi dəniz donanması xeyli dərəcədə zəifləyir. İngilis korsarları həmin döyüşdən sonra açıqdan-açığa həm Karib dənizi akvatoriyasında, həm də ki, Pireney yarımadasının sahil zolağı yaxınlığında İspaniyanın ticarət gəmilərinə hücum etməyə başladılar. Yeni Dünya sahillərindən İspaniyaya gətirilən qiymətli malların bir qismi dəniz quldurlarının əlinə keçir və bununla da İspan krallığının xəzinəsinə və iqtisadiyyatına həddindən artıq böyük ziyan vurulur. Bundan əlavə İspaniya 1535-ci ildə türklərin əlindən aldığı Tunisi, 1574-cü ildə yenidən itirir. Avropanın bir çox qabaqcıl dövlətləri Osmanlı Türkiyəsi ilə toqquşmaqdan boyun qaçıran zaman, II Filipp elə bir qüdrətli imperiyaya qarşı düşmənçilik siyasəti

aparırdı. İş o yerə çatmışdı ki, türk korsarlarının gəmiləri Aralıq dənizinin qərb sahillərində görünməyə başladı. Onların hücumu ispan ticarətinə heç də az ziyan gətirmirdi. Bütün bunlara baxmayaraq, İspaniya Niderlandda, Fransanın bəzi əyalətlərində, Filippin arxipelaqında uzun müddətli müharibə aparırdı. Necə olsa da, İspaniyanın gücü tükənir, sərvəti isə talanırdı.

Elə bu səbəblərdən Araukaniyada müvəffəqiyyət əldə edilmirdi. İspanlar bütün qüvvələrini səfərbər edib, araukanları birdəfəlik məğlubiyyətə uğrada bilmirdilər. Amerika qitəsində ispanların əsarəti altına düşmüş başqa hindu tayfalarının aqibəti göz qabağında idi. Əsarət altına düşənlər köləyə çevrilmiş və birdəfəlik azadlıqdan və dövlət müstəqilliyindən məhrum olmuşdular. Araukanlar isə başqa tayfalar kimi yadelli işğalçılardan asılı olmaq və onların qarşısında qul olmaq istəmir, ölümün üzünə dik baxaraq, həmin amalın müdafiəsi üçün silaha sarılıb, on illər boyu uzanan amansız və dəhşətli müharibəyə qalxıblar.

Müharibənin ilk illərində araukanlar dərik etmişdilər ki, vətənpərvərlik, torpağa bağlılıq, vətən sevgisi, şəxsi azadlığı hər şeydən üstün tutmaq, ölkələrinin müstəqilliyini müqəddəs simvol kimi qorumaq və bütün prinsipləri göz bəbəyi kimi qorumaqdan ötrü, ölümdən zərrə qədər də çəkinməmək lazımdır. Bundan əlavə araukanlar qonşu tayfalarla sıx əlaqə yaratmış və onların etibarını qazanmışdılar. Onlar əsasən birləşərək,

vahid qüvvə altında ispan konkistadorlarına qarşı döyüşürdülər. Bu prinsip hindulara böyük üstünlük verirdi. Araukanların bu müharibədə qələbə qazanmalarına, ispanlar özləri də şərait yaradırdılar. Birincisi, konkistadorlar araukanları ciddi rəqib saymadan döyüş əməliyyatlarına başlamış və hinduların inadkarlığı ilə üzləşmişdilər. İkincisi, araukanlar son illər, Araukaniyaya yaxın bir yerdə yaşayan konkistadorlar üçün mübariz hindu tayfası kimi sayılırsa, yenə də İspaniyadan gələn konkistadorlar üçün ciddi rəqib sayılmırdılar. İspaniyadan gələnlər üçün araukanlar, Amerika qitəsində istila altına düşmüş hindular kimi eyni səviyyədə tutulurdu. İspan əsgəri özünün mərdliyi, cəsarəti və qəhrəmanlığı ilə həmişə başqa döyüşçülərdən fərqlənmiş və düşmən qarşısında heç vaxt baş əyməməyi üstün tuturdu. Hindularla döyüş meydanında üzləşəndə ispanlar onlarla fərdi üsulda döyüşməyi üstün tuturdu. Araukanlar da ispanların bu səhvlərindən istifadə edərək, mütəşəkkil surətdə rəqiblərini məhv edirdilər.

Kapitan Xuan Odovaldonun başçılıq etdiyi ekspedisiya heyət etibarı ilə araukanlara qarşı təşkil edilmiş ən güclü ekspedisiyalardan biri sayılırdı. Bu ekspedisiya hökmən İspaniyanın zəfər bayrağını arakuan torpağına sancmalı və İspaniya qarşısında ağır cinayətlər törətmiş araukanların hamısını ağır üsullarla cəzalandırmalı idi. Lakin bilindiyi kimi təsadüf nəticəsində Mərkəzi Çiliyə ekspedisiyanın yalnız bir hissəsi çatır. Əsas

hissəni gözləmədən oradakı qüvvə araukanları ciddi və təcrübəli rəqib saymadan müharibəyə başlayırlar. Odovaldo və Morelos qardaşlarının yekəxanalıqları özbaşınalıqları olmasa idi, planda nəzərdə tutulduğu kimi həmin ekspedisiya araukanları bir-dəfəlik məğlubiyyətə uğratmalı idi. Lakin onların bu bağışlanılmaz səhvləri ucbatından, Qərbi Avropada meydan oxuyan ispan əsgərinin şərəfi və ləyaqəti alçaldılmış və tapdalanmışdır. Müharibənin birinci mərhələsində Migel Kartahena araukanlara qarşı nə qədər şücaətlə, mərdliklə, qorxmazlıqla, mətanətlə və vüqarla döyüşsə də, yenə də bəzi lovğa və özündən razı zabitlərin səriştəsizliyinə görə, ispan əsgərinin şərəf və ləyaqətini qoruyub müdafiə edə bilməmişdir. Bundan əlavə Migel araukanlara qarşı misilsiz qəhrəmanlıqlar nümayiş etdirərək, mərdliklə döyüşə-döyüşə, eyni zamanda bəzi silahdaşları tərəfindən ona qarşı törədilən xəyanətkarlıq, haqsızlıq və ədalətsizliklərlə üzləşmişdi. Həmin neqativ hallar da ekspedisiyanı məğlubiyyətə uğradır. Araukanlar nəinki həmin ekspedisiyanı məğlubiyyətə uğradır, hətta konkistadorların bir çoxlarını əsir alırlar. Bu aksiya döyüşkən ispan əsgəri üçün biabırçılıqdan başqa bir şey sayılmırdı. Bu müharibədən salamat çıxan əsgərlər söz vermişdilər ki, öz silahdaşlarını əsirlikdən azad etməmiş İspaniyaya qayıtmayacaqlar. Ümumiyyətlə, onların hamısı araukanları sərt üsullarla cəzalandırmaq üçün müharibənin ikinci mərhələsini gözləyirdilər.

Kapitan Xuan Odovaldo ekspedisiyanın baş müşaviri qoca səyyah Rodriges Kartahenanın məsləhəti ilə əlavə qüvvə toplamaq üçün Anqud körfəzini tərk edərək, “Vanquardia” (Avanqard) və “Destino” (Tale) gəmilərində Kalyaoya, oradan isə “Krallar şəhəri” adlanan, Peru vitse-krallığının paytaxtı olan Lima şəhərinə gəlir. Düzdür, ekspedisiyanın sağ qalmış heyətinin əsas hissəsi Konsepsion və Valdiviya şəhərlərində yerləşdirilmişdi. Bu qədər qüvvənin uzun müddətə bir şəhərdə qalmaq qeyri-mümkün idi. Bundan əlavə Barselonadan gələcək, polkovnik Alonso Odovaldonun yeni qüvvəsini qarşılamaq lazım idi. Dəqiq bilinmirdi, polkovnik Odovaldo yeni ekspedisiya ilə hansı şəhərə gələcək - Lima, Kalyao, Konsepsion, yoxsa Valdiviyaya? «Vanquardia» gəmisi bir çox zabıt və əsgərlər üçün gecələmək münasib yer idi. Yalnız ekspedisiyanın rəisi, “Vanquardia” gəmisinin kapitanı və həmin gəminin şturmanı «Vanquardia»dan kənar bir yerdə, qoca səyyahın Limada yaşayan oğlu kapitan Leon Kartahenanın evində qalırdılar. Onlardan başqa Migel, qoca səyyah Rodriges, coğrafiyaşünas Bartolomeu, kapitan Alonso Murilyo, cəngavərlər Osvaldo və Sebastyan da həmin evdə qalırdılar. Bundan əlavə Anqud körfəzinə araukanlar tərəfindən ağır yaralanan “Destino” gəmisinin şturmanı Ameriqo de Bartolomeu, kapitan Leonun yekə olmayan evində, qardaşı həkim Xristofor tərəfindən müalicə olunurdu. Bir sözlə, ekspedisiyanın on bir nəfər -üzvü

Migelin atasının evində sığınacaq tapmışdı. Kapitan Leon evdə yox idi və qonaqların gəlişindən xəbərsiz idi. Migelin anası qonaqların bu evdə müvəqqəti məskən salmalarına heç bir etiraz etməmiş və onların gəlişinə məmnun olduğunu bildirmişdir.

“Destino” gəmisi, həm Sakit okeanın cənub-qərb sahilində baş verən fırtına zamanı, həm də Anqud körfəzindəki şiddətli küləklər zamanı demək olar ki, möhkəm zədələnmiş və yararsız hala salınmışdır. Gəminin ranqouqları tamamilə sıradan çıxmışdır. Bir sözlə, “Destino” kapital surətdə təmir olunmalıydı. Bir çoxları inana bilmirdilər ki, təmirdən sonra həmin karavella bir daha uzaq səyahətlərdə üzə bilsin. Çünki Migel güc-bala ilə gəmini Kalyaoya çatdırmışdı. Sanki “Destino” ağır bir döyüşdən çıxmışdır.

Təmir üçün həddindən artıq çox pul lazım idi. Migel bu vəsaiti atasıgildən almaq istəyirdi. Bu işdə qoca səyyah nəvəsinin arxasında durmuşdu. Migel istəmədikini, «Destino»nu təmir etməmişdən əvvəl sıradan çıxartsın. Kim bilir, bəlkə gəmini əvvəlki formasına qaytarmaq mümkün oldu. Onsuz da Migel hələlik heç cürə “Destino”dan imtina edə bilməzdi. Bunun bir çox səbəbləri vardı. Birincisi, gəminin kapitanı Manuel Markos araukanların əlində əsir idi. İkincisi, araukanların Anqud körfəzindəki son hücumları zamanı “Destino” Migelgil üçün alınmaz bir qala kimi olmuşdu. Bir sözlə,

“Destino” hələ yaxın bir müddət ərzində ispanlara xidmət edə bilərdi. Onsuz da növbəti ekspedisiya vaxtı Anqud körfəzinin şimal sahilinə əsas heyətin bir hissəsini daşımaq lazım idi. Nəyin bahasına olursa-olsun, Migel gəmini dirçəltmək istəyirdi.

Ekspedisiyanın rəisi kapitan Xuan Limada qala-qala, ekspedisiyanın tərkib hissəsini burada yaşayan keçmiş konkistadorlar ilə genişləndirməyə çalışırdı. Söz yox ki, hər yoldan keçən konkistadoru ekspedisiyanın tərkibinə dəvət etməzdi. Ona təcrübəli, bacarıqlı, qorxmaz və bilavasitə araukanlara qarşı müharibədə iştirak edən döyüşçülər lazım idi. Həqiqətən də bu dəfə araukan müharibəsinə ciddi yanaşıldığından heyətin tərkibinə xüsusi diqqət yetirilirdi. İşdir, təcrübəli döyüşçülərə “Krallar şəhərində” rast gəlinməsə, onda Valdiviya və Konsepsion şəhərlərində həmin döyüşçülərdən könüllü dəstə yaradılacaq.

Müharibənin növbəti mərhələsini başlamaq üçün hökmən Barselonadan gələcək polkovnik Alonsonun dəstəsini gözləmək lazım idi. Həmin dəstə ekspedisiyanın özəyini təşkil edəcəkdi. Nədənsə, həmin dəstə hələ də gəlib Yeni Dünya sahillərinə çıxmamışdır.

VII fəsil. Köhnə mühacirlərin Araukaniya müharibəsində iştirak etməmələrinin əsas səbəbi

Artıq 1591-ci ilin iyunun 15-i idi və kapitan Xuanın ekspedisiyası üç ay idi ki, Araukaniyanı tərk etmişdi. Buna baxmayaraq, həmin ekspedisiyanın üzvləri bəzi dəyişikliklərlə üzləşmişdilər. Daha doğrusu, qeyri-adi hadisələr baş vermişdi. İş ondadır ki, ekspedisiyanın gəmiləri Anqud körfəzini tərk edəndən iki həftə sonra araukanlara əsir düşmüş kapitan qraf Filipp Morelosun cəngavərlər dəstəsindən beş nəfəri (hesab edilirdi ki, 8 nəfər cəngavər əsir düşüb) Valdiviyaya qayıdıb. Bu xəbər ildırım sürətilə gəlib Limaya çatır. Sonradan həmin cəngavərlərin özləri Limaya gedirlər. Onların Araukaniyadakı fəaliyyətləri bütün ekspedisiya üzvlərini maraqlandırır. Axı, hamı elə bilirdi ki, on cəngavərdən səkkizi (Osvaldo ilə Sebastyandan başqa) araukanlara əsir düşüb.

Məlum oldu ki, kapitan qraf Filipp Morelos bütün dəstə ilə meşədəki ispan fortunda olan zaman, cəngavərlər araukanları sarsıtmaq üçün Lyankiue gölünün qərb sahilində yerləşən araukan kəndinə hücum etməyə yollanmışdılar. Kəndin tuşunda onlar araukanların ciddi müqavimətinə rast gəlir və döyüşdə Ramiro Leandronu itirərək geriye forta qayıdırlar. Lakin orada dəstənin yoxa çıxdığını görürlər.

Onlar elə bilirlər ki, dəstə Anqud körfəzinin şimalında yerləşən düşərgəyə qayıdıb. Məhz buna görə də bir günlük istirahətdən sonra onlar həmin istiqamətə yollanırlar. Lakin cəngavərlər meşədə araukanların qurduğu pusquya düşürlər. Uzun çəkən döyüşdən sonra Uqo Lopes həmin döyüşdə vəhşicəsinə öldürülür, Armando Qomes əsir düşür, Dias Barrameda ilə Enrike Nunyos yaralanırlar. Havanın qaralması ilə cəngavərlər tam məşubiyyətdən yaxa qurtarırlar. Ertəsi günü yenə də Anqud körfəzinə çıxmaq onlara müəssər olmadı. Bütün cığır yolları demək olar ki, hindular tərəfindən kəsilmişdi. Bundan əlavə araukanlar özləri sağ qalan cəngavərləri mütəşəkkil surətdə axtarırdılar. Cəngavərlər qərara alırlar ki, hava qaralan zaman Anqud körfəzinə yaxınlaşırlar. Onlar nəhayət Anqud körfəzinə qərb tərəfdən yaxınlaşırlar. Lakin “Destino”ya yaxınlaşmaq onlara nəsisb olmur. Araukanlar hər tərəfdən Anqud körfəzini əhatəyə alır və özlərinin mobil qüvvələri ilə “Destinoya” hücum edirlər. Vəziyyətin gərgin olduğunu görən cəngavərlər gəmidəkilərin məhv olduğunu bilib yavaş-yavaş şimal istiqamətində körfəzi tərk edirlər. Meşədəki döyüşdə yaralanan Enrikenin yarası həddindən artıq ağır olduğuna görə onlar ləng yerləşlə Araukaniyanı tərk edirlər. Araukanlar nə qədər cəhd göstərsələr də, yenə cəngavərləri məhv edə bilmirlər.

Onların gəlişindən sonra ümid vardı ki, ekspedisiya üzvlərinin hələ bir neçə nəfəri azadlıqdadır və onlar yaxın zamanlarda sərhəd şəhərlərinə yaxınlaşa bilərlər. Lakin sonradan onların ümidi puça çıxdı. Son döyüşlərdən üç ay belə keçsə də, hələ əsirlikdə olan konkistadrolardan heç bir əsər-ələməq yox idi. Belə çıxır ki, əsir düşən konksitadorlar araukanlar tərəfindən ciddi nəzarət olunurlar. Lakin bu yaxınlarda ispanlar üçün gözlənilməz qeyri-adi bir hadisə baş verir. Müharibə zamanı araukanlara əsir düşmüş, keçmiş konkistadorlardan ibarət olan dəstənin komandiri leytenant Vasko Velaskes may ayının əvvəlində Valdiviyada peyda olur. Onu dərhal Limaya kapitan Odovaldonun yanına çatdırırlar. Hamı elə bilir ki, Vasko əsirlikdən qaçıb. Sonradan məlum olur ki, onu araukanlar özləri danışığılar aparmaq üçün azadlığa buraxıblar. Danışığılar da ondan ibarətdir ki, ispanlar onlara 100 dənə müşket, 100 dənə nizə, 100 dənə qılınc, 100 dənə lanset, 30 at və 30 kisə barıt verib, əvəzində araukanlar əlli altı nəfərlik əsirdən qırxını azad edəcəklər. Qalan on altı nəfər əsiri isə dörd il müddətində, hər il dörd nəfər əsir azad etməklə borclarını qurtaracaqlar. Bu minvanla araukanlar öz ordusunu müasir silahla silahlandırmaqla bundan sonra müharibəsiz dörd il də müstəqil yaşamaq istəyirdilər. Bu şərtlər yerinə yetirilməsə, ilk növbədə leytenant Vaskonun əsir düşmüş oğlanları ağır işgəncələrlə edam ediləcəklər. Bundan əlavə danışığılar gedən

zaman işdir, Araukaniyada bir nəfər olsun belə, silahlı avropalı görünə, onda əsirlikdə olan bütün ispan konkistadorlarının hamısı bir nəfərə kimi araukanlar tərəfindən edam ediləcəklər.

Müharibənin ikinci mərhələsinə hazırlaşan ispanlar çıxılmaz bir vəziyyətə düşürlər. Konkistadorlar qan axıtmadan bütün silahdaşlarını əsirlikdən azad edə bilirlər. Lakin bu şərti qəbul etməklə, İspan krallığının buradakı mənafeyinə ciddi zərbə endirəcəklər. Birincisi, konkistadorlar İspaniyanın ən qatı düşmənləri sayılan araukanların tələbini yerinə yetirməklə, müasir silahla silahlanmış bir ordunun yaranmasına təkan verir və bundan sonar dörd il onlara qarşı aparılan müharibədə güc işlədilməyəcək. Bütün bunların hamısını dərinləndirən analiz etmək üçün polkovnik Alonsonun gəlişini gözləmək lazım idi.

Beləliklə, kapitan Xuan Odovaldo Limada ola-ola araukanlar barəsində mühüm məlumatlarla təchiz olunurdu. Lakin müharibənin uzanması ilə adı çəkilən şəhərlərdə cəmləşmiş konkistadorlarda ruh düşgünlüyünü hiss etmək olurdu. Bundan əlavə isə ekspedisiyanın tərkibinə təcrübəli, bacarıqlı, cəsarətli və qorxmaz döyüşçülər dəvət etmək qeyri-mümkün idi. Onlar Araukaniyanın adını eşidən kimi tərəddüd etmədən həmin kompaniyada iştirak etməkdən imtina edirdilər. Onlar üçün həmin müharibədə iştirak etməyin heç bir əhəmiyyəti yox idi. Həmin konkistadorlar bunu onunla izah edirdilər ki, Araukaniyada gedən müharibədə yerli əhalini məhv etməklə və kasıb

olan ölkəni istismar etməklə, onlar heç bir şey əldə etməyəcəklər. Bu müharibədə döyüşən konkistador ya kral naminə ölməli, ya da ki, qalib gələn zaman öz evlərinə dilənçi halında qayıtmalı idi. Çünki hamı çox yaxşı bilirdi ki, Araukaniyada daş-kəsəkdən başqa bir şey yoxdur.

İspanlar Eldoradonu qoyub, heç vaxt Araukaniyada öz həyatlarını təhlükə altına qoymayacaqlar. İndi Perunun cənub sərhədlərindən tutmuş, ta ki, materikin (Cənubi Amerika) şimal sahillərinə kimi bütün konkistadorlar və mülkədarlar yalnız qızıl yataqarı ilə bol olan Eldorado haqqında fikirləşir və həmin ölkəni axtaran ekspedisiyaların tərkibində iştirak etməyə can atırdılar. Həmin miflik ölkəni axtaran ekspedisiyaların bir necəsi artıq uğursuzluğa düçar olmuşdular. Lakin buna baxmayaraq, Eldoradonu axtaran ekspedisiyaların sayı get-gedə çoxalır və bütün konkistadorlar həyatları üçün həddindən artıq təhlükəli olan bu missiyalarda iştirak etməkdən çəkinmirdilər.

Yeni Dünya sahillərində məskunlaşan və bu torpağa yenidən qədəm qoymuş konkistadorları burada yalnız bir şey maraqlandırırdı; o da ki, qızıl! Qızıla görə onlar hər bir qanlı hər bir səgüzəştlərə hazır idilər. İspaniyada kasıblaşan döyüşkən idalqolar Amerika qitəsində qızıl axtarır taparaq varlanmaq istəyirdilər. Qiymətli metallarla zəngin olan bu torpaqda varlanmaq üçün bütün qeyri-insani hərəkətlərə əl atmaq lazım idi. Sivilizasiyalı dünyaya öyrəşən bir adam bura gələndə

xasiyyəti tündləşir, sərtləşir və qəddarlaşırdı. Qızıl demək olar ki, bura gələn mühacirlərin və konkistadorların 98%-də xasiyyətini 360° dəyişir. Bura can atan adam qızıl aldə etmək üçün həmişə əlini qana bulamalı idi. Əks təqdirdə o, ya ölməli, ya da ki, ömrünün axırına kimi kasıb qalmalı idi.

Yer kürəsinin dərisi sayılan yer qabığının altında yerləşən həmin təbii sərvət bir çox adamlara və millətlərə bədbəxtçilikdən başqa bir şey gətirmir və şəffaf parıltısı ilə bir çox metallardan fərqlənən qızılın sonrakı sahibləri də özlərinə xoşbəxtlik əldə edə bilmirdilər. Öz parıltısı ilə hər bir adamı valeh edən qızıl, sanki Yer kürəsinin natarazlıq simvolu sayılırdı. Kimi bədbəxt, kimi isə qismən xoşbəxt olurdu. Atanı oğuldan, oğulu atadan, çox hallarda isə dostu-dostla düşmən edirdi.

Amerika qitəsinin sivilizasiya beşikləri olan Anauak (Meksika), Maiya (Yukatan yarımadası) və Tauantinsuyu (Peru) dövlətləri qızıla görə konkistadorlar tərəfindən məhv edilmişdir. Həmin dövlətlərdə qiymətli metallar olmasa idi, onda güclü müqavimət nəticəsində onlar öz müstəqilliklərini qoruyub saxlaya bilərdilər. İlkin mərhələdə konkistadorlar Yeni Dünya sahillərinə ayaq basan zaman çox hallarda ideya uğrunda döyüşürdülər. Sonradan varlanmaqdan ötrü Amerika aborigenlərini qılıncdan keçirməyə başladılar. Məhz qızıla görə qısa müddət ərzində Ölü vadisindən tutmuş, ta ki, Frouard

burnuna kimi nəhəng bir ərazi İspan krallığına daxil edildi. Elə Araukaniyanın da aqibəti Anauak, Maiya və Tauantinsuyu dövlətlərinin aqibəti kimi olacaqdı. O, da ki, Pedro Valdiviyanın yürüşləri və ondan beş-altı il sonra baş verən yürüşlər zamanı. Həmin dövrdə ideya uğrunda döyüşən konkistadorların sayı-hesabı yox idi. Onlar mütəşəkkil surətdə Amerika qitəsində olan hər hansı bir güclü dövləti darmadağın edə bilərdilər. Lakin həmin konkistadorlar Meksikadan tutmuş Perunun cənub sərhədlərinə kimi iri bir ərazidə kök saldılar. Araukaniyanı əsarət altına almaq üçün qorxunun nə olduğunu bilməyən döyüşçüləri bir yerə toplamaq heç bir sərkərdəyə qismət olmadı. Elə indi də kapitan Xuan Odovaldo həmin vəziyyətə düşmüşdür. İspaniya bir daha Yeni Dünya sahillərinə Ernan Kortes, Fransisko Pizarro, Visente Yanyes Pinson, Vasko de Balboa, Alonso Oxeda, Diyeqo Nikuesa, Fransisko Ernandes Kordova, Xuan Qrixalva, Diyeqo Almaqro, Pedro Valdiviya, Diyeqo Ordas, Pedro Eredeya, Qonsalo Ximenes Kesada, Fransisko Orelyana, Pedro Mendosa, Xuan Ayolas, Alvaro Nunyes Kavesa de Vaka, Fransisko Vaskes Koronado, Ernando de Soto, Migel Lopes Leqaspi, Sevastyan Moyano de Belalkasar kimi tanınmış sərkərdə konkistadorları tapıb göndərə bilməzdi. Tarix heç bir səhvi bağışlamır.

Vaxt var idi Araukaniyanı zəbt etmək üçün gözəl fürsət yaranmışdı. Lakin həmin fürsət əldən verilmişdi. Artıq bu

problemi həll etmək müşkül məsələyə çevrilmişdir. Hal-hazırda İspaniyanın özünə Avropada hərbi əməliyyatlar aparmaq üçün, yuxarıda adları çəkilən sərkərdələr lazım idi. Artıq belə bir tanınmış döyüşçü, konkistador və müstəmləkəçiləri, daş-kəsəklərlə, sıldırım qayalarla, vahiməli vulkanlarla və uca dağlarla əhatə olunmuş Araukaniyanın zəbt edilməsinə cəlb etmək, həddindən artıq mürəkkəb iş sayılırdı.

Bütün konkistadorlar mifik Eldoradonu tapmaq üçün Cənubi Amerikanın şimalında olan ərazilərini ələk-vələk etmişdilər. Lakin hələ də həmin ölkə tapılmamış kimi qalırdı. Buna baxmayaraq, Amerika qitəsində məskunlaşan konkistadorlarda heç də ruh düşgünlüyünə rast gəlmək olmurdu. Onlar Eldoradonu tapmaqdan ötrü yeni-yeni ekspedisiyalara can atırdılar. Avropadan yenidən gəlmiş konkistadorlarda ruh düşgünlüyünün səbəbi o idi ki, onlar boş-boşuna dayanmaq istəmir və hər hansı bir ekspedisiyada iştirak etməyə üstünlük verirdilər. Düzdür, hələlik onlar qızıl yataqları ilə bol olan Eldorado xəstəliyinə tutulmamışdılar. Elə İspaniyada olan vaxt onlar eşitmişdilər ki, Amerika qitəsinin bir çox yerləri qızıl yataqları ilə zəngindir. Onlar zənn edirdilər ki, həmin torpağa ayaq basandan çox keçməmiş, güc və bacarıq hesabına varlanmaq olar. Elə kapitan Xuana tabe olan bir çox konkistadorlar hesab edirdilər ki, Araukaniyada da külli miqdarda qiymətli metallar və bər-bəzək əşyaları var. Lakin

Araukaniya Amerika qitəsinin ən kasıb ərazilərindən biri sayılırdı. Məhz buna görə də bir çox mərd, cəsur, qorxmaz və döyüşkən konkistadorlar həmin kompaniyada iştirak etməkdən boyun qaçırdılar. Araukaniya köhnə konkistadorlar üçün Allah tərəfindən qarğınmış torpaq sayılırdı. Bu torpağı ələ keçirmək hələ heç kimə müəssər olmamışdı.

VIII fəsil. Admiral Alvaro Mendanya de Neyra ilə olan maraqlı diskussiya

Anasından uzun müddət ayrı düşməsinə baxmayaraq Migel atasından ötrü Limada darıxdırıcı günlər keçirirdi. Özündən asılı olmayaraq, o, tezliklə atası ilə görüşüb, onunla iştirak etdiyi maraqlı səyahətlər haqqında söhbət aparmaq istəyirdi. Necə olsa da, kapitan Leon Kartahena Dünya okeanında və Yeni Dünya sahillərində fəaliyyət göstərmiş tarixi baxımından vacib, coğrafi baxımdan maraqlı və əhəmiyyətli səyahətlərdə iştirak etmiş və hal-hazırda Sebastyan Belalkasar tərəfindən əsas qoyulmuş Kito şəhərində mifik ölkə sayılan Eldoradonun axtarılmasına yollanacaq, növbəti ekspedisiyada iştirak etmək üçün Antonio

Berio-i-Orunyanın dəvətini gözləyirdi. Həmin bu ekspedisiya öz missiyasını yerinə yetirmək üçün bu ilin sonuna qədər Orinoko çayı hövzəsinə yollanmalı idi. Heç kim dəqiq bilmirdi kapitan Leon həmin ekspedisiyadan neçə ildən sonra qayıdacaq. Adətən Eldoradonun axtarılması bir neçə il davam edirdi. Migel isə atası ilə görüşməyə imkan olan bir zaman, Limada boş-boşuna oturub onu gözləmək fikrində deyildi. O, Kitoya getmək üçün fürsət axtarırdı. Bir neçə aydan sonra onun vaxtı olmayacaqdı. Çünki Araukaniyanın işğalı üçün Limada cənub istiqamətinə yeni ekspedisiya təşkil edilirdi.

Migelin özündən başqa iki qardaşı vardı: biri on yeddi yaşlı Pedro, o birisi isə on üç yaşına çatmış Rodrigues idi. Hazırda atası səfərdə olduğundan Pedro evdə böyüklük edirdi. Sözsüz ki, məcazi mənada idi. Əsasən, evin bütün təsərrüfat işlərinə onun anası Seviliya Valdiviya rəhbərlik edirdi. Migel Limaya gəlməyə qədər, hələ indiyədək qardaşlarının üzünü görməmişdi. Elə anası ilə atasının da simalarını o, demək olar ki, xatırlada bilmirdi. Ona görə ki, onlar Migel uşaq ikən İspaniyanı tərk edib Peru sahillərinə getmişdilər. Atasından başqa o, bütün ailə üzvləri ilə yaxından tanış olmuşdu. Lakin atasının portreti qonaq zalından asılmış və Migel qiyabi olaraq, onun xarici görünüşü ilə tanış olmuşdu. İndi o, atasını harada görsə, çox asanlıqla tanıya bilərdi. Onsuz da Migelin güclü

hafizəsi vardı. Lakin atasına tanışlıq verilməsə heç vaxtı öz oğlunu tanıya bilməzdi.

Bilindiyi kimi Sevilya məşhur ispan konkistadoru, Çilinin zəbt edilməsində böyük rol oynamış və coğrafi kəşflər tarixində dərin iz buraxmış Pedro Valdiviyanın qızı idi. Mərhum atasına görə Limanın bütün tanınmış və mötəbər adamları Seviliyanın xətrini əziz saxlayırdılar. Belə adamlardan biri Perunun vitse-kralının yaxın qohumu olan tanınmış ispan səyyahı Alvaro Mendanya de Neyra idi. O, hər vəchlə bu ailəyə özünün kömək əlini uzadırdı. Ümumiyyətlə, nə Seviliya, nə də ki, onun ailəsi maddi və mənəvi cəhətdən korluq çəkmir və demək olar ki, kapitan Leon uzun və uzaq səfərlərdə olanda, onların heç bir şeyə ehtiyacları olmurdu. Migel Limaya gələndən Alvaro Mendanya ilə yaxından tanış olmuş və onun ailəsinin sevimlisi olmuşdur. Migel onların qapısından keçəndə, sanki evə həmin ailənin bir üzvü kimi daxil olurdu.

Migelin ortancıl qardaşı Pedro Kalyaoda dənizçilik məktəbində şturmanlıq vəzifəsinə yiyələnmək üçün kurslar keçirdi. Kapitan Leon istəyirdi ki, onun bütün övladları nəsilələrinin ən əsas sənəti sayılan səyahətçi və tədqiqatçı olsunlar. O, üç övladından yalnız birinə özünün əsas fikrini yönəltmişdi - Pedroya. Pedro onun Yeni Dünya sahillərində ən böyük övladı sayılırdı. Atasının fikrincə o, peşəkar bir dənizçi kimi şturman vəzifəsinə yiyələnməli və hər hansı bir okeanda

təşkil ediləcək nəhəng bir ekspedisiyada iştirak etməlidir. Lakin Alvaro Mendanya de Neyra qabaqcadan bildirmişdir ki, o, Sakit okeanda “Cənub torpağını” aşkar etmək üçün növbəti ekspedisiya təşkil etmək fikrindədir və Pedro həmin ekspedisiyada iştirak edəcək və gəmilərin birinə baş şturman təyin ediləcək. Yaşının az olmasına baxmayaraq, admiral de Neyra onun təcrübəsinə və bacarığına vurulmuşdur. Onun fikrincə, Pedro XVII əsrin ən tanınmış səyyahlarından biri olacaq. Sadəcə olaraq, onun kimi təcrübəli dənizçiləri qorumaq lazımdır. Hətta Perunun vitse-kralı ona böyük qayğı göstərirdi. Sözsüz ki, Pedronun özü bütün bu dəstəklərdən xəbərdar idi.

Onun kiçik qardaşı on üç yaşı tamam olan kimi keşikçi gəmisində yunqa kimi işləməyə başlamışdır. Peşəkar dənizçi olmaq üçün o, sınaq məktəbini müvəffəqiyyətlə başa çatdırmalı idi. Kapitan Leon ona da böyük ümid bəsləyirdi. O, da Pedro kimi müvəqqəti olaraq Kalyaoda yaşayırdı. Lakin Pedroya nisbətən tez-tez evinə gəlib anasına baş çəkirdi. Migel Limaya ayaq basandan bir dəfə Pedro, üç dəfə isə Rodriges ilə görüşüb ünsiyyətdə olmuşdu.

Kapitan Xuan öz ekspedisiyasının qalığı ilə Lima şəhərinə gəlib çıxandan bir-iki gün sonra şəhərdə yaşayan əhəlinin əksəriyyəti həmin ekspedisiyanın uğursuzluğu haqqında müzakirələr aparmağa başladı. Qısa müddət ərzində burada

olan ekspedisiya iştirakçılarının üzvlərini bir çox adamlar adbaad tanımağa başladı. Araukaniya Limadan xeyli cənubda yerləşdiyinə görə əhalinin əksəriyyəti oradakı aborigenlərin inadkarlığı və məğlubedilməzliyi ilə çox da tanış deyildilər. Kapitan Xuanın ekspedisiyası Araukaniyada məğlubiyyət ilə üzləşəndən və iştirakçıların bir çoxları amansız hindulara əsir düşəndən sonra bu mövzu şəhərin bir nömrəli müzakirəsinə çevrilmişdir. Ona görə də araukanlara məğlub olan konkistadorlar “Krallar şəhəri” - Limada peyda olan kimi bir çox adamların fikrini özlərinə cəlb etdilər. Belə olan halda bir çox konkistadorlar çıxılmaz vəziyyətə düşmüşdülər. Çünki Arakuan müharibəsində həmin ekspedisiyanın yalnız “Destino” gəmisinin tərkibində olan üzvləri iştirak etmişdilər. Faktiki olaraq “Vanquardia”nın tərkibində olanlar Araukaniyaya ayaq bassalar belə həmin müharibədə iştirak edə bilməmişdilər. Şəxsən kapitan Xuan bu mövzu ilə maraqlananlara dürüst məlumatlar vermək qarşısında aciz idi. Lakin günlər keçdikcə həmin ekspedisiyanın iştirakçıları yavaş-yavaş şəhər əhalisinin gözündən düşməyə başladılar. Ona görə ki, çoxları araukanlarla tanış deyil və onların döyüşkən tayfa olduqlarından xəbərsiz idilər. Hamı elə bilirdi ki, araukanlar da başqa hindu tayfaları kimi zəif və acizdirlər. Məhz buna görə də güclü təşkil edilmiş ekspedisiya-

nın hindu tayfası tərəfindən darmadağın edilməsi çoxlarında gülünc və nifrət hissi doğururdu.

Keçmiş konkistadorların fikrincə, Araukaniyada məğlub olanlar ispan əsgərinin şərəfini alçaltmış və onların bu torpaqda gəzməyə mənəvi haqları yox idi. Lakin elələri də vardı ki, araukanlarla yaxından tanış idi və yaxud da onlar haqqında çox şeylər eşitmişdi. Məhz elə adamlar müharibədən gələnlərin aqibətinə acıyırdılar.

Kapitan Xuanın ekspedisiyası Araukaniyada məğlubiyyətə düşər olsa da, Migel və onun ən yaxın dostları həmin müharibədən qalib kimi çıxmışdılar. Onlar müharibədə göstərdikləri qəhrəmanlıqlar və şücaətləri sayəsində bütün Limada böyük hüsn-rəğbət qazanmışdılar. Bir sözlə, Araukaniyadan gələnlər Limada gah tənqid olunur, gah da təriflənirdilər. Belə olan halda Limaya yığılşanlar tezliklə Araukaniyaya qayıtmağa çalışır və orada araukanlardan öz qisaslarını almaq istəyirdilər. Bu dəfə arakuanlar birdəfəlik məhv edilib yer üzündən silinməli idi. Bu Araukaniyaya yollanacaq növbəti konkistadorların əsas məqsədi sayılırdı. Keçmişdəki səhvlər bir daha təkrarlanmasın deyər, bu dəfə ekspedisiyasının tərkibinə əsl peşəkar döyüşçülər daxil etmək lazım idi. Hamı çox yaxşı bilirdi ki, növbəti ekspedisiyaya polkovnik Alonso Odovaldo başçılıq edəcək. O, isə məğlubiyyətin necə olduğunu hələlik

bilmirdi. Onun həyatının tarixi səhifələrində yalnız qələbə sətirləri yazıldığını görmək olardı.

Migel başqa konkistadorlara nisbətən şəhərdə demək olar ki, başıuca gəzirdi. Hara istəsə, ora da gedirdi. Onun üçün bir çox qapılar açıq idi. Çox vaxt darıxanda admiral de Neyragilə qonaq gedər və orada səyahətlər haqqında maraqlı söhbətlər aparardı. Elə bu gün də o, coğrafiyaşünas Bartolomeu ilə birlikdə admiralgilə getmək istədi, lakin yola düşməzdən əvvəl xəbər verildi ki, admiral özü onlara təşrif buyurub. Dərhal admiralı yüksək səviyyədə qarşıladılar. Evin böyüyü kimi Seviliya özü admiral de Neyranı içəri dəvət etdi. Admiralın gəlişi evdəkilər üçün gözlənilməz idi. Dərhal süfrə açıldı. Masa arxasına admiral de Neyra, Seviliya, qoca səyyah, Migel, kapitan Xuan və coğrafiyaşünas Bartolomeu toplaşdılar. Admiral xəbər verdi ki, həyat yoldaşı İzabella Barreto birbaşa evdən bura gəlməlidir. Hazırda o, gecikirdi. Admiral özü Perunun vitse-kralı olan əmisigildən gəlirdi. Aydın oldu ki, onlar Araukaniya barəsində ciddi müzakirə aparmışdılar. Çünki bu məsələ Amerikadakı müstəmləkəçilərin bütün təbəqələrini maraqlandırır. Buna baxmayaraq bu məsələdə heç kim İspaniyadan gələn konkistadorlara öz köməkliyini göstərmək istəmirdi. Ona görə ki, həmin ərazi Peru vitse-krallığından xeyli cənubda yerləşirdi.

İçəridəkilər yenidən söhbətə başlamışdılar ki, birdən elan edildi ki, admiralın həyat yoldaşı İzabella Barreto bu evə təşrif

buyurubdur. Donya İzabellanı dərhal içəri dəvət etdilər. Qadın birbaşa həyat yoldaşının yanında əyləşdi. İçəridə oturanların hamısı hökmlü donyaya təqdim edildi. Bəli, bəli. İzabella Barreto çox hökümlü, tələbkar, rəhmsiz və qürurla danışan bir Kastiliya idalqosu idi. Çox vaxt müəyyən məsələlərdə həyat yoldaşının işinə qarışır və ona lazımlı məsləhətlər verərək, öz hökmünü yeridirdi. Admiral sözsüz ki, onun ağıllı məsləhətlərini qeyd-şərtsiz qəbul edirdi. Bu da İzabellanın ağıllı və təkəbbürlü qadın olmasından xəbər verirdi.

- Araukanların özbaşınalığı və həyasızlığı haqqındakı sözsöhbətlər artıq buralara gəlib çıxıb və bir çox adamlar öz narazılıqlarını gizlətmirlər. - deyə admiral de Neyra başını təəssüflə tərpədə-tərpədə təmkinlə dilləndi. - Hamı bizim konkistadorların faciəli surətdə məğlub olmalarından bərk acıyır. Çünki uzun müddətdir ki, bizim konkistadorlar Yeni Dünya sahillərində belə bir məğlubiyyətlə üzləşməmişdi.

- Don Alvaro, həqiqətən də bizim ekspedisiya faciəli surətdə, bir çox zabitlərin özbaşınalığı və səhlənkarlığı ucbatından Araukaniyada məğlubiyyətə uğrayıblar. - deyə kapitan Xuan ehtiramla dilləndi. - Halbuki biz həmin məğlubiyyətlə üzləşməyə də, bilərdik. Sadəcə olaraq, araukanlar bizim kobud səhvimizə görə qələbə bayrağını əldə edə biliblər.

- Cənab kapitan, həmin müharibədə ispan əsgərinin şərəf və ləyaqəti alçaldılıb. - deyə admiral narazı halda Xuan ilə

razılaşmadığını bildirdi. - Acığını desəm, ispan əsgəri Amerikada bu miqyasda məğlubiyyətə uğramamışdı. Belə bir bağışlanılmaz səhvə görə kimsə, əlahəzrət II Filippin qarşısında cavab verməli olacaq.

- Don Alvaro, ekspedisiyanın Araukaniyada faciəli surətdə məğlub olmasında mənim azca olsa da, günahım olmayıb. - deyə Xuan öz hüquqlarını müdafiə etmək üçün inadla dilləndi. - Bu münaribədə hindular təsadüf nəticəsində qələbə əldə ediblər.

- Cənab kapitan, əlahəzrət II Filippin belə bir qanunu var. - deyə İzabella hökmlə başını dik tutaraq dilləndi və üzünü Xuana tərəf tutub həmin tərzdə sözüənə davam etdi. - Hər hansı bir ekspedisiya düşmən tərəfindən məğlubiyyətə uğradılırsa, bütün məsuliyyət yalnız ekspedisiya rəisinin üzərinə düşür, itkiyə görə ancaq o, cavabdehlik daşıyır.

- Donya İzabella, sizin sözünüzdə böyük həqiqət var. - deyə qoca səyyah ekspedisiya rəisinin müdafiəsinə qalxmağa məcbur oldu. - Lakin sizə bildirməliyəm ki, bütün bu faciədə kapitan Xuan Odovaldonun zərrə qədər də olsun, günahı yoxdur. Əgər o, döyüş əməliyyatları gedən zaman konkistadorların yanında olsa idi, sizi əmin edirəm ki, biz araukanlar üzərində qələbə qazanacaydıq. Çünki ekspedisiya həddindən artıq çox möhkəm şəkildə təşkil edilmişdi.

Ondan sonra qoca səyyah Araukaniyada gedən müharibə haqqında müfəssəl şəkildə izahat verdi. Morelos və Odovaldo

qardaşlarının bu müharibədə nə qədər taqsirkar olduqları içəridəkilərə agah edildi. Təsdiq olundu ki, kapitan Xuan müharibə gedən zaman döyüş əməliyyatlarının birində olsun belə, iştirak etməmişdi. Sözü üzə şax deməyi xoşlayan İzabella artıq başa düşdü ki, iş nə yerdədir. O, üzünü Xuana tərəf tutub hüznə dedi:

- Cənab kapitan, mən xeyli təəssüflənirəm ki, öz sözlərimlə sizin qəlbinizə dəymişəm. Ancaq sizə bildirməliyəm ki, hər hansı bir zabit öz səhlənkər hərəkətlərlə kral ekspedisiyasını məğlubiyyətə uğradıbsa, həmin adamlar araukanların əlindən qurtulandan sonra hökmən məhkəməyə verilməlidir. Onların hamısı qanun qarşısında cavab verməli olacaqlar.

İzabella özünün sərt və tələbkar olduğunu bir daha içəridəkilərə nümayiş etdirdi. O, hamını bu işdə radikal addımlar atmağa çağırırdı. Baxmayaraq ki, Odovaldo qardaşları Xuanın yaxın qohumlarıdır, məğrur qadın bu sözləri söyləməkdən belə çəkinmədi. Qoça səyyah söz alaraq ehtiramla dedi:

- Sizin hamınıza bildirməliyəm ki, kapitan Xuan Meksikada hindulərə qarşı bir çox ekspedisiyalarda iştirak edib və bütün tədbirlərdə isə yalnız qalib çıxıbdir. Mən onu demək istəyirəm ki, o, döyüş əməliyyatları başlanan zaman orada olsa idi, artıq biz İspaniyaya qalib kimi qayıda bilərdik. Ancaq hələlik müharibə başa çatmayıb. Hazırda biz İspaniyadan əlahəzrət II Filippin yanında böyük hörməti olan polkovnik Alonso

Odovaldonu yeni qüvvə ilə gözləyirik. Növbəti ekspedisiyaya o, rəhbərlik edəcək. Polkovnik İspaniyanın məğlubedilməz sərkərdələrindən biri sayılır.

- Mən onu yaxından olmasa da, lakin tanıyıram. - deyə admiral həmin sərkərdənin adını eşidən kimi həvəslə dilləndi. - Elə bir sərkərdəyə nəinki inanmaq, hətta bel də bağlamaq olar. Polkovnik Alonso birdəfəlik araukan məsələsini həll edə bilər. Artıq mən başa düşdüm ki, araukan məsələsi nə qədər ciddidir. Başım dəniz səyahətinə qarışmasa idi, mən də məmnuniyyətlə sizin ekspedisiyada iştirak edərdim. Hər bir ispan əsgəri üçün həmin müharibədə iştirak etmək böyük şərəf sayılır. Təəssüflər olsun ki, mən həmin ekspedisiyada iştirak edə bilməyəcəm.

Hiss olunurdu ki, admiral de Neyra bu sözləri səmimi qəlbdən söyləyir. Həqiqətən də onun başı Sakit okeanın naməlum cənub sahillərinin tədqiqi ilə məşqul idi. Hal-hazırda o, həmin sahilləri tədqiq etmək üçün güclü ekspedisiya hazırlayırdı. Hələlik admiralın ixtiyarında bir gəmi vardı. Birinci ekspedisiya uqurlu keçsə də, admiralın dediyi kimi o, ekspedisiyanın nəticələri ilə heç də razı deyil.

- Hər bir adamın maraqlandığı sahə var. - deyə qoca səyyah heç kimə nəzər salmadan qeyri-müəyyən tərzdə dilləndi. - Biz araukanları cəzalandırmaq üçün Araukaniyaya doğru, oğlum Leon mifik ölkə sayılan Eldoradonu tapmaq üçün materikin şimalına göndərilən müxtəlif ekspedisiyalarda iştirak edir, don

Alvaro isə naməlum torpaqları kəşf etmək üçün Sakit okeanın cənub hissəsinə ekspedisiyalar təşkil edir. Lakin heç birimiz öz məqsədimizə nail ola bilməmişik. Yalnız siz qismən də olsa, öz məqsədinizə nail olmuşunuz. – deyə Rodriges əli ilə admiralı göstərdi.

Lakin coğrafiyaşünas Bartolomeu öz dostu ilə razılaşmadı. O, üzünü admiralı tutub ehtiramla dedi:

- Don Alvaro, siz Sakit okeana səyahət etməklə və orada Solomon adalarını kəşf etməklə, tarixin şanlı səhifələrinə düşdünüz. Sizin keçdiyiniz şərəfətli yol ki var, onu təkrarlamaq bir çoxlarına nəsib olmur. Artıq bütün Avropa sizi məşhur dəniz səyyahı kimi tanıyır.

- Mənim etdiyim səyahət camaatı qane edibse də, lakin ümidimi doğrultmayıb. - deyə admiral de Neyra təəssüf hissilə dilləndi. - Mən, Sakit okeanda bir torpaq var, onun kəşf edilməsi üçün yeni ekspedisiya təşkil edəcəm. Həmin torpaq nəinki məni, hətta bütün coğrafiyaşünasları və xəritəşünasları maraqlandırır. Səyahət zamanı müsbət nailiyyət əldə olunsaydı, onda bəzi həll olunmayan məsələlərin üstündən birdəfəlik xətt çəkiləcək.

Admiral Sakit okeana təşkil etdiyi səyahət zamanı Solomon və bir çox adaları kəşf etməklə, dünyanın məşhur dəniz səyyahları sırasına daxil olubdur. Həmin səyahətin qısa xronikası belədir: 1567-ci ilin noyabrın 19-da Perunun vitse-kralının qardaşı oğlu Alvaro Mendanya de Neyranın başçılıq

etdiyi ekspedisiya, Cənub dənizində (Sakit okeanın cənub hissəsi) naməlum torpaqlar kəşf etmək üçün, tərkibində 150 nəfər adam olan iki karavellada Perunun Kalyao limanını tərk edərək, qərb istiqamətində yola düşür. Bundan əlavə İspaniyanın kralı II Filipp ekspedisiya iştirakçılarına, Sakit okeanda naməlum torpaqları tapıb orada xristian dinini yaymağa həvalə etmişdir. Həm də bu fikir ekspedisiyada iştirak edən məşhur dənizçi və xronist Pedro Sarmiyento de Qamboanın idi. Pedro de Qamboa iki ilini Meksikada və Qvatemalada keçirib 1559-cu ildə Peruya gəlir və burada 7 il ərzində inklərin tarixini öyrənir.

Ernan Qalyeqo ekspedisiyanın baş şturmanı təyin edilir. Mendanya da Magellan kimi Sakit okeanı, yolda bir adaya belə rast gəlmədən keçir. 1568-ci ilin yanvarın 15-də Cənub yarımkürəsinin 7-ci paralelində o qədər də böyük olmayan, kokos palmaları ilə bitmiş və insan məskənləri salınmış bir mərcan adası kəşf edilir. Bu ada Ekvatorial Polineziyaya daxil olan Ellis adalarının şimalında yerləşirdi. Lakin sərt küləklərin ucbatından adaya yan almaq olmur və Mendanya oradan qərbə tərəf öz yolunu davam edir. O, fevralın 1-də atoll və ya rif görür (Ontonq-Cava, ya da Rokador), fevralın 7-də isə 8° Cənub yarımkürəsində, okeandan zəncir şəklində mərcan riflərlə qabağı kəsilmiş, “böyük torpağa” yaxınlaşır (Santa-İsabel adası). Sahildən bir az aralı tropik meşə ilə örtülmüş hündür dağlar (1000 m-dən hündür) ucalırdı. Meşənin içərisində tünddərili

əhali yaşayan kənd görsənir. Mendanya elə zənn edir ki, o Cənub materikindəki Ofir ölkəsini kəşf edib. Amma bu arxipelaq idi və səyyah onun adını Solomon adaları qoyur.

Santa-İsabelə ayaq basan ekspedisiya iştirakçıları orada böyük olmayan gəmi – briq - tikirlər. Həmin gəmidə Pedro Orteqa aprelin 23-də cənub-şərq istiqamətində, Şuazölün şimal-qərbində yerləşən Moloita və Quadalkanal adlı böyük adaları kəşf edir. Mayın axırı-iyunun əvvəli bu dəfə Ernando Enrikes başda olmaqla dənizçilər ikinci dəfə Santa-İsabeldən cənub-şərq istiqamətində kəşfiyyata yollanır və San-Kristobal adlı yekə bir adanı tapırlar.

Həmin ilin avqustunda adanın döyüşmək qabiliyyətinə malik olan sakinləri ilə ispanlar arasında münaqişə baş verir. Vəziyyəti belə görən Mendanya adanı tərk etməyi qərara alır. San-Kristobalı cənubdan keçərək o, şərq istiqaməti ilə birbaşa Cənubi Amerika sahillərinə yola düşür. Təbiətin zəhrimar küləkləri ilə mübarizə aparan Mendanya məcburiyyət qarşısında qalaraq, axırıncı məqamda ekvator xəttini keçib Şimal tropikinə üz tutur. Dənizçilərin bir hissəsi yolda həlak olur. Sentyabrın 17-də gəmilər Marşall adalarını keçir, ondan sonra yalnız dekabrın 20-də torpaqla üzləşirlər - atoll Ueyk ($19^{\circ} 18'$ ş. En dairəsi, $166^{\circ} 36'$ şərq uzun.). 1569-cu ilin yanvar ayında ekspedisiya Meksika sahillərinə yan alır.

İkinci gəmiyə başçılıq edən Pedro Sarmiyento de Qamboa səyahət zamanı ekspedisiyanın hesabatını təşkil edir. Yarım ildən sonra Peruya qayıdan Mendanya, bəyan edir ki, o əsl Ofir ölkəsini kəşf edib. O, hər bir məclisdə qara rəngli adamlar haqqında (həqiqətən onlar Solomon adalarında yaşayırdılar) və oradakı qızıllar barəsində (hansı ki, orada qızıl yox idi) söhbət edirdi. Lakin onun bu söhbətlərinə heç kim inanmırdı. Bir sözlə, Solomon adalarında qızıl tapılsaydı Mendanya həmin metalı hökmən Peruya gətirərdi.

Artıq həmin tarixi ekspedisiyanın üstündən 22 il keçirdi və onun nəticəsindən heç kim bəhrələnməmişdi. Bu dəfə Alvaro Mendanya revanş götürmək istəyirdi və böyük entuziazm ilə 2-ci ekspedisiyanı yaratmağa çalışırdı.

- Don Alvaro, sizə bir hadisəni xatırlatmaq istəyirəm. - deyə belə söhbətlərdə həmişə fəal olan Bartolomeu canfəşanlıqla dilləndi. - Məşhur fələmənk xəritəşünası Abraham Orteliy 1570-ci ildə tərtib etdiyi Atlasda göstərir ki, Sakit və Hind okeanlarının cənub hissəsində nəhəng “Cənub Torpağı” yerləşir. Bu ideyanı gələcəkdə başqa fələmənk xəritəşünası məşhur Gerqard Merkator dəstəkləyir və nəhəng “Cənub Torpağı”nı öz tərtib etdiyi Atlasda göstərir. Ancaq iş ondadır ki, heç kim praktik cəhətdən həmin torpağın mövcudluğunu sübut etməyib. Siz birinci dəfə səyahətə çıxan zaman mən elə bildim ki, həmin ekspedisiya Abraham Orteliyin “Cənub Torpağı”nı tapacaq.

- Sinyor Bartolomeu, elə mən də həmin xəritəni əsas tutaraq Sakit okeanın cənub hissəsinə ekspedisiya təşkil etdim. - deyə admiral tərəddüd etmədən dilləndi və bir qədər ara verib coğrafiyaşünasa qərribə nəzər salaraq, fəhimsizliklə sözüünə davam etdi. - Sizə bildirməliyəm ki, mən həm Abraham Orteliyin, həm də Gerqard Merkatorun tərtib etdikləri xəritələrlə tanışam. İş orasındadır ki, Orteliyin 1570-ci ildə tərtib etdiyi 53 xəritəlik kitab Atlas yox, “Dünya teatri” adlanırdı. Merkator isə hələlik Atlasını buraxmayıb, sadəcə olaraq buraxmağa hazırlaşır. Mən biləni onun bu sonuncu işi məxfi sayılırdı. İndi isə görürəm ki, siz də onun bu işindən halısınız.

Coğrafiyaşünasın səhvini tutması bu admiralın çox savadlı olmasından xəbər verirdi. Bartolomeu özü başa düşdü ki, o səhv edib və səhvini düzəltməkdən ötrü aludəliklə dedi:

- Üzr istəyirəm sizdən, mən Orteliyin tərtib etdiyi xəritələr kitabı ilə Merkatorun tərtib etdiyi kitabı səhv salmışam. Həqiqətən də Orteliy 53 xəritədən ibarət olan “Dünya teatri” adlı kitabı tərtib edibdir. Yaxşı, bəs siz hansı səbəbə görə həmin torpaq ilə üzləşməmişiniz?

- Növbəti ekspedisiya zamanı mən həmin missiyanın öhdəsindən gələcəm. - deyə admiral başını dik tuqaraq arxayınlıqla dilləndi. - Abraham Orteliy mənim növbəti ekspedisiyama böyük ümid bəsləyir. Ekspedisiyanın uğurla başa çatması onun karyerasına böyük təkan verəcək. Biz “Cənub Torpağı”nı

tapsaq, bu kəşf onun ad-sanının qalxmasına səbəb olacaq. "Cənub Torpağı" kəşf ediləndən sonra həmin torpağın konturlarının şəkillərinin ilk sifarişçiləri məhz Orteliy ilə Merkatorudur. Mən çalışacağam onların sifarişlərini qısa müddətə yerinə yetirim. XVI əsr başa çatmamış mən, həmin əfsanəvi torpağı tapacağam.

- Don Alvaro, mənə elə gəlir həmin torpağı tapmaq üçün Yeni Qvineya adasından xeyli aşağı düşmək lazımdır - deyə qoca səyyah peşəkar bir coğrafiyaşünas kimi admiralı bu lazımlı məsləhəti verdi. - Çünki həmin ərazi dəniz səyyahları tərəfindən tədqiq edilməmiş kimi qalır. Mən, nəvəm Migelə də bu haqda xəbərdarlıq etmişəm.

- Məgər, Migel dəniz səyyahı olmaq istəyir? - deyə admiral maraqla soruşdu.

- Əlbəttə! - deyə Migel tərəddüd etmədən cavab verdi.

- Bəs, onda o, nəyə görə Araukaniyada yerli hindulara qarşı qanlı müharibədə iştirak edir? - deyə admiral yenə də maraqlandı və cavabı gözləmədən üzünü Migelə tutaraq tələsik halda sözünə davam etdi. - Migel, dəniz səyyahı olmaq istəyən adam, gərək əvvəlcə müəyyən bir dəniz səyahətlərində iştirak etsin. İstəsən, mən səni öz ekspedisiyama qəbul edə bilərəm. Sənin necə peşəkar dənizçi olmağın haqda məndə dürüst məlumatlar var.

- Don Alvaro, mən müharibəni yarımçıq qoyub hər hansısa bir səyahətdə iştirak edə bilmərəm. - deyə Migel qürurla dilləndi. - İspaniyanın düşmənlərindən biri sayılan araukanları darmadağın edəndən sonra mən dəniz səyahətlərinə qoşula bilərəm.

- Bu əsl ispan idalqosuna xas olan bir cavabdır. - deyə İzabella fərəhlə dilləndi. - Migel kimi idalqolar araukanlara qarşı müharibədə iştirak edirsə, onda zəfər bayrağının Araukaniyanın ürəyinə sancılması labüddür.

- Tam arxayınlıqla sizin hamınızı əmin edirəm ki, bu müharibə azğınlaşmış araukanların sonuncu müharibəsidir. - deyə kapitan Xuan qürurla dilləndi. - O torpaqda həlak olmuş hər bir konkistadorun qisası vəhşi araukanlardan alınacaq. Əlahəzrət II Filipp bizdən yalnız qələbə gözləyir və biz İspaniyaya qələbə ilə qayıdacağıq.

İçəridəkilərin söhbəti elə bu məcəradə davam etdi. Birdən-birə admiral evinə qayıtmağı qərara aldı. O, bunu ertəsi günü işinin çox olması ilə əsaslandırdı.

IX fəsil. Kalyaodan gələn şad xəbər

Migel admiralgili evlərinə ötürən zaman şəhərin mərkəzi meydanına yollandı. O, bir az şəhəri seyr etmək fikrində idi. Lakin meydana təzəcə daxil olmuşdu ki, füsunkar və gözəl bir sinyora qabağına çıxan kimi, o, təəccübdən yerindəcə donub qaldı. Migel elə bildi ki, qarşısına çıxan qız Barselonada qoyub gəldiyi Floridadır. Qız özü Migeli belə bir qəribə vəziyyətdə görəndə qorxuya düşdü. Çünki cavan zadəgan baxışlarını gənc sinyoranın gözlərindən çəkmirdi. Qız, hətta qorxudan bir-iki addım geri çəkilməyə məcbur oldu. Migel isə sanki dərin bir yuxuya qərq olmuşdu.

Elə bu dəmdə kənardan bir zabıt Migelin qolundan tutub hiddətlə, qıza qarşı nəyə görə belə bir kobud hərəkət etdiyini soruşdu. Məhz bundan sonra Migel özünə gəlib əlini sinəsinə qoyaraq üzrxahlıqla dedi:

- Sizdən artıq dərəcədə üzr istəyirəm, qarşımdakı sinyori-tanı tanış qıza oxşatdım. Onlar bir-birilərinə çox oxşayırlar.

- Biz belə bəhanələri çox eşitmişik. - deyə zabıt Migelin üzr istəməsinə heç bir əhəmiyyət vermədən hüznə dilləndi və sərt baxışlarını düz onun üzünə dikərək, həmin tərzdə sözlünə davam etdi. - Mən nişanlığımın yanında olmasaydım sözsüz ki, siz ona söz atacaqdınız.

- Axı, mən sizə dedim ki, mən həmin sinyoritanı başqa bir qıza oxşatmışam. - deyə Migel qolunu onun əlindən çıxardaraq hiddətlə dilləndi. - Sinyor, heç bir fərziyyə irəli yürütmək lazım deyil. Onsuz da mən sinyoritaya qarşı kobud hərəkət etməmişəm ki, heç nədən məni hədələyəsiniz.

- Fakt odur ki, mənim nişanlımın qarşısını kəsmişdiniz. - deyə zabıt inadkarlıqla dilləndi. - Belə bir nəlayiq hərəkətlər heç kimə başucalıq gətirmir. Belə şeylərin üstündə...

- Xose, ola bilsin, o, həqiqətən də yanılıb. - deyə sinyorita həyəcandan özünü saxlaya bilməyib yalvarıcı səsle zabitin qarşısını kəsdi. - Gəl buradan çıxıb gedək.

Qız nişanlısının əlindən tutub buradan uzaqlaşmaq istədi. Lakin zabıt qızın əlini sıxaraq hüznə dedi:

- Mən, yaxınlıqda olmasaydım, Allah bilir, burada nə baş verə bilərdi.

- Mən axı, sizə bildirdim ki, bu anlaşılmazlıqdır - deyə Migel özünə bəraət qazanmaq üçün ədəb-ərkanla dilləndi. - Mən heç bir hərəkətimlə sinyoritanın xətrinə dəyməmişəm. Əgər, nəlayiq hərəkət etmişəmsə, yenə də üzr istəməyə hazıram.

Sonra Migel zabiti daha da inandırmaq üçün boynundakı medalyonun qapağını açıb oradakı şəkili onların hər ikisinə göstərdi. Təəccübdən zabitin gözləri kəlləsinə çıxdı və onun

söz deməyə dili tutmadı. Qız da təəccübdən yerindəcə donub qaldı və nəzərini şəkildən ayırmaq istəmədi.

- İnsan-insana necə də oxşayarmış. - deyə zabit şəkilə baxa-baxa öz-özünə dilləndi.

Migel dərhal medalyonun qapağını bağlayıb ciddi halda onların ikisinə də dedi:

- Belə çıxır ki, mən bu şəkil ilə öz günahlarımı yudum? Şəkil olmasa idi, bizim aramızda münaqişə yaranacaqdı? Məsləhətim odur ki, bütün işlərdə səbirli olasınız.

Zabit həqiqətən də əlavə söz deməyə tapmırdı. Migel üzünü döndərərək onlardan ayrıldı.

Cavan zadəgan onlardan ayrılsa da, qızın çöhrəsi hələ də onun gözünün qarşısında canlanırdı. Sanki o, qərrib torpaqda Florida ilə rastlaşmışdı. Onun ürəyi ayrılıqdan iztirab ağrısı çəkməyə başladı. Bir anlıq olsun belə, Migel öz sevgilisini görüb bir az ünsiyyətdə olmaq istəyirdi. Sevgilisinin dərđini-qəmini və çəkdiyi iztirabını bilmək istəyirdi. Floridanın Seviliyada günlərini necə keçirməsi, onu həddindən artıq maraqlandırırırdı. Naməlum sinyorita ilə rastlaşandan sonra o, bir anlığa İspaniyaya getmək arzusunda. Həm İspaniya, həm də sevgilisi üçün Migelin burnunun ucu göynəyirdi. “- Ah, Florida, sən haradasan? Görəsən, sən də mənim kimi ayrılıq dərđi keçirirsən?” - deyə o, öz-özünə dönə-dönə bu kəlmələri

işlətməyə başladı. Onun halı birdən-birə dəyişdi. O, sanki havalandı.

- Bu nə dərddir, mən düşdüm? - deyərək Migel əlləri ilə başını sıxaraq kövrək halda dilləndi və birbaşa atasının evinə yollandı.

O, istəyirdi ki, yaxın adamları ilə ünsiyyətə qoşulmaqla fikrini birtəhər dağıtsın. Yoxsa, dərddən onun bağı çartlayardı. Həmin iztirabı və ağrını yaddan çıxartmaq üçün Migel evə çatanda təlim-məşqlərə başladı. Osvaldo ilə Sebastyan artıq evin arxasında ox atmaqla məşğul idilər. Migel də kamanını əlinə alıb ox atmağa başladı. Fikirli olduğundan o, bu sahədə müvəffəqiyyət qazana bilmirdi. Halbuki Migel bu sahədə, dalm dostlarından ustalıqla fərqlənirdi. Cəngavərlər o dəqiqə başa düşdülər ki, onun başına nə isə qeyri-adi bir hadisə gəlib. Onlar nə qədər çalışsalar da dostlarının dərddən öyrənə bilmədilər. Migel bunu onunla izah etdi ki, şəhər tezdən müəmmalı səbəblərdən o, baş ağrısına tutulub. Migel gördü ki, o, hədəfi ox ilə vura bilmir, müvəqqəti olaraq bu məşğələni dayandırdı.

Migel dostlarından yenidən ayrılmışdı ki, qapının ağzında qardaşı Pedro ilə rastlaşdı. Kalyao şəhərindən gələn gələcək şturman yenidən bu həyətdə ayaq basmışdı. Hər iki qardaş görüşəndən sonra qohumları ilə görüşməyə evə getdilər.

Seviliya oğlunun gəlişini görüb sevincindən coşdu. O, Pedronun gəlişinə çox şad idi.

Onlar hamısı qoca səyyahla, coğrafiyaşünasın olduqları istirahət zalına getdilər. Pedronun dediyinə görə o, iki günlüyə Limaya gəlib. O, həmişə bura gələndə anası ilə dounca söhbət edəndən sonra admiral de Neyragilə gedirdi. Gələcək şturmanın fikrincə, admiral ilə müəyyən səyahətlər barəsində müzakirələr aparmaq hər şeydən maraqlı idi.

Elə qoca səyyahın özündə də səyahətlərə dair çox maraqlı məlumatlar vardı. Bundan əlavə bu evə Bartolomeu Salvat-yero kimi tanınmış coğrafiyaşünas təşrif buyurmuşdu.

- Pedro, hal-hazırda sən şturman məktəbində nə ilə məşğulsan? - deyə onun həyatı ilə dərindən maraqlanan Migel qardaşına diqqətli nəzər salaraq müəmmalı tərzdə dilləndi.

- Tapşırılan işlər həddindən artıq çoxdur.- deyə Pedro tərəddüd etmədən sadə halda dilləndi. - Ən əsas odur ki, Cənubi Amerikanın bütün qərb sahilini əhatə edən isti və soyuq cərəyanların, güclü küləklərin, qabarma və çəkilmələrin tədqiqi ilə məşğul oluruq. Təcrübəli, bacarıqlı və mahir dənizçi yetişdirmək üçün, tez-tez bizi küləkli havada açıq okeana çıxarırlar. Biz pis havada ustalığımızı nümayiş etdirməliyik.

- Bu ki, yaxşıdır! - deyə coğrafiyaşünas fərəhlə dilləndi. - Deməli, Yeni Dünya sahillərində dənizçilik məktəbi Avropa məktəbləri səviyyəsində inkişaf edir.

- Eşitdiyimə görə, həmin məktəbin çox gözəl yetirmələri var? - deyə qoca səyyah başını təqdirəedici tərzdə tərpədərək həvəslə dilləndi. - Açığını desəm, bu otuz il müddətində Amerika qitəsi bütün sahələr üzrə sürətlə inkişaf edib. Bu cür nəticə ilə hər bir ispan övladı fəxr etməlidir. İspaniyanın və əzəmətli kralımızın qüdrəti bütün dünyaya yayılıbdır. Xüsusən də bizə həddindən artıq çox peşəkar dənizçilər lazımdır. Onlar Sakit okeanın bütün akvatoriyasını tədqiq etməlidirlər. Bütün kəşf ediləcək ərazilər İspaniya taxt-tacına birləşdirilməlidir.

- Elə bizim hamımız Sakit okeanın naməlum sahələrinin tədqiqi ilə məşqul olacaq. - deyə Pedro babasına diqqətlə qulaq asandan sonra ehtiramla dilləndi. - Dəniz səyyahı Alvaro Mendanya mənə söz verib ki, özünün növbəti ekspedisiyasında mənə şturman vəzifələrinin birini verəcək. Mən də babam kimi cavan yaşında nəhəng bir ekspedisiyanın iştirakçısı olacam. Lakin həmin müddətə qədər öz peşəmə ustalıqla yiyələnməliyəm. Ekspedisiya zamanı mən admiralın etimadını doğrultmalıyam. Sizə bildirmək istəyirəm ki, o, mənə bir dənizçi kimi böyük ümid bəsləyir. Guya ki,

gələcəkdə mən dünyanın məşhur dəniz səyyahlarından biri olacam.

Pedronun özü haqda bu cür təsəvvür yaratması çoxları üçün gözlənilməz idi. Bu ondan xəbər verir ki, o, hardasa şöhrətpərəst və şərəf dalıycan gedən adamdır. Ancaq o, sadəcə olaraq, burada admiralın fikrini bəyan etmişdi. Qoca səyyah bütün bunların heç birisinə əhəmiyyət verməyərək müəmmalı tərzdə dedi:

- Pedro, sənin əsas arzun və məqsədin varsa, həmin amal uğrunda da mübarizə apar. Dəniz səyyahı olmaq ən çətin və mürəkkəb peşələrdən biri sayılır. Sənə tövsiyəm odur ki, tutduğun istiqamətlə də get. Amma çalış heç vaxt, heç kimdən asılı olma və hər hansısa bir ekspedisiyada ikinci şəxs rolunu oynama. Çünki sən heç vaxt öz ideyalarını həyata keçirə bilməyəcəksən.

Heç kim də başa düşməsə, artıq Migel qoca səyyahın nə dediyini anladı. O, bir neçə ekspedisiyalarda iştirak etmiş və heç vaxt öz vəzifəsini icra etməmişdi. Danışığından belə çıxdı ki, onun ciddi bir ideyası var və o, həmin ideyanı həyata keçirə bilməyib. Daha doğrusu, həmin ideyanı həyata keçirmək üçün onun imkanı olmayıb. Qoca səyyahın gözlərindən oxumaq olar ki, o, öz məqsədinə nəvələrinin köməyi ilə nail olmaq istəyir. Pedroya nisbətən Migel babasının xasiyyətinə yaxşı bələd idi və onun ürəyini yalnız

böyük nəvəsi oxuya bilirdi. Məhz buna görə də Migel özü qardaşının yerinə cavab verməyi qərara aldı. O, üzünü babasına tərəf tutub üzrxahlıqla dedi:

- Baba, Pedro hələ çox cavandır və vaxt gələcək istədiyi hər bir şeyə nail olacaq. O, hələ şturman məktəbini başa çatdırmalıdır. Ondan sonra praktik təcrübə toplamaq üçün bir neçə ekspedisiyada iştirak etməlidir. Məhz ondan sonra Pedro müstəqil şəkildə Dünya okeanının hər hansı bir hissəsinə ekspedisiya təşkil edə bilər. Elə vaxt gələr, mən də onunla səyahətdə iştirak edəməm.

- Migel, düz deyir, tam təcrübə toplamaq üçün mən hələ bir neçə ekspedisiyada iştirak etməliyəm. - deyər Pedro həvəsə gələrək təqdiredici tərzdə dilləndi. - Nəinki dəniz səyahətlərində, hətta tədqiqatlarda da iştirak etməliyəm. Məktəbi başa vuran kimi ilk növbədə Alvaro Mendanyanın Sakit okeana nəzərdə tutulan ekspedisiyada, sonra isə Antonio Berrio-i-Orunyanın ekspedisiyasında And daqlarının şimal-şərq hissəsində qızıl yataqları ilə zəngin olan Eldorado ölkəsinin axtarılmasında iştirak edəcəyəm. Beş-altı il müddətində mən intensiv surətdə müxtəlif ekspedisiyaların tərkibində tədqiqat işləri ilə məşqul olacam. Bir sözlə, mən bir neçə tarixi hadisələrdə yaxından iştirak etmək istəyirəm. Rodriges baba, mən nəslimizdə olan adət-ənənələri davam

etdirəcəm. Biz üç qardaş, hər üçümüz də sizin yolunuzu davam etdirəcəyik.

- Pedro, mənim fikrimcə, sən dəniz səyahətlərində iştirak etsən daha yaxşı olar. - deyə qoca səyyah yenə də nəvəsinə öyüd-nəsihət verməyə başladı. - Onsuz da sənın atan Eldoradonu axtaran bir neçə ekspedisiyalarda iştirak etmiş və hələ də öz istədiyinə nail ola bilməmişdi. Mənə elə gəlir ki, bu məsələyə ciddi yanaşmalısan. Vaxt gələcək mənim oğlum bu tədbirdən əl çəkəcək. Çünki Eldoradonu axtarıb tapmaq qeyri-mümkün iş sayılır.

- Mənə elə gəlir ki, siz bu məsələyə pessimistcəsinə yanaşırsınız - deyə Pedro özündə cəsarət tapıb qətiyyətlə dilləndi və üzünü babasından ayırmayaraq bir balaca yumşaq tərzdə sözünə davam etdi - Eldoradonun axtarılmasında ən təcrübəli və bacarıqlı konkistadorlar məşğuldur. Son zamanlar axtarışda iştirak edən bir neçə nəhəng ekspedisiya həmin ərazilərdə fəaliyyət göstərir. Hamı çalışır ki, XVII əsr başlamamış Eldoradonu tapıb İspaniyanın taxt-tacına birləşdirdinsinlər. Atamın Eldoradonun tapılmasına inamı olmasa idi, o, çoxdan Limaya qayıdıb başqa işlə məşğul olardı. Yaşımın cavan olmasına baxmayaraq, mən deyə bilərəm Eldorado kimin tərəfindən kəşf ediləcək. Eldoradonun tapılmasında Antonio Berrio-i-Orunyanın böyük bir şansı var.

- Təki Eldorado tezliklə tapılıb bizim krallığın mülkünə daxil edilsin. - deyə qoca səyyah istehza ilə dilləndi və bir az tərəddüd edəndən sonra təmkinlə sözünə davam etdi. - Ancaq onu deməliyəm ki, son illər İspaniyada Eldoradoya olan maraq xeyli dərəcədə soyuyub. Orada demək olar ki, Eldoradonun tapılmasına artıq inanmırlar.

- Mən yenə də sizinlə razılaşmadığımı bildirsəm, hamı deyəcək ki, guya mən inadkarlıq edirəm - deyə Pedro sıxılaxıla qeyri-müəyyən tərzdə dilləndi. - Mən Kalyaoda olanda orada belə bir xəbər eşitmişdim ki, Kitu Audiensiyasının paytaxtı olan Kito şəhərinə İspaniyadan hansısa polkovnikin başçılığı altında iri bir qüvvə gəlib. Sual verilə bilər ki, “nə olsun gəlib?” İş ondadır ki, həmin qüvvə Antonio Berrionun ekspedisiyası ilə birləşib bilavasitə Eldoradonun axtarılmasında iştirak edəcək. Əgər bu belədirsə, deməli İspaniyada Eldorado məsələsinə ciddi yanaşanlar var.

- Bu məlumatı aydınlaşdırmamış mən heç bir mülahizə yürüdə bilmərəm. - deyə qoca səyyah şübhə ilə dilləndi. - Əgər, bu faktdırsa, onu deyə bilərəm ki, həmin polkovnikin Eldorado haqqında lazımi qədər olan anlayışı yoxdur. O, bu məsələ ilə ciddi tanış olandan sonra, ola bilsin ki, tuqduğu fikirdən əl çəksin. Hələ dəqiq demək olmaz ki, həmin qüvvə Yeni Dünya sahillərinə hansı məqsədlə gəlib. Bir sözlə, hadisələrin sonrakı gedişatını izləmək lazımdır.

Pedronun verdiyi axırıncı xəbər həmin dəqiqə Migelin marağına səbəb oldu və o, bu xəbər üzərində düşünməyə başladı: Kim nə bilir, bəlkə adı bəlli olmayan polkovnik Alonso Odovaldodur? Axı, necə olsa da o, bir il müddətinə iri bir dəstə ilə Yeni Dünya sahillərinə gəlməli idi. Onun dediyinə görə o, oktyabr-noyabr aylarında Kitoya yox, Çili sahillərində olacaqdı. Deməli, Kitoya təşrif buyuran dəstə polkovnik Odovaldonun dəstəsi olmaya da bilərdi. Bundan əlavə Barselonadan onların köməyinə hər hansısa bir qüvvə gəlsə idi, kapitan Xuana dərhal bu haqda məlumat veriləcəkdi.

Migel bu haqda marağını gizlədə bilməyib qardaşından soruşdu:

- Pedro, hər şey qalsın bir kənara, deyə bilərsənmi bu dəqiq məlumatdır, yoxsa boş şaiyədir? Adətən limanda belə sözsöhbətlər çox olur.

- Bu lap dəqiq məlumatdır. - deyə Pedro tərəddüd etmədən təqdirəedici tərzdə dilləndi və qardaşını tam əmin etmək üçün aludəliklə sözünə davam etdi. - Bilirsən Migel, limanda uşaqdan tutmuş böyüyə kimi hamı Eldorado ilə ciddi maraqlanır. Kito Peru vitse-krallığının şəhəri olduğuna görə orada baş verən bütün vacib proseslər və şəhərdə cəmləşən bütün quvvələr hamının marağına səbəb olur. Hazırda oradan gələn xəbərə şübhə etməyə bilərsən.

Artıq mənə aydındır. - deyə Migel təqdirəedici tərzdə dilləndi.
- Bəs, həmin polkovnikin adını təxmini də olsa, yadda saxlaya bilmədin? İnanırsan, bu bizə hava-su kimi lazımdır.

- Mən səni əmin edə bilərəm ki, ümumiyyətlə həmin zabitin adı çəkilməyib. - deyə Pedro bir az tərəddüd edəndən sonra aludəliklə dilləndi. - Çünki İspaniyadan gələnlər yenicə Kitoya qədəm qoyublar.

Artıq qoca səyyah da başa düşdü ki, söhbət hansı polkovnikdən gedir. O, da belə bir qənaətə gəldi ki, işdir, həmin polkovnik Barselonalı Alonso Odovaldodursa, onda o, hökmən öz gəlişi barəsində qardaşına xəbər verərdi. Lakin Pedro açıqca bildirdi ki, İspaniyadan gələnlər yenicə Kitoya qədəm qoyublar. Ola bilsin ki, bundan sonra o, gəlişi barəsində buradakılara xəbər verər. Qoca səyyah da inana bilmirdi ki, polkovnik Alonso belə tezliklə Amerikaya gəlsin. Rodrigues səbirsizliklə dedi:

- Pedro, bu məlumatı dəqiqləşdirmək üçün kimlərə müraciət etməliyik. Biz də İspaniyadan bir polkovniki iri bir dəstə ilə gözləyirik.

- Necə deyim sizə? - deyə Pedro öz-özünə fikirləşməyə başladı və bir azdan qənaətə gələrək təşəxxüslə sözünə davam etdi. - Əgər, mən gedənə kimi siz burada heç bir məlumat ala bilməsəniz, onda bir nəfər mənimlə Kalyaoya

getsin. Quayakildən gələn gəmilərin kapitanlarında bu haqda dəqiq məlumatlar olur.

- Migel, sən bu haqda kapitan Xuana xəbər ver, - qoca səyyah nəvəsinə bu tapşırığı verdi. - qoy o, bu işlə məşğul olsun. Kim bilir, bəlkə Kitoya gələn polkovnik Alonso Odovaldodur.

Migel elə də etdi. Bu haqda o, kapitana xəbər verdi. Bu məlumat onu həddindən artıq maraqlandırdı. Xuan artıq vaxt itirməmək üçün Pedronun getməyini gözləmədi. O, atına minib iki cəngavərin (Osvaldo ilə Sebastyan kapitanın təhtükəsizliyini təmin etmək üçün Limanı tərk etdilər) müşaiyəti ilə Kalyaoya yollandı. Kapitan həm bu xəbəri dəqiqləşdirməyi, həm də ekspedisiyanın gəmilərinin limanda necə vəziyyətdə olduğunu bilmək istəyirdi. Necə olsa da ekspedisiyanın müəyyən bir hissəsi Kalyaoda yerləşirdi. “Destino”nun təmirinin necə getdiyi bütün komandanlığı maraqlandırır.

Əgər, polkovnik Alonso öz qüvvəsi ilə Amerika sahillərinə gəlibsə, deməli tezliklə Araukaniyada yerli hindulara qarşı döyüş əməliyyatları bərpa ediləcək. Bu dəfəki müharibə çox amansızcasına gedəcək.

Qoca səyyan polkovnikin Kitoda peyda olmasına şübhə ilə yanaşırdı. Pedronun dediyinə görə həmin polkovnik öz qüvvəsilə Antonio Berrionun başçılıq etdiyi ekspedisiyasında

Eldoradonun axtarılması ilə məşğul olacaq. Sözsüz ki, həmyerlilərinin köməyinə gələn polkovnik Alonso belə bir qərribə qərar çıxarmazdı. Lakin buna baxmayaraq bu məlumatı dəqiqləşdirmək lazım idi.

X fəsil. Kapitan Xuanın Kalyaoya getməsi

Qısa müddət ərzində bu xəbər bütün ekspedisiya iştirakçıları arasında ildırım sürətilə yayıldı. Konkistadorların daxilində böyük ümid hissi yarandı. Alonsonun adını eşidən kimi hamıda canlanma, ruh yüksəkliyi hiss olundu. Deməli, araukanlar törətdikləri vəhşiliklərə görə tezliklə konkistadorlar tərəfindən cəzalarına catacaqlar. Qisas almağa böyük imkan yaranırdı. Amma qoca səyyah başqalarına nisbətən bütün bu məsələyə başqa cür yanaşırdı. O, əmin idi ki, polkovnik Alonso Limaya gəlsə belə, tezliklə araukanlara qarşı döyüş əməliyyatları bərpa edilməyəcək. Çünki onların silahdaşlarının əlli altı nəfəri düşmənin əlində əsir idi. Onlar azad edilməsə, heç vaxt döyüş əməliyyatları bərpa edilə bilməz. Aborigenlərin ultimatumuna əsasən, Araukaniyada əli silahlı konkistador görünən kimi onlar əsir alınmış

ispanların hamısını edam edəcəklər. Deməli, ilk növbədə əsirlərin azad olunması haqqında fikirləşmək lazım idi.

Xoşbəxtlikdən leytenant Vasko həmin günü Limaya gəlmiş və görüşmək üçün qoca səyyahın otağına getdi. Elə qoca səyyah da leytenantla görüşmək arzusunda idi.

- Sinyor Rodrigues, eşitdiyimə görə polkovnik Alonso Kitu Audiensiyasına gəlib. - deyə Vasko salamlaşandan sonra ehtiramla dilləndi. - Bu məlumatın nə dərəcədə düzgün olmasını sizdən xəbər almaq istəyirdim.

- Hələ bu dəqiqləşdirilmiş məlumat deyil - deyə qoca səyyah qeyri-müəyyən tərzdə dilləndi. - Deyilənə görə hansısa bir polkovnik böyük qüvvə ilə İspaniyadan gəlib. Mənə elə gəlir, həmin zabıt Alonso Odovaldo deyil. Çünki o, olsa idi, Amerika sahillərinə gələn kimi öz gəlişi barəsində bizi xəbərdar edərdi. Hələlik bu məlumatı dəqiqləşdirmək üçün kapitan Xuan Kalyaoya yollanıb.

- Birdən təsdiq olunsu ki, həmin zabıt Alonso Odovaldo-dur, onda bizim sonrakı fəaliyyətimiz necə olacaq? - deyə Vasko qoca səyyaha sualedici nəzər salaraq müəmmalı tərzdə dilləndi.

- Siz nəyi nəzərdə tutursunuz? - deyə qoca səyyah fəhimsizliklə dilləndi. - Mən nəse sizi başa düşmədim?

- Sözsüz ki, söhbət Araukaniyada başlanan müharibədən gedə bilər. - deyə Vasko ehtiramla cavab verdi. - İlk növbədə

araukanların əlində olan əsirlərimiz barəsində fikirləşmək lazımdır.

- Mən bunu çox yaxşı başa düşürəm.

- Biz onları araukanların qoyduğu şərt ilə azad edə bilmərik. Çünki onların şərti bir növ bizə qarşı ultimatum xarakteri daşıyır.

Bu zaman qoca səyyahın yadına İzabella Barretonun sözləri düşdü. Qadın olsa da, onun sözlərində həqiqət vardı. İspan əsgərinin şərəf və ləyaqətini alçaltmış hər bir adam yalnız mühakimə olunmalıdır. Döyüşdə qorxaqlıq göstərmiş hər bir əsgər öz ölkəsinin qüdrətinə zərbə endirmiş olur. Həmin adamların bu işıqlı dünyada yaşamağa mənəvi haqları yoxdur. Mərd və məğrur qadının sözlərinə əhəmiyyət verəndə onda birbaşa Araukaniyaya, əsir düşmüş soydaşlarının aqibətinə heç bir əhəmiyyət vermədən hücumə keçmək lazımdır. Lakin bu faciənin baş verməsinə imkan yaratmaq lazım deyildi. İlk növbədə əsirlərin azad olunması barəsində çıxış yolu tapmaq lazım idi. Qoca səyyah xeyli fikirləşəndən sonra səbrlə dedi:

Sözsüz ki, biz onları araukanların qoyduğu şərt ilə azad edə bilmərik. Başqa variant üzərində fikirləşmək lazımdır.

- Sinyor Rodrigues, axı biz çıxılmaz bir vəziyyətə düşmüşük? - deyə Vasko qoca səyyahın sözünü kəsərək həyəcanlı halda dilləndi.

- Hər bir çətin vəziyyətdən çıxış yolu axtarıb tapmaq mümkündür. - deyə səyyah qətiyyətlə dilləndi - Mənə elə gəlir, biz itki vermədən əsirləri azad edə bilərik.

- Hansı yolla? - deyə Vasko nəzərlərini həmsöhbətinin üzərinə yönəldərək müəmmalı tərzdə soruşdu.

- Bu haqda mən susmağı üstün tuturam - deyə səyyah həmsöhbətinə nəzər salmadan təmkinlə dilləndi. - Bütün variantlar polkovnik Alonsonun iştirakı ilə müzakirə olunacaq. Lakin sizi əmin edirəm ki, biz əsirlərin azad olunmasına müvəffəq olacağıq.

Hörmət əlaməti olaraq Vasko bir daha qoca səyyahla söz güləşdirmədi. Çünki o, həmin adamın ağıllı və uzaqgörən olduğunu çox yaxşı bilirdi. Qoca səyyah necə deyirdisə, elə də olmalı idi.

“Vanquardia” gəmisinin kapitanı Filipp Odovaldo da guya böyük qardaşının Amerika sahillərində peyda olması ilə əlaqədar qoca səyyah ilə söz mübadiləsi apardı. Cavab isə bir idi; bu haqda Kalyaoya yola düşən kapitan Xuandan dəqiq məlumat gözləmək lazımdır. Pedro artıq başa düşmüşdü ki, Kalyaodan gətirdiyi qarışıq məlumat nə dərəcədə qiymətlidir. Bu məlumatın Limada müvəqqəti məskən salan bütün ekspedisiya iştirakçılarının necə marağına səbəb olması göz qabaqında idi. İndi hamı Xuanın yolunu səbirsizliklə gözləyirdi. Çünki onun gəlişi bütün ekspedisiyanın fəaliyyətə

başlanması demək idi. Hamı Araukaniyaya getmək gününü səbirsizliklə gözləyirdi. Lakin bunun üçün ilk növbədə ekspedisiya iştirakçılarının sayını artırmaq lazım idi. Düzdür, kapitan Murilyo bu sahədə artıq bəzi irəliləyişlər əldə etmişdi. O, bilavasitə ekspedisiyanın sıralarına yeni könüllülərin cəlb edilməsilə məşğul idi. Könüllülərin fiziki hazırlığına, yüksək döyüş qabiliyyətinə malik olmasına böyük əhəmiyyət verilirdi. Lakin elə adamları ekspedisiyaya cəlb etmək çox mürəkkəb bir iş idi. Çünki bir çoxları ümumiyyətlə, Araukaniya barəsində heç bir şey eşitməmişdilər. Razi olmaq istəməyənlər isə Araukaniyaya nisbətən Eldoradonu və ya Eldorado tipli ölkəni seçirdilər. Düzdür, elələri də vardı ki, böyük imtiyazlar daxilində öz şərtlərini qəbul etdirərək, ekspedisiyanın tərkibinə daxil olurdu. Lakin həmin adamlar ilk növbədə sınaq imtahanlarından müvəffəqiyyətlə çıxmalı idilər. Bundan əlavə həmin döyüşçülər ya mahir atıcı, ya da döyüş əməliyyatlarında yüksək qəhrəmanlıq göstərmiş süvari olmalıydılar.

Bir sözlə, yeni ekspedisiyanın sayını artırmaq həddindən artıq çətin idi.

Bu işlə əlaqədar Peru vitse-krallığında yüksək vəzifədə işləyənlərin əksəriyyəti ekspedisiyanın rəhbərliyinə öz köməkliyini göstərirdi. Sözsüz ki, hamı araukanların məğlub olmasına və Araukaniyanın fəth edilməsinə böyük maraq

göstərirdi. Çünki söhbət İspaniyanın qüdrətindən, şərəf və ləyaqətindən gedirdi. İspan əsgəri və silahı, araukanların inadlı müqavimətinə birdəfəlik son qoymalı idi.

Pedro Limanı tərk edən günü kapitan Xuan Kalyaodan qayıtdı. Ekspedisiyanın bütün zabitləri (əlbəttə Limada olanlardan söhbət gedir) rəisin gəlişini xəbər alan kimi qoca səyyahın əyləşdiyi qonaq zalına toplaşdılar. Kapitanın üzündəki ifadədən o dəqiqə müəyyən etmək olurd ki, o, bu səfərindən heç də razı deyil. Kim bilir, bəlkə Xuan Kalyaoda öz istədiyinə nail ola bilməyib? İlk sorğu-sualdan sonra o dedi:

- Kalyaoda mən şəhərin bir çox nüfuzlu şəxsləri ilə görüşdüm və demək olar ki, özüm üçün tam məlumat əldə edə bilmədim. Daha doğrusu, heç kimdə bu haqda dəqiq məlumat yoxdur.

- Deməli, polkovnik Alonsonun gəlişi yanlış imiş. - deyə kapitan Murilyo səbirsizliklə dilləndi.

- Xeyr, mən elə demədim - deyə Xuan öz etirazını qətiyyətlə bildirdi və üzünü kapitan Murilyoya tərəf tutub öz sözünün mahiyyətini açıqlamaq üçün aludəliklə sözünə davam etdi. - Bir çox mötəbər və vəzifəli adamlarla ünsiyyətdə olduğuma baxmayaraq, yalnız bir nəfər, o da ki, Kalyao limanının rəisi mənə ürəkaçan məlumat verdi. Onun dediyinə görə, Kitoda cəmləşən qüvvə İspaniyanın Kataloniya

hersoqluğundan gəlib. Həmin qüvvənin başında Kataloniyanın ən tanınmış zabitlərindən biri durur.

- Əlbəttə ki, həmin zabitin rütbəsi polkovnikdir. - deyə leytenant Vasko rişxəndlə dilləndi.

- Elədir ki, var. - deyə Xuan təqdiredici tərzdə dilləndi. - Ancaq sizə bildirməliyəm ki, həmin qüvvə məhz Eldoradonun axtarılmasında iştirak etmək üçün Kitoda cəmləşib. Deməli, həmin polkovnik mənim qardaşım ola bilməz.

- Ruhdan düşmək lazım deyil. - deyə qoca səyyah bu sarsıdıcı xəbərə heç bir əhəmiyyət vermədən soyuqqanlıqla dilləndi. - Kataloniyanı tərk edən zaman yaxın gələcəkdə Amerika sahillərinə yola düşmək üçün bizdən başqa bir qüvvə yox idi. Bir il müddətinə isə yalnız polkovnik Alonso böyük bir qüvvə ilə Kataloniyanı tərk etməli idi. Deməli, güman etmək olar ki, Kitodakı qüvvə məhz polkovnik Alonsonun başçılıq etdiyi qüvvədir.

Şübhə yox ki, Kito şəhərində cəmləşən yeni qüvvə polkovnik Alonso Odovaldonun başçılıq etdiyi ekspedisiya idi. Lakin həmin ekspedisiya Kito şəhərinə necə gedib çıxmışdır? Polkovnik Alonso öz dəstəsi ilə Yeni Əndəlüsün (indiki Kolumbiyanın sahil zolağı) şimal sahilində yerləşən Kartahena, Barrankilya, Santa-Marta və yaxud Marakaybo limanına gəlmiş və oradan piyada yol ilə Boqotaya getmiş, Boqotadan isə Kitoya yollanmışdır. Bütün bunları aydınlaş-

dırmaq üçün hökmən Limadan Kitoya nümayəndə göndərmək lazım idi.

Bu dəfə də Kapitan Xuan Kitoya yollanmağı qərara aldı. Arbalyotçular dəstəsinin komandiri Alonso Murilyo müvəqqəti olaraq, Limada yerləşən ekspedisiyanın rəisi təyin edilir. Ekspedisiyanı başlı-başına buraxmaq olmazdı. Lima ilə Kito şəhərləri bir-birilərindən həddindən artıq aralı yerləşirdi. Ola bilər ki, kapitan Xuanın Limaya qayıdışı bir ay uzanar. Bir ayın içərisində isə çox hadisələr baş verə bilərdi. Ancaq kapitan Xuan bu uzaq səfərə tək çıxıb bilməzdi. Məhz buna görə də ilk növbədə Migel, Sebastyan və Osvaldo ekspedisiya rəisini bu uzaq səfərdə müşayiət etməyi qərara aldılar. Necə ki, kapitan Xuana, eləcə də Migelə Kitoya getmək hava-su kimi lazım idi. İş orasıdır ki, Migelin atası kapitan Leon hal-hazırda Kito şəhərində olmalı idi. Ona görə ki, onun atası Antonio Berrio-i-Orunyanın ekspedisiyasında iştirak etmək üçün Kitoya yollanmışdır. Kapitan Leon bu ilin fevral ayından Kitoya yollanmış və dəqiq bilinmirdi o, bu ilin sonuna qədər Antonio Berrio-i-Orunyanın, mifik Eldoradonun axtarılması üçün nəzərdə tutulan ekspedisiyasında iştirak edəcək, ya yox?

Migelin fikrincə, onun atası çox güman ki, Kitoda ola bilərdi. Çünki o, artıq ekspedisiyanın tərkibində yola düşsə idi, hökmən həyat yoldaşına məktub göndərərdi. Deməli,

həm Migel, həm də kapitan Xuan Kitoya getməkdə eyni məqsəd güdürdülər. Coğrafiyaşünas Bartolomey kapitan Xuan vacib bir məsələdən ötrü Kitoya yollanmasını eşidəndə, elə həmin an o, rəisdən xahiş edir ki, həmin ərazilər haqqında anlayışını və biliyini genişləndirmək üçün, onu da özü ilə həmin şəhərə aparsın. O, həmin ərazilərdə, imkan dairəsində tədqiqatlar aparmaq istəyirdi. Kapitan Xuan yolda özünə artıq yük etməsin deyə, alimin bu təklifini qətiyyətlə rədd edir. Lakin bu məsələyə qoca səyyah qarışandan sonra o, coğrafiyaşünası özü ilə uzaq səfərə aparmağa məcbur olur. İndi qalırdı bir məsələni də həll etmək. Kitoya hansı yol ilə getmək; birbaşa quru yol ilə, yoxsa yarı okean, yarı quru yol ilə? Quru yol ilə getməyin heç bir perspektivi yox idi. Gedən adam həddindən artıq bərk yorulur, bundan əlavə Kitoya catmaq üçün xeyli vaxt tələb olunur.

Kapitan Xuan artıq vaxt itirməsin deyə, Kalyaodan gəmi ilə Quayakil limanına getməyi qərara aldı. Quayakildən isə Kitoya kimi yol getmək heç də çox vaxt tələb etmirdi. Lakin Limadan Kitoya qədər yol uzun olduğundan səfərə xeyli pul xərclənməli idi. Kapitana isə ekspedisiyanı saxlamaq üçün hələ xeyli miqdarda pul lazım idi.

Öz uzaqgörənliyi ilə həmişə hamıdan fərqlənən qoca səyyah belə bir təklif verdi ki, kapitan Quayakil limanına kapitan Filipp Odovaldonun başçılıq etdiyi “Vanquardia”

gəmisində yollansın. Ümumiyyətlə, “Vanquardia”nın Quayakil limanında lövbər salması vacib idi. Ona görə ki, işdir, polkovnik Alonso öz dəstəsi ilə Kitoda olsa, onları hər hansısa bir yol ilə Limaya gətirməlidir. Bu işdə “Vanquardia” böyük rol oynaya bilərdi.

XI fəsil. Quayakildən uzaqlaşan yolçular

Kapitan Filipp “Vanquardia”nı, 1535-ci ildə Sebastyan de Belalkasar tərəfindən əsas qoyulmuş Quayakil limanına, iyul ayının 1-də çatdırdı. Axşamçağı olduğuna görə yolçular gecəni elə gəmidə qalması məsləhət bildilər. Lakin elə həmin gün onlar Kitoya getmək üçün bir araba və üç at tapdılar. Migel dostları ilə at belində, kapitan isə coğrafiyaşünas ilə arabada yol getməli idilər. Ancaq buna baxmayaraq, Kitoya gedənlər bir peşəkar döyüşçü kimi yolun təhlükəsizliyi barəsində xeyli məlumatlar toplamalı idilər. Quayakil ilə Kito arasındakı yol yerli hinduların yaşadığı ərazidən keçirdi. Onsuz da burada izah etdilər ki, beş nəfərin

Kitoya yollanması həddindən artıq böyük risk tələb edir. Hindular belə olan halda onların üzərinə hücum da çəkə bilərlər. Lakin bu səfərdə Xuan, Migel, Sebastyan və Osvaldo kimi adlı-sanlı peşəkar döyüşçülər iştirak edir və onların hər biri on nəfər hinduya ciddi müqavimət göstərə bilərlər. Quayakil ilə Kito arasındakı məsafə həddindən artıq uzun olduğundan yolçulara bələdçi lazım idi. Peru vitse-krallığının hər hansı bir yaşayış məntəqəsinə getmək üçün burada, bir-iki hindu tayfalarının dilində sərbəst danışan peşəkar bələdçilər tapmaq mümkün idi. Bələdçi tapmaq işi Migelə tapşırıldı. O, da bu işi yerinə yetirmək üçün şəhərə çıxdı. Gözlənilməli kimi, hər bir torpağa ayaq basmağa çalışan və həmin torpağın hər bir daş-kəsəyi ilə maraqlanan coğrafiyaşünas da öz şagirdi ilə Quayakili seyr etməyə çıxdı. Onlar birbaşa Santa-Ana yüksəkliyinə yollandılar. Necə olsa da Quayakilin bu işıqlı dünyada peyda olunmasında Santa Ana yüksəkliyi əsas rol oynamışdır. Şəhərin əsası elə məhz burada qoyulmuşdur.

Bilindi ki, şəhərin əsasını 1535-ci ildə Sebastyan de Belalkasar qoymuşdur. Lakin çox keçməmiş şəhər yerli-dibli hindu qiyamçıları tərəfindən yandırılaraq, yerlə-yeksan edilmişdir. 1537-ci ildə Quayakil yenidən Fransisko de Orel-yana tərəfindən salınır. Şəhərin demək olar ki, özəyini Plançado və San-Karlos fortları təşkil edirdi. İlk növbədə şəhərin

müdafiəsi möhkəmləndirilir. Çünki Quayakilə hər iki tərəfdən təhlükə yaranırdı - qurudan hindular, okeandan isə dəniz quldurları. Buna baxmayaraq, son illər bu torpağa heç bir təcavüz edilməmişdir. Şəhər özü okeandan iyirmi kilometr aralı salınmış və Quayas çayının sağ tərəfində yerləşirdi. Quayas çayının özü Babaoyo və Daule çaylarının birləşdiyi yerdən əmələ gəlir və uzunluğu 5 liq (30 km) idi. Bir sözlə, Fransisko Orelyana Quayakil üçün coğrafi mövqeyinə görə çox əlverişli bir yer seçmişdir. Şəhərin ən sıx yeri Las-Penyas kvartalı idi. Burada əhalinin əsas təbəqəsi yaşayırdı. Çaya tərəf döndərilmiş evlərin qabaqları sanki qala divarlarına oxşayırdı.

Migel ilə coğrafiyaşünas Quayakilin dar və əyri küçələri ilə gəzə-gəzə böyük olmayan şəhəri seyr edirdilər. Hava qaralmaq üzrə olduğundan, burada onlar üçün lazım olan adamı tapmaq xeyli müşkül iş sayılırdı.

Onlar yolda bir neçə adamdan sorğu-sual edib öyrəndilər ki, Kitoya bələdçini yalnız Las-Penyas kvartalında yerləşən “Eldorado” adlı yeməxanada tapmaq olar. “Eldorado”da həm işsiz qalan dənizçilər, sırası konqistadorlar, sənətkarlar, bələdçilər, tərcüməçilər, həm də ki, cangüdənlər tapmaq mümkün idi. Migelgil vaxt itirmədən özlərini həmin yeməxanaya çatdırdılar.

Çox keçmədən onlar axşam yeməyini yeyə-yeyə yemək-xananın sahibindən Kitoya gedən bələdçilərin birini yanına göndərməyi xahiş etdilər. Bir neçə dəqiqə ərzində Migelgilə birdən-birə dörd nəfər bələdçi yaxınlaşdı. Migel əvvəlcə onları dinləməyi qərara aldı. Keçmişdə onların hamısı konkistador olmuş və materikin müxtəlif yerlərinə təşkil edilmiş ekspedisiyalarda iştirak etmişdilər. Dörd bələdçidən yalnız birinin keçmişi Migelgilin marağına səbəb oldu. O, da ki, vaxtilə araukanlara qarşı döyüş əməliyyatlarında iştirak etmiş əlli üç yaşlı bələdçi-konkistador Xuan Flores de Osvaldo idi. Ortaboylu, ortabədənli, daz başlı, uzunsifət, tünd baxışlı, üzünü qalın tük basmış, cəld hərəkətli bələdçi məlum oldu ki, on yeddi yaşından ta ki, otuz yaşına kimi Araukaniyada gedən müharibələrdə iştirak etmiş və bir neçə dəfə ağır yaralanmışdır. Sonradan mifik Eldoradonu axtaran 1569-1572-ci illərdə Qonsalo Ximenes Kesadanın, 1584-1585-ci illərdə Antonio Berrio-i-Orunyanın ekspedisiyalarında iştirak etmişdir. Nəzərdə tutulan missiyaların boş xülya olduğunu başa düşən Xuan həmin ekspedisiyalardan əl çəkmiş və qocalığını təmin etmək üçün Peru vitse-krallığının daxili şəhərlərinə bələdçi işləməyə başladı. Artıq beş il idi ki, o, bu torpaqda təpik döyə-döyə bələdçilik edirdi. Özünün dediyinə görə araukan, keçua və kanyari dillərində sərbəst danışa bilirdi. Onun söhbətlərinə qulaq asanda hiss etmək

olar ki, Xuan dərrakəli bir adamdır. O, bu yerlərdə yaşayan hindu tayfalarının tarixi ilə dərinlən maraqlanır, onların mədəniyyətlərini və adət-ənənələrini öyrənirdi. Sanki belə bir adam coğrafiyaşünas üçün göydən düşmüşdür. Bir anlığa Kito yaddan çıxdı. Hər bir şey ilə dərinlən maraqlanan alim yerli hindular barəsində bələdçini sorğu-suala tutdu. Xuan da öz növbəsində alimə maraqlı məlumatlar verməyə başladı. Migel öz işinin öhdəsindən gəldiyinə görə bələdçi ilə vidalaşb gəmiyə yollandı. Ağır olsa da, Bartolomeu keçmiş konkistadordan güc-bəla ilə ayrıldı.

Ertəsi günü dan yeri təzə sökülmiş yolçular Xuan Floresin arxası ilə Quayakili tərək etdilər. Yolda demək olar ki, bir nəfər də olsun adam yox idi.

Coğrafiyaşünas Bartolomeu Limada olarkən vaxtını boş yerə sərf etmirdi. O, bu torpaqlarda kök salmış İnk imperiyası haqqında çoxlu tarixi faktlarla zəngin olan maraqlı məlumatlar toplamış və bu ərazidə yaşamış hindu tayfalar barəsində həddindən artıq möhkəm maraqlanmışdır. Limada yaşayan coğrafiyaşünaslar və tarixçilər alimə bu sahədə köməkliklər göstərmişdilər. Bartolomeu qısa müddət ərzində bir çox qapılar döyməklə öz sahəsində titanik zəhmət çəkmişdir.

Hal-hazırda onlar Quayakil şəhərindən uzaqlaşdılar. Bu şəhər isə keçmişdə “Kitu krallığı” sayılan ərazidə salınmış-

dır. Bu krallıq haqqında onda lazımı qədər dəlil, faktlar olsa da, alim elə başa düşür ki, bu onun üçün kifayət deyil. Bu haqda kimdə məlumat varsa, o, dərhal həmin adamı səbirsizliklə sorğu-suala tuturdu.

Bələdçi Xuan Flores başqa konkistadorlara nisbətən həmişə gəzdirdi və işlədiyi torpaqda yaşayan aborigenlərin tarixini, adət-ənənələrini öyrənir və həmişə də maraqlanan adamlara dürüst və maraqlı izahatlar verməyi xoşlayırdı. İndi də coğrafiyaşünas keçmiş konkistadorun yanında oturub hər vaxtları onda olan maraqlı məlumatları özü üçün toplayırdı. Lakin at belində gedən Migel də, onların həddindən artıq maraqlı olan söhbətlərini dinləmək istəyirdi. Arabada oturan kapitan Xuan mərd və qorxmaz konkistadorun keçmiş məğlubiyyətindən xəbərdar idi. Ekspedisiya rəisi cəld öz yerini Migel ilə dəyişdi. Bir sözlə, Migel səfər zamanı darıxmaya bilərdi. O, öz anlayışını genişləndirmək üçün diqqətlə onların söhbətlərinə qulaq asmalı idi. Hər dəfə özü də söhbətə müdaxilə edə bilərdi.

Coğrafiyaşünas Bartolomeunun apardığı tədqiqatlara əsasən, bu torpaqda (indiki Ekvadorun ərazisi) yaşayan bütün kasıqların başında Şirilər durmuşdu - “Şiri krallığının” rəhbərləri. Bu bir neçə hindu tayfalarının nəsilələrinin birləşməsi nəticəsində baş vermişdi. Əfsanədə deyilir ki, on birinci Şirinin ölümündən sonra kara tayfasının kişi xətti peyda olur.

Bundan sonra karalar qonşuları purua hindu tayfası ilə ittifaq bağlayır və bu ittifaqa əsasən iki hindu tayfasının varisləri arasında nigah qurulur: bununla da hər iki tayfa arasında birdəfəlik sülh müqaviləsi möhkəmlənir. Beləliklə, inklərin gəlişindən bir qədər əvvəl “Şiri krallığının” yerində “Kitu krallığı” əmələ gəlir. Bu bir növ ərazisinə görə böyük olan bir konfederasiya idi. Onun tərkibinə özünü idarəetməyə malik olan heç də böyük olmayan hindu tayfaları daxil olmuşdur.

Yaxşı təşkil olunmuş ink ordularının təzyiqləri altında “Kitu krallığı” tez dağıldı. Deyildi ki kimi karalıların başında dörd əsr fəaliyyət göstərən Şiri nəslı durmuşdu. Onların ərazisi Riobambanın yaxınlığındakı Puruas dağlarından Kolumbiyanın Pasto dağlarına kimi uzanırdı.

1445-ci ildə inklər, iri torpaqları zəbt etmək üçün öz imperiyalarının şimal sərhədindən yuxarıya doğru hücum keçdilər. 1478-ci ildə, özünün müvəffəqiyyətli yürüşləri ilə məşhur olan İnka Tupak Yupanki Tauantinsuyu taxttacına yiyələnəndən sonra karalıların torpağına müharibə gəlir və həmin müharibə 16 il davam edir. Tupak Yupankini yeni İnka-Uayna Kapak əvəz edəndən sonra müharibə başa çatır. Şiri nəslindən olan axırcı “kral” işğalçılara cəsarətlə müqavimət göstərmiş, lakin əsir düşərək öldürülmüşdür. Onun qızı şahzadə Pakcanı Uayna Kapak alır və bu nıghadan Inklərin

axıncı kralı Atauvalpa anadan olur. İnkaların bu torpaqda (Ekvadora) ağalığı təxminən 50 il çəkir. Bu işğal sülh şəraitində keçir, hətta həmin dövrü “tayfaların ittifaqı” adlandırırlar. Ona görə ki, karalıların mədəniyyəti ilə inkaların mədəniyyətləri arasında haradasa uyğunluq duyulur və məğlub olan karalı tezliklə işğalçıların dilini (keçua) qəbul edirlər.

İspan konkistadorları Otovalo vadisinə gəlib çıxanda, onda təyin edirlər ki, orada yaşayan hindu tayfası keçua dilində danışır və onlar inklər kimi günəşə inanırlar.

Üç aylıq tədqiqat nəticəsində alim belə bir məlumat əldə etmişdir. Bundan əlavə apardığı titanik zəhmət nəticəsində o, təyin edir ki, XV əsrdə sahil kənarında yaşayan iri tayfalar arasında kayapa, kolorado, karake, manta, otovalo, cono, xipixapa, uankavilka, şərq rayonlarda isə xibarolar seçilirdi. Dağlıq ərazilərdə səpələnmiş kiçik tayfa qruplarına ispanlar ümumi ad - “yumbo” adı vermişdilər. Tayfalar tam şəkildə muxtariyyətlərini saxlayırdılar ki, həmin tayfalardan heç birisi inkaların yaratdığı imperiya kimi bir dövlət yarada bilməmişdilər. İmbaya, kanyari, kayambi, peruço, koçoski və başqa tayfalar sakit həyat tərzini keçirərək güc-bəla ilə özlərini saxlayırdılar.

XII fəsil. Bir ildə üç dəfə Kitonun əsasının qoyulması

Kitoya üz tutanlar dalğavari yollarla, gah yuxarı qalxır, gah da ki, aşağı düşərək get-gedə Quayakildən uzaqlaşırdılar. Lakin yol getdikcə onlar kiss edirdilər ki, yavaş-yavaş yüksəkliyə doğru qalxırlar. Onsuz da elə olmalı idi. Konkis-tadorlar demişkən Kito şəhəri göyə yaxın bir yerdə yerləşir. Adam qarşıdakı dağları görəndə bədənində üşütmə gəlirdi. Necə olur ki, insan gedib elə yerlərdə yaşayır. Axı, orada həyat tərzini keçirmək çox çətinidir. Həqiqətən də dağlıq yerdə yaşayan adam bir çox çətinliklərlə üzləşir. Elə bu torpağı tutmaq da ispanlara heç də asan başa gəlməyib. İnk imperiyasının işğalı baş verən zaman hinduların ən axırını müqavimət yerləri elə məhz bu torpaqda olub.

Sebastyan de Moyano-keçmiş “Kitu krallığının” (Ekvadorun) qəsbkarı və Kito şəhərinin əsasını qoyan Belalkasarın əsl adı belə idi. Estremadura əyalətindəki Belalkasar şəhərinin yaxınlığında anadan olmuş bu adam erkən vaxtlarından öz vətənini tərk etmişdi.

Tez-tez Seviliyadan “Hindistana” gəmilər yola düşürdü. Sebastyan gəmiyə minib 1507-ci ildə Santo-Dominqoya yola düşür və tezliklə oradan Panamaya yollanır. O, ilk zamanlar Alonso de Oxeda və Vasko Nunyes de Balboa kimi tanınmış

konkistadorların başçılığı altında xidmət edir və özünü mərd və qorxmaz döyüşçü kimi göstərir. Ekspedisiyaların birində Belalkasar-artıq onu bu ad ilə tanıyırdılar. - Fransisko Pizarro və Diyeqo de Almaqro ilə tanış olur və qısa müddət ərzində onlarla dost olur. O, artıq həmin ərəfədə komandir təyin edilir, bundan əlavə onda olan ağıl, şəxsi keyfiyyət və təşkilatçılıq bacarığı ona silahdaşları tərəfindən böyük avtoritet qazandırmışdır.

Pizarro ilə Almaqro 1524-cü ildə Tızıl Biruya” birinci ekspedisiya təşkil edən zaman Belalkasar Nikaraquaya yürüş edir və bu ölkənin tutulmasında müsbət cəhətdən fərqlənir və bununla da Leon şəhərinin alkaldı təyin edilir. Nikaraquada səkkiz il yaşayan zaman o, imkanlı adama çevrilir. Lakin o, Pizarrodan dəvət alandakı Koake şəhərinə gəlsin və ələ keçirilən sərvətlərin nüsxələrini görəndə onda avantürist halı yarandı. Belalkasar torpağını, evini, başqa əmlakını satıb, əvəzinə iki gəmi alır. 30 nəfər əsgər yığır, tryumları ərzaqla, atlarla və donuzlarla doldurub, Pisarronun köməyə böyük ehtiyacı olan zaman 1531-ci ildə özünü Porto-Vyexo şəhərinə çatdırır.

O, Pizarro ilə birlikdə Puna arasında hindulara qarşı döyüşür, Kaxamarkanın alınmasında və Atualpanın əsir götürülməsində, hətta “kaxamarka şikarının” bölüşdürülməsində iştirak etmişdir. Pizarro Tauantinsuyunun paytaxtı

Kuskonu zəbt etmək üçün cənuba doğru gedəndə, ink imperiyasının zəbt edilməsində əsas dayaq məntəqəsi sayılan San-Migel-de-Tanqarara limanına Belalkasarı qubernator təyin edir. Elə San-Migeldə onda belə bir istək yaranır ki, kitu tayfasının torpaqlarını ələ keçirmək üçün, şimala şəxsi ekspedisiyanı təşkil etsin. Hinduların sözlərindən belə başa düşmək olar ki, Atauarpa öz xəzinəsinin əsas hissəsini həmin ərazidə saxlayırdı. Lakin ekspedisiyanın təşkil edilməsində başqa faktor da əsas rol oynayır.

Onunla birlikdə Kaxamarkanın işqalında iştirak edən konkistador Xuan Fernandes, Mərkəzi Amerikaya qayıdanda Qvatemalanın qubernatoru Pedro de Alvaradoya “Atauarpanın girovdan azad olunması üçün başına qoyulan xərci” və Kaxamarkadan şimalda - “Kitu krallığı” adlanan bir dövlətli ölkənin yerləşdiyi barəsində məlumat verir. Alvarado nəinki xəsis, hətta şöhrətpərəst bir adam idi. Fernandəsdən Pizarro-nun cənuba doğru olan yürüşündən xəbər tutan kimi Alvarado qərara alır ki, özü bir başa Kituya yollansın. Onun təşkil etdiyi ekspedisiya, o vaxtı təşkil edilmiş ən iri ekspedisiyalardan biri sayılırdı; 10 gəmi, 500 əsgər, 2000 hindu-yükdaşıyanlar və xeyli ərzaq ehtiyatı.

Bu xəbər Belapkasara çatan kimi o, öz ekspedisiyasının təşkil edilməsini sürətləndirdi. O, elə tələsirdi ki, hətta Pizarroya heç bir xəbər göndərmədi. Bununla da “Kitu

krallığı” işğal edilməmişdən konkistadorlar arasında rəqabət obyektinə çevrilmişdir.

1534-cü ilin əvvəlində Belalkasar 120 piyada əsgər və 80 atlının başında duraraq, San-Migeli tərk edir və şimal-şərqə tərəf yola düşür. Döyüşkən tayfalarla çox olan bir ərazini, bu qüvvə ilə zəbt etmək çox müşkül bir iş idi. Lakin onun gözünün qabağında “Kaxamarka təcrübəsi” vardı.

Pisarro Kaxamarkaya yola düşən zaman, onun hərəkətlərini hindu rəhbərlərindən biri diqtətlə izləyirdi. Ataulpanın girovdan azad olunmağı üçün verdiyi xərcdən və “saqqallıların” “Kuskodakı uzunqulaqlarla” bağladığı müqavilədən xəbər tutandan sonra həmin rəhbər başa düşdü ki, “saqqallılardan” xeyir gözləmək olmaz, hindular azadlıqlarını saxlamaq üçün özləri işğalçılara müqavimət göstərməlidir. O, beş-altı min nəfərdən ibarət olan öz qoşununu yığaraq doğma ölkəsi olan Kituya çəkildi. Həmin hindu rəhbəri Ruminyaui idi.

Ruminyaui Kituya qayıdan kimi bütün əhalini işğalçılara qarşı mübarizəyə çağırırdı. Çağırışa həy verməyən hindu tayfalarına dəhşətli cəza tədbirləri tətbiq edilirdi.

İspanlara qarşı mübarizə aparmaq üçün Ruminyauiyə başqa hindu rəhbərləri kömək etdilər. - Kiskis, Kalikuçima, Kolyasuyo. Lakin Kiskisi satqın hindu-inka öldürür, Kalikuçimunu isə ispanlar əsir alaraq diri-diri tonqalda yandırırılar.

Bir neçə hindu tayfaları inklərin zülmündən yaxa qurtarmaq üçün ispanların tərəfinə keçirlər. Onlar ispanlarla hərbi ittifaq bağlayırlar. Belə ittifaq Belalkasar üçün hava-su kimi lazım idi. Kanyarilər ispanlara qarğıdalı və qurudulmuş ət-“çarki”-verirlər, hansı yol ilə gedəcəklərinin sxemini çəkib onlara bələdçi verirlər. Tayfanın kasiki Belalkasarı həvəsləndirmək üçün ona xəbər verir ki, “Ataualpanın qızılı” məhz Kitoda yerləşir və onun sədaqətinə şübhə etməsin deyər, ispanların ixtiyarına 11 min nəfərlik qoşun verir.

Lakin buna baxmayaraq Belalkasar Riobamba vadisinə yalnız altı aydan sonra gəlib çatır. Yerli relyefin mürəkkəbliyi özünü biruzə verirdi.

Həmin vaxta qədər Ruminyaui də on iki min nəfərlik böyük bir qoşun toplayır. İspanların geri qayıtmasının qarşısını almaq üçün o, yollarda pusqu qurdurur, körpüləri dağıdır, iri bir dərələr qazdırıb həmin dərələrə uçuşış taxtalar sancdırır. Nəhayət Tiokaxis vadisində bir günə qədər davam edən halledici döyüş baş verir. Hindular cəsarətlə döyüşürlər, hətta ispanların sırasında bir qədər sarsıntı da baş verir. Ancaq xilasedici qaranlıq çökür. Gecə vaxtı Ruminyauinin düşmənlərindən biri (hindu), hinduların hücumu keçəcəklərini Belalkasara xəbər verir. Dəstəni zərbənin altından çıxartmağa mümkün olur.

Lakin bu vaxtı gözlənilməz bir hadisə baş verir – Tunquraua vulkanı püskürməyə başlayır. Hindular “yuxarıdakının işarəsini” başa düşərək, ümumi ölümdən yaxa qurtarmaqdan ötrü döyüş meydanından kim hara gəldi qaçır. Beləliklə, 1534-cü ilin iyul ayında coğrafiya tarixə “köməkliyini” göstərdi.

Ruminyaui məcburiyyət qarşısında qalaraq geri çəkilir. Yolda o, kəndləri, körpüləri yandıraraq, özündən sonra ölü səhra qoyurdu. Ruminyaui Kitu ilə də belə rəftar etdi. Hindular oranı tərk edəndən bir neçə gün sonra ispanlara yalnız tüstülənən xarabalıqlar çatdı. Bu uğursuzluqdan qəzəblənən ispanlar şimala - Kinçe, Kayambi, Karanki Hindu yaşayış məntəqələrinə can atdılar. Onlar “Ataualpanın qızılını” tapmaq üçün evlərdə, məbədlərdə, qəbirstanlıqlarda eşələndilər, lakin heç bir nəticə əldə edilmədi.

Bu məşğuliyyət ilə Belalkasarı Diyeqo de Almaqro tərəfindən göndərilən çapar tutdu və ona Riobambaya qayıtmaq əmrini təqdim etdi. San-Migeli özbaşına tərk etdiyinə görə o, izahat verməli idi. Belalkasar bu əmrə tabe oldu. İzahatının nəticəsi gözlənilməz idi: Almaqro nəinki öz qohumunun (Belalkasar onun oğlunun xaç atası idi) izahatını dinlədi, hətta özü də “Ataualpanın qızılını” axtarmaq üçün fəaliyyətə başladı.

1534-cü ilin avqustun 15-də Sikalpa vadisində Kolta gölünün yaxınlığında iki konkistador yeni şəhərin əsasını qoyurlar və onu Santyaqo-de-Kito adlandırırlar. Beş gündən sonra öz döyüşkənliyi ilə məşhur olan Pedro de Alvarado onlarla üz-üzə gəlir.

Alvarado öz yürüşünü bir başa Karakes buxtasından düz ölkənin daxilinə başlamışdır. Belalkasara nisbətən onda bu ölkəyə dair nə məlumatlar, nə də ki, bələdçilər vardı, onun yolu hindu meyidləri ilə əhatə edilmişdir. Sağ qalanlar isə onların gəlişini görən kimi yaşayış yerlərini tərk edirdilər.

Ambato şəhərinə gəlib çatanda Alvarado dəstəsindən 85 ispan əsgərini və minə yaxın hindu itirmişdir. Sağ qalanlar isə zəifləmiş və əldən düşmüşdülər.

Burda onun ekspedisiyası əsas zərbə altına düşdü: Belalkasarın başçılıq etdiyi Pisarronun əsgərləri artıq “Kitu krallığının” ərazisini ələ keçirmişdilər. Onlar bütün hindu kəndlərində axtarış edərək Alvaradonun əsgərlərinə qızılın xırda dənələri olsun belə saxlamamışdır. Başqa səbəblərə görə konkistadorlar arasında çaxnaşma baş verə bilərdi. Lakin bir çox tədqiqatçıların fikrincə onların arasında özünü-saxlama instinkti baş verir: bir tərəf zəifləmiş, o biri tərəf isə düşmən mövqesində duran Hindular ilə əhatə olunmuşdur, nə bu tərəf, nə də ki, o biri tərəf bir-biriləri ilə döyüşmək istəmirdilər. 1534-cü ilin avqustun 25-də Santyaqo-de-Kito

şəhərində Almaqro ilə Alvarado arasında kompromiss razılaşma əldə edilir; Alvarado eks-pedisiyanın təşkil edilməsinə görə bir qədər müavinat alaraq “Kitu krallığını” tərk edir, onun gəmilərinin bir hissəsi və bütün atları Pissarroya keçir.

Üç gündən sonra Diyeqo Almaqro növbəti tarixi sənədə - yeni şəhərin tikilməsinin aktına imza atır. Yeni salınan şəhər (Fransisko Pissarronun şərəfinə) San-Fransisko-de-Kito adlanmağa başladı. Beləliklə, şəhərin ikinci dəfə əsası qoyulur, ancaq bu da axırıncı dəfə deyil.

Almaqro Peruya qayıdır, Belalkasar isə Ruminyauiyə qarşı müharibəni davam etdirir.

1534-cü il dekabr ayının 6-da Belalkasar ikinci dəfə, Ruminyaui tərəfindən yerlə yeksan edilmiş “Kitu krallığının” paytaxtına ayaq basır. Bu dəfə o, həmin xarabalıqların üzərində San-Fransisko-de-Kito şəhərinin əsasını qoyur. 1534-cü il dekabrın 6-sı Kito üçüncü və axırıncı dəfə anadan olur (həmin tarix ekvadorlular üçün Kitionun əsl anadan olduğu gün sayılır).

Bu ərazidə yaşayan bütün hindular fəth ediləndən sonra Belalkasar şimala yollanır. Onun daxilində iki arzu hökm sürürdü: Çibça hindu tayfasından eşitdiyi əfsanəvi Eldorado ölkəsini axtarır tapmaq və fəaliyyət göstərdiyi ərazidə müstəqil qubernatorluq almaq. Onun canfəşanlıqla göstərdiyi fəaliyyət, ispan taxt-tacı qarşısında müsbət qiymətləndirildi;

Belalkasara Popayana (indiki Kolumbiyanın ərazisi) qubernatorluğu verilir və o, 15 il orada yaşayır. İspaniyaya gedən zaman o, 1551-ci ildə Kartahena-de-İndias şəhərində kasıbçılıq içində ölür; onun 60-a yaxın yaşı vardı. Bir kasıb arvad azacıq qazanca görə Belalkasarın dəfni ilə məşğul olur. Yalnız iki və ya üç köhnə yoldaşı “Kitu krallığının” fatehin dəfnində iştirak edir.

Bütün bu tarixi faktlarla həm coğrafiyaşünas, həm də Xuan Flores tanış idi. Sadəcə olaraq, onlar yavaş-yavaş söz müqabilində bütün bu faktları Migelə sadalayırdılar. Sözsüz ki, Migel “Kitu krallığında” baş verən hadisələri maraqla dinləyirdi. Lakin alim ilə bələdçinin arasında Ruminyaui haqqında bəzi anlaşılmamazlıqlar yarandı. Bələdçinin fikrincə, Ruminyaui Hinduların yaddaşında vətənpərvər bir fədai kimi, alimin fikrincə isə o, rəzil və qaniçən bir sərkərdə kimi qalmışdı. Ancaq onun adını çəkmək bütün hindulara qadağan edilmişdir. Hələ bu harasıdır? Coğrafiyaşünas açıq bəyan etdi ki, Ruminyaui bütün mübarizə dövründə ispanlara qarşı ciddi mübarizə apara bilməmişdir. “Kitu krallığında” isə yerli hindular onu işğalçı kimi tanıyırdılar. Bələdçi təəssüflə hər bir şeyi inkar edirdi. Çünki o, Ruminyauinin taleyi haqqında, alimdən daha çox dəqiq məlumatlarla təchiz olunmuşdur. hər iki tədqiqatçı arasında böyük bir fərq vardı. Biri Limada, o birisi isə Quayakil və Kitoda tədqiqat işi

aparmışdır. Sözsüz ki, onların arasında fikir ayrılığı olmalı idi. Lakin bəzi məsələlərdə onlar həmfikir idi.

Ruminyauinin taleyi bir çox adamların marağına səbəb olmuşdu. O, Ati nəslindən olan Tiquaxalo və Pilyaro kasiklərindən əmələ gəlmişdir. İspanların “Kitu krallığına” gəlişi zamanı o, Pilyaronun kasiki idi. Bəzi tarixçilər bildirirlər ki, İnka Uayna Kapakın və Ati nəslindən olan arvadın oğlu Ruminyaui Atualpanın qardaşı sayılırdı. O, ana xətti ilə “Kitu krallığının” ən qədim, möhtəşəm və döyüşkən nəslinə mənsub idi.

Atualpanın Kuskoya olan yürüşündə iştirak edən Ruminyaui, bütün döyüşlərdən qalib kimi çıxmışdı. Daha çox o, ispanlara qarşı mübarizədə məhşurlaşmışdı.

Lakin buna baxmayaraq coğrafiyaşünasda Ruminyauiyə qarşı fikir tamamilə başqa cür idi. Belə olan halda bələdçi təkzib verməli oldu. O, aludəliklə dedi:

- Ruminyaui ağılı və şəxsi igidliyi ilə fərqlənirdi. Bizimkilərə qarşı müqavimətə hazırlaşanda o, öz döyüşçülərinə arkebuzların gurultusundan və atlardan qorxmamağı öyrətdi. Tiokaxas vadisində həlledici döyüş baş verəndə onlar qorxmadan bizimkiləri atın belindən dartıb yerə salırdılar.

- Lakin buna baxmayaraq Ruminyaui döyüşü uduzdu. - deyə Migel özünü saxlaya bilməyib qürur hissi ilə dilləndi. -

O, Kitoya qayıdanda məbəddərdən allahların şəkillərini, fiqurlarını, qızıl və qiymətli əşyaları götürüb dağlara çəkildi.

- Onda müharibə ayrı-ayrılıqda baş verən kiçik döyüşlərlə davam etdirilməyə başladı. - coğrafiyaşünas da əlavə etməyi özünə borc bildi. - Belalkasarın dəstəsi yorulmadan onu təqib edirdi və son nəticədə Ruminyauini Şərqi Kordil yerin keçilməz yerində, vətəni sayılan Pilyaro yaxınlığında əsir alır. Onu Kitoya gətirib ağır işgəncələrə saldılar. “Ataualpa qızılının” sirrini öyrənə bilmədən 1535-ci ilin yanvar səhərində onu asırlar. Onun ölümü bir çox hindu tayfalarında soyuqluqla qarşılanmışdı. Heyifslənənlərin sayı həddindən arıq çox az olmuşdur. Çünki Ruminyaui öz hindularına qarşı çox möhkəm zülm etdirmişdi.

- Düzdür, o, nə düşmənlərinə qarşı, nə də mənəvi cəhətdən zəif olan həmyerlilərinə qarşı rəhmdil idi. - deyə bələdçi təqdiredici tərzdə başını tərpədərək aludəliklə dilləndi. - Ruminyaui nəinki ispanlara itaət edən hinduları, hətta onlara qarşı balaca maraqlı olanları da cəzalandırırdı. Məsələn, biləndə ki, Ataualpanın əmisi oğlanlarından biri Kiliskaça, ispanlara qarşı mübarizə aparmaqdansa, İnkanın azad edilməsi üçün onlarla gizlincə əlaqəyə girib öz köməkliyini göstərir, Ruminyaui onu edam etdirir, sonra isə onun dərisindən hərbi təbil düzəltdirir. Onun əmri ilə, “Günəşin

qızlarını”, bizimkilər haqqında öz əsgərlərinin apardıqları söhbətə diqqət yetirdiklərinə görə uçuruma atdırır.

Bu ərəzidə yaşayan bütün hindular işğalçı-inkləri görənlər gözləri yox idi. Ataulpanın əsir alınmasından sonra bu əhval-ruhiyyə daha da gücləndi və onların qəzəbli hissləri Ruminyauiyə qarşı yönəldildi. Fəth edilmiş hindular onun simasında yeni Baş İnkı görürdülər. Bundan apavə həmin tayfalar onu, görənlər gözləri yox idi ona görə ki, o, itaət etməyən tayfalar qarşı amansız repressiyalar tətbiq etmişdi. Məhz buna görə də Belalkasar Tomebambeyə yaxınlaşan kimi kanyarilər, kitululara və onların başçısı olan Rumin-yauiyə qarşı mübarizə aparmaq üçün, bizimkilərə öz yardımını və dostluğunu təklif edirlər. Belə bir ittifaq həqiqətən də bağlanır.

- Belə bir paradoks var; dar vəziyyətə düşən amansız rəhbərə heç kim kömək əlini uzatmaz. - deyər coğrafiyaşünas bu cümləni vurğuladı.

- Ancaq onu da qeyd etmək lazımdır ki, nə burada, nə də Perunun özündə Ataulpanın ruhuna xüsusi hörmət bəslənilir. - deyər Xuan qarşıdakı dağlara donmuş bir nəzər salaraq həqarətlə dilləndi. - Sonradan da olsa, buradakı tayfalar onları qeyri-bərabər mübarizəyə qaldıran, ağır işgəncələrdən belə çəkinməyən Ruminyauinin ruhunu həmişə hörmətlə yad edirlər. Cənubdakılar (Peru nəzərdə tutulur) üçün, bizimkilər

artıq Peruya ayaq basan zaman Atualpa tərəfindən edam edilən, axırıncı qanuni İnkə sayılan Uaskarın adı əziz saxlanılır. Ruminyauiyə və başqa mərd hindu rəhbərlərinə nisbətən, öz həyatını xilas etməyə çalışan Atualpa separatist, qorxaq və vətənini sevməyən bir adam kimi tanınır. Bu faktor ilə bir çox insanlar da həmrəyidilər.

- Buna baxmayaraq, Ruminyaui çox müqavimət göstərə bilmədi. - deyər Migel öz əqidəsini açıqlamalı oldu. - Bizim əsgərlərin qarşısında heç bir ordu tab gətirə bilmədi.

- Mən sizinlə tamamilə razıyam. - deyər bələdçi təqdirəedici tərzdə dilləndi, sonra isə öz izahatını sona çatdırmaq üçün təmkinlə sözüən davam etdi. - Kitu hinduları say etibarı ilə böyük üstünlük təşkil etsələr də bizimkilərə qarşı müqavimət aparmaq həddindən artıq çətin idi. Məsələn, payta tayfasının torpağında Çiakitintanın başçılıq etdiyi dəstələr, bizimkiləri atın belində görəndə qaçmağa üz tutublar. Beləliklə, burada Meksikanın fəth edilmə tarixi hadisəsi təkrarlandı-süvarilər hindularda təşviş və vahimə yaradırdı. Hətta süvarini ox ilə vuranda da, qorxu xofu hinduların canından çıxmırdı, onlar elə bilirdilər ki, düşmən “iki hissəyə bölünə bilər”.

- Bütün bunları dinləmək və bilmək çox maraqlıdır. - deyər coğrafiyaşünas üzünü bələdçiyə tərəf tutaraq həvəslə dilləndi. - Lakin burada kök salan konkistadorların hamısını bir şey maraqlandırır, o da ki, “Atualpanın qızılları”. Hamı

elə bilir ki, həmin qızılları Ruminyaui əlçatmaz bir yerdə gizlədib.

- "Ataualpanın qızıllarını" vaxtı ilə Pissarro qardaşları, Diyeqo Almaqro, Belalkasar və başqa tanınmış konkistadorlar mükəmməl surətdə axtarıblar, lakin Heç bir müsbət nəticə əldə edilməyib. - deyə Xuan diqqətlə coğrafiyaşünasa nəzər salaraq ehtiramla dilləndi. - Şəxsən mənim də özümdə elə bir şübhə var ki, həmin xəzinəni məhz Ruminyaui özü gizlədib. Əgər, bu elədirsə, ortaya ciddi bir sual çıxır: Ruminyaui xəzinəni gizlədibse, onda bəs, nə üçün onu belə tezliklə edam edirlər? Xəzinənin yerini öyrənməmiş, onu edam etmək düzgün deyildi. Deyilənə görə Ruminyaui həddindən artıq dəhşətli və amansız işgəncələrə məruz qalıb, amma ondan heç bir sirri öyrənmək mümkün olmur. İşgəncə vaxtı o, deyir ki, xəzinənin yerini bilmir, əgər bilsə idi onsuz da yerini heç kimə bildirməzdi. Belə nəticə əldə edilmişdi ki, xəzinə məhz Ruminyauinin əlinə keçmişdi, o, isə öz növbəsində xəzinənin gizlədilməsini əlaltılarına həvalə etmişdir. Ruminyauinin edamından sonra onun bütün silahdaşları təqib olunmağa başladı. Lakin yenə də heç bir nəticə əldə edilmədi. Buna baxmayaraq, axtarışlar davam etdirilir. Peru vitse-krallığının demək olar ki, hər bir yerini mütəşəkkil surətdə axtarırlar. Mənim fikrimcə, Ruminyaui "Ataualpanın qızıllarını" məhz Pilyaroda gizlədib, axtarışı da elə məhz orada davam etdirmək lazımdır.

- Bəlkə, “Ataualpanın qızılları” əvvəlcədən olmayıb? - deyə Migel heç kimin ağlına gəlmədiyi fikri gözlənilmədən ortaya atdı. - Bəlkə, bu boş xülyadır?

Migelin bu sözləri hər iki tədqiqatçını susduraraq onları düşündürməyə məcbur etdi. Yolçular arasında sükut hissi yarandı.

XIII fəsil. “Kitu krallığı”

Hava tam qaralana qədər yolçular Quayakildən 15 liq (90 km) aralanaraq balaça bir hindu kəndində gecələməyi qərara aldılar. Bu kənddə on nəfərə yaxın ispan əsgəri vardı və onlar bu ərazidəki asayışı qorumaq üçün mühafizə məntəqəsi yaratmışdılar. Quayakildən Kitoya gedən yolda bir neçə belə bir məntəqə vardı. Əsasən həmin məntəqələrdəki mühafizəçilər Kitoya gedən yolun təhlükəsizliyini təmin edirdi. Lakin onlar Quayakildən gələn yolçulara izah etdilər ki, bundan sonra həmin yol ilə azsaylı adamla hərəkət etmək xeyli təhlükəli sayılır. Ona görə ki, bu yol hündür dağların ətəyi və arası ilə uzanıb gedirdi. Dağlarda və sıx meşələrdə gizlənən hindular çətinlik çəkmədən beş-altı nəfərlik qrupa hücum edə bilərlər. Yolu davam etdirmək üçün onlar iri dəstənin gəlişini gözləməli

idi. Xuan Flores də bu təhlükənin olduğunu kapitan Xuana xəbər vermişdir. Yenə də o, buna heç bir əhəmiyyət verməmişdir. Onun fikrinə, ispan əsgərinin hökm sürdüyü bir torpaqda, hər hansı bir ispanın həmin torpaqda kimdənsə ehtiyat etməsi ağılasıgmazdır. Düzdür, Xuan Flores izah etdi ki, belə təhlükələr təsadüf nəticəsində baş verir. Çox güman ki, onlar yolda təhlükə baş vermədən sağ-salamat gedib Kitoya çata bilərlər.

İyulun 3-də dan yeri təzəcə sökülən kimi yolçular hindu kəndini şimal istiqamətində tərk etdilər. Nəhəng dağlar sinələrini qabağa verib onların hərəkətinə əngəllik yaradırdı. Məhz buna görə də Kitoya gedən yol dağların arası ilə burulub dalğavari zolaq təşkil edirdi. Yol gah yuxarı qalxır, gah da aşağı enirdi. Buradakı dağların ətəyi sıx meşəliklərlə örtülmüşdü. Araukaniyada olduğu kimi burada da çoxsaylı araukariya və fitsroya ağacları ilə rastlaşmaq olurdu. Bəzən elə olurdu ki, yaşıl ot ilə örtülmüş yol burularaq meşənin içərisinə daxil olurdu. Lakin bələdçi meşəyə girməkdən böyük ehtiyat edərək, narahat yol ilə meşənin ətrafını dövrə edirdi. Təkcə at ilə olsa idi, bu yolu çətinlik çəkmədən qət etmək olardı. Ancaq onlarda təkər üzərində hərəkət edən minik vasitəsi - araba - vardı. Elə olurdu araba çalaya düşüb öz gücü ilə çıxıb bilmirdi. Belə olan halda atlılar öz qollarının gücü ilə arabanı çaladan çıxarırdılar. İsti havada belə bir əməyə xeyli fiziki

qüvvə sərf olunurdu. Yavaş-yavaş yolçuların üzündə narahat ifadələr hiss olunmağa başladı. Birinci yol narahat idi, ikincisi isə onların hərəkətini xeyli ləngidirdi. Belə getsə, onlar dünənkinə nisbətən az yol qət edəcəklər. Əsəblərini saxlaya bilməyən kapitan Xuan qəzəblə bələdçiye:

- Sən bizi hara gətirib çıxartdın? Düz yolu qoyub, nəyə görə bu yolla getdik? Görmürsən ki, bu yol daş-kəsəklərlə və çalalarla doludur? Belə getsə, biz heç bir həftəyə gedib Kitoya çıxma bilmərik.

- Cənab kapitan, biz And dağlarının əhatəsindəyik. - deyə təmkinliyini itirməyən bələdçi üzrxahlıqla dilləndi. - Bizə rahat yox, təhlükəsiz yol lazımdır. Necə olsa da mən bilavasitə sizin təhlükəsizliyinizə cavabdehəm. Sizə demişəm ki, üç gün müddətinə hamınızı Kitoya çatdıracağam, deməli çatdıracağam. Bu yol çətin olsa da, bizim üçün münasibdir.

- Belə yol bizim hamımızı yorub əldən salacaq. - deyə kapitan təkidlə öz dediyinin üstündə durdu. - Mənə elə gəlir, biz rahat yola çıxsaq yaxşı olar.

- Cənab kapitan, rahat yol meşənin içi ilə keçir, - deyə bələdçi də ısrarla dilləndi. - biz orada qaçaq hindularla rastlaşa bilərik. Həmin görüş isə bizə xeyir gətirməyəcək.

- Hindular elə bu yolda da bizimlə rastlaşa bilərlər. - deyə arabani hər dəfə çaladan çıxartdığına görə təngə gələn Osvaldo ikrah hissi ilə dilləndi və üzünü birbaşa bələdçiye

tərəf tutaraq hiddətlə sözüne davam etdi. - Yaddan çıxartma ki, biz İspaniyanın və əlahəzrət II Filippin əsgərləriyik. Yeni Dünya sahillərinə istirahət etməyə gəlməmişik. Krallığımızın düşmənləri bu torpaqda azad gəzəcək, biz isə onlardan gizlənməliyik?

Mən Osvaldo ilə tam şərikəm. - deyə Migel də söhbətə qarışmalı oldu. - Biz hindulardan gizlənəcəyiksə, onda bu torpağa nəyə görə ayaq basmışıq? İspaniyanın əsgəri heç vaxt yerli hindularla üz-üzə gəlməkdən çəkinməməlidir.

- Elə bilməyin ki, mən yerli hindulardan qorxuram. - deyə bələdçi üzünə ciddi ifadə verərək qürurla dilləndi. - Mən köhnə konkistadoram, bütün həyatım demək olar ki, döyüş meydanlarında keçib. Heç bir döyüş mənim üçün yüngül keçməyib. Elə indi də mən hindularla qarşılaşmağa hazıram. Sadəcə olaraq, mən sizin təhlükəsizliyinizi hər bir şeydən üstün tutmalıyam. Siz Kitoya sağ-salamat çatmalısınız.

- Mən, guya bura ölməyə gəlmişəm? - deyə kapitan qeyri-müəyyən tərzdə dillənərək gəlməyə başladı.

- Cənab kapitan, mən elə demək istəmirdim. - bələdçi bir az tərəddüd edəndən sonra aludəliklə dilləndi. - Sinyor Bartolomeunu nəzər almasaq, biz dağların arasında cəmi beş nəfərik. Bu qədər sayda adamın üzərinə hindular böyük bir dəstə ilə hücum edirlər.

- Sən demək istəyirsən ki, Atualpa ilə Ruminyauinin məhvindən sonra bu ərazidə böyük heyətli olan hindu dəstələri var? - deyə Migel müəmmalı tərzdə bələdçiyə nəzər salaraq maraqla soruşdu. - Sizin dünən verdiyiniz məlumatlardan belə qənaətə gəlmək olar ki, bu ərazidə iri silahlı hindu dəstələri yoxdur.

- İri bir dəstə deyəndə, on-on beş nəfərlik bir dəstə nəzərdə tutulur. - deyə bələdçi dilləndi. - Lakin onlar təcrübəli və bacarıqlı döyüşçülərdən ibarət olurlar. Hətta yaxın keçmişdə elə dəstələrdən biri hindu kəndlərində mühafizə məntəqəsi yaradan əsgərlərin üzərinə hücum da etmişdilər. Onlar qisas alan döyüşçülər sayılırlar. Bir sözlə...

- On-on beş nəfərlik hindu dəstəsi heç vaxt bizim üçün təhlükə yarada bilməz. - deyə kapitan atının belinə atılaraq bələdçinin sözünü yarımcıq qoydu. - Hindular bu gün həyatları ilə vidalaşmaq istəyirlərsə, qoy bizimlə üz-üzə gəlsinlər. İndi isə bizi düz yola çıxart. İstəmirəm ki, biz bu yolda tısbığa kimi irəliləyək.

Xuan Flores gördü ki, müqavimət göstərməyin heç bir mənası yoxdur, odur ki, kapitanın göstərişini yerinə yetirmək üçün itaət etdi.

Geriyyə qayıtmaq gec idi, düz yola çıxmaq isə heç də yaxın deyildi. Deməli, çətin olsa da, bu yolu davam etdirmək lazım idi. Onsuz da, Kitoya çatmaq üçün onlar bir neçə dəfə

məşənin içərilərinə girib-çıxacaqlar. Ən əsası odur ki, bir daha onlar öz yollarından çıxmayacaqlar.

Günorta vaxtına az qalmış yolçular yorulduqlarını hiss edərək ayaq saxlamağı qərara aldılar. Fərsətdən istifadə edərək günorta yeməyi qəbul etmək üçün münasib yer axtarmağa başladılar. Elə oldu hündür daş qayanın ağzında, sağa burulan yolun üstündə, sərinlik yaradan iki çökə ağacının altında onlar hərəkətlərini dayandırdılar. Vaxt itirmədən yeməyə götürdükləri azuqəni süfrənin üstünə düzdülər. Xuan Floresin verdiyi xəbəərə görə düz yola çıxmaq üçün yarım liqdən az məsafə qalıb. Ondan sonra yolçuların hərəkəti xeyli yüngülləşəcək. Buna baxmayaraq, bələdçi öz sayıqlığını itirmirdi. O, həmişə ətrafa diqqətlə nəzər yetirir və şübhəli səs eşitmək üçün qulaqlarını şəkləyirdi. Xuan çox gözəl bilirdi ki, hindular hücum etmək istəsələr, onlara gizlincə yaxınlaşacaqlar.

Çökə ağaclarından iyirmi metr aralı bir balaca aşağıda ensiz bir dağ çayı keçirdi. Həmişə qərrib yerlərin təbiətinin mənzərəsi ilə maraqlanan Bartolomeu ətrafı nəzərdən keçirmək üçün gəzmək fikrinə düşdü. Lakin bələdçi ona bu imkanı vermədi. Onda coğrafiyaşünas izah etdi ki, heç olmasa çayın kənarında əyləşmək üçün ona bu imkanı versinlər. Göz qabağında olduğu üçün ona bu imkanı yaradıldı. Onsuz da hamı yuyunmaq üçün həmin çayın sahilinə gedəcəkdilər.

Biraz keçmişdi ki, Migel ilə söhbət edən bələdçi həmsöhbətinin susmağı üçün əli ilə işarə etdi. Sanki o, yaxınlıqda nə isə şübhəli bir şey olduğunu. Xuan sağ gözünü bərəldərək diqqətlə qulaq asa-asa nəzərini bir nöqtəyə yönəltdi. Migel isə sakit tərzdə ətrafı nəzərdən keçirməyə başladı.

- Mənə elə gəlir, hindular haradasa yaxınlıqda bizi seyr edirlər. - deyə Xuan həmin vəziyyətdə qalaraq fikrini Migelə bildirdi. - Ayıq olmaq lazımdır.

Cökə ağaclarından iyirmi beş-otuz metr cənub istiqamətində tək-tük balaca ağaclar uçalır, ağacların düz arxasında isə o qədər də hündür olmayan dağ yerləşirdi. Elə çayın o biri sahilində də eyni hündürlükdə dağ yerləşirdi. Şərq istiqamətinə uzanan yol qarşıda sağa burulurdu.

Bələdçi cənub istiqamətinə üzünü döndərərək diqqətlə həmin dağı nəzərdən keçirməyə başladı. Sonra sol böyründəki ətəyi göstərərək əlini uzatmadan dedi:

- Sinyor Migel, sol tərəfdəki dağın üstünə baxın, orada hindular var. Onlar yuxarıdan bizi müşahidə edirlər.

Migel şübhə doğrultmamaq üçün astaca başını həmin tərəfə çevirdi. Həqiqətən də dağın başında iki nəfər ayaq üstə dayanıb ispanları müşahidə edirdi. Onların əlində heç bir silah olmadığı üçün dəqiq ayırd etmək olmurdu; müşahidə edənlər döyüşçülərdir, yoxsa mülki adamlar? Əgər, yuxarıda adam varsa, deməli aşağıda da olmalıdır. Coğrafiyaşünasın

təhlükəsizliyini təmin etmək üçün onu öz yanlarına çağır-
dılar. Bu haqda dərhal kapitana xəbər verildi. Kapitan isə
buna heç bir əhəmiyyət vermədi. Onun fikrincə, narahat
olmağa heç bir əsas yoxdur. Çox güman ki, hindular
kəşfiyyatla məşğuldurlar. Kapitanın belə bir soyuqqanlılığı
bələdçidə təəccüb hissi oyatdı. Bu cür ciddi məsələyə
səhlənkarcasına yanaşmaq heç bir zabitə yaraşmaz. Lakin bir
neçə dəqiqədən sonra bələdçi gəzə-gəzə ətrafı seyr edərək,
bəd xəbərlə kapitanın yanına gəldi. Onun apardığı müşahi-
dəyə görə sayı tam dəqiqləşdirilməyən bir neçə hindu şimal
istiqamətində ağacların arasında pusqu qurublar. Əvəzində
isə kapitan dedi:

- Görünür, hindular özlərinə o dünyada yer axtarırlar.
Əgər elədirsə, biz öz qılınclarımızdan istifadə etməli
olacağıq.

- Onlar şimala gedən yolu kəsdiriblər. - deyə ehtiyatla
hərəkət edən bələdçi tələsik halda dilləndi. - Belə olan halda
onlar yox, biz hücum etmək məcburiyyətində qalıyıq. Beş
nəfər ilə hücum etmək qeyri-mümkündür. Ona görə ki,
düşmənin neçə nəfər olması bizim tərəfdən dəqiqləşdiril-
məyib. Onlar ağacların arxasında gizləniqlər.

- Onda biz nə etməliyik? - deyə Osvaldo təəccübdən
çiyinlərini çəkərək müəmmalı tərzdə dilləndi. - Biz axı,
burada qalıb gözləyə bilmərik. Onlar...

- Osvaldo sakitləş. - deyə Sebastyan onun sözünü kəsdi və üzünü kapitana tərəf tutub aludəliklə sözünə davam etdi. - Əgər, onların sayını dəqiqləşdirmək mümkün deyilsə, onda biz istiqamətimizi dəyişdirməliyik. Lakin bunu da etmək qeyri-mümkündür.

- Mən geri dönmək fikrində deyiləm. - deyə kapitan alt dodağını çeynəy-çeynəy qətiyyətlə dilləndi. - Xuan təxmini olsa da, hinduların sayını müəyyən et. Ondan sonra bir tədbir görmək olar. Ya da ki, bacar onlarla danışığa gir. Qoy xoşluqla yolu açsınlar. Yoxsa, onların hamısını cəhənnəmə vasil edəcəyik. Allah özü şahiddir ki, biz burada qan axıtmaq istəmirik. Migel də səninlə getsin.

Bələdçi ilə Migel ehtiyatla hindular pusqu quran yerə getdilər. Həmin yer dincəldikləri yerdən təxminən yetmiş-səksən metr aralı idi. Kapitan Xuan düzgün məsləhət verirdi, qan axıtmamaq üçün hindularla danışığa girmək lazımdır. Ancaq hələ bilinmirdi, həmin hindular hansı tayfadandır. Necə olsa da Xuan yalnız keçua və kanyari dillərində danışa bilirdi. Lakin buna baxmayaraq, o, hindularla dil tapa bilərdi. Demək olar ki, bütün hindu tayfaları keçua dilinə yiyələnmişdilər. Bundan əlavə son qırx ildə Kitu audiensiyasında yaşayan hindu tayfaları yavaş-yavaş ispan dilin öyrənməyə başlayıblar. Amma elə bir hindular da vardı ki, heç vaxt

ispanlara baş əymir və paralel olaraq həmin dili də öyrənmək istəmirdi.

XIV fəsil. Yerli hinduların Kitoya gedənlərin üzərinə hücumu

Onlar yavaş-yavaş gəlib yolun sağ tərəfində bitən həmişəyaşıl araukariya ağacının arxasında ayaq saxladılar. Hindular dayandığı yerdən iyirmi beş-otuz metr aralı idilər. Xuan bir metr qabağa çıxıb keçua dilində hinduları səslədi. Migel isə əlinə kamanı alıb hazırlıqlı vəziyyətdə dayandı. Xuan onlarla danışmaq apara-apara Migel hinduların sayını müəyyənləşdirməli idi.

Xuan keçua dilində bir neçə kəlmə söz işlətsə də, hindular ona heç bir reaksiya vermədilər. Görünür, onlar keçua dilində heç bir şey anlamırdılar. Onda Xuan onları ispan dilində səslədi. Bu dəfə hindulardan biri ağacın arxasında göründü. Əynində panço olan hündürboylu hindu nizəsini sinəsinin qarşısında tutaraq, sərt üsulda ispanların burada nə etdiklərini

soruşdu. Bütün səlahiyyət (danışiq aparmaq) bələdçiyə verildikdən o, qürurla dedi:

- Biz bu torpağa qonaq gəlmişik. Qonağın qabağını isə kəsmək ən azı kobudluq sayılır. Biz hamımız İspaniyanın əsgərləriyik, lakin qan axıtmaq fikrində deyilik.

- Görünür, siz qorxunun nə olduğunu bilmirsiniz. - deyə həmin hindu dili topuq vura-vura, kobud ləhcə ilə ispan dilində dilləndi. - Özünüzü elə aparırsınız ki, sanki bu torpaqların çoxdankı varislərisiniz.

- Bir daha təkrar edirəm, biz bu ölkəyə qonaq gəlmişik. - deyə Xuan başını dik tutaraq qürurla dilləndi. - Biz burada münaqişə yaratmaq iqqidarında deyilik. Yaxşılıqla yolu açın, yoxsa burada nahaqdan qan axıdılacaq. O ki, qaldı bu torpağın varisi olmaq; bu torpaqda yaşayan hinduları inklərin əsarəti altından azad etmək və burada yeni sivilizasiyanı yaratmaq üçün tale özü bizi bura göndərib. Bizim missiyamız yalnız ondan ibarətdir ki, bu ölkəni hərtərəfli dirçəldək. Biz burada olmasaq, siz hindular bir-birinizi qırmaqla məhvə düşər olarsınız.

- Bizim torpağa qonaq gəlmişsinizsə, onda silahlarınızı burda qoyub yolunuzu davam etdirməlisiniz. Əks təqdirdə sizin hamınız bizim tərəfdən məhv ediləcəksiniz.

- Dünyada elə bir qüvvə yoxdur ki, ispan əsgərini zor ilə qorxuzsun. - deyə Xuan qılıncının efesindən tutaraq ikrah

hissi ilə dilləndi. - Mən hamının yerinə deyə bilərəm ki, heç kim silahını burada qoyub yolunu davam etdirməyəcək. İspan əsgərinin öz silahı ilə vidalaşması namusu ilə vidalaşmaq deməkdir.

Xuan hindu ilə danışmaq aparan zaman Migel hinduları təxmini olsa da, saya bildi. İki nəfər hindu hələ də dağın başında idi, ağacların arasında isə doqquz-on nəfər adam vardı. Onların ümumi sayı on üç nəfərdən çox deyildi. Lakin bununla kifayətlənmək lazım deyildi. Hindular hücum etmək üçün başqa yerdə də mövqe tuta bilərdilər. Buradakı vəziyyət gərgin xarakter alırdı. Hindular üstünlüklərini görərək ispanlara öz şərtlərini qəbul etdirmək istəyirdilər. Çünki belə bir fürsət heç vaxt onların əlinə düşmürdü. Onların şərti qəbul edilsə və ya edilməsə də, burada hər iki qüvvə arasında silahlı toqquşma labüd idi. Onsuz da Xuan ilə hindu arasında gedən söhbət kəskin xarakter alırdı. Xuan axırncı dəfə sözünü demək üçün:

-Yolu açmaq istəmirsiniz, açmayın. Onda biz sizin meyidlərinizin üstündən keçməli olacağıq.

Xuan onu xəbərdar edən kimi üzünü döndərərək danışmaq yerini tərk etməyə tələsdirdi. Elə bu vaxt həmin hindu sağ əlini qaldıraraq ağacların arxasında gizlənən hindulara öz dilində nə isə dedi. Həmin an ağacların arxasından iki hindu əllərində kaman çıxaraq ox ilə Xuanı vurmaq istədi. Migelin

xəbərdarediçi qışqırığı bələdçini yerə uzanmağa vadar etdi. Hinduların oxu boşa çıxan kimi Migel öz oxu ilə onlardan birini yerə sərdi. Elə bu dəmdə hindular ağacının arxasından sıçrayaraq hücumə keçdilər. Xuanın ayağa qalxmasına imkan yaratmaq üçün Migel sol əlinə lanset, sağ əlinə isə qılıncını alıb əks hücumə keçdi. Onların arasında döyüş başladı.

Bir göz qırpımında həm Migel, həm də Xuan hindular tərəfindən əhatəyə alındı. Qılıncdan məharətlə istifadə edən Migel xüsusi fənd işlədərək düşmənin birini qılıncı ilə zərərsizləşdirdi. İspanların sayını dəqiq bilən hindular iki hissəyə bölünərək kapitangilə də hücum etdilər.

Migelgilin əhatəsində dörd hindu qaldı. Onların hamısı nizə ilə silahlanmışdılar. Xuan düz söyləmişdir, qaçaqçılıqla məşğul olanlar mərd və təcrübəli döyüşçülər idi. Lakin döyüş üslubuna görə onlar araukanlardan xeyli geri qalırdılar. Xuan elə bilirdi ki, döyüşün ilk dəqiqələrində hindular üstünlüyü ələ alacaqlar. Amma Migelin döyüş taktikasına baxanda yüz faiz əmin oldu ki, hindular məğlubiyyətə düşər olacaqlar.

Kapitangilin üzərinə yeddi hindu hücum edərək, ispanların üzərinə bir-birinin ardınca sarsıdıcı zərbələr endirməyə başladılar. Coğrafiyaşünas Bartolomeu arabaya əyləşib ətrafında baş verən döyüşə həm maraqla, həm də təşvişlə baxırdı. Kapitangil döyüşə-döyüşə paralel olaraq arabanı mühafizə edir və bir nəfər də olsun, hindunu arabaya

yanaşmağa qoymurdular. Hindular sanki daş qayaya rast gəlmişdilər. Onlar cüzi olsun da, üstünlüyü ələ ala bilmirdilər. Hindular say etibarilə üstün olsalar da, bir peşəkar zabitin və iki cəngavərin əlində oyuncağa çevrilmişdilər. Bir neçə dəqiqəlik döyüşdə onlar hərəsi bir hindunu qılıncdan keçirdi. Bu hal hinduları vahiməyə salmaya bilməzdi. Artıq hər bir hindu döyüş meydanını tərk etmək haqqında fikirləşirdi.

Təkcə Migelgildə vəziyyət bir balaca xoşagələn deyildi. Onların hər birinə iki hindu düşmüşdü. Şəxsən cavan zadəgan üçün bu döyüş çətin deyildi, ancaq bələdçi yaşlı olduğundan iki hinduya qarşı müqavimət göstərmək üçün böyük çətinlik çəkirdi. Migel elə hey çalışırdı ki, rəqiblərini məhv edib Xuana özünün kömək əlini uzatsın. Lakin bu hələlik mümkün olmurdu. Ona görə ki, nizə ilə silahlanmış hindular ehtiyatla döyüşə-döyüşə rəqib arasında böyük məsafə saxlayırdılar. Bu üsul Migelin özünü təngə gətirirdi.

Bu vaxt dağın başında olan hər iki hindu aşağı düşərək, öz yoldaşlarına kömək etmək üçün Migelgil tərəfə üz tuturdular. Onlara çatmağa demək olar ki, çox qalmamışdır. Onlar çatmamış Migelgil döyüşdə bir dönüş yaratmalı idi. Yoxsa, ispanların vəziyyəti xeyli ağırlaşsa bilərdi. Hinduların növbəti hücumu zamanı, Migel xüsusi fənd işlətmək üçün, guya ayağı bədrədiyindən sağ dizi üstə aşağı çökür və bir anlığa

başını aşağı saldı. Hər iki nizə başının üstündən keçir. Onda Migel lansetini yerə ataraq əli ilə sol tərəfdəki hindunun nizəsini tutaraq bir göz qırpımında qılıncı ilə sağ tərəfindəki hindunun qarnında dərin yara açdı. Eyni zamanda o, tutduğu nizəni özünə tərəf çəkərək qılıncı ilə növbəti qurbanının boğazına çarpaz zərbə endirdi. Əli ilə boğazını tutan hindu səsinə çıxartmadan arxası üstə yerə sərilirdi. Bu dəhşətli səhnə o biri hinduların gözü qabağında baş vermişdi və bu səhnə onları sarsıtmaya bilməzdi. Onlar dəhşətdən çaşbaş qalaraq Xuana əks-zərbə endirməyə imkan verdilər. Bu döyüşdəki bütün üstünlüyü ələ alan Migel fürsətdən istifadə edərək, əlindəki nizəni yaxınlığındakı hindunun üstünə atdı. Təhlükəni hiss edən hindu cəld aşağı əyildi və nizə onun başının üstündən keçdi. Belə olan halda bələdçi var qüvvəsi ilə aşağı əyilən hindunun başına qılınc zərbəsi endirdi. Hazırda dörd hindudan yalnız biri sağ qalmış və ispanların əhatəsinə düşmüşdü. Lakin bu vaxt yuxarıdan gələn hindular on metrlik məsafə saxlayaraq ox ilə hər iki ispanı nişan aldılar. İspanlar vəziyyəti belə görərək, cəld ağacların arxasında gizləndilər. Amma oxlardan istifadə olunmadı.

Migel ağacın arxasında yerə atdığı kamanı əlinə alıb onu hazırlıqlı vəziyyətə saldı. Tək qalan hindu onlarla birləşərək, yavaş-yavaş hamılıqla geri çəkilməyə başladılar. Belə olan halda Migel ilə Xuan kapitangil tərəfə yollandılar.

Oradakı döyüş həddindən artıq darıxdırıcı keçirdi. Nizə-lərlə zərbə endirən hindular öz ehtiyatlarını əldən verməmək üçün məsafə saxlayır, ispanlar isə coğrafiyaşünasın həyatını təhlükə altına qoymamaqdan ötrü arabadan aralanmırdılar. Migelgilin gəlişi bu döyüşdə dönüş yaratmaya bilməzdi. Artıq ispanlar say etibarı ilə çoxluq təşkil edirdi. Vəziyyəti belə görən hindular cənub istiqamətində qaçmağa üz tutdu-lar, ancaq onlardan biri iki cəngavər arasında qalan hindu şimal tərəfə qaçmaq istədi. Şimal yolunu kəsən Migel ilə bələdçi onu mühasirəyə almağa səy göstərdilər. Lakin o, istiqamətini dəyişərək, çaya tərəf üz tutdu. Oxdan sərrast istifadə etməyi bacaran Migel qacanın dalıycan ox atdı. Amma ox hədəfə dəymədi, hindu çayı keçərək dağa qalx-mağa başladı. Onun qaçışını görən ispanlar qəh-qəhə çəkərək gülməyə başladılar. Hindu elə qaçırdı ki, heç arxaya dönüb belə baxmadı.

İspanlar üçün ciddi sayılan bu döyüşdə səkkiz nəfər hindu öldürülmüş, ispanların isə birinin də olsun, burnu qanama-mışdı. Yenə də Migel öz silahdaşlarından daha çox fərqlən-mişdir, o, təkbaşına dörd hindunu məhv etmişdir. Qısa müddətli bir döyüşdə belə bir nəticəni göstərmək hər döyüşçüyə nəsim olmurdu. Bu heç də təsadüf sayılmırdı, belə bir fərqlənmə Migelin peşəkar və mərd bir döyüşçü olduğunu sübuta yetirirdi. Axırda qalan hindunu da məhv etmək olardı,

ancaq ispanlar ona rəhm etdilər. O, Kitoya gedən yolçular nəyə qadir olduqlarını və növbəti dəfə hücum etməyin heç bir əhəmiyyəti olmayacağını izah etməli idi.

Bu döyüş ispanların qələbəsi ilə başa çatsa da, bələdçi hələ də özünə gələ bilməmişdi. O, qılıncının ülgücünü silə-silə müəmmalı tərzdə öz həmyerlilərini nəzərdən keçirməyə başladı. Coğrafiyaşünas, döyüş zamanı uşaqların birinin də xəsarət almadığını görüb bu mərhəmətə görə Allaha dua etməyə başladı.

Osvaldo qılıncdan keçirilən hinduları nəzərdən keçirirdi. Migel isə Sebastyan ilə birlikdə bu döyüş haqqında təəssüratını bölüşdürə-bölüşdürə üst-başlarını səliqə-səhmana salırdı. Bələdçinin kefini açmaq üçün kapitan dedi:

- Nə olub sənə? Deyəsən, döyüşün belə bir nəticəsini gözləməirdin?

- Açığını desəm, belə bir şəkildə qələbə qazanacağımıza inanmırdım. - deyə bələdçi inamsızlıqla dilləndi və bir az tərəddüd edəndən sonra həvəslə sözünə davam etdi. - Qısa bir müddət ərzində qeyri-bərabər döyüşdə səkkiz nəfər hindunu qılıncdan keçirmək heç inanılası deyil. Hindular heç oxdan əməlli-başlı istifadə də edə bilmədilər. Onların hamısı şok vəziyyətində idilər. Belə bir maraqlı döyüşə nadir hallarda rast gəlmək olar. Mən elə bildim, bizim aramızda ciddi itki baş verəcək. Siz isə hindulara heç bir şans vermədiniz.

- Bəs, mən sənə demədim ki, on-on beş nəfərlik hindu dəstəsi bizim üçün heç bir təhlükə yaratmır. - deyə kapitan başını təqdiiredici tərzdə tərpədə-tərpədə giley-güzarla dilləndi. - hələ onların bəxti gətirdi ki, bu döyüşdə cəmi səkkiz nəfər itirdilər. Sinyor Bartolomeu, burada olmasa idi, biz onların hamısını qılıncdan keçirdərdik.

- Bu həqiqətən də belədir. - deyə bələdçi təqdiiredici tərzdə dilləndi. - sizin gücünüzün və bacarığınızın nəyə qadir olduğunu mən öz gözlərimlə gördüm. Xüsusilə sinyor Migelin döyüş üsulu və təcrübəsi məndə fərəh hissi oyatdı. O, əsl cəngavər kimi döyüşürdü. Belə bir döyüşdə dörd nəfər adamı məhv etmək hər döyüşçüyə nəsim olmur.

- Migel mənim ekspedisiyanın tərkibində ən bacarıqlı və təcrübəli döyüşçülərindən biri sayılır. - deyə kapitan qürur hissi ilə dilləndi. - Belə döyüşçülər mənim ekspedisiyamın tərkibində çoxdur. Sən hələ Sebastyanla Osvaldonun döyüş qabiliyyəti ilə tanış deyilsən. Onlar kral ordusunun cəngavərləridilər.

- Cənab kapitan, əgər indiki İspaniyanın belə bacarıqlı döyüşçüləri varsa, deməli bizim krallığımız İngiltərədən öz qisasını ala biləcək. - deyə bələdçi başını dik tutaraq fərəh hissi ilə dilləndi. - Bu döyüşdə mən də düşmənin birini cəhənnəmə vasil etdim, ancaq sinyor Migelin köməkliyi ilə.

Belə çıxır sinyor Migel dörd yox, beş hindunu qılıncdan keçirib? Bu həqiqətən də belədir.

- Xuan, sən olmasaydın, mən həmin dörd hindunun öhdəsindən gələ bilməzdim. - deyə Migel başını aşağı salaraq təvazökarcasına dilləndi.

- Sizin kimi döyüşçüyə mən birinci dəfədir ki, rast gəlirəm. - deyə bələdçi Migelə olan fərəh hissini gizlətmədi, sonra isə üzünü kapitana tərəf tutaraq səbirsizliklə sözüünə davam etdi. - Sinyor kapitan, əgər sizin ekspedisiyanı (əli ilə Migeli göstərərək) belə döyüşçülər təmsil edirsə, onda bu dəfə araukanları məğlub etmək mümkün olacaq. İmkan olsa idi, mən də həmin şansdan istifadə edərdim. Sizə bildirmək istəyirəm ki, mən araukan torpağında da bələdçilik etmişəm.

- Nə deyirəm ki, sənin kimi köhnə konkistadorların təcrübəsindən istifadə etmək lazımdır. - deyə kapitan əlini bələdçinin çiyinə qoyaraq ciddi halda dilləndi. - Biz ekspedisiyanın tərkibinə ən təcrübəli və bacarıqlı döyüşçülər qəbul edirik. Həqiqətən də biz müharibənin ikinci mərhələsində araukanların fəaliyyətinə birdəfəlik son qoymaq fikrindəyik. Birinci dəfə gəmilər okean keçidi zamanı bir-birindən aralı düşməsə idi, Araukan ölkəsində konkistadorların faciəli ölümü ilə rastlaşmazdıq. Nə etmək olar, Allah necə buyurursa, elə də olmalıdır.

Cənab kapitan, xatırlatmaq istəyirəm ki, vaxtı ilə Ernan Kortesin və Fransisko Pisarronun ekspedisiyalarında sizin kimi (Xuan əli ilə hamını göstərir) qorxmaz, mərd, cəsarətli, təcrübəli və bacarıqlı əsgərlər vardı. Məhz buna görə də nəhəng və qüdrətli Astek və İnk imperiyaları fəth edildi. Mən əminəm ki, belə bir heyətlə siz Araukaniyanı fəth edəcəksiniz. Bu onların son nəfəsi olacaq.

- Biz bura şəxsən bir amala görə gəlmişik. - deyə kapitan bütün qamətini düzəldərək qürurla dilləndi. - Bu müharibədən sonra biz İngilislərlə də haqq-hesab çəkməliyik. İngiltərə təbiətin köməyi ilə bizim donanmanı La-Manşda məğlub etməklə elə bilməsin ki, ispan əsgərini dizləri üstə çökdürüb. İspan əsgəri hələ öz sözünü deyəcək. Bütün Avropa ispan əsgərinin adını eşidən kimi lərzəyə gəlməlidir.

XV fəsil. Kitoda konkistadorların görüşü

Hinduların kapitangilin üzərinə etdikləri hücum onların özləri üçün faciə ilə nəticələndi. Həmin döyüşdə ispanlar özlərinə malik olduqları gücü düşməinə nümayiş etdirdilər.

Ondan sonra aborigenlər bir daha ispanların üzərinə hücum etməyə cürət etmədilər. Hətta yolçular meşə yolundan istifadə etsələr belə, hindular təcavüzdən əl çəkdilər.

Kitoya gedən yolları beş barmağı kimi tanıyan bələdçi yolçuları sağ-salamat Kitu Audiensiyasının paytaxtına çatdırdı. Yolçular bu keçiddən tam razı olduqlarını bildirdilər.

Kitonun altmışa yaxın yaşı olsa da, şəhər heç də böyük deyildi. Qısa müddət ərzində şəhərin bu hissəsindən, o biri hissəsinə gedib çıxmaq olardı. Hazırda Limadan gələnləri yalnız bir şey maraqlandırırırdı; o da ki, polkovnik Odovaldonun başçılıq etdiyi ekspedisiya şəhərin hansı hissəsində cəmləşib? Elə şəhərə daxil olan kimi onlara bildirdilər ki, həmin ekspedisiya Kitonun şərqində yerləşən hərbi qarnizondan bir qədər aralıda düşərgə qurub. Elə Odovaldonun da qərargahı həmin düşərgədə yerləşir.

Polkovnik Odovaldo Limadan gələn həmyerlilərini böyük bir tamtəraqla qarşıladı. Hamının sevincinin həddi-hüdudu yox idi. Migel ilə atasının da görüşü ağlasığmaz dərəcədə şirin keçdi. Necə olsa da, onlar uzun müddət bir birilərinin üzlərini görmürdülər. Ailələrində çoxları elə bilirdilər ki, dünyanın ayrı-ayrı hissələrində yaşayan ata ilə bala bir-biriləri ilə bir daha görüşməyəcəklər. İş ondadır ki, Migel 1588-ci ildə La-Manşda “Məğlubedilməz armada”nın tərkibində Qravelin döyüşdən sonra düşməyə əsir düşmüşdür.

Daha sonra o, 1590-cı ildə Araukaniyada gedən amansız müharibədə iştirak etmiş və təsadüf nəticəsində sağ-salamat qalmışdır. Bir sözlə, o, həmin müharibələrdən qayıtmaya da bilərdi. Eləcə də kapitan Leonun həyatı Yeni Dünya sahillərində təhlükə altında keçmişdir; o, 1558-ci ildə Xuan Ladrilyeronun, 1564-1565-ci illərdəki Migel Lopes Leqaspinin, 1567-1569-cu illərdəki Alvaro Medanya de Neyranın, 1569-1572-ci illərdə Qonsalo Ximenes Kesadanın, 1575-1582-ci illərdə Filippin arxipelaqının işğalında, Antonio Berrio-i-Orunyanın 1584-1585-ci illərdəki birinci və 1587-1589-cu illərdəki ekspedisiyasında iştirak etmiş və bütün bu təhlükəli missiyalarından sağ-salamat çıxmışdır. Ona görə də çoxdan arzulanan bu görüş onların hər ikisinə böyük sevinc və səadət bağışladı. Onların bu görüşünə kənardan seyr edənlər, görüşənlərin uzun müddətli ayrılığından xəbərdar idilər. Hətta üzündən qürurluq və vüqarlıq yağan Leonun gözlərində sevincdən göz yaşları əmələ gəlirdi.

Bu münasibətlə polkovnik Odovaldo ziyafət təşkil etməyi qərara aldı. Çünki belə bir xoş məramlı görüşlər həyatda nadir hallarda baş verirdi.

Balaca imkan tapan bələdçi yolda baş verən hadisəni süfrə arxasında əyləşənlərə bütün təfəsilatı ilə danışdı. Bu hadisəni eşidənlər hərbiçi olsalar da, onların daxilində fərəh hissi oyatdı. Xüsusən də Migelin göstərdiyi şəxsi igidlik hamını

valeh etdi. Necə olsa da Migelin qılınc döyüşünə yiyələn-məkdə polkovnikin böyük rolu olmuşdur və cavan döyüşçü onun şagirdi sayılırdı. Onun həmin döyüşdə göstərdiyi şəxsi igidliyə görə polkovnik şagirdinə öz minnətdarlığını bildirdi. Həmin döyüşdə Migeldən başqa iki cəngavər və kapitan Xuan kimi peşəkar döyüşçü vardı, lakin qeyri-bərabər döyüşdə yalnız Migel müsbət keyfiyyətləri ilə hamıdan çox fərqlənmişdir.

- Sinyor Leon, siz öz oğlunuz ilə hər bir yerdə fəxr edə bilərsiniz. - deyə polkovnik Alonso başını təqdirədici tərzdə tərpədərək iftixar hissi ilə dilləndi. - Qiyabi olsa da, mən onun Araukaniyada göstərdiyi şəxsi igidliyi haqqında çox sözlər eşitmişəm.

Təvazökarlıqdan Migelin sifəti qıpqırmızı alışıb yanmağa başladı. Lakin hərdənbir o, polkovnikə altdan-altdan müəmmalı nəzər salırdı. O, bilmək istəyirdi ki, görəsən, onun müharibədə göstərdiyi qəhrəmanlıqları kim polkovnikə çatdırmışdı? Axı, onlar heç bir saat deyildi ki, polkovnikin yanına gəlmişdilər. Çox güman ki, bu haqda kapitan Xuan qardaşına müəyyən məlumatlar vermişdi. Çünki polkovnik danışdıqca onun qardaşı təqdirədici tərzdə başını yellədirdi. Lakin buna baxmayaraq belə təriflərə öyrəşməyən Migel utancaq halda başını aşağı salaraq yerində sıxılıb qalmışdı. Açıqı kapitan Leon da pis vəziyyətdə qalmışdı. O, heç

təsəvvürünə belə gətirməzdi ki, elə ilk söhbətdə onun oğlu polkovnik tərəfindən təriflənəcək. Nəhayət özündə qətiyyət tapan Migel özü söhbətə qarışmağa məcbur oldu. O, üzünü polkovnikə tutub təvazökarcasına dedi:

- Don Alonso, həmin müharibədə bizim ekspedisiyanın əksəriyyət əsgərləri özünün şəxsi igidliyi ilə fərqlənilər. Demək olar ki, onların hamısı tərifə layiqdirlər.

- Reallıqla danışmaq lazımdır. - deyə polkovnik üzünə ciddi ifadə verərək iradə ilə dilləndi. - Əgər, hər bir adam sənə kimi döyüşsə idi, onda müharibəni bu ilin əvvəlində başa çatdırmaq olardı. - Polkovnik masa arxasında əyləşən cəngavərlərə öləri nəzər yetirərək həmin tərzdə sözüne əlavə etdi. - Mən bu sözlərimlə başqa döyüşçülərin xətrinə dəymək istəmirəm. Xüsusilə də, “Destino”nun, Anqud körfəzindəki müdafiəsində iştirak edən döyüşçülərin qəhrəmanlığını və fədakarlığını qeyd etmək istəyirəm. Mən onların hamısına öz minnətdarlığımı bildirirəm. Onların dəyanəti və iradəsi möhkəm olmasa idi, Morelos qardaşlarının başçılıq etdiyi dəstədən ümumiyyətlə, heç kim Peru vitse-krallığına gəlib çıxmazdı. İspaniyaya qayıdanda mən hökmən həmin döyüşçülər barəsində əlahəzrət II Filippə məlumat verəcəm. Kral qəhrəman döyüşçülərini tanımalıdır. Lakin ilk növbədə biz Araukaniyada tam müvəffəqiyyət əldə etməliyik. Yəni,

araukanlar krallığımızın qatı düşmənləri kimi dizləri üstə çökdürülməlidirlər.

- Don Alonso, ekspedisiyamızın tərkibində bəzi başıboş, özündən müştəbeh halda razı olan, sırası əsgərlərinə laqeyd yanaşan və düşməni layiqincə qiymətləndirməyən zabitlər olmasa idi, biz orada faciə ilə üzləşməzdik. - deyə Sebastyan söz almadan üzrxahlıqla dilləndi. - Bizim sıralarımızda həqiqətən də fədakar, qəhrəman, qorxmaz və bacarıqlı döyüşçülər çox idi. Lakin onların hamısı həmin zabitlərin səhvi ucbatından qısa müddət ərzində məğlubiyyətə düçar oldular. Ümumilikdə bütün əsgərlər yüksək səviyyədə döyüşmüşdülər.

- Mən səni düzgün danışan adam kimi tanıyıram. - deyə polkovnik başını narazı halda tərpədərək müəmmalı tərzdə dilləndi. - Yalan sözlərlə sən silahdaşlarını müdafiə etmək istəyirsən? Əgər, hamı yüksək səviyyədə döyüşsəydi, onda araukanlar məğlub edilərdi. Biz ilk növbədə döyüşlər zamanı verilən səhvləri və nöqsanları tapıb aradan qaldırmalıyıq. Çünki növbəti ekspedisiya zamanı bir dəfə də olsun artıq səhvə yol verilməməlidir. Hər bir şey xırda detallarına qədər ölçülüb-biçilməlidir.

- Don Alonso, hər bir şey hazır olandan sonra biz nə vaxt ekspedisiyaya yollanacağıq? - deyə Migel maraqlandı. - Necə olsa da yaranın üstü tam sağalmamış biz müharibənin

ikinci mərhələsinə başlamalıyıq. Hamı çox yaxşı bilir ki, araukanlar yaranan boş vaxtdan, özləri üçün çox səmərəli istifadə edirlər. Onlar....

- Döyüş əməliyyatlarına başlamaq üçün tələsmək lazım deyil. - deyə polkovnik sağ əlini qaldıraraq Migeldən sakit olmağı tələb etdi. - Növbəti ekspedisiyasının iştirakçıları yalnız nizam-intizama riayət edən bacarıqlı və təcrübəli peşəkar döyüşçülərdən ibarət olmalıdır. Hələ bu haqda Rodrigues Kartahena ilə müəyyən məsləhətləşmələr aparmaq lazımdır. Növbəti ekspedisiya barəsində mən onun fikirlərini öyrənməliyəm.

Adamda belə bir təəssürat yarandı ki, guya polkovnik Alonso araukanlara qarşı mübarizəni davam etdirmək fikrində deyil. Elə bil onun başında başqa fikirlər hökm sürürdü. Onun bu mövzu haqqında söhbətləri təşəxxüslə söylənilirdi. Kapitan Xuan çox gözəl başa düşürdü ki, qardaşı Yeni Dünya sahillərinə onların köməyinə gəlib. Əldə olunan məlumatlara görə polkovnik Kitoya çatır-çatmaz mifik Eldorado haqqında maraqlı söhbətlər eşidir və Araukaniyaya getməkdən müvəqqəti imtina edir. Olmaya o, artıq fikrindən dönüb? Odur ki, kapitan Xuan bütün bu söz-söhbətlərə son qoymaq üçün qardaşına:

- Alonso, Limada gedən söz-söhbətlərə görə sən, Araukaniyada gedən müharibənin ikinci mərhələsinə başlamamışdan əvvəl, mifik Eldoradonun axtarılmasında iştirak etmək

istəyirsən? Əgər bu düzdürsə, onda biz kral fərmanına əhəmiyyət verməmiş oluruq.

- Bəli, heç kimdən söz gizlətmək olmur. - deyə bezikmiş halda dillənən polkovnikin üzündə təbəssüm sezildi qeyri-müəyyən tərzdə dilləndi və o, bir qədər tərəddüd edəndən sonra o, sözünə davam etdi. - Xuan, görürəm ki, sən müharibədən əsəbi halda qayıtmısan. Əvvəlki soyuqqanlığından heç bir şey qalmayıbdır. Mən, İspaniyanın kral ordusunun yüksək rütbəli zabitiyəm və mən həmişə kral uğrunda döyüşmüş, onun fərmanlarını və göstərişlərini qeyd- şərtsiz yerinə yetirmişəm. Əsas amallarımdan biri də odur ki, vətənimin bütün düşmənlərini amansızcasına məhv edirəm. O çümlədən də vəhşi araukanları.

- Axı, sən özün mənə bildirdin ki, kapitan Leonla görüşməmişdən əvvəl sən mifik Eldoradonun axtarılmasında iştirak etmək istəyirdin. - deyə Xuan baxışlarını düz qardaşının gözlərinin içərisinə dikərək narazı halda dilləndi. - Eldoradonu axtaranlar isə ekspedisiyadan təxminən iki-üç ildən sonra qayıdırlar. Onda belə çıxır ki, bizim düşmənlər bundan sonra hələ iki-üç il də azad və sərbəst yaşamaladırlar.

- Yeni Dünya sahillərində Eldoradonun axtarılması əlahəzrət II Filipp üçün ümdə məsələlərdən biri sayılır. Əgər, biz həmin ekspedisiyalardan imtina etsək onda başqa dövlətlər Eldoradonun axtarılması ilə məşğul olarlar. Bundan əlavə sən

başçılıq etdiyin ekspedisiyanın Araukaniyada faciə ilə üzləşdiyindən mənim xəbərim yox idi. Yoxsa, mən dərhal Valdiviyaya üz tutardım. Onsuz da mən üzümüzə gələn həftə vitse-krallığın (Peru nəzərdə tutulur) paytaxtına gedəcəkdim. Nədənsə, mənim Eldoradonun varlığına heç inamım qalmayıb. Elə bil ümumiyyətlə belə bir torpaq yoxdur.

- Don Alonso, siz demək istəyirsiniz ki, Eldoradonun varlığı boş xülyadır? - deyə təəccübdən Migelin gözləri bərələ qalaraq fəhimsizliklə dilləndi. - Axı, deyilənə görə Eldoradonu öz gözləri ilə görənlər olubdur?

- Mən hər hansı bir işə başlamazdan əvvəl həmişə həmin obyekt üzərində böyük tədqiqat işi aparmışam. - deyə polkovnik təmkinlə dilləndi. - Kapitan Leon bu işdə mənə böyük köməklik göstərmişdir. Necə olsa da, o, şəxsən Eldoradonun axtarılmasında kapitan Antonio Berrio-i-Orunyanın ekspedisiyalarında iştirak etmişdir. Bundan əlavə mən Diyeqo Ordasın, Alonso Ereranın, Ambroziy Alfingerin, Qeorq Xoermutun, Nikolay Federmanın, Qonsalo Ximenes Kesadanın, Sebastyan de Moyano Belalkasarın, Qonsalo Pisarronun və Filipp Quttenin ekspedisiyalarında iştirak etmiş konkistadorlarla görüşmüş və onların danışığılarından belə başa düşmüşəm ki, ümumiyyətlə Eldorado adlı bir ölkə yoxdur. Varsa da, buğdanı iri bir ambarda ağzına kimi dolu olan arpanın içində axtarmağa bənzəyir. Ancaq onu da demək istəyirəm ki, bizim qəribə dünya

gözlənilməz hadisələrlə doludur. Bir də görürsən ki, Eldoradonun tapılması haqqında xəbərlər yayılır. Məhz onda həmin missiyaya əl atmaq olar. Həmin ölkənin fəthi olmaq bir çox sərkərdələrin arzusudur.

- Deməli, tezliklə biz araukanlara qarşı döyüş əməliyyatlarına başlaya bilərik? - deyə kapitan Xuan səbirsizliklə dilləndi. - Eldoradodan əvvəl bizi yalnız Araukaniyanın fəthi maraqlandırmalıdır.

- İlk növbədə biz həmin ekspedisiyaya əməlli-başlı, mükəmməl surətdə hazırlaşmalıyıq. - deyə polkovnik masa arxasında əyləşənlərin hamısını nəzərdən keçirə-keçirə təqdirəedici tərzdə dilləndi. - Mən Cənubi Amerikaya Araukaniyanı fəth etmək üçün gəlmişəm. Əlahəzrət II Filipp bizim yolumuzu səbirsizliklə gözləyir. Biz İspaniyaya yalnız qalib kimi qayıtmalıyıq. Vaxtı ilə Belalkasar, Diyeqo Almaqro, Fransisko Pizarro və başqa konkistadorlar buradakı torpaqları fəth edərək ispan silahını, qüdrətini və şan-şöhrətini göylərə ucaltmışdır. Biz də onlar kimi fəth adını qazanmalı və kralın etimadını doğrultmalıyıq.

XVI fəsil. İnk imperiyasının ispanlar tərəfindən fəth edilməsinin qısa tarixi

1513-cü ilin sentyabrın 25-də Vasko Nunyes de Balboa Panamanın qərb sahilinə çıxmaqla, ilk dəfə olaraq Sakit okeanın sahilsiz sularını gördü. Artıq yerli hindu kasiklərindən (rəhbər) öyrənmişdi ki, bərxəzdən cənub tərəfə qızıl ilə bol olan torpaqlar yerləşir. Elə o vaxtı da onda belə fikir yaranır ki, əfsanəvi ölkə sayılan - Qızıl Biru"-nu (Peru) tapana qədər Sakit okeanın sahili ilə cənuba doğru getsin. Birinci ekspedisiyanı elə özü təşkil etdi. Onun nəzarəti altında titanik zəhmət tələb edən nəhəng bir iş görülmüşdür, bütün hissələrə ayrılmış ekspedisiyanın gəmiləri bərxəzin üstü ilə Atlantik okeanından Sakit okeanına daşınır. Bu işin öhdəsindən gəlmək neç də asan olmur.

Lakin Balboa üçün nəhəng planını həyata keçirmək müəssər olmur. "Qızıl Biru"-nun işğalını arzulayan Panamanın qubernatoru Pefo Arias Avila, Sakit okeanı ilk dəfə kəşf edən adamı əmrə tabe olmamaqda və bir çox cinayət hadisələrində təqsirləndirərək, onun üzərində məhkəmə qurub edam elətdirir. Son illər qatil-qubernator cənuba bir neçə ekspedisiya göndərir və onların hamısı uğursuzluqla üzləşirlər.

1522-ci ildə təcrübəli dənizçi Paskual de Andaqoya indiki

Kolumbiyanın qərb sahilinə ilə San-Xuan çayının mənsəbinə kimi üzərək Buenaventura körfəzini kəşf edir və ondan sonra Panamaya qayıdır. Ağır xəstə olan Andaqoyanın özü ekspedisiyanın nəticəsindən məyus olur. Lakin buna baxmayaraq, o, həmin sahilin ilk keçicisi sayılır, ona görə ki Sakit okean sahilinin (Cənubi Amerikada) ispanlar tərəfindən mənimsəməsinə, məhz onun səyahətindən sonra başlayırlar. Lakin yeni kəşf edilmiş torpaqlar ispanların ümiddlərini doğrultmadı, onlar arzuladıqları qızılı tapa bilmədilər. Panamada məskunlaşmış ispanlar tezliklə “Qızıl Biru”nu yaddan çıxartmalıydılar. Balboanın planını yada salanda isə məsğərəyə qoyurdular.

Yalnız bir adam “Qızıl Biru”nun həqiqətdə olduğuna ürəklə inanırdı. O da ki, Balboanın silahdaşı Fransisko Pizarro idi.

“Cənubda yerləşən ölkənin” varlığına fanatik inamı olan F.Pizarro, başqa bir avantüristi Diyeqo de Almagronu ona yaxınlaşdırdı, bir qədər gec isə Panamanın vikariyası Ernando de Lukeni (bir çox tarixçilər hesab edirlər ki, Luke bu işlərə varlı ispan zadəganı olan Qaspar de Espinosa tərəfindən bilərəkdən qoşulmuşdur). Nəzərdə cənuba tutulan ekspedisiyanın hazırlanması xəbəri Panamaya yayılanda, hamı onları məsğərəyə qoymağa başladılar, əsasən də Lukeni.

Ancaq buna baxmayaraq ekspedisiya təşkil edildi və 1524-cü ilin noyabrında tərkibində 114 nəfər əsgər, bir neçə at və xeyli miqdarda ərzaq ehtiyatı olan briqantina sahilədən çox uzaqlaşmayaraq cənuba doğru üz tutdu. Dəstəyə Pizarro başçılıq edirdi, Almagro isə əlavə qüvvə toplamaq üçün Panamada qalır.

Çox tezliklə ekspedisiya Andaqoyanın ekspedisiyasının qarşılaşdığı çətinliklərlə üzləşdi: əks küləklər, aramsız tufanlar, zəhlətökən manfolu yosunları ilə dolu olan sahillərdə məcburi dayanacaq, düşmən fikirli hindularla toqquşma. Pizarro cənuba doğru çox lənklənir. Əvvəlcə o, “Xinxamu ölkəsini”, bir qədər aşağıda “qəhvəyi rəngli adamların ölkəsini” (hər ikisi Kolumbiyanın sahilində yerləşir) kəşf edir. Hindularla toqquşma zamanı dəstə böyük itkilər verirdi, bir çoxları aldışları yaradan və naməlum xəstəlikdən əzab-əziyyət çəkir, Pizarro özü bir neçə dəfə onlarla birlikdə yaralanır. Ərzaq tükənən zaman o, məcburi Panamaya qayıdır.

”Qızıl Biru”nun kəşfi və işğal edilməsi məqsədi ilə Pizarro, Almagro və Luke 1526-cı ilin martın 10-da yeni danışıq imzalayır və bir neçə həftədən sonra cənuba ikinci ekspedisiyaya yola düşür. Bu ekspedisiya birinciyə nisbətən yaxşı təşkil edilir.

Bu dəfə ekspedisiya çətinlik çəkmədən San-Xuan çayının mənsəbinə gəlib çatır. Orada ispanlar hindu yaşayış məntəqəsinə hücum edir və qızıldan, gümüşdən düzəldilmiş xeyli qiymətli əşyalar ələ keçirirlər. Almaqro geriyə Panamaya qayıdır. O, özü ilə çoxlu qiymətli əşyalar götürdü ki, bu missiyaya görə şübhəsi olan adamların fikrində dəyişiklik yaratsın və özü üçün yeni əsgərlər tolasın. Pissarro isə yeni qüvvə gələnə qədər, əsas qüvvə ilə sahilə qalır. Artıq vaxt itirməsin deyə, o, ekspedisiyasının losmanı Bartolomeu Ruisi briqantinada tədqiqat işləri aparmaq üçün cənuba doğru göndərir. Bu bir növ kəşfiyyat sayılırdı.

Bu səyahət zamanı “Kitu krallığı” (Ekvador) kəşf edildi.

Təcrübəli dənizçi Bartolomeu Ruis tələsmədən sahilə diqqətlə baxa-baxa irəliləyirdi, o, elə hey təsəvvür edir ki, nərdəqiqə nağıllar ölkəsi olan “Qızıl Biru” peyda olacaq və buna görə də iri məbləğdə mükafat alacaqdır.

Günlərin bir günü səhər tezdən dənizçilər gözəl bir körfəz görürlər. Ruis əmr edir ki, körfəzə daxil olub lövbər atsınlar. Daha demə körfəz iri bir çayın mənsəbi imiş. Sahilə yaşayan hindular gəmiyə maraqla tamaşa edirdilər.

Aboriginlər sahilə çıxan ispanlara öz qonaqpərvərliklərini göstərirlər. Lakin ispanları hinduların qonaqpərvərliyi yox, onların üstündə olan zümrüdlərlə bəzədilmiş qızıl əşyalar maraqlandırır. Onlar belə bir fikrə gəldilər ki, kəşf etdikləri

torpaq qızıl və zümrüdlərlə zəngindir, məhz buna görə də həmin çaya Esmeraldas-Zümrüdlü adını verirlər.

Cənuba doğru irəliləyişini davam etdirən Bartolomeu Ruis təxminən gəlib indiki Manta limanı yerləşən yerə çıxır. Bütün sahil zolağını dəqiqliklə izləyən ispan səyyahı həmin sahilin xəritəsini tərtib edir. O, ispanlardan birinci adam idi ki, ilk dəfə Sakit okeanın sahil zolağında ekvator xəqtini keçir və birinci dəfə məhz o, uzaq Çimboraso vulkanının qarlı papağını görür.

Sanki tale özü həmin cəsur dənizçini mükafatlandırırdı. Bir dəfə dənizçilər iti sürətlə gedən bir qayığı ələ keçirirlər. Əsir düşmüş hindular əllərinin hərəkətləri ilə izah edirlər ki, onlar həddindən artıq varlı olan Böyük İnq ölkəsindən gəlir və qayıqdakı gözəl parçaları və qızıl qab-qacaqları Esmeraldas hindularının istehsal etdikləri əşyalar ilə dəyişməyi nəzərdə tutublar.

Bartolomeu Ruis əşyaları ələ keçirib və belə bir vacib məlumat əldə edəndən sonra geriye, San-Xuana üzür. O, demək olar ki, öz missiyasını müvəffəqiyyətlə yerinə yetirmiş olurdu.

Bu zaman Pisarronun dəstəsində ruh düşgünlüyü baş vermiş və əsgərlər demək olar ki, nəzarətdən çıxırdılar. Ruisin qayıdışı onların hamısını ruhlandırır. Tezliklə Almaq-

ro yeni bir qüvvə ilə Panamadan qayıdır. Yeni impuls alan ekspedisiya davam etdirildi.

İspanlar bir başa Zümrüd çayına tərəf yollandılar. Sahilə çıxan konkistadorlar iri hindu yaşayış məskəni olan Atakamesə hücum edib orada qızıl əşyaları və çoxlu ərzaq ehtiyatı ələ keçirirlər.

Almaqro yenə də kömək üçün Panamaya yollanır. Pizarro isə təhlükəsizlik baxımından, Qalyo adlı bir adada düşərgə saldırır. Məhz bu zaman, ink imperiyasının işğalı tarixində dramatik hadisə baş verir.

Panamanın yeni qubernatoru Rios “Qızıl Biru”nun boş xülya olduğunu hesab edərək Almaqroya yeni könüllülərin yığılmasına icazə vermir. O, Qalyo adasına Ruisi göndərərək tapşırır ki, Pisarronu Panamaya gətirsin. Ekspedisiyanın çox hissəsi (onların arasında xəstələrlə, yaralıları çoxluq təşkil edirdi) Panamaya qayıtmağı üstün tuturlar.

Pizarro və on iki nəfər ən mərd döyüşçü Panamaya qayıtmaqdan tamamilə imtina edirlər. Onlar özlərinin təhlükəsizliyini tam təmin etmək üçün insan yaşamayan Qorqona adasına keçir və orada balıq, molyusk və vəhşi bitkilərin bəhrələri ilə qidalana-qidalana yeddi ay gözləyirlər.

Panamada yaşayan ispanların təzyiqi altında, öz həmvətənləri darda qalmasın deyə, qubernator Rios bir daha Pisarronun ardınca böyük olmayan gəmi göndərir. Pizarro

həmin gəmidən öz avantüralarında istifadə etməsin deyə, heyətin tərkibində bir nəfər olsun belə əsgər yox idi. Lakin Riosun qorxdığı şey baş verir; onlar matrosları inandıraraq öz tərəflərinə çəkirlər. Pissarro həmin gəmi ilə cənuba doğru yola düşür və Quayakil körfəzində Santa-Klara adasını, sonradan isə Tumbes buxtasını kəşf edir.

Yeni ölkə ilə tanışlıq inklərin gözəl bir məbəddə günəşə sitayışı ilə başladı. Ətraf torpaqlar mənimsənilmiş və yaxşı becərilmişdi. Buradakı qızıl və gümüş əşyalar, xüsusən də ev əşyalarının və dolçaların qiymətli metallardan düzəldilməsi ispanları məst edir.

Sonradan ekspedisiya daha da cənuba enir və Payta buxtasına çatır. Pissarro belə bir qənaətə gəlir ki, sahil zolağında yaşayış məskənləri seyrək olsa da, onların hamısında çoxlu miqdarda qızıl və gümüş əşyalar var.

Pissarro lap dəqiq başa düşəndə ki, bu ölkə həddindən artıq varlı ölkədir, özü ilə qızıl dolçalar, bir neçə lama və gələcəkdə tərcüməçi funksiyasını yerinə yetirən iki hindu götürərək Panamaya yola düşür.

Onun ikinci ekspedisiyası təxminən üç il davam etmişdir.

Cənuba yeni ekspedisiyanın təşkil edilməsinə qadağan qoymuş qubernator Riosun göstərişi qüvvədə qaldığı üçün Pissarro 1528-ci ilin sonunda V Karlın yanına Madridə yollanır. O, Tauantinsuyu imperiyasının işğal edilməsi üçün monarxdan

icazə istəyir. Pisarro həmin ölkəni elə qələmə verir ki, V Karl, gələcəkdə Yeni Kastiliya adlanacaq adı çəkilən imperiyanın işğal edilməsinə öz razılığını bildirir. Pisarro həmin torpağın hakimi sayılırdı.

İnk imperiyasının gələcək fatehinə zadəganlıq, min ekü pul, qubernator vəzifəsi və Perunun hakimi titulu verilir. Pisarro kompanyonu Luke üçün yepiskop vəzifəsi və hinduların hamisi titulu, Almaqroya isə zadəganlıq, 500 dukat mükafat və Tumbes buxtasında salınacaq qalanın komandanlığını alır. 1529-cu ilin iyulun 26-da V Karl ilə F.Pisarro əldə etdikləri razılığa öz imzalarını atırlar. Özü üçün çox imtiyazlar alan Pisarro, kompanyonu Almaqro üçün az xeyir əldə edir və beləliklə onun qəlbinə dəyir. Gələcəkdə bu hal onların arasında güclü iğtişaş yaradacaq və onların məhvinə gətirib çıxardacaq.

1531-ci ilin əvvəlində üç yaxşı yükdənmiş gəmi 180 əsgər və 36 süvari ilə Pisarronun başçılığı altında Panamadan cənuba doğru yollanır. Bu ekspedisiyada onun İspaniyadan gəlmiş dörd qardaşı da iştirak edirdi.

Pisarro artıq konkistadorlara məlum olan Esmeraldas çayının mənsəbindən yerə enib oradan cənuba doğru piyada getməyə başladı. Bu dəfə müqavimətsiz təslim olan Atakames yaşayış məntəqəsi və başqa hindu məskənləri talan edilir. Koakedə yerli kasik Passao ispanlar tərəfindən zorla aparılan 17 nəfər qızın

girovdan azad edilməsi üçün göyərçin yumurtasının ölçüsündə olan zümrüd qaşı vermişdir.

Konkistadorların ədinə keçən yaxşı mənfəətdən Pizarro Panamaya və Nikaraquaya qızıl və zümrüdlər göndərir ki, tanınmış konkistadorlar Sebastyan de Belalkasar və Ernando de Soto ona bu missiyada qoşulsunlar.

Cənuba doğru hərəkət edən konkistadorlar bir-birinin ardınca özləri üçün kəşflər edirdilər. Manta hindularının yaşadığı yerdə onlar yumruq boyda olan qurudulmuş insan kəllələri görürlər, uankavilka hindularının ağızlarında bir dənə də olsun diş olmur. - Bu İnka Uayna Kapakın Ekvadurun zəbt edilməsində yerli hindulara qarşı tətbiq edilən cəza tədbirlərinin nəticəsi idi.

Cənuba doğru hərəkət etdikcə, Pizarroya varlı olan Qran-Çimu imperiyası haqqında məlumatlar çatırdı. Öz arxasını təhlükəsizləşdirmək üçün o, sahil zolağında Porto-Vyexo, Tumbes və daha da cənubda San-Migel-de-Piyura koloniyalarının əsasını qoydurur.

Porto-Vyexoda Pizarro ilə Sebastyan de Belalkasar və Xuan Fernandes 30 piyada və 12 süvari ilə birləşir. Oradan onlar, varı və dövləti haqqında çox eşitdikləri Quayakil körfəzində yerləşən Puna adasına yollandılar. İspanların oradakı özbaşınalığı hindularla açıq münaqişəyə səbəb olur. Pizarro kasik Tumbalunu və başqa 16 hindu rəhbərlərini

edam etsə belə, nəinki yerli hinduları fəth edə bilir, hətta özü çoxlu itkilər verir.

1532-ci ilin may ayında Pizarro materikin içərilərinə daxil olur və San-Migel-de-Piyur koloniyasının əsasını qoyur. Onun yanına Kuskonun hakimi İnka Uaskarın elçiləri gəlir və ona izah edirlər ki, Uaskarın qardaşı Ataulpa hakimə qarşı qiyam qaldırıb. “Dahi konkistador” o dəqiqə daxilində götür-qoy edir ki, Tauantinsuyunun iki rəhbəri arasında gedən müharibədən necə də əlverişli mənfəət əldə etmək olar.

Əsgərlərin bir hissəsini San-Migeldə saxlayıb, 67 süvari və yüzə yaxın piyada əsgərlə Pizarro 1532-ci ilin sentyabrın 24-də Kaxamarkaya yürüş edir. Ensiz dağ çığırları və sıldırım qayalarla əhatə olunmuş Sahil Kordilyeri ilə keçid həddindən artıq çətin idi. Lakin varlanmaq həsrəti ilə yaşayan Pizarro 53 günlük keçiddən sonra 1532-ci ilin noyabrın 15-də Kaxamarkaya yaxınlaşır. Ertəsi günü, Uaskarın ordusunu darmadağın edən imperiyanın yeganə hakimi olan Ataulpa hiyləgərliklə əsir alınmış, məğlubiyyətin nə olduğunu bilməyən ordusu isə məğlub edilərək vahimə içərisində döyüş meydanından qaçmışdır.

Pisarronun Tauantisuyunun hakimi Ataulpanın başına necə faciə gətirməsi haqqında çoxsaylı məlumatlar verilibdir.

İnk imperiyasının ərazisində yaşayan xalqların həyatında yeni dövr başlanır-müstəmləkə dövrü. Belalkasarın fəth etdiyi torpaq Peru vitse-krallığının tərkibində olan Kitu Audiensiyası adlanmağa başladı.

Cənubi Amerikaya gələn bir neçə tanınmış konkistador İspaniyanın şanlı tarixinə fəth kimi daxil olmuşdular. Kitu Audiensiyasına ayaq basan polkovnik Alonso Odovaldo da Eldoradonun axtarılmasında fəal iştirak etmək istəyirdi ki, həmin mifik ölkəni tapıb İspan taxttacına birləşdirsən və bununla da İspaniyanın tarixinə fəth kimi daxil olsun. Lakin onun Kitoda apardığı tədqiqatlar nəticəsində aydın olur ki, Eldoradonu axtarıb tapmaq müşkül bir işdir. Demək olar ki, Cənubi Amerikanın bütün şimal hissəsi mükəmməl surətdə axtarılıb, ancaq axtardıqları Eldoradonu nəinki tapıblar, hətta həmin ölkənin heç izinə belə düşə bilməyiblər. Nədənsə, polkovnik Odovaldoda mifik Eldoradonun varlığı şübhə doğurub. Halbuki o, özü həmin ölkənin axtarılmasında fəaliyyət göstərən ekspedisiyaların heç birisində iştirak etməmişdir. Bir sözlə, heç bir əsər-ələməti olmayan bir ölkəni axtarıb fəth etmək-boş xülya sayılır. Polkovnik Odovaldo Kitoda çoxlu dəlillər əldə etmişdi ki, bu fikirdən əl çəksin. Əsasən də həmin faktlarla onu Migelin atası kapitan Leon təchiz etmişdir. Lakin sual verilə bilər ki, Əgər Eldoradonun varlığı xülyadırsa, onda onlar nəyə görə indiyənə kimi Kitoda

qalıblar? Axı, Kitodan xəbər gəlmişdi ki, onlar bilavasitə Eldoradonun axtarışı ilə təşkil olacaq Antonio Berrio-i-Orunyanın başçılıq etdiyi ekspedisiyanın tərkibinə daxil olacaqlar. Həmin vaxt hələ ekspedisiya gəlib Kitoya çıxmamışdır. Lakin onlar birdən-birə bu fikirdən dönürlər. Burda bir neçə səbəb yaranmışdır; birincisi polkovnik Odovaldo öz ekspedisiyası ilə Antonio Berrio-i-Orunyanın ekspedisiyasına daxil olsa, onda ekspedisiyada ikinci şəxs kimi tanınacaq. Bu isə ona heç cürə sərf etmirdi. Ona görə ki, Eldoradonun kəşf edilib və fəth edilməsi Antonio Berrio-i-Orunyanın adı ilə bağlı olacaq. İkincisi, həmin ərazidə öz ekspedisiyası ilə müstəqil şəraitdə Eldoradonu axtarıb tapmaq üçün Alonso Odovaldonun əlində kral patentı olmalı idi ki, o, yuridik halda Eldoradonun fatehi və varisi sayılsın. İndiki zamanda adının tarixə düşməsinə istəyən hər bir şəxs başqa bir işi görməklə ad-san qazana bilərdi. Yer kürəsinin nəhəng su hövzəsi sayılan Sakit okeanda nə qədər tədqiq olunmayan yerlər var. Həmin naməlum yerləri kəşf etməklə, tarixə düşmək olardı. Bunun üçün coğrafiya elmi ilə dənizçilik sənətinə dərinlən yiyələnmək lazım idi. Ya da ki, Qəraib dənizində ağalığ edən İngilis korsarlarını Frensis Dreyk ilə birlikdə məhv edərək özünə ispan cəmiyyəti arasında layiqli yer tuta bilərdi. E.ə.67-ci ildə tribun Azl Qabininin təklifi ilə dahi Roma sərkərdəsi Pompeyə piratlara qarşı mübarizə üçün fəvqal”adə hüquq ilə komandanlıq tapşırıldı. O, da üç ay

ərzində Aralıq dənizini piratlardan təmizlədi və bununla da məşhur admiral kimi tanındı. Lakin tarixə daxil olmaq üçün polkovnik Odovaldo da başqa bir şans da vardı. Sözsüz ki, o, həmin şansdan səmərəli istifadə edə bilərdi. Tarixə düşmək üçün bir çox konkistadorlar üçün məğlubedilməz sayılan araukanları məhv edib Araukaniyanı fəth etmək lazım idi. Araukaniyanı fəth etmək II Filipp tərəfindən polkovnik Odovaldoya həvalə edilmişdir. Sadəcə olaraq, o, sərkərdəlik bacarığından maksimum istifadə edərək, köhnə konkistadorların səhvini bir daha təkrarlamayaraq Araukaniyanı fəth edə bilərdi. Tezliklə polkovnik qardaşı ilə görüşüb Araukaniyaya yeni ekspedisiya təşkil etmək fikrində olur. İş elə gətirir ki, qardaşı özü onun yanına Kitoya gəlir. Yeni ekspedisiyanın təşkil edilməsi də məhz Kitoda həll olunmalı idi. Çünki Eldoradonun axtarılması üçün bura çoxsaylı konkistadorlar toplaşmışdı. Sözsüz ki, onların hamısı işlə təmin olunmurdu. Polkovnik də bütün bunların hamısını çox yaxşı dərk edirdi. Araukaniyanın fəth edilməsi üçün Kitoda yeni ekspedisiya təşkil etmək olardı. Bu işi qısa müddətə yerinə yetirmək lazım idi.

XVII fəsil. Kitodakı konkisatdorlar

İspaniyadan bu şəhərə təşrif buyuran ekspedisiya hərbi qarnizonun yanında düşərgə saldığına görə qısa müddətə polkovnik Odovaldo qarnizonun komandanlığı ilə sıx əlaqə yarada bilir. Əsasən də o, ekspedisiyanın ərzaq təchizatını həmin qarnizondan alırdı. Hərbi qarnizonda peşəkar döyüşçülər çox olduğuna görə polkovnik Odovaldo öz ekspedisiyasına oradan əsgərlər qəbul etmək istəyirdi. Müqavilə ilə həmin döyüşçülər Araukaniyada yerli əhaliyə qarşı döyüşüb qələbə əldə etdikdən sonra Kitoya qayıdacaqlar.

Qarnizonun komandanı arakuanların məğlubedilməzliyi və orada gedən amansız müharibələrdən xəbərdar idi, elə bu səbəblərə görə o, öz əsgərlərinə həmin ağır missiyada iştirak etməklərinə icazə vermədi. O, bunu onunla izah etdi ki, hindular hər an qiyam qaldırıb şəhərə hücum edə bilirlər. Onsuz da Ruminyau bir dəfə Kitoya hücum edərək şəhəri darmadağın etmişdir. Komandanın dediyinə görə belə bir təhlükə yenə də baş verə bilər. Son aylarda aparılan müşahidələr göstərir ki, şəhərdə və şəhərin ətrafında yaşayan hindular arasında böyük narazılıqlar yaranıb. Aborijenlərin sosial və iqtisadi vəziyyəti həddindən artıq ağır idi. Belə bir narazılıqlar aradan qaldırılmasa, hökmən ölkədə üsyan baş verəcək. Gözlənilən

üsyanın qarşısını almaq üçün çox sayda əsgər qüvvəsi lazım idi.

Deməli, polkovnik əsgər toplamaq üçün başqa kanallardan istifadə etməli idi. Bundan əlavə fərdi üsulda da ekspedisiyaya təcrübəli və bacarıqlı peşəkar əsgərlər cəlb etmək lazım idi. Bunun üçün Migel, Sebastyan və Osvaldo şəhərə çıxıb cürbəcür ictimai yerlərdə axtarışla məşğul olmalıydılar. Bu işdə onların böyük təcrübəsi vardı.

Bütün işlər qısa müddətə həll olunmalı idi. Çünki konkistadorlar Kitoda çox qalmaq fikrində deyildilər. Onlar müharibənin ikinci mərhələsinə yazın ilk günlərində başlamaq istəyirdilər. Növbəti ekspedisiya heyət etibarilə həddindən artıq güclü təşkil edilməli idi.

Migel şəhərə atası ilə çıxmalı oldu. Lakin həmişəki kimi yenə də coğrafiyaşünas öz şagirdindən aralı düşmək istəmədi və onlarla birlikdə şəhərə çıxdı. Özünün dediyi kimi o, Migelin yanında özünü sərbəst və təhlükəsiz hiss edirdi. Həm də coğrafiyaşünas kimi Migel özü də sənət əsərləri və şəhərin memarlıq üslubları ilə dərinlən maraqlanırdı.

İspan konkistadorları Peruya nisbətən Kito Audiensiyasında tez peyda olurlar, hərçənd Kito Limadan bir il tez salınır, onları bacı şəhərlər adlandırmaq olar. Onları ilk növbədə çox saylı kilsələr, məbədlər, başqa dekorativ incəsənət və tikinti ustalığının əsl şedevrləri bir-birinə oxşadır. Düzdür, köhnə

Kitoda gözəl tikililər, fasaddarı naxışla bəzədilmiş evlərə də az rast gəlmək olar. Bunu izah etmək heç də çətin deyil; Kito vitsekrallığın paytaxtı ilə yarışa girə bilməzdi. Lakin Kitonun, məğrur qonşusu qarşısında öz üstünlükləri vardı; burada evlər saman kərpici olan - adobedadan yox, burada çox olan daşlardan tikilirdi.

Migelgil birbaşa Kitonun ürəyi sayılan San-Fransisko meydanına yollandılar. Bu adı ona, meydanın bütöv bir hissəsini tutan eyni adlı məbədə və ona bitişik olan kilsəyə görə vermişdilər. Həmin məbəd fransiskan ordeninə məxsus idi. San-Fransisko məbədini elə şəhərin əsası qoyulan kimi tikməyə başlamışdılar və bütün Kito Audiensiyasında ən köhnə tikili sayılır.

Məlum olduğu kimi ispanlar katolik kilsələri, onlar tərəfindən sökülmüş ink saraylarının və məbədlərinin fundamentlərində tikməyə başlamışdılar. San-Fransisko məbədini isə həmin yerdə ucalan İnkənin Sarayının fundamentinin üstündə tikmişdilər. Bu haqda səlnamələr xəbər verir.

San-Fransiskonun kompleksi XVI əsrin-amerikan memarlığının nümunəsi sayılır. Daxili həyətləri, muzeyləri, fəvvarəli bağlarla dörd kvartalı əhatə edir və 30 min kvadratmetr ərazini tutur. Məbədin divarları qızıl suya çəkilmiş ağaclarla dekorasiya olunmuş, və müqəddəslərin surətləri ilə bəzədilmişdi. Baş altarn qızılı parıltısı sitayiş edənlərə katolik kilsənin

maliyyə qüdrətindən xəbər verirdi. Bu məbəddə nəinki tanınmış konkistadorlar, hətta Ataualpanın iki oğulları da basdırılmışdır. Bu hərəkət ispanların mərhəmətindən xəbər verirdi.

Məbədin daxilində məqbərədə olduğu kimi sakitlikdir. Ancaq onun divarlarından kənarda həmişə camaatla dolu olur.

San-Fransisko monastrının yanından keçəndə kapitan Leon yanındakılara maraqlı məlumat verdi. Burada Hindu uşaqları üçün sənətkarlar və rəssamlıq məktəbi açılmışdır. Bu bütün Cənubi Amerikada ilk məktəb sayılırdı. Monaxlar orada rəssamlıqdan və heykəltaraşlıqdan, dülgərlik işlərindən, dərzilikdən, toxuculuqdan, daşyonmadan və başqa sənətlərdən dərs verirdilər. Artıq 1552-ci ildə bu məktəb genişlənmiş və San-Andres kollecinə çevrilmişdir. Belə bir xeyirxah işi hansı kolonistlər edə bilərdi?

Əl işlərində böyük vergilər verən hindu uşaqları bu sənətlərə çox asanlıqla yiyələnirdilər. Onlardan, tikintidə və müstəmləkəçilər tərəfindən tikilən katolik məbədlərinin bəzədilməsində böyük rol oynayan mahir ustalar çıxmışdır.

Limada olduğu kimi Kitoda da baxmalı yerlər çox idi. Lakin bunun üçün Migelgildə vaxt məhdud idi. Onlar öz işlərini yerinə yetirmək üçün ağ rəngə boyanmış şəhərə çıxmışdılar. Burada kid rolunu oynayan kapitan Leon yaxşı bilirdi onları hara aparsın. Çox getmədən onlar Santa-Klara monastrının qabağındakı iri yeməkxanaya gəldilər. Yemək-

xananın həm içi, həm də çölü müştərilərlə dolu idi. Burada idalqolardan başqa əhalinin bütün təbəqəsi ilə üzləşmək olardı.

İçəridəki istini nəzərə alaraq Migelgil həyətdəki masanın arxasında özlərinə boş yer tapdılar. Cavan zadəganın atasını burada çox adam tanıyırdı. Onlar təzim edərək Leonla salamlayırdılar. Buradakı konkistadorların ona qarşı olan nəzakətli davranışı həm Migeldə, həm də coğrafiyaşünasda ruh yüksəkliyini qaldırdı. Cuşa gələn Bartolomeu ətrafa nəzər sala-sala müəmmalı tərzdə kapitana dedi:

- Sinyor Leon, bu qədər adamı işsiz görəndə, belə başa düşmək olar ki, Peru vitse-krallığında vəziyyət heç də ürəkaçan deyil. Deməli, Yeni Dünya sahillərində işlə təmin olunmaq müşkül məsələyə çevrilibdir.

- Yox, mən elə deməzdim. - deyə kapitan qeyri-müəyyən tərzdə dillənərək, coğrafiyaşünasla razılaşmadığını bildirdi. - Burada elə adamlar var ki, həyatları ancaq müharibə ilə bağlıdır və onlar başqa işlə məşğul ola bilmirlər. Elələri var ki, yalnız Eldoradonu axtaran ekspedisiyalarda fəaliyyət göstərmək istəyirlər. Sözsüz ki, elələri nə tikintidə, nə də tarla sahələrində işləməyəcəklər. Bəziləri də şəhərdəki mühafizə dəstələrində qulluq etməyə üstünlük verirlər. Amma onu da qeyd etməliyəm ki, bura yığılanların doxsan faizi nizam-intizama riayət etmək istəməyən adamlardır.

Onların hamısı da kobud hərəkətlərinə görə bu regionda fəaliyyət göstərən ekspedisiyalardan xaric olunublar. Bir neçə döyüşçü mənimlə birlikdə Antonio Berrio-i-Orunyanın eksnedisiyalarında iştirak ediblər.

- Ata, elədirsə, bizim özümüzə də onlar kimi özbaşına hərəkət edən əsgərlər lazım deyil. - deyə atasının bu izahatından vəcdə gələn Migel narazılıqla dilləndi. - Onlar qasa müddət ərzində ekspedisiyada hökm sürən dəmir nizam-intizamı pozarlar. Bu isə böyük bir iğtişaşa gətirib çıxarar. Polkovnik Alonso elə əsgərləri ekspedisiyaya qəbul etməz. Deyəsən, sən onun xasiyyətinə yaxşı bələd deyilsən?

- Sinyor Leon, biz elə araukanlara qarşı müharibənin birinci mərhələsini ekspedisiyada nizam-intizamın olmadığına görə uduzduq. - deyə coğrafiyaşünas lazımi faktı söyləmək üçün söhbətə qarışdı. - Ekspedisiyada nizam-intizam olmasa, biz müharibənin ikinci mərhələsini də uduza bilərik. Elə əsgərlərdən uzaq olsaq, yaxşı olar.

- Mən guya istəyirəm ki, ekspedisiyamızda nizam-intizam olmasın? - deyə kapitan onları sakitləşdirərək qeyri-müəyyən tərzdə dilləndi. - Bizə hal-hazırda təcrübəli, bacarıqlı, qorxmaz, mərd və cəsarətli əsgərlər lazımdır. Həm də on-on beş nəfər əsgərlə ekspedisiyada hökm sürən dəmir nizam-intizamı pozmaq olmaz.

- Axı, onlar başqalarına pis təsir göstərə bilərlər. - deyə Migel yenə də atası ilə razılaşmadığını bildirdi.

- Birincisi, polkovnik Alonso öz hökmünü onlara göstərsə, onların da ekspedisiya rəisinin göstərişlərinə əməl etməklərindən başqa bir yolu qalmayacaq. - deyə kapitan əli ilə oğlunun çiyninə vura-vura aludəliklə dilləndi. - İkincisi, onlar ekspedisiyaya daxil ediləndə hərəsi başqa-başqa dəstələrə təhkim olunaçaq. Belə olan halda onlar da başqaları kimi nizam-intizama məcburi şəkildə riayət etməli olacaqlar.

- Sinyor Leon, onu bilin ki, ərköyün adam qısa müddətdə əhliləşdirilmir. - deyə coğrafiyaşünas alınıdakı təri silə-silə yenə də kapitan ilə razılaşmadığını bildirdi. - Onlar ayrı-ayrı dəsqələrdə olsalar da, yenə də bir ekspedisiyanın tərkibində fəaliyyət göstərəcəklər.

- Ata, məndən çox sən ekspedisiyalarda iştirak etmisən və belə işlərdə sənə böyük təcrübən var. - deyə Migel atası ilə söz güləşdirmək istəmədiyini bildirdi. - Sinyor Bartolomeu, demişkən elə adamlar heç vaxt düzəlmir. Mən səni çox yaxşı başa düşürəm, vəziyyətdən çıxmaq üçün biz elə əsgərlərdən on-on beş nəfərini götürməliyik. Belə olan halda həmin əsgərlər fəaliyyətdə olan bütün silahlardan sərbəst və ustalıqla istifadə etməlidirlər. Elə bir peşəkar döyüşçü isə çox çətin ki, onların arasında olsun. Nədənsə, mənim onlardan gözüm su içmir.

- Migel, mən onların bir çoxlarını yaxşı tanıyıram. - deyə kapitan dərindən köksünü ötürərək ehtiramla sözə başladı. - Eləsi var arbalyotdan, eləsi var arkebuzdan və ya müşketdən, eləsi var qılıncdan, eləsi də var ki, nizədən peşəkarçasına istifadə edir. Onlar öz silahları ilə hər bir döyüşdə ad-san qazana bilərlər. Buna əmin ola bilərsən, mən onların hindularla necə döyüşdüklərinin şahidi olmuşam.

- Ata, bizə peşəkar döyüşçülər lazımdır. - deyə Migel aludəliklə dilləndi. - Döyüşçü gərək həm qılıncdan, nizədən, arbalyotdan, həm də arkebuz və müşketdən sərbəst istifadə edə bilsin.

- Sən nə danışırısan, elə döyüşçüyə nadir hallarda rast gəlmək olur? - deyə kapitan təəccüblə çiyinlərini çəkərək müəmmalı tərzdə dilləndi. - Guya sizin ekspedisiyanın tərkibində elə döyüşçülər var?

- Əlbəttə! - deyə Migel qətiyyətlə dilləndi və üzünü atasına tərəf tutaraq tərəddüd etmədən həmin tərzdə sözüne davam etdi. - Elə tanıdığın Sebastyan, Osvaldo, sonra mənim özüm. Biz bütün silahlardan sərbəst istifadə edə bilirik.

- Sən də? - deyə kapitan müəmmalı tərzdə dillənərək oğluna sualediçi nəzər saldı.

- Nədir ki? - deyə Migel çiyinlərini çəkərək sadə tərzdə dilləndi. - Mən ömrümün yarısını həmin silahların mənimsə-

məsinə sərf etmişəm. Oxdan isə ən mahir arbalyotçu kimi istifadə edirəm.

Kapitan bu sözləri eşidə-eşidə təəccübdən yerindəçə donub qalmışdı. Sanki o, oğlunun bacarığına mat-mətəl qalmışdı. İnana bilmirdi ki, oğlu belə bir fərasətə, bacarığa malikdir. Migelin şəxsi igidliyindən söhbət açan polkovnik Odovaldo, evdə Leona izah edə bilməmişdi ki, bu tərif deyil, əsl həqiqətdir. Yavaş-yavaş həmin şübhə kapitandan uzaqlaşmağa başladı. Araukaniyada gedən müharibədə Migelin göstərdiyi şəxsi igidliyindən nəinki onun dostları, hətta öz mərdliyi və qorxmazlığı ilə Meksikada ad-san qazanmış kapitan Xuan da söhbət açmışdır.

- Mən çox şadam ki, atam Rodrigues səni əsl ispan cəngavəri kimi böyüdü. - deyə kapitan Leon başını dik tuqaraq iftixarla dilləndi. - Sən böyük oğul kimi mənim bütün ümidlərimi doğruldursan. Lakin sənin bütün silahlardan məharətlə istifadə etməyinə dair bir balaca şübhəm var. Axı, bu ustalığa yiyələnmək üçün sən hələ cavansan.

- Ata, sən burada tanıdığın hər bir konkistadorun gücünü mənim üstümdə sınaya bilərsən. - deyə Migel atasını inandırmaq üçün bu səmərəli təklifi ortaya atdı, sonra coğrafiyaşünasa ötəri nəzər salaraq ciddi halda sözünə davam etdi. - Mən onların hər birisi ilə yarışa girməyə hazıram. Hansı silah üzrə istəsən, gücümü sınağa hazıram.

- Qılınç və ya nizə döyüşünə heç bir etiraz edə bilmərəm, - deyə Leon oğluna təsəlli verərək təqdirediçi tərzdə dilləndi. - çünki sən polkovnik Odovaldonun şagirdisən. Onun isə şagirdləri həmişə döyüş meydanlarında ad-san qazanıblar. Ancaq mahir arbalyotçu ilə yüksək səviyyədə yarışa girməkdə səndə üstünlük görmürəm. Mən iki nəfər arbalyotçu tanıyıram ki, onlar bütün Kitoda ən sərrast atıcılar sayılırlar.

- Bizə elə döyüşçülər lazımdır. - deyə coğrafiyaşünas səbirsizliklə dilləndi. - Pusqu döyüşlərində onlar ekspedisiyaya çox gərəkli ola bilərlər. Mənim sözlərimi Migel də təsdiq edə bilər.

- Mən yenə də deyirəm, onların hər birisi ilə yarışa girməyə hazıram. - deyə Migel başını dik tutaraq qürurla dilləndi. - Hərçənd ki, mən çoxdandır oxdan istifadə etmərəm, ancaq qalib gəlməyimə çox əminəm.

- Nə deyirəm ki? - deyə kapitan sözü yekunlaşdırdı, sonra isə üzünü yeməxananın qapısına tərəf tutub” - Sanços” deyə səslədi.

Həmin an camaatın arasından bir nəfər dolubədənli, ortayaşlı bir kişi çıxıb Leona yaxınlaşdı və nə buyurduğunu soruşdu. Leon üzünü ona tərəf tutmadan iradə ilə dedi:

- Lope İnyeslə, Xulio Menendes bura çağır.

- Onlar burada yoxdurlar. - deyə Sanços tərəddüd etmədən cavab verdi.

- Onda arxaları ilə adam göndər. Xəbər versinlər ki, mən onları çağırıram.

Sanços gedəndən sonra Leon üzünü oğluna tərəf tutub dedi:

- Migel, elə bilmə ki, onları ekspedisiyamıza dəvət etsək, o dəqiqə bizim dəvətimizi qəbul edəcəklər. Mən əmin deyiləm ki, onlar razı olacaqlar.

- Necə yəni, razı olacaqlar? - deyə Migel müəmmalı tərzdə soruşdu.

- Bilirsən, burada yığışanların əksəriyyəti Eldoradonun axtarılmasında iştirak etmək istəyirlər. Sual verilə bilər ki, nəyə görə? Cavab isə sadədir; Eldorado qızıl ilə zəngin olduğu üçün, ona görə də hamı həmin məkanın axtarılmasına can atırlar. Hamını qızıl maraqlandırır. İndi isə başa düşdün mən nə demək istəyirəm?

- Mən dəqiq anlaya bilmədim? - deyə coğrafiyaşünas soruşdu.

- Mən onu demək istəyirəm ki, biz Araukaniyaya qızıl axtarmağa yox, yerli əhali ilə müharibə etməyə gedirik. Onlar ekspedisiyaya daxil olmaqdan imtina edirlər. Yalnız yaxşı pul təklif etsək, onda onları öz sıralarımızda görərik.

XVIII fəsil. Ləyaqətin qorunması

Yarım saata kimi vaxt keçmişdi ki, iki nəfər adam hərbi paltarda onlara yaxınlaşdı. Onların hər ikisi ortabədənli və ortayaşlı idi. Lakin biri, o birisindən hündür idi. Onlar kapitanla salamlaşandan sonra masa arxasında əyləşdilər. Kapitan masa arxasında əyləşənlərin hamısını bir-birilərinə təqdim etdi. Aydın oldu ki, hündürboy Xulio Menendesdir, o birisi isə Lope İnyesdir. Artıq vaxt itirməmək üçün kapitan dedi:

- Mən oğluma izah etdim ki, siz Kitonun ən mahir atıcılarısınız, o, da sizinlə yarışmaq qərarına gəlib.

- Cənab kapitan, siz oğlunuza izah etmisiniz ki, bizimlə yarışmaq istəyən adam ilk növbədə arbalyotdan ustalıqla istifadə etməlidir? - Lope cavan konkistadoru altdan-yuxarı süzə-süzə giley-güzarla dilləndi. - Bəlkə, cavan sinyor qılınçı arbalyot ilə səhv salıbdır.

Onun bu atmaça sözləri Migelə toxunmaya bilməzdi. Belə bir kobud davranışa görə o, hər bir adamı dizi üstə çökdürə bilərdi. Lakin kapitan əli ilə oğlunun çiyinə vura-vura onu sakitliyə çağırırdı və üzünü Lopeyə tərəf tutaraq ciddi halda dedi:

- Lope danışığına fikir ver, oğluma hörmət etməyi səndən tələb edirəm. Yoxsa, o, bir idalqo kimi səni öz qılınçı ilə

cəzalandıra bilər. Mən isə istəməzdim eelə bir ədavət yaransın.

- Mən, heç də sinyor Migelin xətrinə dəymək istəmirdim. - deyə Lope üzrxahlıqla dilləndi və üzünü kapitana tərəf çevirərək ciddi halda sözüənə davam etdi. - Ancaq sizə xatırlamalı olaçağam ki, mən Lope İnyesəm və heç kimdən zərrə qədər də qorxmuram. Heç kimin də qılıncı mənim dilimi qısalda bilməz.

- Cənab kapitan, bizi oğlunuzun yanında təhqir etmək fikrindəydinizsə, heç də bura çağırmaq lazım deyildi. - deyə Xulio qəzəbdən gözlərini bərəldərək hiddətlə dilləndi. - Bilmək istəyirsinizsə, biz hər bir adamla arbalyot yarışına çıxmırıq.

- Heç olmasa, danışiq zamanı etika qaydalarına riayət edin. - deyə Migel ayağa qalxaraq qorxmadan dilləndi və onların söhbətlərinə qulaq asmamaq üçün masadan ayrılmalı oldu.

Bir neçə konkistador kənardan dayanıb onların söhbətlərinə tam da olmasa, qismən qulaq asırdı. Artıq iğqişaş baş verməsin deyə və onların təhqiredici sözlərini eşitməməkdən ötrü Migel belə etdi. Bu hərəkət isə hər iki arbalyotçunun xoşuna gəlmədi. Əsəblərini saxlaya bilməyən Xulio ayağa qalxıb qəzəbli halda dedi:

- Cənab kapitan, bu nədir, dünənki uşaq bizi məsxərəyə qoyub? Bizim kompaniyamız onun xoşuna gəlmədi. Siz burada olmasaydınız, mən onun dərslərini elə verərdim ki, bir daha icazə almadan masa arxasını tərk etməz. Ona izah edin ki, bura İspaniya yox, Kito Audiensiyasıdır. Burada belə saymamazlığa görə adamı sərt şəkildə tənbeh edirlər.

Konkistadorların kobud hərəkətləri coğrafiyaşünası dəhşətə gətirmişdi. Taqsır özlərində ola-ola bu işdə Migeli günahlandırdılar. Onların bu hərəkəti bir növ Araukaniyada özbaşnalıq etmiş Odovaldo qardaşlarının hərəkətinə bənzəyirdi. Yenə də günahsız hədəf yeri Migel idi. Lakin Migel belə işlərdə nə edə bilərdi? O, kobud və həyasız konksitadorlardan sığortalana bilməzdi.

Migelin fikrincə, nəinki hər iki arbalyotçu kobud və həyasızdılar, hətta yeməxananın ağzına toplaşanlar da xasiyyət etibarlı ilə öz yoldaşlarından geri qalmırdılar. Migel bir balaca yeməxanadan ayrılmaq istəyirdi ki, ona bu imkanı vermədilər. Sinələri ilə onun qarşısını kəsənlər bunu onunla izah etdilər ki, təhqir olunanlar icazə versələr Migel buranı tərk edə bilər. Bu həyasız hərəkətin heç bir həddi-hüdudu yox idi. Onlar dəqiq bilmirdilər ki, qarşılarında dayanan cavan zadəgan kapitan Leonla qohumdur. Bu faktı bilsə idilər, sözsüz ki, Migel ilə bu cür kobud rəftar etməzdilər. Lakin artıq gec idi. Münaqişə qığılçımı yaranmışdı.

Oğluna qarşı bu cür kobud rəftarı görəndən sonra kapitan Leon da hiddət içində ayağa qalxaraq hüznə dedi:

- Bu nədir, mənə qarşı saymamazlıq edirsiniz? Mən İspaniyanın şanlı ordusunun kapitanıyam, sizin kimiləri bura yaxınlaşmağa həsrət qoyaram. Siz deyəsən, mənə yaxşı tanımırırsınız?

- Cənab kapitan, biz sizin hörmətinizi hər şeydən üstün tuturuq. - deyə Lope təəssüflə başını tər-pədə-tər-pədə ehtiramla dilləndi. - Lakin sinyor Migelin belə bir hərəkəti hər bir döyüşçünün xətrinə dəyə bilər. Şəxsən mən belə bir saymamazlığa öyrəşməmişəm.

- Sən özün bu kobudluğa rəvaç vermişən. - deyə kapitan ona iti baxışlarını yönəldərək hiddətlə dilləndi. - Şəxsən mən bu cür kobud rəftarı sizin hər ikinizə bağışlamayaçağam. Görürəm, sizin hamınız burada mənəm-mənəm edirsiniz. Bunun axırı heç də yaxşı olmaz.

Migel gördü ki, atası çox qətiyyətli adamdır. Çünki bu qədər azğınlaşmış konkistadorların qarşısında sərt ifadə ilə danışib öz hökmünü yeritmək hər adamın işi deyil. Lakin bu qədər adamın içində heç kimə itaət etməyən də tanılar. Sanki onlar canlarından bezmişdilər. Migelin qarşısını kəsənlərdən biri öz hirsini saxlaya bilməyib əda ilə dedi:

- Cənab kapitan, elə bilməyin ki, siz öz sözlərinizlə ispan əsgərinə hədə-qorxu gələ bilərsiniz. Mən bir neçə dəfə

ölümlə üzləşmiş və indiyənə kimi heç kimin qarşısında əyilməmişəm.

- Luis, görürəm, sən özündən çox razısan. - deyə kapitan üzünü turşudaraq ikrah hissi ilə dilləndi. - Mənimlə söz güləşdirmək istəyirsən? İspan idalqosu ilə söz güləşdirmək sənə baha başa gələr.

- Mən də müharibələr görmüş ispan əsgəriyəm. - deyə Luis başını dik tutaraq qürurla dilləndi. - İndiyənə kimi heç kimin qarşısında baş əyməmişəm, bundan sonra da əyməyəcəm. Mən, elə bir qeyri-qanuni hərəkət etməmişəm ki, sizin qarşınızda başaşağı olum.

- Görürəm, söz güləşdirmək sənin xoşuna gəlir. - deyə Luisin özbaşınalığına dözə bilməyən Migel hiddətlə dilləndi. - Kimə də itaət etməsən, sən məcburi olaraq ispan idalqosuna hörmət etməlisən.

- Mənim kimə hörmət etməyim sənə qalmayıb. - deyə Luis cavan zadəgana nəzər salmadan giley-güzarla dilləndi.

Hiss olundu ki, Luis qorxmaz və soyuqqanlı bir adamdır. Migel ilə bu tərzdə danışmaq, onsuz da əsəbləşən kapitani hiddətləndirməyə bilməzdi. Bütün bu xoşagəlməyən hadisəyə nəzarət edən coğrafiyaşünas ağzına su alıb kənarda dayana bilməzdi. Bunun qarşısı alınmasa idi, çox güman ki, burda konkistadorlar arasında böyük münaqişə baş verə

bilərdi. Onsuz da aləm bir-birinə qarışmışdı. Coğrafiyaşünas kapitanın qarşısını kəsib yalvarıcı səslə ondan xahiş etdi:

- Sinyor Leon, buranı tərk etsəydik çox yaxşı olardı. Görmürsünüz, onların gözünü qan bağlayıb? İndi onlar öz hərəkətlərinə cavab vermirlər. Yoxsa...

- Sinyor Bartolomeu, sizdən artıq dərəcədə xahiş edirəm, bizim işimizə qarışmayın . - deyə kapitan ona nəzər salaraq əli ilə coğrafiyaşünası özündən uzaqlaşdırdı, sonra isə Luisə tərəf iki addım irəli gedərək hiddəqlə sözünə davam etdi. - Luis, sən bu sözlərinə görə başınla cavab verəcəksən. Mən heç kimə ixtiyar vermərəm ki, oğlum ilə bu tərzdə danışsın.

- Cənab kapitan, olmaya siz məni fiziki yol ilə aradan götürmək istəyirsiniz? - deyə Luis başını giley-güzarla tərpədənək yüksək pafosla dilləndi. - Biz söhbət edən zaman sizin oğlunuzun nə ixtiyarı var ki, bizim söhbətə qarışır. İkinci dəfə o, daha pis cavab alacaq.

Luis danışdığı tərzində heç bir sərhəd qoymamışdır. Hiss olunur ki, o, kapitan Leondan yanıqlıdır, odur ki, ürəyində olan bütün sözləri boşaltdı. Sözsüz ki, Luis öz gücünə və qüvvəsinə çox arxayındır. O, hündürboy, enlikürək, möhkəm qamətli, otuz beş yaşlı, sərt baxılışı, qara qıvrım saçlı bir fədai idi. Hər adamda onun bədəninin quruluşu kimi bədən olmurdu. Bundan əlavə o, qılınc və nizədən ustalıqla istifadə edirdi. Kapitan Leon bütün bunları çox yaxşı bilirdi, lakin o,

ağına belə gətirməzdi ki, birdən-birə Luis onun üzünə ağ olacaq. Bu hal onun üçün gözlənilməz idi. Luis nəinki özünü burada yekəxana aparır, hətta kapitanı oğlunun qarşısında pis vəziyyətdə qoymuşdu. Ancaq Migel də öz mənliliyini və qürurunu göstərmək üçün Luisin qarşısında gücünü nümayiş etdirməli idi. Kapitan oğlunun xasiyyətinə tam bələd olmasa da, coğrafiyaşünas Migeli çox yaxşı tanıyırdı və yüz faiz əmin idi ki, şagirdi zor gücünə Luisi cəzalandıraçaq.

Bartolomeu bu haqda kapitanə xəbər vermək istəyirdi ki, qəzəbini saxlaya bilməyən Migel qabağa atılaraq Luisin üzünə möhkəm yumruq zərbəsi endirdi. Zərbə gözlənilməz olduğundan Luis bir neçə addım geriə addımladı, ancaq yerə yıxılmadı. Migelin belə bir qətiyyətli və cəsarətli addımı nəinki konkistadorlar üçün, hətta kapitan Leon üçün də gözlənilməz idi. Luisin gücünə bələd olan kapitan irəli yerimək istədi, lakin onun qarşısını dərhal üç nəfər çüssəli konkistador kəsdi. Arxada dayanan Xulio isə qollarını sinəsində çarpazlaşdıraraq ciddi halda dedi:

- Cənab kapitan, lazım deyil. Siz özünüz buradakı qanunlara çox yaxşı bələdsiniz. Onların işinə üçüncü adam qarışa bilməz.

Burada qoyulan qayda-qanuna görə kapitan həqiqətən də araya girə bilməzdi. Əks təqdirdə onun özü kimliyindən aslı olmayaraq, hədəf altına düşə bilərdi. Bu isə böyük münafi-

şənin başlanması demək idi. Lakin buna baxmayaraq kapitan öz xəbərdarlığını etməli oldu. O, Xulioya dedi:

- Migel ağır xəsarət alsa, nə sən, nə də Luis mənim əlimdən sağ çıxmayacaqsınız! Sizin hər ikinizi məhv edəcəm.

- Artıq gecdir. - Kimsə içəridən qışqırdı.

Yeməxananın ağzında olan konkistadorlar dərhal dava edənləri əhatəyə aldılar. Kapitan Leon isə həmin əhatənin sərhədindən uzaq bir yerdə qaldı. O, demək olar ki, iki tərəfdən əhatəyə alınmışdı. Lakin buna baxmayaraq, kapitan dayandığı yerdən döyüşü aydın da olmasa, müşahidə edə bilərdi. Əlbəttə o, oğlunun bu açı taleyinə biganə qala bilməzdi. Çünki Luis qılınc döyüşü ilə bura yığılşan hər bir konkistadordan xeyli dərəcədə fərqlənirdi.

Luis qarşısındakı rəqibinin zadəgan olduğunu bilib qılıncdan istifadə etməyə tələsmədi. Hələlik o, yumruq cavabını qaytarmaq üçün, yumruqlarını sıxaraq ağır addımları ilə irəli yeridi. Lakin Luis qarşısındakı adamın əlbəyaxa döyüşündə bir çox fəndlərin ustalıqla bacarmasından xəbərsiz idi.

Luisin şığıdığını görən Migel cəld aşağı əyildi və bir göz qırpımında rəqibinin qarnına və mədəsinə iki dəfə dalbadal yumruq zərbələri endirdi. Migelin bu fəndi həm Luis, həm də ətrafa toplaşan konkistadorlar üçün gözlənilməz idi. Bədənində möhkəm ağrı hiss edən ağır çəkili konkistador

ayaq saxlamağa məcbur oldu. Onun Migelə qarşı qəzəb və nifrəti daha da artdı. Sanki o qarşısındakı rəqibi parçalamağa hazır idi. Migel isə Luisin daxilində baş verən hisslərə heç bir əhəmiyyət vermir və rəqibinin hücumlarını dəf etmək üçün hazırlıqlı vəziyyətdə dayanmışdı. Ətrafda dayananların çağırışından hiss etmək olardı ki, onların əksəriyyəti Luisin qələbə çalmasını arzulayırlar.

Özünə gələn Luis nifrət dolusu olan baxışlarını rəqibinin üstünə yönəldərək, yenə də hücumla keçdi. Həmişə çıxılmaz vəziyyətlərdə özünü soyuqqanlı aparan Migel əks-hücumla keçmək üçün bir-iki addım geri çəkildi. Luis elə bildi ki, artıq rəqibi qorxu məngənəsinə düşüb. O, Migelə yaxınlaşan rəqibinin sifətinə yumruq zərbəsi endirmək istədi. Belə hallarda çevik tərپənən Migel bir daha aşağı əyilərək, Luisin belindən möhkəmcə tutaraq hər iki əlini düyünləyib, var-gücü ilə onun belini sıxmağa başladı. Bu fənd ilə Migel rəqibini zəiflədib yerə yıxmaq istəyirdi. Lakin Luis ağır məngənədən yaxa qurtarmaq üçün güləş üsulları ilə böyük tanışlığı olan rəqibinin boynundan tutub sıxmağa başladı. Hər iki döyüşçü bədənlərində möhkəm aqrı hiss etməyə başladılar. Xüsusən də Migel. Necə olsa da rəqibi ondan demək olar ki, iki dəfə qüvvətli idi. Üstünlüyü ələ almaq istəyən Migel hətta rəqibini yuxarı qaldıraraq yerə fırlatmaq istədi. Lakin onun gücü çatmadı. Nəhayət onlar ayrılmaq

məcburiyyətinə qaldılar. Yorulmaq bilməyən Luis ayrılan kimi dərhal Migelin üstünə şığıdı. O, isə əvəzində geri çəkilməyə məcbur oldu. Çünki Migel özündən nəzərə çarpacaq dərəcədə canlı və güclü olan rəqibinə lazımı müqavimət göstərmək üçün, hazırkı məqamda tam hazır deyildi.

İşi belə görən konkistadorlar daha da Luisə tərəfkeşlik göstərməyə başladılar. Onlar Luisi sərt hücumlar təşkil etməyə təhrik edirdilər. Hamı elə başa düşmüşdü ki, Migel ondan qorxmağa başlayıb.

Yoldaşlarının çağırışı və alqışları altında hücumu davam etdirən Luis rəqibinə yaxınlaşan kimi onun yaxasından tutmaq istədi. Lakin bu dəfə də Migelin çevik hərəkətləri Luisi çaşdıraraq ondan yayına bildi. Buna baxmayaraq Luis öz hücumlarını davam etdirirdi.

Rəqibinin növbəti hücumunu görən cavan zadəgan həm sağa, həm sola pişik kimi addımlar ataraq Luisi çaş-baş saldı və ani sıçrayışla onun arxasına keçərək, cəld qolları ilə boynunu möhkəm sıxaraq rəqibini boğmağa başladı. Migel bu fəndi işlətməklə növbəti dəfə ətrafdakıları mat-mətəl qoydu. Hamıda belə bir şübhə yaranmağa başladı ki, Luis nə qədər canlı, iriqamətli və qolu qüvvətli olsa da Migeli belə asanlıqla məğlubiyyətə uğratmaq mümkün olmayacaq.

Ağır mængənə altına düşən Luis nəfəs borusunun yolunu açmaq üçün əlləri ilə Migelin qollarını öz boğazından ayırmağa çalışdı. Lakin Migel bütün qüvvəsini səfərbər edərək, maqnit kimi rəqibinin boynundan tutmuş və ayrılmaq fikrində deyildi. O, Luisi boğmaqla, onun bütün gücünü zəiflətmək istəyirdi.

Luisin kəskin müqaviməti heç bir nəticə vermirdi. Bir neçə dəqiqədən sonra o, dizləri üstə çökdü. Hiss olunurdu ki, o, həddindən artıq çox zəifləyib və bir dəqiqəyə nəhəng konkistador huşunu itirə bilərdi. Luis dizləri üstə çökən kimi bütün ətrafdakılar təəccübdən yerlərində donub qaldılar.

Burdakılar üçün naməlum olan Migelin bu qədər qüvvətli olması hamını mat-mətl etmişdi. Lakin Migelin də gücü tükənmək üzrə idi. O, rəqibini boğmaq üçün həddindən artıq çox güc sərf etmişdi. Nəhayət, cavan zadəgan qollarının keyidiyini hiss edib Luisdən aralanmağa məcbur oldu. Ayağa qalxanda o, gördü ki, Luis özünü itirib və ayağa qalxa bilmir. Migel çox yaxşı bilirdi ki, Luis ayağa qalxsə, yenidən rəqibinə böyük təhlükə yaradacaq. Məhz buna görə də Migel özü hücumə keçməyə qərara aldı. O, qabaqdan Luisə yaxınlaşaraq rəqibinin üzünə ayağı ilə altdan yuxarı möhkəm bir zərbə endirdi. Luis möhkəm olduğundan özünü həmin vəziyyətdə saxlaya bildi, ancaq üzündə ağrı hiss etdiyindən əlləri ilə sifətini tutdu. Migel növbəti zərbəni endirmək

istəyəndə Xulio irəli yeriyib - “kifayətdir” deyə qışqırdı. Migel üstün olduğuna görə zordan əl çəkdi və üzünü Xulioya tərəf tutub hiddətlə dedi:

- Sən elə bilirdin ki, o, əbləh ispan idalqosunun çiyinlərini yerə vuracaq? Kim ki, özünü belə yekəxana aparacaqsan, həmin adamı da belə bir cəza gözləyir. Növbəti adamın aqibəti həтта bundan da ağır ola bilər. O, əbləhi gözümün qabağından çəkin. Yoxsa, onu ömürlük şikəst edərdəm.

XIX fəsil. İspaniyadan Kitoya gəlmiş ekspedisiyanın sıralarına yeni döyüşçülərin daxil edilməsi

Dava Luisin məğlubiyyəti ilə başa çatandan sonra Migelgil vaxt itirmədən öz düşərgələrinə qayıtdılar. Luis onların getdiyini biləndə çox məyus olmuşdu. Çünki o, hələ öz rəqibindən aldığı zərbələrə görə qisas almaq istəyirdi. Luis belə bir qənaətə gəlmişdi ki, döyüş vaxtı Migel təsadüf nəticəsində üstünlük qazana bilmişdi. Döyüş beş-on dəqiqə də

davam etsə idi, o, öz rəqibini şikəst hala sala bilərdi. Hirsini heç cürə boğa bilməyən Luis bütün dostlarına bəyan etdi ki, o, şəxsən bu hayıfı yerdə qoymayaçaq. Yeri gəlsə, o, İspaniyadan Yeni Dünya sahillərinə ayaq basan cavan zadəganı duələ dəvət edib öz qisasını ondan alacaq. Çoxlarında Migelin zəif rəqib olmasına dair böyük şübhələr yarandı.

Migelgil düşərgəyə qayıdanda yeməxananın ağzında baş verən münaqişə barəsində susmağı üstün tutdular. Bu münaqişə polkovnik Alonsonun qəzəbinə səbəb ola bilərdi. Çünki o, silahdaşlarından qərib torpaqda nizam-intizama riayət etmələrini tələb edirdi. Burada konkistadorlar arasında baş verəcək kiçik bir münaqişə, ekspedisiyanın tərkibinə daxil ediləcək gələcək döyüşçülərin səfərbərliyinə mənfi təsir göstərə bilər. Sadəcə olaraq, həmin konkistadorlar bu ekspedisiyanın tərkibinə daxil olmaqdan boyun qaçırlar.

Limada və başqa cənub şəhərlərində könüllüləri yığmaq xeyli mürəkkəb iş sayılırdı. Yazın başlanması ilə əlaqədar polkovnik Alonso Araukaniyada gedən müharibənin ikinci mərhələsinə başlamaq istəyirdi. Bunun üçün ilk növbədə güclü və döyüşkən ekspedisiya təşkil etmək lazım idi.

Köhnə ekspedisiyadan kapitan Xuan Odovaldonun ixtiyarında yüz qırx iki (142) nəfər adam (mülkü adamlarla birlikdə) qalmışdı. Polkovnik Alonso isə İspaniyadan Kitoya yetmiş altı (76) nəfər döyüşçü ilə gəlmişdi. Cəmi onların

ixtiyarında iki yüz on səkkiz (218) nəfər adam vardı. Bundan əlavə yüzə yaxın adam lazım idi ki, ekspedisiya Araukaniyada gedən müharibənin ikinci mərhələsində düşmənin üzərində tam qalibiyyət əldə etsin. Bu haqda kapitan Xuan öz qardaşına lazımlı məsləhət verdi. Yoxsa, polkovnik Alonsoda olsa idi, o, elə bu qüvvə ilə Araukaniyaya yollanardı.

Yeni Dünya sahillərində təşkil edilən ekspedisiyalara yeni könüllülərin cəlb edilməsində böyük təcrübəsi olan kapitan Leon, bilavasitə bu işlə məşğul olmağa başladı. Sözsüz ki, yalan vədlərlə könüllüləri ekspedisiyaya daxil etmək olmazdı. Çünki sonra bu qiyam ilə nəticələnər. Leonun fikrincə, onların hamısına pul mükafatı ayrılmalıdır və yaxud da kim istəsə başqa şərtlər ilə ekspedisiyanın tərkibinə qəbul oluna bilərdi. Lakin hələlik Leonun təklifi qəbul olundu. Elə həmin gün şəhərdə özlərinə müvəqqəti sığınacaq yeri tapmış konkistadorlara elan edildi ki, Mərkəzi Çili sahillərində yerləşən Araukaniyanı zəbt etmək üçün Kitoda polkovnik Alonso Odovaldonun başçılığı altında yeni ekspedisiya təşkil edilir. Həmin ekspedisiyaya bir neçə müharibədə iştirak etmiş peşəkar döyüşçülər qəbul olunur. Söz yox ki, ekspedisiyaya daxil olan hər bir könüllüyə döyüşlər başa çatandan sonra yüksək mükafat vəd edilirdi.

İlk növbədə konkistadorlar onlara verilən sınaq imtahanlarından müvəffəqiyyətlə çıxmalı idilər. Sınaq imtahanları isə şəhərin cənubundan bir liq aralıda yerləşən düzənlikdə keçiriləcəkdi. Artıq vaxt itirməmək üçün kapitan Xuan, kapitan Leon, Migel, Osvaldo və Sebastyan ertəsi günü həmin yerə yollandılar. Həmin yerə könüllülərdən tez toplaşmaq lazım idi.

Kitu Audiensiyasının bilavasitə ekvatora yaxınlığı ölkəni isti ekvatorial iqlim ilə “təmin” etməlidir. Lakin bu belə deyil. Dəniz səviyyəsindən xeyli yüksəkdə yerləşməsinə görə bu ölkənin həddindən artıq böyük bir hissəsi ümumiyyətlə, tropik istinin nə olduğunu bilmir, başqa rayonlarda isə həmişəlik yaz hökm sürür. Yalnız sahil zolaqında və uçqar şərqdə rütubətli boğanaq baş verir.

Coğrafi planda Kitu Audiensiyası (indiki Ekvador) elə bil dörd “ölkədən” təşkil olunub. Şimal hissəsi – Syerra – özünün qarla örtülmüş nəhəng vulkanları ilə səyahətçini valeh edir. Onların arasında fəaliyyətdə olan dünyada ən böyük Kotopaxi vulkanı yerləşir. Ölkənin Andları paralel sıra ilə sahil zolağı ilə uzanaraq, ölkənin kontinental ərazisini bütün uzunluq boyu bölür.

Syerradan qərb tərəfə Kosta yerləşir-eni 200 km. olan üstü düz sahil zolağıdı. Onu bir neçə çay sistemi kəsir, onlardan

ən böyüyü Quayas və Esmeraldas çaylarıdır (Sakit okeana tökülür).

Üçüncü “ölkə” - az tədqiq olunan Amazoniyadır, yerli əhali oranı Şərqi selva və yaxud sadəcə olaraq Şərq addandırırlar.

Nəhayət sonunçu “ölkə” min kilometrdən uzaq olan Sakit okeanda yerləşən Qalapaqos adı ilə məşhur olan Kolumb adalarıdır.

Kitudan çıxan atlılar mənzil başına səhər tezdən yollandılar. İki başlı Piçinça vulkanı tərəfdən (Kitu həmin vulkanın ətəyinə bitişik olan vadidə salınmışdır) ətürpərdiçi külək əsirdi. Soyuq yağış atlıları plaşa bürünməyə məcbur etdi.

Şəhər özü hündürlüyü 6 min metrədən hündür olan nəhəng vulkanların gözü qarşısında salınmışdı. 50 km cənub-şərqdə Antisana, təxminən elə 50 km. lakin şimal-şərqdə Kayambe və elə həmin məsafədə cənubda Kotopaxi vulkanı yerləşir.

Kotopaxi haqqında xüsusən danışmaq lazımdır. Keçua dilindən tərcümə olunanda “Parıldayan nəhəng” kimi başa düşmək olur. Hündürlüyü 5897 metr olan Kotopaxi bütün dünyada fəaliyyətdə olan ən böyük vulkan sayılır. Silütinə görə Kotopaxani Yaponiyanın Fudziyamasına oxşatmaq olar. Hansı tərəfdən baxırsan-bax vulkan üçkünc formada görünür.

Kitunun başqa təbii fəxri-həmişə qəmli olan, kinli ikibaşlı Piçinçadır. Vulkan şəhər ilə bitişikdir. Piçinçanın bir başı Quaqua vulkanıdır, keçua dilində “uşaq” deməkdir, o biri başı isə Ruko adlanır, yəni “böyük” deməkdir. Rukonun başı demək olar ki, tez-tez qarla örtülür. Məhz buna görə yayda da Kitoda hava tam isti olmur. Külək Piçinça tərəfdən şəhərə doğru əsəndə Kituda tez-tez yaqışlar yağır, bu hal sentyabrdan may ayına kimi baş verir. Külək Kayambe vulkanı tərəfdən əsəndə şəhərdə əsl daşqın baş verir.

Migelgil Piçinçanın şimal ətəyinə yaxınlaşaraq konkistadorlardan sınaq imtahanlarını qəbul etmək üçün böyük olmayan düzənlikdə özlərinə mövqe seçdilər. Burada ağaclar seyrək halda bitirdi. Konkistadorlar toplaşana qədər Migel, Sebastyan və Osvaldo ox atmaqda öz bacarıqlarını yoxlamağa başladılar. Kapitan Xuan özü oxdan ustalıqla istifadə edə bilməməsinə baxmayaraq, bu silahdan çox xoşu gəlirdi, odur ki, onların məşğələlərini maraqla izləyirdi. Onlar iyirmi üç-iyirmi dörd metr aralıda yerləşən ağacı özlərinə hədəf seçərək, onu ox ilə vururdular.

Çox keçməmiş bu düzənliyə yavaş-yavaş konkistadorlar axışib gəlməyə başladı. Elələri öz atında, elələri arabada, elələri isə piyada gəlirdi. Sınaq imtahanları günortaya iki saat qalmış başlamalı idi. Sözsüz olaraq, Migelgil əl saxlayıb, gələnləri nəzərdən keçirməyə başladılar. Düzdür, gələnlərin

hamısı ekspedisiyada iştirak etmək üçün gəlməmişdilər. Onlar sınaq imtahanlarının necə keçəcəyini izləmək istəyidilər. Gələnlərin arasında qadın və uşaqların da sayı az deyildi.

Həm kapitan Xuanın, həm də kapitan Leonun belə işlərdə böyük təcrübəsi vardı. İlk növbədə düşmənin gücü, qüvvəsi və döyüşdə istifadə etdiyi taktikası nəzərə almalı idi. Kapitan Xuan bütün bu məlumatları qiyabi yol ilə, kapitan Leon isə praktik yol ilə əldə etmişdi. Hər ikisi də çox gözəl bilirdi ki, araukanları birdəfəlik məğlubiyyətə uğratmaq üçün möhkəm atıcı və süvari dəstəsi əldə etmək lazımdır. Polkovnik Alonsodan alınan təlimata əsasən, ekspedisiyaya yalnız mahir atıcılar və at belində hərəkət edə-edə qılıncdan və nizədən bacarıqla istifadə edən döyüşçülər lazımdır. Konkistadorların toplaşdığını görən kapitan Xuan bu haqda onlara məlumat verdi. Yalnız həmin döyüşçülər sınaq imtahanlarından müvəffəqiyyətlə çıxmalı idi.

İki yüz əlli-iki yüz yetmiş nəfər təşkil edən dəstədən yalnız əlli altı nəfər adam qabağa çıxdı. Düzdür, bu ekspedisiyada iştirak etmək istəyi arzusunda olanların sayı çox idi, ancaq onlar piyada əsgərlər idilər. Əlli altı nəfərdən otuz səkkiz nəfəri süvari idi. Sınaq imtahanları başlamamışdan əvvəl həmin əlli altı nəfər bir ağızdan bildirdilər ki, onlar hansı şərtlər və imtiyazlar əsasında ekspedisi-

yada iştirak edəcəklər, Kapitan Xuan isə onlara bildirdi ki, sınaq imtahanları başa çatandan sonra onlara hər bir şey izah ediləcək. Çoxları narazı olsa da, kapitanın şərtlərini qəbul etdilər.

Bəs, sınaq imtahanları nədən ibarət idi? Oxdan və ya arbalyotdan atanlar on beş, iyirmi və iyirmi beş metr məsafədə yerləşən hədəfi ardıcılıqla vurmalıdılar. Süvarilər isə iti sürətlə atlarını çapa-çapa nizə ilə beş metr aralıda yerləşən hədəfi və qılınc ilə insan fiqurunu xatırladan hədəfə çəkilən xəttin üzərinə dəqiqliklə zərbə endirməlidirlər. Hər bir adama özünü sınamaq üçün üç dəfə imkan verilirdi. Onlar bu imkanlardan səmərəli istifadə etməli idilər.

İrəli çıxan konkistadorlar arasında Migelin bir gün əvvəl tanıdığı Luis Kempes və arbalyotçular Lope İnyeslə, Xulio Menendes də vardı. Luisin baxışlarından hiss etmək olardı ki, o, hələ də, Migeldən yanıqlıdır. Lakin buna baxmayaraq, onlar Migel ilə eyni ekspedisiyada iştirak etmək istəyində idilər. Arada olan ədavətə baxmayaraq, Migel də onların həmin ekspedisiyada iştirak etmələrinə narazı deyildi.

İştirakçıların əksəriyyəti verilən tapşırıqın öhdəsindən müvəffəqiyyətlə gəlir və özlərinin peşəkar döyüşçü olduqlarını sübuta yetirirdilər. Kapitan Xuanın fikrincə, belə bir konkistadorlarla araukanların üzərində qələbə çalmaq mümkün olacaq. Sınaq imtahanları başa çatanda əlli altı

nəfərdən qırx iki nəfər konkistador ekspedisiyaya daxil olmaq şansı əldə etdilər. Onlardan otuz bir nəfəri süvari idi. Yerdə qalan on dörd nəfər də pis nəticələr göstərməmişdi, ancaq Xuanın fikrincə, onlar hələlik araukanlara qarşı mübarizə aparmaq üçün yetişməyiblər. Özünün qüvvəsinə və bacarığına tam əmin olan Luis bu nəticədən tamamilə narazı oldu. O, özünü elə aparırdı ki, sanki ekspedisiyaya daxil olan yeni konkistadorların rəhbəridir. Süvari dəstəsinə daxil olan Luis atını kapitan Xuanın yanına sürüb Migelgilə nəzər sala-sala dedi:

- Cənab kapitan, kənarda qalan on dörd nəfəri ekspedisiyanın tərkibinə daxil etməyi sizdən xahiş edirlər. Məlumat üçün sizə deməliyəm ki, onların hamısı müəyyən ağır ekspedisiyalarda iştirak ediblər. Bir çox ekspedisiya rəisləri onların şücaətinə və qeyrətinə yaxından bələd idi və onların bu xüsusiyyətlərini həmişə qiymətləndirmişdi.

- Özünü təqdim etsəydin, pis olmazdı? - deyə Sebastyan onun lovğa hərəkətindən narazı oldu.

- Mən Luis Qonsalesəm! - deyə o, Sebastyana tərs nəzər salaraq ikrah hissi ilə dilləndi, sanki cəngavər həmin sualı verməklə onun xətrinə dəymişdi. - Mən Eldoradonun axtarılmasında iştirak edən bir neçə ekspedisiyanın üzvü olmuşam. Kim də məni tanımasa, sizi bu yarışda müşayiət edən kapitan Leon Kartahena şəxsən mənimlə tanışdır.

Luisin belə bir tərzdə cavab verməsi Xuanın da xoşuna gəlmədi. O, üzünü lovğa konkistadora tərəf tutub iradə ilə dedi:

- Sənə bildirmək istəyirəm ki, onlar bacarıqlarını tam nümayiş etdirə bilmədi. Mən isə ekspedisiyanın tərkibinə əsl peşəkar döyüşçüləri qəbul edirəm.

- Cənab kapitan, sizin sözünüz qanundur. - deyə Luis təqdirədişi tərzdə dilləndi və bir balaca tərəddüd edəndən sonra inadla sözünə davam etdi. - Ancaq bilmək istərdim ki, sizin ətrafınızda olanların hamısı peşəkar döyüşçülərdi? Əlbəttə, kapitan Kartahenadan başqa. Çünki mən onun qeyrətinə və nəyə qadir olduğuna çox yaxşı bələdəm.

- Görürəm, sən çox inadkar adamsan və hər vasitə ilə məqsədinə nail olmaq istəyirsən. - deyə kapitan Xuan qeyri-müəyyən tərzdə dilləndi. - Yanımda dayananların ikisi Flan-driyada gedən müharibədə göstərdikləri şəxsi igidliklərinə və qəhrəmanlıqlarına görə Niderlandın canişini tərəfindən cəngavər tituluna layiq görülməklər. Üçüncü idalqo isə bizim ekspedisiyanın ən bacarıqlı, təcrübəli, qorxmaz və mərd döyüşçülərindən biri sayılır. İştirak etdiyi müharibələrdə həmişə də silahdaşlarından çox müvəffəqiyyət qazanıb. Bir sözlə, o, bizim ekspedisiyanın fəxri döyüşçüsü sayılır.

Kapitan iyirmi bir yaşlı idalqo haqqında belə bir təqdimat verəndə, çoxlarında bu həqiqətə qarşı şübhə yarandı. Necə

yəni iki yüz nəfərlik konkistadorun içərisində ən fəxr ediləsi döyüşçü qarşıdakı cavan oğlan sayılsın. Heç kim bu həqiqətə inanmadı, ancaq bu haqda kapitan ilə söz güləşdirmək də istəmədilər. Bir çoxları isə çox yaxşı bilirdi ki, Migel kapitan Leonun oğludur. Ola bilsin Xuan kapitan Leona görə Migeli bu cür tərifləyirdi. Lakin Luis onun dediyi ilə heç cür razılaşmaq istəmədi. O, üzünü kapitana tərəf tutub ciddi halda dedi:

- Cənab kapitan, mən sizə inanmaq istərdim. Sözsüz ki, ağır müharibədə cəngavər titulu almış hər bir adamın qeyrətli döyüşçü olduğuna şübhəm ola bilməz. Ancaq sizin yanınızda olan cavan idalqonun peşəkar bir döyüşçü olduğunu öz gözlərimizlə görsəydik pis olmazdı. Ekspedisiyanın fəxri döyüşçüsü öz bacarığını bizim qarşımızda nümayiş etdirsə, bu hamımız üçün maraqlı olardı.

Luisin belə bir inadkarlığı, özbaşınalığı və yekəxanalığı kapitan Xuanı qıcıqlandırmaya bilməzdi. O, əsəbi halda Luisin gözlərinin içinə nəzər sala-sala ona yaxınlaşmağa başladı. Vəziyyətin gərginləşməyini istəməyən Migel cəld irəli yeridi və kapitanın qarşısını kəsib qürurla dedi:

- Cənab kapitan, qoy o, deyən olsun. Bura toplaşanlarda heç bir şübhə yaranmasın deyə, mən öz bacarıqımı nümayiş etdirməliyəm.

- Onda belə çıxır ki, həmin adam mənim sözlərimə inanmır? - deyə kapitan Xuan üzünə ciddi ifadə verərək hiddətlə dilləndi.

- Lazım deyil. - deyə Leon kapitanın qarşısını kəsərək onun sağ qolundan tutdu və onu sakitləşdirmək üçün ehtiramla sözünə davam etdi. - Migel düz deyir. O, hökmən öz bacarığını bura toplaşanlara nümayiş etdirməlidir. Bununla Migel sizin etimadınızı hamının qarşısında doğrultmalıdır. Qoy hamı görsün əsl döyüşçü necə olmalıdır.

Artıq Migel kapitan Xuanın razılığını almadan atasının atına minmişdi. O, öz kamanını və Sebastyandan nizəni alıb hədəfləri keçməyə hazırlaşdı. Lakin Migel öz işini hamıdan yaxşı bilirdi. O, ilk növbədə ox ilə hədəfi vurmağa qərara aldı. Çünki başqa silahlardan istifadə etsəydi, gərginlikdən onun qolları əsə bilər və o, ox ilə hədəfi dəqiqliklə vura bilməzdi.

Başqa atıcılar hədəfi yerdə vuran zaman, Migel elə atdan düşmədən hədəfi vurmağı qərara aldı. Birinci hədəf on metr aralıda yerləşən yoğun olmayan ağac oldu. Migel yayı çəkib dəqiq nişan almadan oxu atdı. Ox düz hədəfin ortasına dəydi. O, on beş metrlik məsafəyə çəkildi. Bu dəfə də hədəf dəqiqliklə vuruldu. Sonra Migel beş metr də geri çəkildi. Uzağa çəkildikçə at yerində düz dayanmaq istəmirdi. Onu sakitləşdirən kimi Migel elə birinci imkandan iyirmi metrlik

məsafədə yerləşən hədəfi vurdu. Atın belindən düşmədən uzaq məsafədə hədəfi belə asanlıqla vurması yad adamların təəccübünə səbəb oldu. Hətta könüllülər içərisində ən mahir ox atanlar sayılan Lope ilə Xulio cavan idalqonun məharətinə heyran qalmışdılar.

Migel həmişə öz hərəkətləri ilə ətrafdakıları heyran edirdi. Artıq o, sonunçu hədəfi vurmaq üçün daha beş metr geriye çəkildi. At yenə yerində dik dayanmaq istəmirdi. Migel atı sakitləşdirən kimi oxunu atdı. Lakin bu dəfə ox hədəfə dəymədi. Toplaşanların arasında “ah” sədası eşidildi. Sanki onlar cavan idalqodan bu səhvi gözləmədilər. Migel ikinci imkandan istifadə etməyə qərara aldı. Lakin bu dəfə də o, hədəfi vura bilmədi. Toplaşanlardan çox Migelin yoldaşlarının sırasında bərk narahatlıq hiss olunmağa başladı. Sonunçu ox da hədəfə dəyməsə, onda kapitan Xuan öz sözünə görə konkistadorlar yanında biabır olacaqdı.

İşi belə görən Sebastyan cəld Migelə yaxınlaşdı və ondan atdan düşməyi xahiş etdi. Onun bu sözlərinə əhəmiyyət verməyən Migel dostuna atın başının möhkəm saxlamasının gərək olduğunu bildirdi. Migel hədəfi nişan almamışdan əvvəl özündən müştəbeh halda razı olan Luisə oğrun bir nəzər saldı. Sözsüz ki, cavan zadəganın hədəfə dəyməməsi onun ürəyindən olmuşdu. Ancaq Migel prinsipə gedərək, iyirmi beş metrlik hədəfi elə atın belindən vuracağını

qarşısına məqsəd qoydu. O, bu dəfə tələsmədən hədəfi dəqiqliklə nişan aldı və hədəfi tutan kimi oxu atdı. Bu dəfə ox öz yerini hədəfdə tapdı.

Sebastyan atın qabağından keçən kimi Migel kamanı atın yəhərindən asıb dabanları ilə atın böyürlərinə möhkəm zərbə endirdi. At yerindən götürülən kimi o, nizəni əlinə aldı və qarşıdakı hədəfi vurmaq üçün hazırlaşmağa başladı. Hədəfə çatmağa hələ çox vardı. Migel atı çapa-çapa nizəni başının üstündə fırladırdı. Belə bir hərəkəti at belində etmək xeyli mürəkkəb idi. Ancaq o, bunu çox asanlıqla edirdi. Hamıdan çox kapitan Xuan sevinirdi. O, sanki qanad alıb uçmaq istəyirdi. Çünki Migel onun başını konkistadorlar yanında uça etmişdi.

Luisin isə paxılıqdan sanki bağı çırtlayır və Migelin bütün hərəkətlərini ikrah hissi ilə izləyirdi. Migel isə böyük ruh yüksəkliyi ilə hədəfə doğru gedirdi. At hədəf ilə bərabərləşəndə o, nizəni var gücü ilə atdı. Nizə elə batdı ki, uçu hətta hədəfin o biri tərəfindən çıxdı. Elə bil Migel düşmən üzərinə hücumu keçmişdi. Qadınların əksəriyyəti onu alqışlamağa başladı. Bu dəfə o, qılıncını əlinə alaraq atını geri döndərərək hədəfə doğru çapmağa başladı. Hədəf elə kapitan Xuangil dayanan yerə yaxın bir yerdə qoyulmuşdu. Migel qılıncını başı üzərində qaldıraraq insan fiqurunu xatırladan hədəfə çataraq var gücü ilə qılıncını düz xəttin

üzərinə endirdi. Migel bütün sınaqlardan müvəffəqiyyətlə çıxmışdı.

Luis başını aşağı salıb suyu süzülə-süzülə yoldaşlarının yanına qayıtdı. Migel qılincini qınına qoyub ayırdan kamanını əlinə aldı. O, yenə də atı mahmızlayıb nizəni sançdığı hədəfə tərəf atını çapdı. Migel bundan da əlavə yüksək ustalıq nümayiş etdirmək istədi. O, hədəfə təxminən on metr qalmış oxu atdı. Nəticə gözlənilməz idi. Ox düz nizənin yanına batdı. Demək olar ki, hamı bir nəfərə kimi onu alqışladı. Migel nəinki özünün, hətta dostlarının da başını hamının yanında uça etdi.

Ətrafdakı adamların istiqanlılığını görən Xuan ürəyi ilə bacarmayıb yerdə qalan on dörd adamı da ekspedisiyanın tərkibinə daxil edərək, qardaşının verdiyi tapşırığını yerinə yetirmiş oldu.

XX fəsil. Limada keçən axırcı günlər

Könüllülər siyahıya alınandan sonra polkovnikin sərəncamı ilə onlar kapitan Xuan ilə birlikdə “Vanquardia”ya min-

mək üçün Quayakilə yollandılar. Polkovnik isə İspaniyadan gətirdiyi qüvvə ilə Kitu Audiensiyasının Manta limanına gedib, orada onları gözləyən “Eldorado” gəmisinə minib Kalyao limanına yollanacaq. Bütün bu tədbiri vaxt itirmədən görmək lazım idi.

Limada cəmləşən qüvvə Valdiviyaya yola düşməzdən əvvəl ekspedisiya iştirakçılarının sayı iki yüz doxsan bir (291) nəfərə çatdırıldı. Lakin onların hamısı döyüşən əsgər sayılmırdı. Ekspedisiyanın bütün qüvvəsini Kalyaoda lövbər salan üç iri gəmi Çili sahillərinə aparacaqdı. Həmin gəmilərin ekipajının sayı hələ əlli doqquz nəfər idi. Belə işlərdə böyük təcrübəsi olan polkovnik bütün məsələləri elə buradaca, Valdiviyaya yola düşməmişdən əvvəl həll etmək istəyirdi. Kapitan Leon polkovniki və ekspedisiyanın bir neçə mötəbər adamları ilə birlikdə öz evinə dəvət etdi. Qoca səyyahın orada olduğunu bilən kimi polkovnik məmnuniyyətə həmin dəvəti qəbul etdi. Artıq Leonun evinə iyirmi nəfərdən çox adam təşrif buyurmuşdu.

Nəzərdə tutulmuş plana əsasən, Kalyaodan çıxan gəmilər gedib Konsepsion limanında lövbər salmalıydı. Gəmilər isə çox güman ki, üç-dörd günə Kalyaonu tərk edəcəkdə. Artıq Kalyaoda təmir olunan “Destino” hazırlıqlı vəziyyətə gətirilməli idi. Bunun üçün Migel gəminin kapitanı (müvəqqəti) olduğuna görə Kalyaoya yollanmalıydı. Son anda bu

haqda polkovnik xəbər tutan kimi Migelin yola düşməsinə mane oldu. O, bunu onunla izah etdi ki, Migel ona Limada lazım olacaq. Əlacsız qalan Migel öz yerinə Kalyaoya Ameriqonu göndərməyə məcbur oldu.

Ameriqo “Destino”nu tam hazırlıqlı vəziyyətə salmalı idi. Bunun üçün müvəqqəti olaraq bütün səlahiyyətlər Ameriqoya verilir.

Migel Kalyaoya getsə idi, sözsüz ki, onun başı gəmi işlərinə qarışacaqdı. Burada isə boş vaxt çox olurdu. Halbuki o, qohum-əqrabası və dost-tanışları ilə əhatə olunmuşdu. Asudə vaxtlarında onun yadına Florida düşürdü. Qızın hal-hazırda orada nə ilə məşğul olduğu və günlərini necə keçirdiyi Migelin narahatlığına səbəb olurdu. Yorğun olmayan günlərində sevgilisi tez-tez onun yuxusuna girirdi.

Artıq onların ayrılığından bir ilə yaxın idi ki, vaxt keçirdi. Migel Yeni Dünya sahillərində işlə məşğul olduğuna görə hələlik öz məhəbbətinə sadıq qalırdı. Lakin bilinmirdi Florida öz məhəbbətinə sadıq qalıb, ya yox? Axı, Floridada qərribə bir gözəllik vardı və o, öz gözəlliyi ilə hər bir idalqonu özünə cəlb edə bilirdi. Hamı ona eşqinamə oxuyub qızı ələ keçirə bilirdi.

Hələlik isə Florida öz məhəbbətinə sadıq idi. Ancaq bilinmirdi bu sədaqət müvəqqətidir, yoxsa əbədi? Migelin fikrincə, sevgilisi ağır iztirablarla dolu olan uzun ayrılığa çox

tab gətirə bilməyəcək. Çünki onların ayrılığının bir ili bu yaxında tamam olacaq, hələ bundan sonra Araukaniyada gedən müharibənin ikinci mərhələsi başlayacaq və dəqiq bilinmirdi həmin müharibə nə vaxt başa çatacaq. Araukanlar həddindən artıq möhkəm və dəyanətli rəqib idi və onları məğlubiyyətə uğratmaq heç də asan başa gəlməyəcək. Bir sözlə, Mərkəzi Çili sahillərində başlanan müharibə bir neçə il uzana bilərdi.

Migelin xəyalını atasının çağırışı qırdı. Onu vacib məsələyə görə qonaq zalına çağırırdılar.

O, içəridəkilərə təzim edərək, gedib atasının yanında əyləşdi. Atası oğlunun qulağına yavaş səslə dedi:

- Burada vacib məsələlər müzakirə olunur, sən isə həyətdə veyillənirsən. Sən belə müzakirələrə biganə qalmamalısan.

Migel atasına cavab verməyi özünə lazım bilmədi. Atası hirsələndiyindən “veyillənirsən” kəlməsini işlətdi. Görünür, Migel bu yığıncaqda vacib məsələləri buraxıb. Lakin indi də gec deyildi. O, içəri girən kimi polkovnikə söz verildi. Polkovnik başını dik tutub ciddi halda dedi:

- Hələlik ekspedisiyanın heyəti tam şəkildə formalaşmayıb. Məndə olan məlumatlara əsasən, heyətin ümumi sayı 291 nəfərə çatdırılıb. Onlardan yalnız 232 nəfəri əsl döyüşçülərdir. Beləliklə, bundan sonra hələ bizə yetmişə yaxın peşəkar döyüşçü lazım olacaq. Sinyor Rodriges Kartahenanın dediyi-

nə görə Araukaniyada döyüş əməliyyatlarına başlamaq üçün bizim ekspedisiyanın tərkibində ən azı 300 nəfər peşəkar döyüşçü olmalıdır. Bundan əlavə döyüş əməliyyatlarını ildırım sürətilə aparmaq üçün heyətin tərkibində ən azı 60-70 süvari olmalıdır. Araukanların əsas taktikası pusqu qurub qəflətən zərbə endirməkdən ibarətdir. Biz də süvari dəstəsi ilə onlara qəflətən gözlənilməz zərbələr endirməli və onların geri çəkilmə qüvvələrini təqib etməliyik. Bütün vəzifələr əvvəlcədən idalqolar arasında bölüşdürüləcək. Hər bir adam da öz işinə başı ilə cavab verəcək. Çünki bütün məsuliyyət həmin adamların üzərinə düşəcəkdir. Bütün əməliyyatın da uğuru məhz onlardan asılı olacaq.

- Don Alonso, nəzərdə tutulduğu kimi bu ekspedisiyada gəmi ekipajlarından əlavə üç yüz nəfərə yaxın döyüşçü iştirak edəcək. - deyə kapitan qraf Ferdinand Morelos bir neçə məsələni aydınlaşdırmaq üçün söhbətə müdaxilə etdi. - Bu qədər kontingentin ərzaqla təmin olunması haqqında bir şey fikirləşmisiniz, ya yox?

- Bu barədə sözsüz ki, bütün tədbirlər görülməli. - deyə Leon bu cavabı öz üzərinə götürdü. - Hələlik ekspedisiya tam heyət şəklində deyil. Ərzaqın Araukaniyaya göndərilməsində də bir çətinlik olmayacaq. Çünki bizim ixtiyarımızda üç gəmi var.

- Həmin gəmilər ərzaqı Anqud körfəzinə kim çatdırı bilər? - deyə qraf Morelos yenə də bu məsələni ayırd etmək üçün şübhə ilə dilləndi. - Bəs, sonra? Araukaniyada döyüş başlanan kimi bizim əsgərlər ölkənin içərilərinə doğru hərəkət etməlidirlər. Belə olan halda onların ərzaqı da yanlarında olmalıdır. Bəs, ərzaqı onlar üçün kim daşıyacaq?

- Necə yəni kim? - deyə Leon heç kimə imkan vermədən özü cavab verdi. - Bütün ekspedisiyalarda yükdaşıyanlar kimi istifadə olunan hindular. Qonşu tayfalardan istifadə etmək lazımdır.

- Elə tayfa tapmaq lazımdır ki, onlardan həm yükdaşıyan, həm də döyüşçü kimi istifadə edək. - deyə kapitan qraf təqdirəedici tərzdə dilləndi. - Araukanları hinduların öz əli ilə qırdırsaq pis olmaz.

- Yox, bu mümkün olan şey deyil. - deyə qoca səyyan dilləndi və üzünü qrafa tərəf tutub aludəliklə sözünə davam etdi. - Ona görə ki, bütün hindu tayfaların araukanların yenilməzliyindən və inadkarlığından xəbəri var. Heç kim onlara qarşı çıxmayacaq. Çünki bütün tayfalar çox gözəl bilirlər ki, araukanlar onlara qarşı çıxanları rəhm etmədən amansızcasına məhv edəcəklər. Buna əmin ola bilərsiniz. Necə olsa da, mən araukanları bir çoxlarından yaxşı tanıyıram. Hələ bu harasıdır, qorxun ki, yükdaşıyan hindular

onların tərəfinə keçməsinlər. Halbuki belə bir ehtimal ola bilər.

- Mən sinyor Kartahena ilə tamamilə razıyam. - deyə leytenant Vasko cavab verdi və üzünü polkovnikə tərəf tutub səbirsizliklə sözünə davam etdi. - Mən belə başa düşürəm ki, qonşu tayfalar araukanlarla əlbirdir. Onların hamısında bizə qarşı nifrət hissi böyükdür. Həmin tayfalar araukanları bizə qarşı mübarizədə azadlıq simvolu hesab edirlər. Onlar elə bilirlər ki, araukanlar bizə qarşı kəskin müqavimət apara-apara həmin tayfaları kölə vəziyyətindən azad edəcəklər. İnanırsınız, araukanlar özlərini elə aparırlar ki, sanki bizim yaxınlıqda olmağımız onların vecinə deyil.

- Bizdə olan məlumata görə araukanların özəyini moluy qəbiləsi təşkil edir. - deyə Leon bu haqda ətrafdakılara bildirməyi özünə lazım bildi. - Moluylar çox döyüşkən, cəsarətli, qorxmaz və amansız adamlardır. Onlara sarsıdıcı zərbə endirə bilsək, onda araukanların müqavimətini sındırmış olarıq. Bu dəfə bunu etməyə bizdə bütün imkanlar var.

- Siz nə danışırırsınız, - deyə vəcdə gələn qraf Ferdinand kapitan Leonun sözünü kəsməyə məcbur oldu. - artıq bizdə bu imkanlar yoxdur. Ona görə ki, bizim əlli altı nəfər həmyerlimiz onların əlində əsirdilər. Leytenant Vaskonun dediyinə görə, onlar bizim əsgərlərdən birini öz torpaqlarında

görsələr, dərhal bizim silahdaşlarımızın hamısını edam edəcəklər. Siz bilirsiniz, biz necə bir faciə ilə üzləşə bilərik?

- Don Ferdinandın sözlərində böyük həqiqət var. - deyə Vasko qrafın sözlərinə təsəlli verdi. - Mühəribənin ikinci mərhələsinə başlamamışdan əvvəl bilməliyik ki, araukanlar böyük üstünlüyə malikdirlər. Biz ilk növbədə əsirlərin taleyi haqqında fikirləşməliyik. Bu bizim ümdə vəzifəmizdir.

- Elə bilməyin ki, biz bu məsələ üzərində fikirləşmirik. - deyə polkovnik içəridəkiləri narahat olmamağa çağırırdı. - Əlbəttə ki, biz ilk növbədə silahdaşlarımızı əsirlikdən azad edəcək və məhz ondan sonra döyüş əməliyyatlarına başlayacağıq. Amma bu haqda yalnız Valdiviyada, ekspedisiya tam heyət halına düşəndən sonra yekdil qərar çıxaracağıq.

Qraf Ferdinandı başa düşmək olardı. Onun iki oğlu araukanların əlinə əsir düşmüş və onların həyatları böyük təhlükə altında idi. Lakin polkovnikin də iki oğlu əsir düşmüşdü. O, da böyük bir nigarançılıq və təşviş içində olsa da, özünü soyuqqanlı apararaq, həmin narahatlığı heç kimə biruzə vermirdi. Qraftan fərqli olaraq polkovnikin oğulları düşmən əlinə düşməsəydi, onsuz da o, bu haqda ciddi tədbir görəcəkdə. O, hər bir ispan əsgərinin qədr-qiymətinə bilən və onların xatirinə həmişə böyük bir ehtiram bəsləyirdi.

- Biz barbar əsgərləri deyilik ki, öz soydaşlarımız və silahdaşlarımız barəsində bir şey fikirləşməyək. - deyə

kapitan Xuan da əminamanlıqla dilləndi və üzünü qrafa tərəf tutub qətiyyətlə sözünə davam etdi. - Don Ferdinand arxayın ola bilərsiniz, silahdaşlarımız əsirlikdən azad edilməyincə, biz Araukaniyada döyüş əməliyyatlarına başlamayacağıq. Ancaq hal-hazırda biz ekspedisiyamızın heyəti barəsində düşünməliyik.

- Don Alonso, icazə versəniz, mən bu haqda bir-iki kəlmə söyləyərdim. - deyə Leon ayağa qalxıb ona söz verilməsini xahiş etdi və razılığı alan kimi aludəliklə sözünə davam etdi.

- Ekspedisiyamıza daxil olan könüllülərin demək olar ki, doxsan faizi onlara təklif olunan şərtin dəyişdirilməsini istəyirlər. Onlar istəyirlər ki, pul müavinəti başqa bir şeylə dəyişdirilsin.

- Hansı şərti istəyirlər? - deyə polkovnik alnını qırıqdıra-raq müəmmalı tərzdə dilləndi.

- Onlar pul əvəzinə istəyirlər ki, Araukaniya işğal ediləndən sonra ölkənin kəndlərini bir gündə qarət etsinlər. - deyə Leon dərindən köksünü ötürərək izahata başladı. - Kəndlərdə ələ keçirdikləri bütün sərvət yalnız onların ixtiyarında olmalıdır.

- Bu ki, maradyorluqdur? - deyə graf narazı halda dilləndi.

- Onlar ölkədə olan bütün sərvəti ələ keçirmək istəyirlər. Buna heç cür yol vermək olmaz. Bu cür hərəkət pis hallar ilə nəticələnə bilər.

- Don Ferdinand, sizə bildirmək istəyirəm ki, bu şərti tələb edənlər bizim ekspedisiyada olan süvari dəstəsinin özəyini təşkil edirlər. - deyə Leon tərəddüd etmədən səbirsizliklə dilləndi. - Bundan əlavə atıcıların da bir hissəsini həmin könüllülər təşkil edir. Belə olan halda biz hökmən onlarla razılaşmalıyıq. Əks təqdirdə onlar bizim ekspedisiyadan uzaqlaşmalı olacaqlar. Həm də onların şərti ilə razılaşanda biz heç bir şey itirmirik.

- Mən oğlum ilə tamamilə şərikəm. - deyə qoca səyyah da öz fikrini söyləməli oldu. - Araukaniya nə Tayantisuyudur, nə də Anayakdır ki, biz onların dedikləri ilə razılaşmayaq. Mən Araukaniyada dəfələrlə olmuşam, lakin orada qiymətli metal ilə rastlaşmamışam. Mənə elə gəlir, araukanlar özləri qızıl üzünə həsrətdilər. - Sonra üzünü polkovnikə tutub ciddi halda sözünə əlavə etdi. - Don Alonso, biz onların şərtini qəbul etsək, özümüz xeyir qazanmış oluruq. Çünki onlara veriləcək müavinat sizin öz ixtiyarınızda qalacaq.

Polkovnik gördü ki, qoca səyyah ona düzgün və ağıllı məsləhət verir. Həmin şərti qəbul etməklə onlar öz xeyrindən qaçmış olur. Lakin sonradan onlar bu işdən narazı olub qiyam qaldırmış olarlar. Polkovnik bir az fikrə gedəndən sonra dedi:

- Mən məmuniyyətlə onların şərtini qəbul edirəm, ancaq onların hamısına izah etmək lazımdır ki, Araukaniya qiymət-

li metallar sarıcan kasıb bir ölkədir. Sonra deməsinlər ki, biz onları aldatmışıq.

- Mən onlara artıq bildirmişəm ki, Araukaniya Eldorado deyil. - deyə Leon tələm-tələsik düzəliş verdi. - Buna baxmayaraq onlar öz şərtlərinin üstündə durdular.

- Yaxşı, keçək başqa məsələyə. - deyə polkovnik təqdir-edicici tərzdə dilləndi. - Biz gəmi ekipajlarının döyüş zamanı nə ilə məşğul olacaqlarını həll etməliyik. Onlar ekspedisiyasının ehtiyat hissələrini təşkil edəcəklər. Konsepsiona çatan kimi matrosların hamısı hərbi təlim-məşqdə iştirak etməlidilər. Onların hamısı bir nəfər kimi hərbi sənətinə yiyələnəməlidirlər. Bütün bu öhdəliklər gəmi kapitanlarının öhdəsinə düşür.

- Mən böyük bir arxayınlıqla deyə bilərəm ki, başçılıq etdiyim gəminin ekipajı hərbi sənət ilə yaxından tanışdır. - deyə «Vanquardia» gəmisinin kapitanı özündən tam razı halda dilləndi.

- Mən bunu çox yaxşı bilirəm, ancaq buna baxmayaraq onlar da hərbi təlim-məşqlərdə iştirak etməlidilər. - deyə polkovnik qətiyyətlə dilləndi. - hamınıza bildirirəm ki, araukanlar üzərində tam qələbə qazanmaq üçün hamı bir nəfər kimi döyüşə hazır olmalıdır. Mən birdəfəlik bu məsələni həll etmişəm. Bütün İspaniya bizdən yalnız qələbə gözləyir. Əlahəzrət II Filippin hüzuruna yalnız qələbə

raportu ilə getməliyəm. Həmin torpaqda həlak olan hər bir ispan əsgərinin qanı araukanlardan alınmalıdır. Ümumiyyətlə, onların hamısı cinayətkar kimi məhv edilməli, evləri isə quldur yuvası kimi yerlə yeksan edilməlidir.

Polkovnikdə olan böyük enerji və böyük ruh yüksəkliyi hamını cuşa gətirir və hamıda böyük ümid yaradırdı. Onun sözləri ilə cuşa gələn və qanadlanan konkistadorlar dərhal Araukaniyaya yollanmaq üçün polkovnikə müraciət etmək istədilər. Sanki araukanların cəzasız azad gəzmələri onların bağrını çartladırıdı. Nəhayət kapitan Murilyo özünü saxlaya bilməyib polkovnikə hiddətlə:

- Don Alonso, araukanlar bizim krallığımızın ən qatı düşmənləridirlər. Bəs, nə vaxta kimi onlar şən və azad gəzəcəklər? Mənə elə gəlir, onlar dərhal məhv edilməlidirlər.

- Araukanlar da başqa hindu tayfaları kimi yer üzündən yox edilməlidir. - deyə kapitan Xuan hiddətlə dilləndi. - Onların məhvi qitədə yaşayan bütün hindulərə dərs olmalıdır.

Ertəsi günü Limaya toplaşanların hamısı Kalyaoya yollandılar. Qərribə olsa da, admiral de Neyra da ekspedisiya iştirakçılarını Konsepsiona yola salmaq üçün Kalyaoya getdi. O, tarixi proseslərin canlı şahidi olmaq istəyirdi.

Ekspedisnyanın hər üç gəmisi limanda hazırlıqlı vəziyyətə gətirilmişdi. Bir çoxlarını “Destino”nun aqibəti maraqlandırırıdı. Gəmi ya tam təmir olunmalı, ya da ki, yararsız

vəziyyətdə limanda qalmalı idi. Lakin gəmi müvəffəqiyyətlə təmirdən çıxmışdı. Bu da lap polkovnikin ürəyindən oldu. Deməli, ekspedisiya üç gəminin iştirakı ilə Konsepsiona yollanacaq.

“Eldorado” gəmisi qaleon tipli olduğuna görə süvarilərin hamısı at qarışıq həmin gəmidə yerləşdirildi. “Destino”nun heyəti müharibədə darmadağın olduğuna görə “Vanquardia” dan doqquz nəfər matros həmin gəminin köməyinə göndərildi. Kalyaodan Konsepsiona qədər olan məsafə qısa olduğuna görə həmin matroslar “Destino”nun öhdəsindən gələ bilərdilər. Migel gəmi kapitanının vəzifəsini icra etdiyindən köməkçi vəzifəsi boş qaldı, həmin vəzifəyə kimin təyin olunması müşkül bir məsələ idi. Lakin məsafə qısa olduğuna görə həmin vəzifəsiz də keçinmək olardı.

Limanın körpüsündə dayanan admiral de Neyra, Migelin qardaşları ilə birlikdə nəsə qızgın mübahisə aparırdı. Pedro nə isə deyir, admiral isə razılaşırmırdı. Onların bu hərəkəti Migelin fikrini özlərinə cəlb etdi. O, ərzaqın yüklənməsini Ameriqaya tapşırıb özü isə qardaşlarının yanına yollandı. Migel admiralə baş əyib ehtiramla dedi:

- Don Alvaro, Pedronun davranışından belə başa düşmək olar ki, o, sizin sözünüizə qulaq asmaq istəmir.

Bu sözlərdən sonra Pedronun sifətinin rəngi dəyişdi və o, utandığından başını aşağı saldı. Üzünün çizgiləri, söhbət

zamanı onun əsəb gərginliyi keçirdiyindən xəbər verirdi. Admiral əli ilə Pedronun çiyinə vura-vura giley-güzarla:

- Pedro elə bir tərbiyə almayıb ki, mənim sözümə qulaq asmasın. Cavan olmağına baxmayaraq, o, mənim növbəti ekspedisiyanın şturmanlarından biri olacaq. Mən onun şanlı və parlaq gələcəyinə böyük ümid bəsləyirəm. Pedro mənim dediklərimlə getsə, onda o, İspaniyanın ən məşhur dəniz səyyahları sırasına daxil olacaq. Çünki onun gələcəkdə kəşf edəcəyi torpaqlar coğrafi kəşflər sahəsində böyük dönüş yaradacaq.

- Don admiral, belə çıxır ki, mən bir ispan idalqosu kimi İspaniya uğrunda gedən döyüşlərin heç birində iştirak etməyəcəm? Bu ki, gülməlidir. Belə getsə, mən heç vaxt öz yoldaşlarımla yanında başı uca gözə bilməyəcəm.

Utandığından başını aşağı salan Pedro özünü saxlaya bilməyib, həqarətlə həmin sözləri söylədi. Sanki o, bu sözləri söyləməsə idi ürəyi dərddən partlayardı. Qəribəsi də odur ki, o, Migelə gözücu olsun belə, nəzər salmadı. Migel fəhimsizlikdən yerindəcə donub qaldı. Admiral narazı halda başını tərpədərək təşəxxüslə dedi:

- Pedro, sənə dedim axı, bir daha bu məsələyə qayıtmaq. Sən hələ çox cavansan. Vaxt gələcək sən də vətən qarşısında öz borcunu verəcəksən. İndi isə sən yalnız dənizçilik

işlərinə yiyələnməlisən. Sən özünün ağıl və bacarığından səmərəli istifadə etməlisən.

Artıq Migel başa düşdü söhbət nədən gedir. Qardaşı araukanlar qarşı müharibəsində iştirak etmədiyi üçün vicdan əzabı çəkirdi. Əlbəttə, onun buna böyük əsası vardı. Atası, babası və qardaşı gözüünün qabağında həmin müharibəyə yollanırdı.

- Pedro, artıq mən başa düşdüm, sən nə demək istəyirsən. Don Alvaro düz söyləyir, sən hələ çox cavansan və öz istiqamətini başqa səmtə yönəltməlisən. Araukaniyada gedən müharibə sənlik deyil.

Elə bu dəmdə admiral polkovnik Alonsonu və qoca səyyahı bir yerdə görüb, işi olduğu üçün onlara yaxınlaşdı. Onda Migel səsini alçaldaraq təxminən pıçıltı ilə:

- Qulaq as gör nə deyirəm; Araukaniyada gedən müharibə çox amansız və dəhşətlidir. həmin müharibədə qələbə əldə etmək çox müşkül bir işdir. Orada yaşayan bütün hindlilər çox vəhşicəsinə, rəzilliklə və qəddarcasına döyüşürlər. Heç kimə rəhm etmək iqtidarında deyillər. Sən belə bir müharibədə iştirak etmək istəyirsən? Məgər sənın başqa bir işın yoxdur?

- Migel, həmin müharibəyə mənim ən yaxın qohumlarım və soydaşlarım yollanırlar. - deyər Pedro başını dik tutaraq yavaş səslə, lakin qətiyyətlə dilləndi.

- Pedro, sən öz gələcəyini korlama. Şəxsən mən müharibənin ikinci mərhələsində iştirak etmək istəmirdim. İştirak etməyim isə bircə səbəbi var: o da ki, əsir düşmüş silahdaşlarımızı araukanların əlindən xilas etmək. İstər-istəməz mən həmin müharibədə iştirak etməməliyəm.

- Migel, hamı bir ağızdan deyir ki, budəfəki müharibədə araukanların hamısı darmadağın ediləcək. Əgər, elədirsə, mən də həmin müharibədə iştirak edib, araukanların məğlubiyyətini öz gözlərimlə görməliyəm. Deyilənə görə qalibiyyət ən uzağı bir-iki ay müddətinə əldə ediləcək.

- Sənə elə gəlir. - deyə Migel hiddətlə dilləndi. - Düzdür, plana görə biz həmin müharibəni bir-iki ay müddətinə başa çatdırmalıyıq. Qalibiyyət əldə edilməsə, onda həmin müharibə yenə də illərlə uzanacaq. Sən çox gözəl bilirsən ki, Araukaniyada müharibə qırx beş ilə yaxındır ki, davam edir. Ancaq düşmənlər hələ də tam məğlubiyyətə uğradılmayıb. İndi də elə ola bilər. Bir sözlə, bu bədnam fikirdən əl çəkməlisən.

Bu sözlər gələcək dəniz səyyahını düşündürməyə məcbur etdi. Bu həqiqətdən də belə idi. Araukaniyadakı döyüş əməliyyatları qırx beş ilə yaxın idi ki, davam edir.

- Pedro, mən istərdim ki, müharibə başa çatandan sonra sənənlə bir yerdə Alvaro de Neyranın ekspedisiyasında iştirak edim. - deyə Migel təqdiredici tərzdə dillənərək qardaşına təsəlli verdi. – Tə ki, o vaxta qədər həmin müharibə başa

çatsın. İndi isə sən Peruda qalmaqla atanı evdə əvəz edəcəksən. Evdə baş verəcək bütün qeyri-adi hadisələrə görə sən cavabdehdik daşıyırsan. Sən həm anamızdan, həm də qardaşımızdan muğayat olmalısan.

Beləliklə, qardaşlar bir-birilərindən ayrıldı. Polkovnikin verdiyi işarəyə görə ekspedisiya yarım saatdan sonra Peru vitse-krallığının ən böyük limanını tərk etməli idi. Ekspedisiya iştirakçılarını yola salanlar həddindən artıq çox idi, lakin admiral de Neyranın əhatəsi hamıdan çox fərqlənirdi. Çünki həmişə admiralın şəxsi işlərinə qarışan həyat yoldaşı hökmlü İzabella Barreto da limana gəlmişdi. İspaniyanın vətənpərvər adamı kimi qürur hissi ilə ekspedisiya iştirakçılarını yola salırdı. O, hər bir əsgər ilə fəxr edir və onların təhlükəli bir missiyanın yerinə yetirdiklərinə görə nigarənçilik keçirirdi. İstəyirdi ki, bu ekspedisiya İspan kralının verdiyi tapşırığını artıqlaması ilə yerinə yetirsin və ispaniyanın şan-şöhrətini və qüdrətini daha da yüksəklərə qaldırsın. İzabella çox yaxşı bilirdi ki, bu ekspedisiya öz missiyasını yerinə yetirməsə, onda Araukaniya ərazisindən kənara çıxmayacaq. Yeni Dünya sahillərində yaşayan hər bir ispan çalışırdı ki, araukanların yenilməz iradəsi bu dəfə tamamilə sındırılsın. Bu əsrdə onların fəaliyyətinə son qoyulmalı idi.

Avqustun 14-də ekspedisiyanın gəmiləri, 1550-ci ilin oktyabrın 5-də Pedro Valdiviya tərəfindən əsası qoyulmuş, Konsepsion şəhərinin limanında lövbər saldı. Yol boyu heç bir qeyri-adi hadisə baş verməmişdi. Lakin heyətin sağlamlığını göz bəbəyi kimi qorumaq lazım idi. Rəis tərəfindən verilmiş əmrə əsasən, şəhərin cənubunda bir düşərgə salındı. Konkistadorlar hər gün təlim-məşqlər keçirməli və düşərgədə də istirahət etməli idilər. Polkovnik vəziyyətlə yaxından tanış olmaq üçün heyətin üçdə bir hissəsi ilə Valdiviya şəhərinə yollandı. Orada Araukaniyada gedən müharibənin və baş verəcək döyüş əməliyyatlarının planı müzakirə ediləcəkdi.

XXI fəsil. Araukan ölkəsinə yola düşməmişdən əvvəl Valdiviyada keçirilən müşavirə

Əvvəlcədən nəzərdə tutulduğu kimi Valdiviyadakı konkistadorların müşavirəsi şəhər qarnizonunun yataq zalı olan əsgər kazarmasında keçirilməlidir. Demək olar ki, Araukan ölkəsinə nəzərdə tutulmuş ikinci ekspedisiyanın bütün

iştirakçıları Valdiviyaya toplaşmışdılar. Kapitan Xuan Odovaldonun başçılıq etdiyi birinci ekspedisiyanın darmadağın olunmasına baxmayaraq, indiki ekspedisiyanın iştirakçılarındakı əhval-ruhiyyə və döyüş əzmi çox yüksək idi. Ona görə ki, həmin ekspedisiyaya həm Katalon hersoqu, həm də ki, İspaniya kralının yanında böyük hörməti olan polkovnik Alonso Odovaldo başçılıq edəcək.

O, on səkkiz yaşından Niderlandda əyilməz inqilabçılara qarşı müharibədə iştirak etmiş, Niderlandın canişini tanınmış Hersoq Alba Ferdinand Alvares de Toledonun yanında həddindən artıq böyük hörməti vardı. 1571-ci ildə türklərə qarşı Lepanto döyüşündə iştirak edir, 1580-ci ildə vətənə qayıdır və bir də Antverpenin alınmasında (1585) iştirak edir. “Məğlubedilməz armada”nın tərkibində (1588) Qravelin döyüşündə İngilislərə qarşı xüsusi fədakarlıqla döyüşüb. Halbuki həmin döyüşdə, sonradan gücbəla ilə salamat qalmışdır. Alonsonun Avropadakı qazandığı şan şöhrət yavaş-yavaş Yeni Dünya sahillərinə də yayılırdı. Birinci ekspedisiyanın aqibəti hamıya bəlli olsa da, indiki ekspedisiyanın iştirakçıları polkovnikin adını eşitcək, can-başla araukanlara qarşı müharibədə iştirak etmək üçün öz razılıqlarını bildirmişdilər. Lakin hamı çox yaxşı bilirdi ki, kapitan Xuan Odovaldonun başçılıq etdiyi ekspedisiya, çox təcrübəli və bacarıqlı döyüşçülərdən təşkil edilmiş və təbiət okean

keçidində onlara maneçilik göstərməsə idi sözsüz ki, həmin ekspedisiya çətin də olsa, Araukan ölkəsində müvəffəqiyyət qazana bilərdi. Bundan əlavə döyüş əməliyyatları zamanı bir neçə zabit özbaşınalıq və sadəlöhlük etməsə idilər araukanlar həmin müharibədə tam qələbə əldə edə bilməzdilər. Bu həqiqət bir çoxlarına bəlli olsa da heç kim bu faciəni üzə çıxartmaq istəmirdi. Sadəcə olaraq növbəti müharibə zamanı həmin səhvlər bir daha təkrarlanmamalı idi. Bu işdə bütün iradlar qəbul edilməli və hər bir məsləhətə diqqətlə nəzər yetirilməli idi. Çünki araukanların nəyə qadir olduqlarını və necə döyüşdüklerini bir çox döyüşçülər öz gözləri ilə görmüşdülər. Polkovnik özü mərd, qorxmaz, təcrübəli və bacarıqlı döyüşçü olsa da, Araukan müharibəsində iştirak edən hər bir adamı diqqətlə dinləməyi xoşlayır və bununla da araukan hindularının bütün sirrlərinə yiyələnmək istəyirdi. O, bu dəfə birdəfəlik Arakuan ölkəsində qələbə bayrağını sancmaq istəyirdi. Bunun üçün hər bir detal dəqiqliklə ölçülüb-biçilməli idi.

Bu müşavirəyə otuza yaxın adam çağırılmışdı. Migel qoca səyyahın sağ, atası isə sol tərəfində əyləşmişdi. Osvaldo ilə Sebastyan Migelin, coğrafiyaşünas Bartolomeu isə Leonun yanında öz yerlərini tutmuşdular. Gözlənilməli kimi müşavirəni polkovnik Alonso açdı. O, özünü dik tutub təmkinlə dedi:

- Möhtərəm sinyorlar, bu evə nəyə görə yığıldığınızı çox gözəl bilirsiniz. Mən istəyirəm ki, biz birdəfəlik arakuanlarla bağlı bütün məsələləri həll edək. Ya onlar Arakuan ölkəsində bizim kralımız II Filippə tabe olmadan özbaşına həyat sürməli, ya da ki, biz sonuncu dəfə müharibədə iştirak etməliyik. Ya onlar bu dünyada alnı açıq gəzməli, ya da ki, biz. Lakin mən Mərkəzi Çili sahillərinə ona görə gəlməmişəm ki, əldə olunacaq qələbədə bir balaca şübhə olsun. Mən doğma İspaniyamı ona görə tərk etmişəm ki, Yeni Dünya sakillərində aborigenlər üzərində yalnız qələbə qazanım. Qüdrətli kralımız II Filippə tabe olmayanların hamısı amansızcasına məhv edilməlidir. Araukanların nə dərəcədə cinayətkar olduqlarını, sizə izah etməyə heç bir ehtiyac yoxdur. Bu ilin əvvəlində başlayan müharibə hələ başa çatmamışdır. Bu müharibəni bizim ekspedisiya yalnız qələbə ilə başa çatdırmalıdır. Halbuki həmin qələbəni birinci ekspedisiyanın iştirakçıları da əldə edə bilərdilər. Müəyyən səbəblərə görə həmin ekspedisiya məğlubiyyətə düşər oldu. Heç də məyus olmağa dəyməz. Ekspedisiya iştirakçılarının yarı hissəsi sağ-salamat olaraq buradadırlar, demək olar ki, yarısı da araukanlara əsir düşüblər. Bu haqda mən müəyyən zabitlərlə məsləhətləşmələr aparmışam. Belə qənaətə gəldik ki, ekspedisiya yola düşməmiş birinci olaraq, on beş-iyirmi nəfərdən ibarət bir dəstə Arakuan ölkəsinə kəşfiyyata getməli

və əsirlərin yerini orada müəyyən edib, hər hansı bir əməliyyat nəticəsində onları araukanlardan azad etməlidir. Bütün bu əməliyyat elə dəqiqliklə yerinə yetirilməlidir ki, sonradan faciəyə çevrilməsin. Araukanlar bilsələr ki, biz əsirləri silah gücünə azad etmək istəyirik, onda bizim silahdaşlarımızın hamısını edam edəcəklər. Açığını desəm, araukanlar bizim əsirləri elə-belə azad etmək istəyirlər, ancaq əvəzinə biz onlara müəyyən miqdarda odlu silah verməliyik. Odlu silahı düşməyə verməklə, biz silahdaşlarımızı qan axıtmadan azad edə bilərik.

- Don Alonso, bilmək olar bizim neçə silahdaşımız araukanlara əsir düşüb? - deyə konkistador Karlos Murilyo müəmmalı tərzdə dilləndi.

- Həmin rəqəmi söyləmək üçün adam xəcalət çəkir. - deyə polkovnik məyus halda başını tərpədərək qeyri-müəyyən tərzdə dilləndi. - Əlli altı nəfər soydaşımız onlarda əsirdi. Onları azad etmək üçün biz əlimizdən gələni etməliyik.

Araukanlar ağır tələblər irəli sürüblər və həmin tələblər yerinə yetirilməlidir.

- Olmaz ki, biz onların tələblərini yerinə yetirək və bununla da əsirlərimizi azad edək? - deyə, iki oğlu əsirlikdə olan kapitan qraf Morelos dilləndi. - İlk növbədə biz öz əsirlərimizi həmin tələblər əsasında azad edək və vahid

qüvvə ilə, yəni, əlli altı nəfəri ekspedisiyaya daxil etməklə, Araukan ölkəsinə yürüş edək.

- Bu variant üzərində mən çox götür-qoy etmişəm. - deyə polkovnik bir az tərəddüd edəndən sonra ehtiramla dilləndi. - Müəyyən səbəblərə görə bu variant bizə sərf etmir.

- Nəyə görə? - deyə qraf Morelos səbirsizliklə soruşdu.

- Əgər elədirsə, mən sizə bu səbəbləri açıqlamalı olaçam. - deyə müqavimətin mənasız olduğunu görən polkovnik səbrlə dilləndi. - Araukanlar tələb edirlər ki, biz onlara 100 dənə müşket, 100 dənə nizə, 100 dənə qılınç, 100 dənə lanset, 30 at və 30 kisə barıt verək. Onlar isə əvəzində bizə 40 nəfər əsir qaytaracaqlar. Qalan on altı əsiri dörd il müddətində, hər il dörd nəfər əsir azad etməklə borclarını qurtaracaqlar. Bu minvalla araukanlar bundan sonra dörd il də müstəqil yaşamaq istəyirlər. Bir sözlə, onlar öz itaətsizliyini göstərməklə dörd il bizim əl-qolumuzu sarıqlı saxlamaq istəyirlər. Şəxsən mən, iki oğlumun onlarda əsir olmaqlarına baxmayaraq, bizim üçün alçaldıcı sayılan, bu şərt ilə qəti razi deyiləm. Bu minvanla araukanlar ispan imperiyasına qarşı güclü ordu yaratmaq istəyirlər. Həmin ordu ilə araukanlar hətta bizim şəhərlərə və kəndlərə də basqın edə bilərlər. Onlardan nə desəniz gözləmək olar.

- Don Alonso, birdən ekspedisiyadan əvvəl yollanan kəşfiyyat qrupu tapşırılan işin öhdəsindən gələ bilmədi, siz

bilirsiniz əsirlərin aqibəti necə olacaq? - gərgin təəssürat hissi keçirən qraf Morelos müəmmalı tərzdə dilləndi.

- Kəşfiyyat qrupu ifşa olunsa, həmin qrupun Araukan ölkəsindən sağ-salamat çıxmasına heç bir şans yoxdur, əsirlər isə sözsüz ki, araukanlar tərəfindən dərhal edam ediləcəklər. - deyə polkovnik bir daha qrafın sualına cavab verməli oldu.

Qrafı başa düşmək olardı, onun iki oğlu araukanların əlində əsir idilər. Lakin polkovnikin də iki oğlu əsir düşmüşdür. Sadəcə olaraq, o, özünü hamının qarşısında dəyanətli, mətanətli, möhkəm və dözümlü aparırdı. Onda sarsıntılıq və məyusluğu hiss etmək olmurdu. Polkovnikin belə bir duruşu qoca səyyahın xoşuna gəlirdi. Araukan ölkəsində hamıdan çox qohum-əqrabasını itirən adam qoca səyyah idi. Lakin bütün bunlara baxmayaraq, o, yenə də Araukan ölkəsinə gəlmiş və aborigenlərə qarşı müharibədə onunla birlikdə oğlu və nəvəsi də iştirak edirdi.

Kəşfiyyat qrupunun yaradılması və onun heyətinin təşkil edilməsi təklif olundu. Buraya yığışanların doxsan beş faizi kəşfiyyat qrupuna daxil olmaqlarını bildirdilər. Burada yaranan səs-küyü ləğv etmək üçün Alonso dedi:

- Qardaşım, Xuan Odovaldonun ekspedisiyasında olduğu kimi, sinyor Rodriges Kartahena bu ekspedisiyanın müşaviri təyin olunur. Ekspedisiyanın bütün mühüm işlərində mən

onunla məsləhətləşəcəyəm. Ümumiyyətlə, hamı yadda saxlamalıdır. İşdir, döyüş əməliyyatları zamanı mənə bir şey olsa, ekspedisiyaya mənim qardaşım başçılıq edəcəkdir. Əgər, ona bir şey olsa, onda rəhbərlik kapitan qraf Ferdinand Morelosun öhdəsinə düşəcəkdir. Ekspedisiyanın rəisi kim olursa-olsun, hamı Rodriges Kartahenanın məsləhətlərinə dəqiqliklə qulaq asmalıdır. Elə kəşfiyyat qrupunun yaradılmasında onun məsləhəti bizə lazımdır.

- Mənə bu cür etimad göstərdiyinizə görə sizə öz minnətdarlığımı bildirirəm. - deyə qoca səyyah şəxsən polkovnikə öz təşəkkürünü bildirir, sonra isə üzünü içəridəkilərə tutub həvəslə sözünə davam etdi. - Ölkənin ərazisini və relyefini nəzərə alaraq, kəşfiyyata, ilkin döyüşlərdə iştirak etmiş fədakar, mərd və qorxmaz döyüşçülərdən ibarət, on beş-iyirmi nəfərlik bir qrup yollanmalıdır. Həmin qrupun başçısı da peşəkar döyüşçü olmalıdır. Artıq bir neçə adamın həmin qrupda iştirak edəcəklərini mən nəzərdə tutmuşam; Migel Kartahena, cəngavərlər Sebastyan Solinos, Osvaldo Xuares, Diyeqo Urtado, Enrike Nunyes, Xose Mendos, Luis İsidoro və Dias Barrameda, leytenantlar Vasko Velaskes, Andre Le-Kont, kəşfiyyatçı Leandro Qomes, arbalyotçu Dias Duarte, konkistadorlar Xuan Flores, Karlos Murilyo və Antonio Xorxe. Bu qrupa başçılığı mən kapitan Xuan Odovaldoya tapşırırdım.

- Mən məmnuniyyətlə bu təklifi qəbul edirəm. - deyə kapitan Xuan gözlənilmədən səbirsizliklə dilləndi.

- Mən istərdim Xuan mənimlə bir yerdə yürüşə getsin. - deyə polkovnik məyus halda başını tərpdərək nigarançılıqla dilləndi. - Çünki biz Araukan ölkəsinə iki istiqamətdən hücum edəcəyik. Lakin nə etmək olar, Rodriges Kartahenanın sözü mənim üçün qanundur.

Qoca səyyah uzaqgörən bir adam idi. O, çox gözəl bilirdi ki, bu qrup əsirləri azad etsə, geri qayıdan zaman Migelgil ilə Odovaldo və Morelos qardaşları arasında münaqişə baş verər, bu da ki, pis nəticələrə gətirib çıxardardı. Münaqişə baş verməsin deyə, Xuan Odovaldo həmin qrupun tərkibində olmalı idi. Hər iki tərəf ona böyük hörmət edirdi. Polkovnik də çox gözəl başa düşürdü ki, qoca səyyah elə-belə kapitan Xuanın namizədliyini təklif etməmişdir. Bütün bunlara baxmayaraq, polkovnik öz hücum planının izahatını davam etdirməli idi. O, ehtiramla dedi:

- Kəşfiyyat qrupu sentyabrın 1-də əməliyyata yollanacaq. Biz isə Araukan ölkəsinə üç həftədən sonra, yəni, ayın 22-də ayaq basaçağıq. Bu o deməkdir ki, kəşfiyyatçılar verilən tapşırığı üç həftə müddətində görüb, Anqud körfəzinin şimal sahilinə gəlməlidirlər. Bizim ekspedisiya iki istiqamətdən Araukan ölkəsinə hücum edəcəkdir. Birinci dəstə Anqud körfəzinin şimal sahilindən Osorno vulkanının qərb hissəsin-

dən şimal-şərq istiqamətində, ikinci dəstə isə Osorno vulkanının cənub hissəsindən şərq istiqamətində hərəkət edəcəkdir. Birinci yol birinci ekspedisiyanın iştirakçalarına tanışdır. Kəşfiyyatçılar tapşırıqdan qayıdandan sonra, araukanlara qarşı geniş miqyaslı hücum başlanaçaq. Birinci dəstəyə qardaşım Xuan Odovaldo, şərq istiqamətində hərəkət edən dəstəyə isə mən özüm başçılıq edəcəm. Kapitan Alonso Murilyo qardaşımın, kapitan qraf Ferdinand Morelos isə mənim köməkçim təyin olunurlar.

- Araukanlar bildiriblər ki, heç olmasa bir nəfər ispan əsgərini öz torpaqlarında görsələr, onda onların əlində olan bütün əsirlər bir nəfərə kimi edam olunacaqlar. - deyər leytenant Vasko ədəb-ərkanla təzim edərək, üzrxahlıqla dilləndi. - Bütün əməliyyat çox ehtiyatla görülməlidir. Əgər mənzil başına kimi bizi bir nəfər də olsun, hindu görməsə onda biz çətinlik çəkmədən öz soydaşlarımızı azad edə bilərik.

- Ekspedisiyanın qərargahı “Eldorado” gəmisində yerləşəcəkdir. - deyər polkovnik üzünü gəminin kapitanına tutub iradə ilə dilləndi. - Ekspedisiyanın hər üç gəmisi Anqud körfəzinin şimal sahilində yerləşəcəkdir. Gəmilərin komandanları körfəzin şimal sahilində böyük olmayan bir fort tikdirib, orada ekspedisiyanın ehtiyat qüvvəsini təşkil edəcəklər. Bir çoxlarını maraqlandıran sual odur ki, ekspedisiyanın tərkibini necə adamlar təşkil edir? Polkovnik Alonso

Odovaldo, kapitan Xuan Odovaldo, “Vanquardia” gəmisinin kapitanı Filipp Odovaldo, “Eldorado” gəmisinin kapitanı Karl Kesada, kapitanlar qraf Ferdinand Morelos, Marsel Düran, Alonso Murilyo, leytenantlar Andre Le-Kont və Vasko Velaskes demək olar ki, ekspedisiyanın idarə heyətini təşkil edirlər. Onlar hərəsi bir dəstənin (polkovnik Alonsodan başqa) komandiridir.

Ekspedisiyanın ümumi sayı 342 nəfər idi - 52-i süvari, 80-ni müşket və arkebuzla silahlanan əsgər, 60-ı arbolyotçular və ox atanlar idi, 74-ü hücumçu piyada əsgər, 72-si dənizçi və 4-ü mülki adam (notarius, hüquqşünas, keşiş və alim). Bu əlbəttə, iri bir kontingent sayılırdı. Araukaniyada döyüş əməliyyatları başlanan kimi 72 nəfərlik dənizçi qüvvəsi ekspedisiyanın ehtiyat dəstəsini təşkil edəcəkdi. Bütün ekspedisiya ən bacarıqlı və təcrübəli peşəkar döyüşçülərdən təşkil edilmişdi. Polkovnikin nəzərinə görə məhz bu qüvvə ilə araukanların birdəfəlik fəaliyyətinə son qoymalı və hamı öz vətəni İspaniyaya alınıacaq qayıtmalı idi. Bu əsrin sonu üçün Araukaniya mütləq İspaniya taxt-tacına birləşdirilməliydi.

- Belə bir müharibə üçün həm cəngavərlərin, həm də ki, peşəkar döyüşçülərin sayı çox azdır. - deyə nadir hallarda öz fikrini bildirən, Leandro Qomes heç kimdən icazə almadan birinci olaraq öz fikrini bildirdi. - Araukanlara qarşı yalnız

peşəkar döyüşçülər çıxarmaq lazımdır. Hindular böyük bir səy göstərsələr, bu ekspedisiyanın da üzvlərini məhv edərlər. Məni tanıyanlar çox gözəl bilirlər ki, mən Cənubi Amerikada neçə-neçə ağır ekspedisiyalarda iştirak etmiş və eyni zamanda bir neçə hindu tayfaları ilə döyüş meydanlarında üzləşmişəm. Lakin araukanlar kimi tərs, inadkar, qorxmaz və şücaətli hindular mənim qabağıma hələ də çıxmayıb. Onlarla müharibəni çox ehtiyatlı metodlarla aparmaq lazımdır. Sözün düzü, mən əvvəllər özümə söz vermişdim ki, bir daha araukanlara qarşı müharibədə iştirak etməyim. Ona görə ki, həmin müharibənin sonu yoxdur. Lakin indiki ekspedisiyanın başında, polkovnik Alonso Odovaldo kimi cəsur, təcrübəli, səriştəli və qorxmaz bir sərkərdə dayanıb. Belə bir sərkərdə ilə Araukan ölkəsinə yollanmaq olar.

- Nizam-intizama möhkəm riayət olunsa, bu heyət ilə araukanları məğlubiyyətə uğratmaq olar. - deyə qoca səyyah polkovnikə öləri nəzər salaraq ehtiramla dilləndi. - Elə birinci ekspedisiya zamanı qələbə əldə etmək olardı, ancaq ekspedisiya iştirakçılarının bəzi üzvləri nizam-intizamı kobud surətdə pozaraq, bütün missiyanı uçuruma yuvarladılar. O vaxt biz Barselonanı tərk edəndə, hamı bir ağızdan dedi ki, ekspedisiyada dəmir nizam-intizam hökm sürəcək, ancaq Araukan ölkəsinə ayaq basan kimi hər şey əksinə baş verdi. Hamı özünü qəhrəman kimi aparmaq istəyirdi.

Halbuki araukanların nəyə qadir olduqlarını, mən hamının fikrinə diqqətlə çatdırmışdım. Hayıf ki, kapitan Xuan özünü oraya gec çatdırdı. Onu demək istəyirəm ki, burada söz verənlər, əməllərinə orada riayət etməlidirlər.

- Sinyor Kartahena, mən başa düşürəm siz nə demək istəyirsiniz. - deyər polkovnik Alonso təqdiredici tərzdə dilləndi və ətrafdakılara gözucu nəzər yetirərək qürurla sözünə əlavə etdi. - Araukanlara qarşı döyüş əməliyyatları başlananda heç kim cürət edib ekspedisiyada olan nizam-intizamı pozmasın. Nizam-intizamı pozan hər bir adam sərt üsullarla, şəxsən mənim tərəfimdən cəzalandırılacaq. Bu işdə heç kim əfv olunmayacaq.

- Don Alonso, mənə elə gəlir, araukanları tam məqlubiyyətə uğratmayınca, bizim ekspedisiya Araukan ölkəsini tərk etməyəcək. - deyər Antonio Flores polkovnikə müəmmalı bir nəzər salaraq dilləndi. - Araukanları isə məğlubiyyətə uğratmaq üçün ekspedisiyanın bu qüvvəsi kifayət etməyəcək. Çox güman ki, onlar güclü təzyiqlə rastlaşsalar, həm And dağlarına tərəf, həm də ki, Korkovado körfəzinin cənub-şərq sahillərinə tərəf geri çəkiləcəklər. Əgər, biz onları izləməli olsaq, hökmən bu işdə araukanlar bizə pusqu quracaqlar. Araukanlar bu üsuldən dəfələrlə istifadə edirlər. 1571-ci ildə onların qaldırdıqları üsyana qarşı çıxmışam. Onlar çox bacarılaa döyüşürlər. Qəribəsi də odur ki, onlar ölümdən

zərrə qədər də olsun çəkinmirlər. Həm də bizimkilərə nisbətən onlar soyuğa qarşı möhkəm dözümlüdürlər. Qısa bir müddət ərzində biz müharibəni başa çatdırmalıyıq. Bu müharibə qısa kimi uzansa, onda qələbə əldə etmək qeyri-mümkün olacaq.

- Sən nə danışırsan? - deyə polkovnik özündən asılı olmayaraq, müəmmalı tərzdə dilləndi. - Yazın ikinci ayına az qalmış, biz Araukan ölkəsinə ayaq basacayıq. Qışın başlanmasına isə beş ay vaxt qalır. Mən isə bir ay müddətinə araukanlarla olan müharibəni başa çatdırmaq niyyətindəyəm.

- Bu mümkün deyil. - deyə Leon Kartahena tərəddüd etmədən öz etirazını bildirdi. - Don Alonso, dəqiq demək olar ki, siz hələ də Araukan ölkəsində olmamısınız. Siz yerli relyef ilə tanış deyilsiniz. Həm də araukanlar müharibə aparanda, döyüş əməliyyatlarını geniş miqyasda yayırlar. Bir ay müddətinə biz heç vaxt araukanlar üzərində qələbə qazana bilmərik. Onlar həddindən artıq möhkəm düşməndirlər. Biz onları məhv edəcəyik, amma üç-dörd ay müddətinə.

İyirmi il bundan əvvəl bu ərazilərdə baş verən hadisələrə görə (1571-ci ildə araukanların qaldırdıqları üsyan nəzərdə tutulur) araukanların darmadağın olmaqlarını öz gözlərimlə görmək istəyirəm. Açı həqiqət olsa da, hamımız etiraf etməliyik ki, onlar ispan əsgəri üçün layiqli rəqib sayılır.

- Mən şəxsən onları özüm üçün layiqli rəqib saymıram. - deyə cəngavər Enrike Nunyes laqeydliklə dilləndi. – Araukanların necə döyüşdüyünü mən öz gözlərimlə görmüşəm. Onları məğlub etməyə biz qadirik.

- İspan əsgəri öz mərdliyi və şücaəti ilə bütün dünyada özü üçün müsbət ad qazanıb. - deyə qoca səyyah bu söhbətə müdaxilə etməyə məcbur oldu. - Ancaq araukanların nəyə qadir olduqlarını, biz heç vaxt unutmamalıyıq. Mən indiyənə kimi 1553-cü ildə araukanlara necə məğlub olduğumuzu xatırlayıram. Lakin özümə bu ilin məğlubiyyətini heç cür bağışlaya bilmirəm. Halbuki biz araukanları darmadağın edə bilərdik. Bu şans bir daha bizim əlimizə verilib. Hər şey planda nəzərdə tutulduğu kimi olsa, onda biz vətənə qələbə ilə qayıda bilərik. Hamı bir nəfərə kimi vahid komandanlığa tabe olmalıdır.

- Mən təklif edərdim ki, bu müharibədə biz araukanlara qarşı başqa üsullardan istifadə edək. - deyə leytenant Andre öz təklifini vermək üçün söz aldı və öz dediyinin mahiyyətini açıqlamaq üçün aludəliklə sözünə davam etdi. - Biz onlara qarşı hiylə işlətməliyik. Bunu necə etmək olar? Onlarda olan əsirləri azad etmək üçün, Anqud körfəzinin şimal sahilinə, danışıq aparmaq adı ilə, araukanların rəhbərini dəvət etmək və orada pusqu qurub rəhbəri ələ keçirmək lazımdır. Bununla da araukanlar başsız qalaraq döyüş əməliyyatında uğursuz-

luğa düçar olacaqlar. Sadəcə olaraq, biz rəhbəri ələ keçirən kimi ildırım sürəti ilə Araukan ölkəsinin içərilərinə hücum etməliyik. Yalnız belə bir metodla biz araukanları məğlubiyyətə uğrada bilərik. Hər şey belə olsa, polkovnik Odovaldo-nun nəzərdə tutduğu kimi bizim üçün bir ay vaxt bəs edər.

- Araukanların rəhbərini ələ keçirən kimi bizim əsirlərimizin hamısını qılıncdan keçirəcəklər. - deyə qraf Morelos heç kimə imkan vermədən narazılıqla dilləndi. - Bir adama görə biz vətənimizin neçə-neçə igid oğullarını heç nəyə görə itirə bilərik. Yox, biz heç cürə bu yoldan istifadə etməməliyik. Bu bizə faciədən başqa heç bir şey gətirməyəcəkdir.

Leytenant Andrenin verdiyi təklif bir çoxlarında müxtəlif reaksiya yaratdı. Bəziləri onun təklifi ilə razılaşıb, bəziləri isə, araukanlarda olan əsirlərə görə, kəskin surətdə öz etirazlarını bildirirdilər. Polkovnik bir kəlmə ilə hamını sakitləşdirə bilərdi. Lakin verilən təklifə görə hökmən Rodriges Kartahenanın fikrini bilmək lazım idi.

- Biz Yeni Dünya sahillərinə gəlmişik ki, imperiyamızın düşməni olan yerli aborigenləri silah gücü ilə cəzalandıraaq. - deyə qoca səyyah dərindən köksünü ötürərək ehtiramla sözə başladı. - Lakin bu o demək deyil ki, biz leytenant Le-Kontun verdiyi təklif ilə, araukanları hiyləgər üsullarla məğlubiyyətə uğratmalıyıq. Bu hərəkət ispan əsgərinə

yaraşan hərəkət deyil. İspan əsgəri öz şərəf və ləyaqətini həmişə üstün tutmaq üçün, düşmənlə döyüş meydanında açıqdan-açığa üz-üzə gəlməli və həmin düşməni məğrurcasına məhv etməlidir. Biz İspaniyaya alnıaçıq getməliyik. Don Alonsonun planı çox gözəldir, biz yalnız həmin plandan istifadə etməliyik.

Qoca səyyahın işlətdiyi “bu hərəkət ispan əsgərinə yaraşan hərəkət deyil”. - sözləri keçmiş hersoq favoritini çıxılmaz vəziyyətdə qoydu. Demək olar ki, o, hamının yanında alçaldılmışdı. Çünki Andre fransız milliyyətindən idi. Qoca səyyahın dediklərindən belə çıxırdı ki, ispan əsgərinə yaraşmayan həmin hərəkət, başqa millətə yaraşır. Sözsüz ki, o, həmin sözləri pis mənada söyləməmişdi. Lakin qoca səyyahın sözlərinin qabağına söz çıxarmaq heç də çətin deyildi. Arada iğtişaş yaranmasın deyə, Andre Le-Konta arxa durmaq lazım idi.

- Sinyor Kartahena, sizin yadınıza bir tarixi hadisəni salmaq istəyirəm. - deyə qraf Morelos narazı halda qoca səyyaha nəzər salaraq qeyri-müəyyən tərzdə dilləndi. - İnkələrin kralı Atauvalpa, sonradan Perunu fəth edən, Fransisko Pissarro ilə danışığa gəlir. Həmin gün Atauvalpa xəyanətkarcasına ələ keçirildi. Mən onu demək istəmirəm ki, Pissarro ispan əsgərinin şərəf və ləyaqətini alçaldıb? Özü də səhv etmərəmsə, siz də həmin əməliyyatda iştirak etmişdiniz?

Sadəcə olaraq, Pisarro həmin hərəkəti ilə nəhəng bir İnk imperiyasını dizləri üstə çökdürdü.

- Ümumiyyətlə, belə nümunələrdən bir neçəsini sadalamaq olar. - Söz altında qalmaq istəməyən Andre imkan tapan kimi səbirsizliklə dilləndi.

- Mən sinyor Kartahena ilə tamamilə razıyam. - deyə kapitan Xuan sinəsini irəli verib qürurla dilləndi. - Əsl döyüşçü düşmənlə döyüş meydanında üzbəüz görüşməlidir. Kimin kim olduğu yalnız açıq döyüşdə bilinir. Biz qüdrətli dövlətin əsgərləriyik, döyüşə də başı dik getməliyik. Arxadan zərbə endirmək şəxsən bizə yaraşmaz.

Kapitan Xuan elə vətənpərvər sözlər söyləyirdi ki, sanki o, katalon deyil, yalnız ispan millətindən idi. Əsas sözü düzgün qeyd etmişdi ki, onlar qüdrətli dövlətin əsgəridirlər. Belə olan halda ispan əsgəri başqa üsullarla, Yeni Dünya sahillərindəki hindulara qarşı müharibə aparmağı özünə ar saymalıdır. Lakin araukanlar həqiqətən də ispan əsgəri üçün layiqli rəqib sayılırlar. Hələ heç bir hindu tayfası araukanlar qədər ispanlara müqavimət göstərməmişdir. Ancaq İspaniya heç cürə özünə sığışıra bilməzdi ki, araukanlar qabaqcıl Avropa əsgəri kimi döyüşdüynü bəyan etsin. Sadəcə olaraq, bu fakta heç kim inanmaz. Hər hansısa bir hindu tayfası əlli ilə yaxın qorxmaz və məğrur ispan əsgərinə müqavimət göstərir.

- Mən Yeni Dünya sahillərinə ona görə gəlmişəm ki, araukanlarla olan bütün məsələləri birdəfəlik həll edim. - deyər polkovnik Alonso çiyinini qaşıyaraq qürurla dilləndi. - Biz bu müharibəni ya udacaq, ya da ki, uduzacağıq. Bəli, bəli. Biz bu müharibəni səhlənkərlik ucbatından uduza da bilərik. İstə-istəməz biz araukanları ciddi rəqib kimi qəbul etməliyik. Onlar hindu tayfası olsa belə, məndə olan dəqiq məlumatlara görə, araukanlar ən mərd Avropa xalqı kimi müqavimət göstərirlər. Hamı bilir ki, mən realist bir adamam və əsl həqiqəti söyləməyi xoşlayıram. İspaniyada araukanlar haqqında olan rəy tamamilə başqadır. Onları adicə hindu tayfası kimi qələmə verirlər. Buradakılar isə onlara əsl reallıqla yanaşırlar. Araukanların nəyə qadir olduqlarını hamı çox yaxşı dərk edir. Ancaq onu yadda saxlayın ki, mən iri bir ekspedisiyanın rəisiyəm və Araukan ölkəsini yalnız qələbə bayrağı altında tərk etmək istəyirəm. Biz əlahəzrət II Filippin tabeliyindən boyun qaçıranların və kral fərmanlarını tanımayanların hamısını sərt üsullarla cəzalandır-malıyıq. Araukan ölkəsində ispan əsgərinin qanı axıdılıb, buna görə həmin araukanların hamısı qılıncdan keçirilməlidir. Heç bir cinayətkar əfv edilməməlidir. Sağ qalanlar And dağlarına belə çəkilsələr, biz onların hamısını dağlarda da təqib etməliyik. Unutmaq lazım deyil ki, bizim ekspedisiyanın uğuru, kəşfiyyata yollanacaq dəstənin müvəffəqiyyətli əməliyyatından asılıdır.

XXII fəsil. Valdiviyadakı son gün

Kapitan Xuan Odovaldonun başçılıq etdiyi dəstə bir gündən sonra əməliyyata yollanacaqdır. Hərə dəstə-dəstə şəhərdə olan ya zadəgan evlərində, ya da ki, şəhərin qarnizonunda qalıb istirahət etməli idilər. Ümumiyyətlə, Valdiviya böyük olmayan bir şəhər idi və Araukan ölkəsinə ən yaxın olan şəhərlərdən biri sayılırdı. Şəhərin əsası Pedro Valdiviya tərəfindən qoyulanda, həmin yaşayış məntəqəsi demək olar ki, hərbi qarnizondan və qarnizonun daxilində yerləşən inzibati binalardan ibarət idi. O vaxt araukanlar tərəfindən təhlükə olduğu üçün şəhərdəki evlər qarnizonun daxilində tikilirdi. Araukanlar cənuba doğru sıxışdırıldıqdan sonra qarnizondan kənarda evlər peyda olmağa başladı. Demək olar ki, hindular tərəfindən təhlükə sona çatmışdı. Son illər bu yerlərdə heç bir iğtişaş baş verməmişdir.

Çilinin kəşfi zamanı ispanlar cənuba doğru irəlilədikcə burada yaşayan yerli əhəlinin kəskin müqaviməti ilə rastlaşırdılar. Hindular əsrlər boyu yaşadıkları torpaqları xoşluqla tərk etmək istəmirdilər. Yeni ərazilərdə möhkəmlənmək üçün ispanlar həmin yerlərdə şəhər və qəsəbələr saldırdılar. Pedro Valdiviya 40° cənub en dairəsində Valdiviyanın əsasını 1552-ci ilin əvvəlində (fevral) qoyur. Araukan ölkəsinə yollanan hər bir konkistador demək olar ki, bu şəhərdən keçib gedir. İlk illərdə şəhərin əsas sakinləri yalnız hərbcilər idi. Sonradan burada

mülki adamlar peyda olmağa başladılar. Varlı idalqolar və mülkədarlar araukanların məğlubedilməzliyini görüb buraya sərmayə qoymağa çəkinirdilər. Araukanlar istənilən vaxt Valdiviyaya hücum edib şəhəri darmadağın edə bilərdilər. Sonradan araukanlar Anqud körfəzinə tərəf sıxışdırılanda Valdiviyanın üstündən təhlükə sovuşduruldu. Artıq onların əli Valdiviyaya çatmırdı. Əksinə ispanlar Valdiviyadan cənubda məskunlaşmağa başladılar. Belə olan halda Valdiviya başqa şəhərlər kimi abadlaşıb böyüyə bilirdi. Hələlik isə Valdiviya varlı mülkədarları və zadəganları özünə cəlb edə bilmirdi.

Migel, atası, babası, coğrafiyaşünas Bartolomeu və onun iki oğulları konkistador Karlos Murilyonun qardaşı oğlunun evində gecələməli oldular. Ev çox balaca olduğu üçün Karlos özündən başqa altı nəfəri həmin evə dəvət edə bilmişdir. Karlos da Migel ilə birlikdə eyni dəstə ilə ertəsi günü Araukan ölkəsinə yola düşəcəkdir. Karlos özü hündürboy, enlikürək, iriqamətli, otuz səkkiz yaşlı sarışın bir adam idi. Sifətində zəhimsizlik olsa da, o, həmişə başı aşağı gəzirdi. Heç bir adamla işi olmazdı. Karlos elə Valdiviya şəhərində anadan olmuşdur. Onun bir yaşı olmamış, atası 1553-cü ildə araukanlar tərəfindən öldürülmüşdür. Karlos on yeddi yaşından hindulara qarşı olan bütün kompaniyalarda iştirak etmiş və hal-hazırda peşəkar bir döyüşçü kimi Valdiviyada tanınır-

dı. O, da burada olan bir çox konkistadorlar kimi 1571-ci ildə araukanların qaldırdığı üsyanın yatırdılmasında fəal iştirak etmişdir.

Ekspedisiyanın başqa üzvləri də sabahın açılmasını səbirsizliklə gözləyirdilər. İş ondadır ki, kəşfiyyatçılar cənub istiqamətində yola düşməyə başlayanda, ekspedisiyanın başqa iştirakçıları Valdiviyanı şimal istiqamətində tərk edəcəklər. Belə bir əmr polkovnik Alonso tərəfindən verilmişdir. Mühəribənin ikinci mərhələsinə başlamamışdan əvvəl, o, bütün xırda məsələləri həll etmək istəyirdi. Araukanlar ispanlar tərəfindən gözlənilməz və ildırım sürətli hücumla məruz qalmalı idilər. Məhz buna görə də ekspedisiyanın əsas iştirakçıları Konsepsiona gedəcəkdilər. Hindu kəşfiyyatçılarındakı heç bir şək-küşbhə yaranmasın deyərək, kapitan Xuanın başçılıq etdiyi dəstə şərq istiqamətində Valdiviyanı tərk edəcək və hava qaralanda cənub istiqamətində irəliləməyə başlayacaqlar. Onlar məxfi surətdə Araukan ölkəsinə daxil olmalı idilər. Bununla yanaşı şəhərdə ispanlar belə bir şayiə buraxmışdılar ki, guya həmin dəstə şərqdə And dağlarına yaxın bir yerdə, Pedro Valdiviyanın dəstəsi tərəfindən gizlədilmiş xəzinəni tapmaq üçün, axtarışa yollanıblar. Hinduları daha möhkəm inandırmaq üçün qoca səyyah Rodriges Kartahenanın və bələdçi-konkistador Xuan Floresin gəlişini şəhərdə yaşayanlara bildirdilər. Hər iki konkistador

vaxtı ilə Pedro Valdiviyanın bir çox ekspedisiyalarında iştirak ediblər. Rodriges girov kimi şəhərdə saxlanılır, Xuan Flores isə cavan olduğuna görə dəstə ilə birlikdə And dağlarına tərəf yollanır. Araukanlar bu yalana inansalar, onda bu dəfəki müharibədə ispanlar qələbə əldə edə biləcəklər. Polkovnik Alonso yalnız belə fikirləşirdi.

Ağır əməliyyata yollanmamışdan əvvəl Migel həyətə çıxıb, bir qədər şəhəri seyr etmək istəyirdi. Lakin babası onu yolda haqladı və Migel ilə vacib işi olduğunu bildirdi. Qocanın əhval-ruhiyyəsi tamamilə başqa cür idi. Hava qaranlıq olsa da, onun üzündə ümitsizlik cizgiləri əmələ gəlməsini hiss etmək olurdı. O, nədənsə nigaran idi. Halbuki gündüz vaxtı müşavirədə o, həmişəki kimi gümrah və soyuqqanlı idi.

Söhbət etmək üçün onlar Karlosun həyətinin ağzında yerə uzadılmış iri ağac gövdəsinin üstündə əyləşdilər. Hava soyuq olduğundan qoca səyyah nəvəsindən qat-qat möhkəm geyinmişdir. Soyuğa davamlı olan Migel ağ köynək, yun jilet və üstündən də qalın kamzol geymişdir. Günəşin batması ilə ətrafı şaxta bürüyürdü. Şaxta güclü olmasa da, cənub adamlarını üşütməyə məcbur edirdi. Odur ki, Valdiviyada yaşayanlar hər axşam düşəndə, əyinlərinə çoxlu isti paltar geyirdilər. Gündüzlər isə günəş öz şüaları ilə şəhəri qızdırır və burada qış olmasına baxmayaraq, hamı pençəkdə gəzməyi

üstün tuturdu. Yazın gəlişinə az qalmasına baxmayaraq, burada hava hələ də soyuq idi.

Araukan ölkəsi bir az da cənubda yerləşirdi. Kəşfiyyatçılar demək olar ki, əsirləri azad etmək üçün dağlar ilə hərəkət edəcəklər. Bu ay havanın həmin yerlərdə necə soyuq olmasını təsəvvür etmək çətin deyildi. Qışın qurtarmasına az qalmış dağlarda hava gecə vaxtı həddindən artıq soyuq, gündüz vaxtı isə isti olurdu. Belə bir hava dəyişikliyində hərəkət etmək kəşfiyyatçılar üçün çətinlik yaradacaqdı. Lakin buna baxmayaraq, onlar həmin əməliyyatı vaxtında yerinə yetirməli idilər. Yazın gəlişi ilə buralarda yağışlar yağmağa başlayırdı. Belə olan halda həm kəşfiyyatçıların yürüşü, həm də ki, ekspedisiya iştirakçılarının hücum əməliyyatları çətinliklərlə rastlaşa bilərdi. Döyüşçülərin hərəkəti xeyli ağırlaşsa bilərdi. Polkovnik Alonso belə bir tarixi seçməklə böyük bir səhv etmiş və bu səhvi düzəltməyə heç bir cəhd etməmişdir.

Qoca səyyah həyətdə heç kimin olmadığını bilən kimi üzünü Migelə tutmadan ciddi halda dedi:

- Sabahları sən ağır və müqəddəs bir missiyanı yerinə yetirmək üçün Valdiviyanı tərk edəcəksən. Mən hiss edirəm ki, siz bu işin öhdəsindən müvəffəqiyyətlə gələcəksiniz. Lakin bu müharibədir və müharibədə hər şey ola bilər. İlk

növbədə sən özündən muğayat olmalısan. Ola bilsin ki, mən bu müharibədən sağ-salamaq çıxma bilməyəcəyəm.

- Elə demək lazım deyil. - deyə Migel babasının dediyi ilə qətiyyəni razı olmadığını bildirdi. - Bizim əksəriyyətimiz bu müharibədən sağ-salamat çıxacağıq. O cümlədən, sən özün də. Bu dəfə biz həqiqətən də araukanlar üzərində qələbə çalmalıyıq. Əks təqdirdə bizim İspaniyaya qayıtmağa mənəvi haqqımız olmayacaq. Ya qələbə, ya ölüm!

- Budəfəki ekspedisiya ilə biz qələbə əldə edə biləcəyik. - deyə qoca səyyah dərindən ah çəkərək təmkinlə dilləndi. - Lakin bu qələbə bizim üçün asan başa gəlməyəcək. Bu müharibədə biz həddindən artıq çoxlu itkilər verəcəyik. Ona görə ki, bizim qüvvəmiz çox azdır. Araukanlar üzərində ildırım sürətli qələbə əldə etmək üçün bizə çoxsaylı qüvvə lazımdır. Eyni vaxtda Araukaniyaya üç istiqamətdən zərbə endirmək lazımdır - şimaldan, cənubdan və qərbdən. Ancaq nə etmək olar, bizim əlimizdə cəmi bu qədər qüvvə var. Araukanlar da bundan istifadə edərək özləri üçün gözlənilməz qələbələr əldə edirlər. Lakin onların qələbələrinin sonu çatıb. Heyif ki, İspaniyanın siyasi vəziyyəti böhrana düşüb.

- Nə mənada İspaniyanın siyasi vəziyyəti böhrana düşüb? - deyə Migel babasına sualedici nəzər salaraq. müəmmalı tərzdə dilləndi. - Allaha şükür, bizim krallıq öz hegemonluğunu Avropanın bəzi regionlarında nümayiş etdirir. Bir çox

dövlətlər bizim siyasi xəttimiz ilə hesablaşır. İspaniya həm siyasi, həm hərbi, həm iqtisadi cəhətdən Avropanın XVI əsrdə ən qabaqcıl dövləti sayılır.

- Daha doğrusu, sayılırdı. - deyə qoca səyyah tərəddüd etmədən nəvəsinin sözüə düzəliş verdi. - II Filipp hakimiyyətə gələnə qədər İspaniya bütün Avropada siyasi parametrlərinə görə ən qabaqcıl dövlət sayılırdı. İndi həmin qüdrətli dövlətin yalnız kölgəsi qalıb. “Müqəddəs Roma imperiyasının” imperatoru (V Karl) İspaniyanı öz oğluna belə bir vəziyyətdə təhvil verməmişdir. Çox təəssüflər ki, İspaniya bu kökə düşüb. Adamın ağlamağı gəlir.

- Yox, mən bu fikir ilə heç cürə razılaşa bilmərəm. - deyə Migel qəti olaraq öz etirazını bildirdi və bütün fikrini daxilində toplayıb səbirsizliklə sözüə davam etdi. - İş ondadır ki, İspaniya son otuz-otuz beş il əvvəl yox, sadəcə olaraq yaxın bu üç ildə bu vəziyyətə düşüb. Lakin bu vəziyyətdən çıxmaq heç də çətin deyil. Bir-iki ilə biz güclü dəniz donanması toplayıb protestant İngiltərəsinə öz sözümüzü deyəcəyik. Biz hökmən «Məğlubedilməz armada»nın faciəsinin əvəzini çıxmalıyıq. Lakin II Filipp dövründə İspaniya yalnız bir dəfə məğlub olub, o da ki, 1588-ci ildə. Həmin məğlubiyyətdə isə ispan hərbi donanmasının heç bir günahı olmayıb. Bildiyimiz kimi amansız təbiətin hökmü nəticəsində biz La-Manşda faciə ilə üzləşmişdik. Bizim

«Məğlubedilməz armada»nı İngilis hərbi donanması yox, yalnız təbii fəlakət məğlubiyyətə uğratmışdır.

- Bu acı həqiqətlə İspaniyada hər bir kəs tanışdır. - deyə qoca səyyah təəssüflə başını tərpədənək məyus halda dilləndi. - Lakin Avropada və Osmanlı Türkiyəsində elə bilirlər ki, İngiltərənin hərbi dəniz donanması İspaniyanın hərbi dəniz donanmasından güclü olduğu üçün biz məğlubiyyətə düşər olduq. Biz artıq həmin məğlubiyyətlə beynəlxalq aləmdə biabır olmuşuq. Öz hörmətimizi, qüdrətimizi və dəniz üzərindəki hegemonluğumuzu qaytarmaq üçün hökmən İngiltərənin hərbi dəniz donanması ilə dənizdə görüşüb onları da həmin vəziyyətə salmalıyıq. Ancaq birinci döyüşdə buraxdığımız nöqsanları aradan qaldırmalıyıq. Məhz bundan sonra İngiltərə üzərində qələbə qazanmaq olar.

- Məgər birinci döyüşdə bizim nöqsanlarımız olub? - deyə Migel çiyinlərini çəkərək müəmmalı tərzdə dilləndi. - Üç gün dalbadal coşan fırtına olmasa idi, biz müvəffəqiyyətlə Britaniya adalarına çıxma bilərdik. - Sonra o, başını əlləri ilə tutub, məyus halda sözüne əlavə etdi. - Aman Allah, axı nə üçün həmin müsibət bizim başımıza gəldi?

- Deməli, bu Allahın hökmü imiş. - deyə qoca səyyah nəvəsinə nəzər salmadan təşəxxüslə dilləndi. - Görünür, biz bu əsrdə nəşə böyük bir günah işlətmişik.

- Baba, sən mənə demədin La-Manşdakı müharibədə biz hansı nöqsanlara yol vermişik?

- Müharibə başlanmamışdan əvvəl kraliça Yelizaveta İngiltərənin ən məşhur dəniz zabitləri və peşəkar dənizçilərini səfərbər etməyə imkan tapır. Bizdə isə elə olmur. II Filipp İngiltərənin işğalını qərara alaraq, həmin sahillərə manevr etməyi bacarmayan iri gəmilərdə desant qüvvəsi göndərir. Hər hansısa bir dəniz döyüşündə onların çevik gəmiləri ilə toqquşsaydıq, sözsüz ki, onların üzərində qələbə çalmağa bizim şansımız az olacaqdı.

- Bizim hərbi dəniz donanmamız onlarınkına nisbətən zəif təşkil edilmişdir?

- Əlbəttə! - deyə qoca səyyah tərəddüd etmədən cəld dilləndi. - Britaniya adalarına desant qüvvəsi çıxarmazdan əvvəl ilk növbədə dənizdə ingilislərin hərbi dəniz donanmasını darmadağın etmək lazım idi. Məhz bundan sonra İngiltərənin işğalını həyata keçirmək olardı. Onların kraliçası özünə bu müharibədə qələbə çalmaqla həm əhalisi tərəfindən, həm də Avropanın bir neçə dövlətləri arasında özünə müsbət xal qazanaraq, hakimiyyətinin qorunub saxlanması və möhkəmləndirilməsində böyük rol oynadı. İngilislərin peşəkar dənizçiləri Britaniya adalarının sahillərində cəmləşən zamanı, bizim peşəkar dənizçilərin yarısından çoxu Amerika sahillərində hərbi xidmətlərini keçirə-keçirə bu

müharibədən xəbərsiz idilər. İndi gör bizim başbilənlərimiz hərbi siyasətdə nə boyda kobud səhv buraxmışdılar. Bu kobud səhvə görə qüdrətli İspaniya krallığı beynəlxalq aləmdə biabır olmuşdu.

- Eybi yoxdur, növbəti müharibə zamanı biz bütün nöqsanları və səhvləri aradan qaldırırıq. Növbəti qələbə bizim olacaq.

- Belə bir siyasət davam etdirilsə, növbəti məğlubiyyət də bizim olacaq. - deyə qoca səyyah həqarətlə dilləndi. – Müharibə başlamamışdan əvvəl bizim kral başqa tədbir görməlidir.

- Hansı tədbirləri?

- Artıq heç bir ispana sirr deyil ki, Karib dənizində tüğyan edən korsarların əsas əksəriyyəti İngilislərdir. Çox güman ki, onların bir çoxlarının arxasında kraliça Yelizaveta özü durur. Məhz buna görə də Frensis Dreyk, Uolter Reli, Xoukins və başqaları Karib dənizindəki xidmətlərinə görə kraliça tərəfindən zadəganlara verilən “ser” titulu ilə mükafatlandırılmışdılar. Dəniz quldurlarının fəaliyyətinə nəinki göz yuman, hətta onları cinayətkar hərəkətlərinə görə mükafatlandıran bir kraliçanın özü, beynəlxalq qanunlara əməl etməyən cinayətkar sayılır. Yelizaveta Allah qarşısında hələ cavab verməli olacaq. Başqalarının halallıqla qazandığı pulları, o, oğurluq yolu ilə məninsəyir. Təəssüflər olsun ki, mən çox qocayam. Yoxsa, mən, nəinki Karib dənizində quldurluq

edən İngilis korsarlarına, hətta Yelizavetanın özünə də müharibə elan edərdim. Necə ki, korsarlar bizim müstəmləkələrin şəhər və limanına basqın edib orada qarətlə məşğul olur, eləcə də mən Britaniya adalarında yerləşən liman və şəhərlərə hücum edib oraları xarabazara çevirərdim. Təəssüflər olsun ki, mənim doxsan yaşım var.

XXIII fəsil. Qoca səyyahın köhnə arzularından biri

Ürək yangısı ilə söylənilən bu sözlər bilavasitə Migelə aid idi. Qoca səyyahın köhnə arzularından biri odur ki, Karib dənizini İngilis korsarlarından təmizləsin. Lakin artıq onun yaşı buna imkan vermirdi. İngilislərin La-Manşdakı böyük üstünlüklə əldə etdikləri qələbə qoca səyyahı rahat buraxmır və onu haddindən artıq hiddətləndirirdi. Hələ o, Migel özü həmin müharibənin iştirakçısı olmuş və həmin dəhşətli səhnəni öz gözləri ilə görmüşdü. La-Manşda baş verən ürəkaçırdan faciə hər bir namuslu ispanı narahat etməli və o, yalnız qisas barəsində düşünməli idi. Migel həmin döyüşdə

ingilislərin necə vəhşiliklər törətdiyinin və qəddarlıqla döyüşdüklərinin şahidi olmuşdu. Heç bir ispana aman verilməmişdi. Yaralıların ah-zarını eşidib oraya gələnlər, onlara kömək etməkdənsə, hamısını amansızcasına qılıncdan keçirmişdilər. İngilislər həmin döyüşdə elə döyüşürdülər ki, sanki imkanları olsa, ispanları diri-diri yeyərdilər.

Görəsən, onların ispanlara qarşı bu cür sərt münasibəti nəyə əsaslanırdı? Elə bil Yeni Dünya sahillərində yerləşən şəhər və limanlar ispanların deyil, ingilislərindir və həmin məntəqələrə ingilislər deyil, məhz ispanlar hücum edir. Guya Atlantik okeanın o tayından gələn ticarət gəmilərinə ingilislər yox, məhz ispanlar özləri hücum edirlər. Belə cinayətkar hallara görə ispanlar narazı olmaqdan, ingilislər onlara qarşı həddindən artıq qərəzli mövqe tuturlar. Görünür, ingilislər ispanların qəzəb, nifrəti ilə yaxından tanış deyildilər. Daha bilmirlər ki, ispanların qəzəb və nifrətindən heç ərəblər kimi döyüşkən bir millət yaxa qurtara bilməyib.

- Mən artıq başa düşdüm, sən nə demək istəyirsən. - deyərək Migel bir qədər fasilə verəndən sonra təqdirəxos tərzdə dilləndi. - Biz növbəti müharibəyə mükəmməl surətdə hazırlaşmalıyıq.

- Migel, İngiltərə ilə müharibəyə başlamazdan əvvəl biz ilk növbədə Karib dənizi akvatoriyasında quldurluqla məşğul olan bütün ingilis korsarlarını məhv etməliyik. Çünki

Yelizaveta müharibə vaxtı onlara möhkəm bel bağlayır və ingilis korsarları döyüş zamanı İngiltərənin hərbi dəniz donanmasında mühüm rol oynayır. Yadda saxla ki, qələbənin açarı ingilis korsarlarının məhv edilməsindədir. Nədənsə, II Filipp bunu anlamaq istəmir.

- Biz artıq bir dəfə bu mövzuya toxunmuşuq. - deyə Migel dilləndi. - Sağlıq olsun, Araukaniyada müharibəni qalibiyyət-lə başa çatdıraraq, ondan sonra mən bu məsələ ilə ciddi məşğul olacam. Fərdi üsulda olsa da, biz dəniz quldurlarının fəaliyyətinə Karib dənizində birdəfəlik son qoyacağıq. Elə bilmə ki, mən bu haqda heç bir şey düşünmürəm.

- Migel, mən bilsəm ki, Araukaniyadan sonra sən bütün fikrini bu məsələyə yönəldəcəksən, onda mən rahat ölməyə də hazıram.

Babasının danışiq tərzindən o, hiss etdi ki, qoca səyyahda ona qarşı inamsızlıq yaranıb. Sanki Migel gələcəkdə onun arzusunu yerinə yetirməyəcək. Nəvəsinə qarşı bu inamsızlıq onda haradan yaranmışdı? Hiddətə gələn Migel cəld ayaq üstə qalxıb başını dik tutaraq qürurla dedi:

- Baba, mən sənə söz verirəm ki, La-Manşda faciəli surətdə aldığımız məğlubiyyətin əvəzini mən Karib dənizində quldurluqla məşğul olan ingilis korsarlarını məhv etməklə çıxacağam. Korsarları həmin sulara məhv etməyincə, mən başqa işlə məşğul olmayacağam.

- Bax, bu başqa məsələ! - qoca səyyah dərindən nəfəs alaraq təqdirəedici tərzdə dilləndi. - Admiral de Neyra ilə söhbətlərdən mənə çox şey aydın oldu. La-Manşdakı döyüşdən sonra ingilislər Panamanın o biri sahillərində - Sakit okeanda da quldurluqla məşğul olurlar. Deməli, onlar bizim gəmilərdən və silahlı qüvvələrimizdən ehtiyat etmirlər. Onların bu özbaşınalığını eşidəndə adamın başındakı tüklər biz-biz durur.

Qulaq as Migel, gör nə deyirəm? Müharibədən sonra polkovnik Alonso öz şəxsi vəsaitinə bir neçə gəmi alacaq və Qərəib dənizində korsarlara qarşı açıq müharibəyə başlayacaq. Belə bir vətənpərvər addımı yalnız vətəninə və millətini sevən bir adam ata bilər. Artıq sən də bu missiyaya qoşulacaqsan. Sənin qarşında böyük perspektivlər açılır. Sən öz millətinin, öz ölkənin qəhrəmanı ola bilərsən. Elə bilmə ki, II Filipp bu haqda bir şey fikirləşmir. Sadəcə olaraq, o, bu vəziyyətdən çıxmaq üçün əlverişli bir tədbir əldə edə bilmir. Həm də onun başı Niderlanddakı müharibəyə və Fransada gedən vətəndaş müharibəsinə bərk qarışıb. Kral Avropadakı hegemonluğunu əldən vermək istəmir.

- Baba, arxayın ola bilərsən, mən sənin arzunu yerinə yetirəcəm. Ürəyim nə qədər döyünürsə, mən o vaxta qədər korsarlara qarşı amansız müharibə aparacam. Mən onların hamısına od qoyacağam.

- Migel, müvəffəqiyyət əldə etmək istəyirsənsə, ilk növbədə peşəkar dənizçilər və sərrast atan kanonirlər əldə etməlisən. Üzdüyün gəmi isə yeniçə tərsanədən çıxmalıdır. Bundan əlavə sən Karib dənizi akvatoriyasını yaxşı tanıyan losmana bütünlüklə etibar etməlisən. Ən əsası isə sən sahil zolağında fəaliyyət göstərən qubernatorların etimadını qazanmalısən. Çünki sənin bütün fəaliyyətin onlardan asılı olacaq.

- Sözsüz ki, belə bir ciddi iş üçün ən bacarıqlı və təcrübəli heyət təşkil edəcəm. - deyər Migel arxayınlıqla dilləndi.

- Sən yaxşı pula istədiyin heyəti təşkil edə bilərsən. Çünki hamı rəisdən yaxşı məvacib gözləyir. Mənə elə gəlir, cavan olmağına baxmayaraq sən bu işin öhdəsindən müvəffəqiyyətə gələcəksən. Ən əsası odur ki, sən Araukaniyadan sağ-salamat qayıtmalısan. Çünki bu ideyanı sən İspaniya uğrunda həyata keçirəcəksən. Sən Karib dənizində İspaniyanın şərəfini, namusunu və şan-şöhrətini müdafiə edəcəksən. Sən bir dənizçi kimi yadda saxlamalısan ki, Dreyk, Reli və Xoukins dara düşəndə həmişə öz qüvvələrini birləşdirirlər. Belə olan halda sən ağır bir məğlubiyyətlə üzləşərsən.

- Mən həmin dənizdə tək olmayaçağam. Özün deyirsən ki, polkovnik Alonso da həmin mübarizəyə qoşulacaq. Ancaq sənə bildirməliyəm ki, bu tədbiri görmək üçün mənə külli-

miqdarda pul lazım olacaq. Mənə elə gəlir, Barselonadakı xəzinənin buna gücü çatmayacaq.

Qoca səyyah bilirdi nəvəsi nəyə işarə edir. Elə məhz bu məsələyə görə də o, nəvəsini təkliddə bayıra çıxarmışdı. Qoca səyyah bu gün Valdiviyada gizlədilən xəzinənin o biri hissəsini Migelə göstərmək istəyirdi. O, özünü Migelə tutub astaca, lakin aydın şəkildə dedi:

- Migel, bu gün mən sənə həmin xəzinənin yerini göstərəcəm. Sən həmin xəzinədən də ümumi işimizin xatirinə istifadə edəcəksən. Bu qədər vəsaitə sən lap iki dənə gəmi ala bilərsən. Lakin unutma ki, gələcəkdə ələ keçiriləcək korsar gəmilərində yaxşı mənfəət əldə edəcəksən. Ona görə ki, hər bir korsar gəmisinin seyfində lazımı qədər qiymətli metal var. Sözsüz ki, sən bütün mənfəəti təkliddə mənimsəyə bilməzsən. Bunun üçün sən həmin trofeyləri qanun çərçivəsində Vest-Hindin hakim dairələri ilə bölüşdürəcəksən.

- Əlbəttə, mən Karib dənizində korsarlara qarşı mübarizəni qanun çərçivəsində aparacam. Çünki mənim gözümdə azaçıq da olsun, mal-dövlət yoxdur. Mən ideya uğrunda mübarizə aparacam.

- Afərin Migel! Sənə bel bağlamaqda mən yanlışmışam. Məhz buna görə də mən səni özümün varisi elan etmişəm. Qızıla hərisliyin olmasa, sən də öz fəaliyyətin sayəsində İspaniyada hersoq Alba, Rekesens və başqa tanınmış qrand-

lar kimi məşhur sərkərdə olacaqsan. Hamı səninlə fəxr edəcək. Polkovnik Alonsodan daha çox, mən sənin müvəffəqiyyətinə inanıram. Ona görə ki, onun dənizçilik işlərindən başı çıxmır, sən isə artıq peşəkar dənizçisən. Ürəyimə danıb ki, sən tezliklə uğur qazanacaqsan.

- Hər şey Allahın köməyindən asılı olacaq. Vaxtı ilə Qney Pompey qısa müddət ərzində Aralıq dənizini dəniz quldurlarından təmizləmişdi. Mən də polkovnik Alonso ilə birlikdə Karib dənizini çirkin ünsürlərdən təmizləyib İspaniyanın hökmranlığını orada bərqərar edəcəyəm.

- Yaddan çıxarma ki, Roma senatı Pompeyə Aralıq dənizində xüsusi səlahiyyət vermişdi. Sizdə isə hələlik elə bir səlahiyyət olmayaçaq. İndi dövrən tamamilə dəyişibdir.

- Bu sözlərdən sonra qoca səyyah nəvəsi ilə birlikdə şəhərin şimalında yerləşən mühaçirlər qəbristanlığına yollandı. Migel o dəqiqə başa düşdü ki, babası onu xəzinənin yerini göstərmək üçün qəbristanlığa aparır. Söhbət xəzinədən getdiyi üçün Migel qəbristanlığın adını eşitçək heç də təəccüblənmədi. Onun bildiyinə görə həmişə xəzinələr qərribə yerlərdə gizlədilir.

- Valdiviyanın cavan şəhər olduğuna baxmayaraq, artıq şəhər qəbristanlığında iki yüzə yaxın qəbir vardı. Qəbristanlıq hündür olmayan təpənin üstündə salınmış və taxta çəpərlə əhatə olunmuşdu. Əvvəllər qəbristanlıq şəhərdən aralı idi,

sonralar şəhər get-gedə genişləndiyindən qəbristanlıq ilə birləşmişdir. Elə qəbristanlığın ağzına çatmışdılar ki, onların qarşısını beş nəfərdən ibarət mühafizəçilər dəstəsi kəsdi. Migelgil şəhərdə qoyulan qayda-qanunu pozmuşdur. Belə hallarda özünü soyuqqanlı aparan qoca səyyah üzünü mühafizəçilərin başçısına tutub ehtiramla dedi:

- Biz polkovnik Alonso Odovaldonun başçılıq etdiyi ekspedisiyanın üzvüyük. Vaxtımız məhdud olduğu üçün biz indi qəbristanlığa gəlmişik. Sabah nəvəm ağır əməliyyata yollanacaq. Mən...

- Siz elə bir vaxt seçmisiniz ki, hazırda göz-gözü görmür. - deyə zabıt narazı halda qoca səyyahın sözünü kəsdi. - Şəhərin daxilində olsanız dərd yarı, ancaq siz şəhərə bitişik olan strateji yüksəkliyə gəlmisiniz. Sizi həbs etmək məcburiyyətində qalıram.

- Cənab zabıt, qayda-qanunu pozduğumuza görə sizdən üzr istəməyə hazırıq. - deyə qoca səyyah inadla dilləndi.

Zabitin arxasında dayanan mühafizəçi əlindəki məşəli qabağa tutub qocanın üzünə diqqətlə nəzər saldı və zabıtə işarə edərək təəccüblə dedi:

- Sinyor, bilmək olar ki, sizin neçə yaşınız var? Eşitdiyimə görə həmin ekspedisiyanın bütün iştirakçıları peşəkar döyüşçülərdən təşkil olunub. Siz isə döyüşçüyə oxşamırsınız.

- Mənim doxsan yaşı var. - deyə qoca səyyah başını dik tutaraq qürurla dilləndi. - Özümü isə gümrah hiss edirəm.

- İndi demək istəyirsimiz ki, siz bu yaşda ağır ekspedisiyada iştirak edəcəksiniz? - deyə zabıt təəccüblə dilləndi və qoca səyyaha şübhə ilə nəzər saldı.

- Mən Rodriges Kartahena ekspedisiyasının rəisi polkovnik Alonso Odovaldonun baş müşaviriyəm. Valdiviyanın əsası qoyulmamışdan əvvəl mən zalım araukanlara qarşı müharibələrdə iştirak etmişəm. Bəlkə, kimliyim sizə bəlli olandan sonra bizi buraxasınız. Necə olsa da, biz axırncı gündür ki, sizin şəhərinizin qonağıyıq. Həm də sizə bildirmək istəyirəm ki, Valdiviyanın əsasının qoyulmasında mən bilavasitə iştirak etmişəm.

- Şəxsən mənim etirazım yoxdur. - deyə zabıt qoca səyyaha təzim edərək ehtiramla dilləndi. - Sizin kimi adamlara bizim hörmətimiz var. Lakin sirr deyilsə, deyə bilərsiniz bu vaxtı siz qəbristanlıqda nə edirsiniz?

- Bu qəbristanlıqda mənim Xuan adlı üçüncü oğlum basdırılıb. - deyə qoca səyyah qəbristanlığa ötəri nəzər salaraq kədərlə cavab verdi. - O, 1553-cü ildə Pedro Valdiviyanın sonuncu ekspedisiyasında iştirak edib. Həmin il araukanlar bizim konkistadorlara sarsıdıcı zərbə endirərək, çoxlu ispan əsgərini qətlə yetirmişdilər. Ümumiyyətlə, bu

qəbristanlıqda mənim bir çox qohumlarım və dost-tanışlarım dəfn edilib.

- Bizim başsağlığımızı qəbul edin. - deyər zabit üzrxahlıqla dillənərək mühafizəçilərlə qəbristanlığı tərk etdi.

Qəbristanlıq həddindən artıq qaranlıq idi. Demək olar ki, göz-gözü görmürdü. Onlar özləri ilə nəinki məşəl, hətta fitil belə gətirməmişdilər. Ora q şəklini xatırladan ayın sönük işığı onların işini yüngülləşdirmirdi. Qoca səyyah bir az yol gedəndən sonra dayanmağa məcbur oldu. Qaranlıqda onun ayaqları hər addımbaşı nəyə isə dəyirdi. Təngə gələn qoca səyyah nəvəsinə dedi:

- Migel, otuz ildən yuxarıdır ki, mən bu qəbristanlığa ayaq basmıram. Xuanın qəbri yaxınlıqda olsa belə, mən qaranlıqda həmin yeri tapmağa böyük çətinlik çəkəcəm. Bizə hökmən məşəl lazım olacaq.

Migelin fikrinə görə mühafizəçilər buradan çox uzaqlaşmamışdılar. Arxaya dönəndə, xeyli aralıda elə birinci küçədən işığın gəlməsini gördü. Mühafizəçilərin orada olduğunu yəqin edən Migel cəld həmin yerə yollandı. İltifatlı görünən mühafizəçilər əllərindəki məşəlin birini ona verdilər. Migel də həmin məşəl ilə babasının yanına qayıtdı.

Xuanın qəbri elə ikinci sırada sol tərəfdə yeddinci yerdə yerləşirdi. Bu şəhərdə qoyulan ilk qəbrlər sırası idi. Xuan özü şəhərin yaşının bir il tamam olmasından bir qədər sonra həlak

olmuşdur. Qəbrin baş tərəfində hündürlüyü yarım metrə olan daşdan yonulmuş xaç vardı və həmin xaça Xuanın adı həkk olunmuşdu. Qəbrin üstünü ot qalaq basmış daş plitə vardı. Hava mülayim olsa da, Migel qəbri görəndə bədəninə özündən asılı olmadan üşütmə tutdu. Qoca səyyah isə dizləri üstə çökərək qəbir daşını qucaqladı. Qəbir baxımsızlıq uçbatından pis hala düşmüşdü. Migel o dəqiqə baş düşdü ki, qəbrin üstünü ot-qalaqdan təmizləmək lazımdır. O, məşəlin işığı altında gördü ki, qoca səyyahın tuluq basmış gözləri yaşarib. Həmin faciənin üstündən 38 il keçsə də qoca səyyah oğlunu öz xatirindən silə bilmirdi. Migel gözlədi ki, o ürəyini boşaltsın sonra isə təmizlik işləri ilə məşğul olsun.

Yarım saatın içərisində həm qəbir, həm də qəbrin ətrafı təmizləndi. Sanki qocanın ürəyi sakitləşdi. O, sevindiyindən Migeli qucaqlayıb həzin halda dedi:

- Migel, sənə öz minətdarlığımı bildirirəm. Bu hərəkətinlə mənə yaman sevindirdin. Çox sağ ol!

- Nə danışırısan baba, bu mənim borcumdur. Axı, bu qəbrdə uyuyan mənim əməmdir.

- İndi isə mənə diqqətlə qulaq as. Bu qəbrə bir-birinin üstünə iki qobul qoyulub. Altdakı xəzinədir, üstəki isə Xuanın meyididir. Mən bu sirrimi də sənə etibar etdim.

- Baba, arxayın ola bilərsən mənə etibar olunan xəzinələr İspaniyanın xeyrinə və mənafeyinin qorunmasına sərf olunacaq.

Mən sənin arzunu yerinə yetirmək üçün ömrümün qalan hissəsini bu xeyirxah işə sərf edəcəm. Tə ki, Araukaniyadakı müharibə tezliklə başa çatsın. - Migel bir az fikrə gedəndən sonra ciddi tərzdə sözünə əlavə etdi. - Deyirəm, Allahın işini bilmək olmaz, bəlkə mən həmin müharibədən qayıtmadım, onda necə olacaq?

- Migel, bu işdə mən yalnız sənə böyük ümid bəsləyirəm. - deyə qoca səyyah tərəddüd etmədən dilləndi. - Düzdür, bu işdə sığorta olunmaq lazımdır. Hər ehtimala qarşı mən bu barədə bir məktub yazıb coğrafiyaşünas Bartolomeuya vermişəm. O, da öz növbəsində iraq-iraq sənə bir şey olsa, Leona verəcək. Əgər Leon da həmin müharibədən qayıtmasa, onda məktub sən qardaşın Pedroya çatdırılacaq. Lakin ən az mən Pedroya ümid bəsləyirəm. Sənə isə tövsiyyəyəm odur ki, bu missiyanı yerinə yetirmək üçün sən özünü bu müharibədə qorumalısan. Boş-boşuna özünü döyüşlərə atma. Unutma ki, səni gələcəkdə böyük işlər gözləyir.

II hissə:

Konkistadorların Araukanıyaya peni hücumu

I fəsil. Müqəddəs işi yerinə yetirənlər Valdiviyanı tərk edirlər

Sentyabr ayının 1-də səhər saat 8-də iyirmi nəfər atlı kral rahibinin xeyir-duasını alan kimi sakit halda, Valdiviyanı şərq istiqamətində tərk etdilər. Həmin atlılar Araukan ölkəsinə göndərilən kəşfiyyatçılar idi. Onlar müqəddəs işi yerinə yetirmək üçün şəhərdən uzaqlaşdılar. Atpşırığa əsasən şəhəri tərk edənlər, on altı nəfər olmalı idi, lakin onların sayı iyirmi nəfərə çatdırılmışdı. İş ondadır ki, kəşfiyyatçılar at belində idi və on liq aralanandan (60 km) sonra Araukan ölkəsinə piyada yol getməliydilər. Onlarla gedən dörd əsgər atları götürüb geri qayıtmalı idilər. Atlar şəhər qarnizonunun tabeliyində idi. Yerli hinduları inandırmaq üçün Xuan Floresin qolları bağlanmışdır. Guya onlar həqiqətən də xəzinə axtarmaq üçün And dağlarına tərəf yollanırlar. Bir az aralanandan sonra Xuanın qolları açılmalı idi. Bu dəstədə elə bələdçi funksiyasını Xuan özü yerinə yetirəcəkdi. Leytenant Vasko Araukan ölkəsinin şimal sərhədinə gözü bağlı gətirildiyi üçün o, əsirlər saxlanılan yerə gedən yolu heç cürə tanıya bilməzdi. Sadəcə olaraq, Vasko həmin bazanın özünü tanıyırdı. Çətini həmin yeri tapmaq lazım idi, ondan sonra hər şey Vaskodan asılı

olacaqdı. Həmin kənddə neçə silahlı araukanın və hansı evlərdə qaldığını yalnız Vasko dəqiq bilirdi.

Dəstə axşama kimi Ranko gölünün şimal sahilinə çatmalı və elə orada gecələməli idi. Valdiviyadan Ranko gölünə kimi təxminən 13-14 liq idi. Atlardan düşəndən sonra onlar 3-4 liq yolu piyada gedəcəklər. Gölün ətrafı səfalı olduğu üçün hindular tez-tez orada peyda olur və hətta yaşamağa cəhd edirdilər. Lakin bu gün bunlara baxmayaraq, bu dəstə Ranko gölünün kənarında gözə görsənməməli idi. Ondan sonra dəstə şərq istiqamətində irəlilədikcə, yavaş-yavaş yüksəkliyə doğru qalxmağa başlayacaq. And dağlarına doğru getdikcə, həmin ərazilərin hündürlüyü nəzərə cəpacaq dərəcədə hiss olunurdu. And dağlarına çatanda dəstənin getdiyi marşrut xeyli mürəkkəbləşəcək. Çünki onlar 2500-3000 metr yüksəklikdə dar keçidlərlə və keçilməz meşələrlə hərəkət edəcəklər. Onlar Araukan ölkəsinə, And dağlarının yolu ilə şimal-şərq istiqamətində daxil olacaqlar. Karlosun fikrinə görə dəstə birbaşa əsirlər saxlanan yerə çıxmalı idi.

On liq yol qət ediləndən sonra dəstə Ranko gölünə tərəf piyada getməyə başladı. Ehtiyatla hərəkət edən dəstə kəsə yollarla hərəkət edirdi. Dərə-təpələrlə hərəkət edərək, budaqları yarpaqsız olan ağacların arası ilə irəliləyirdilər. Xoşbəxtlikdən ətrafda heç kimi görmək olmurdu. Bu əməliyyatda hər bir gözədən uzaq olmaq lazım idi.

Qış ayı olsa da, hava çox isti idi. Kəşfiyyatçılar bu əməliyyata çox mükəmməl hazırlaşmışdılar. Gecəni dağlarda keçirmək lazım olacaqdı. Soyuq bir kənara qalsın, gecə vaxtı bu dağlarda külək əsəndə, demək olar ki, isti geyim də adamı xilas edə bilmirdi. Belə bir soyuqlara yalnız dağlıq ərazilərdə anadan olub boya-başa çatanlar dözə bilərdi. İndi kəşfiyyatçılar Allaha dua edirdilər ki, gecələr And dağları ilə hərəkət edəndə, buralarda külək peyda olmasın.

Araukanlara qarşı nə qədər müharibə olubsa, hamısı ya yazın axırı, ya da ki, yayın əvvəli başlayıbdır. Qış ayları oralarda sərt keçdiyi üçün həmin fəsildə Araukan ölkəsində döyüş əməliyyatları keçirilmirdi. Artıq araukanlar buna vərdiş etmişdilər. Belə bir vəziyyətdə araukanlar öz sayıqlığını itirirdilər. Bundan əlavə onların əlində yüksək təbəqədən olan ispan əsirləri vardı. Həmin əsirlər azad edilməmiş ispanlar döyüş əməliyyatına başlama bilməzdilər; bu araukanların fikiri idi.

Polkovnik Alonso təcrübəli və bacarıqlı sərkərdə kimi belə bir fürsəti əldən buraxmazdı. Hər iki oğlunun düşmənin əlində əsir olmasına baxmayaraq, o, araukanların üzərinə yürüş etməyi qərara almışdı.

Bu gün dəstənin təhlükəsizliyini təmin etmək üçün kapitan Xuan göstəriş verdi ki, dəstə Ranko gölünün

sahilində gecələməyəcək. Hər bir gözdən uzaq olmaq üçün dəstə göldən yalnız bir qədər aralıda sığınacaq tapmalı idilər.

Balədçi Xuan elə də etdi, dəstəni gölün şimal sahilindən bir qədər aralıda, balaca bir dərəyə gətirib çıxartdı. Dəstə soyuqla mübarizə apara-apara gecəni həmin dərədə qaldı. Təlimata əsasən qızınmaq üçün yalnız gecənin ortasında yarım saatlıq tonqal yandırıldı.

Ertəsi günü hava işıqlaşana yaxın dəstə tələm-tələsik dərəni tərk edib, şərq istiqamətində And dağlarına tərəf yollandı. Günortaya kimi onlar dayanmadan hərəkət etdilər. Günorta yeməyindən sonra dəstə iki saat ərzində dincəlməli idi. Hər bir vaxtdan səmərəli istifadə edilirdi. Araukan ölkəsinin mərkəzinə çatmaq üçün hələ çox vaxt vardı.

Dostu, yoldaşı, silahdaşı ağır vəziyyətdən qurtarmaq və həyatlarını ölümün pəncəsindən xilas etmək hər bir adam üçün müqəddəs bir işi yerinə yetirmək deməkdir. Polkovnik Alonsonun fikrincə, bu dəstəyə daxil olan kəşfiyyatçılar hazırda ekspedisiyanın ən təcrübəli, bacarıqlı, mərd və qorxmaz döyüşçüləri sayılır. Onlar nəinki silahdaşlarını əsirlikdən azad etmək, hətta İspaniyanın qanunlarını kobud surətdə pozan və İspan krallığının əsgərlərinə qarşı ən bağışlanılmaz cinayətlər törədən araukanlara qarşı müvəffəqiyyətli döyüş əməliyyatları aparmaq fikrində idilər. Konkistadorlar bu müharibəni qalibiyyətlə başa çatdırıb, zəfər qoşunu kimi

Pireney yarımadasına qayıtmaq istəyirdilər. Müharibənin ikinci mərhələsinə başlamazdan əvvəl kəşfiyyat dəstəsi itki vermədən əməliyyatı başa çatdırmalı idilər. Bunun üçün bu dəstə, heç bir hindunun xəbəri olmadan Araukan ölkəsinin mərkəzinə daxil olmalı idi. Necə olsa da kəşfiyyatçılar artıq Araukan ölkəsinin sərhədinə yaxınlaşmış və hər an hindular tərəfindən nəzarət altına düşə bilərdilər.

Onlar sərbəst hərəkət etmədiklərinə görə gün ərzində həddindən artıq az məsafə qət edirdilər. Açıqlıq yerlərdə kəşfiyyatçıların hərəkəti demək olar ki, hiss olunmurdu. Hər bir dərənin arası, təpənin üstü ciddi seyr edilməli idi. Belə yerləş kəşfiyyatçıları həm mənəvi, həm də fiziki cəhətdən yorurdu. Dağlara çatmağa isə hələ çox vardı. Dəstənin iti sürətli hərəkət etməsi üçün başqa tədbir görülməli idi. Leandro peşəkar kəşfiyyatçı idi və hər bir şeyi ehtiyatla görmək istəyirdi. O, kapitan Xuana izah etdi ki, bu gün ətraf açıqlıqdan ibarət olduğu üçün irəliləmək həddindən artıq çətinidir. Sərbəst hərəkət etmək üçün dəstə havanın qaralmasını gözləməlidir. Sanki bu təklif kapitanın ürəyindən oldu. Hamı dərhal şərqə doğru hərəkəti dayandırdı. Dəstə dağlara çatana qədər gündüz istirahət, hava qaralanda isə hərəkət etməli idi. Sözsüz ki, bu qərar hər bir konkistadorun ürəyindən oldu. Ona görə ki, gecələr burada hava yaz fəslinin birinci ayı olduğu üçün çox soyuq keçir və belə bir

havada yığılıb yatmaq həddindən artıq çətin idi. Gecə hərəkət edəndə həmin soyuqluğu hiss etmək olmurdu. Lakin gündüz vaxtı da havanın istisindən istirahət etmək qeyri-mümkün idi. Bu fəsildə günəşin üzünü topa buludlar tutanda, yerdə soyuq hava hökm sürməyə başlayırdı. Bir sözlə, bu qərarla hamı bir nəfərə kimi razı idi.

Hava qaralan kimi dəstə And dağları istiqamətində yola düzəldi. Qaranlıq çöksə də, hələlik havada soyuqluq hiss olunmurdu. Gündüz günəşin torpağa yönəltiyi qızdırıcı şüalar hələ də torpağın tərkibindən çıxmamışdır. Lakin buna baxmayaraq qaranlıq çökən havada yavaş-yavaş sərinlik hiss olunurdu. Bu dəstənin irəliləyişinə böyük köməklik verirdi. Gecənin hökmdarı sayılan Ay öz yerini tam şəkildə göyün üzündə tutmasa da, hərəkət zamanı ayaq altını görmək olurdu. Onsuz da 2-3 saatdan sonra Ay özünün hakim yerini göyün üzündə tutacaq. Ondan sonra kəşfiyyatçıların irəliləyişi xeyli yüngülləşəcək.

Bu ərazini çox mükəmməl tanıyan Leandro sərbəst halda hərəkət edərək, dəstəni öz arxası ilə aparırdı. O, təxmini halda bilirdi ki, araukanlar ölkə sərhədinin hansı yerlərində ola bilərlər. Məhz buna görə də Leandro dəstəni təhlükəsiz cığırqlarla Araukaniyaya aparmaq istəyirdi. O, yavaş-yavaş buna nail olurdu. Səhər açılana qədər o, dəstəni And dağlarının sərhədinə çatdırmalı idi. Ay öz yerini, tam şəkildə

göyün üzündə tutanda Leandro dəstənin təhlükəsizliyini təmin etmək üçün göstəriş verdi ki, kirasirdə olanlar özlərini plaşla örtünlər. Belə olmasa, Ayın işığı altında kirasirlər parıltılı şüalar əks etdirərək, pusquda dayanmış araukanların fikrini özlərinə cəlb edə bilərlər. Nöqsanlar həmin dəqiqə aradan qaldırıldı. Gün ərzində dəstə 4 liq yarım yol qət edirdi. Bu heç də çox məsafə sayılmırdı. Lakin nə etmək olar, gecə vaxtı qaranlıqda hərəkət etmək mürəkkəb idi. Birincisi qaranlıqdır, ikincisi isə yerli hindulardan ehtiyat olunurdu. Hava işıqlaşan kimi kəşfiyyatçılar hərəkətlərini dayandırmağa idilər.

İstirahət etmək üçün onlar iri bir cökə ağacının altında ayaq saxladılar. Burada seyrək halda bitən ağaclar çox idi. Sadəcə olaraq, bu ağac bir balaca çökəklikdə bitmiş və onun qabağını cənub tərəfdə balaca təpəcik kəsirdi. Kəşfiyyatçılar bu mövqeni şəxsi məqsədləri üçün istifadə edə bilərdilər. Beləliklə, onlar həmin ağacın altında özlərinə mövqe seçdilər.

II fəsil. Araukaniyanın şimal sərhəddi

Nədənsə, kapitan Xuan bu nəticədən narazı idi. Onun fikrincə gün ərzində 4 liq yarım yol qət etmək qarışqa hərəkətini xatırladır. Bu vəziyyətdən çıxmaq üçün əməli tədbir görmək lazım idi. Leandro isə bildirir ki, on beş nəfərlik bir dəstə ilə hinduların gözüne görünmədən Araukaniyanın mərkəzinə daxil olmaq üçün gün ərzində 3 liq də məsafə qət edilsə, kifayətdir. Araukanların ölkəsinə gözə görünmədən daxil olmaq çox mürəkkəb iş sayılır. Hər ayıq olan araukanları çox vaxt aldatmaq müvəffəq olmurdu.

- Leandro, mənə elə gəlir araukanlar haqqında olan fikirlər çox şişirdilir. - deyər kapitan Xuan təngə gələrək narazı halda öz fikrini bildirdi. - Sadəcə olaraq onlar döyüşgənliyinə və hərbi təcrübələrinə görə bir balaca başqa hindu tayfalarından fərqlənirlər.

- Cənab kapitan, sizə nisbətən mən araukanları çox yaxşı tanıyıram. - deyər Leandro qəti olaraq kapitan ilə razılaşmadığını bildirdi. - Araukanlar Amerikanın başqa hindu tayfalarından həddindən artıq çox fərqlənirlər. Onları Niderlanddakı gyözlərə bənzətmək olar. Ölümdən bir balaca da olsun qorxmur və çox bacarıqlı döyüşçülərdir. Onu da xüsusi ilə qeyd etmək istəyirəm ki, araukanların tərkibinə bir neçə hindu qəbiləsi daxildir və onların özəyini Moluy qəbiləsi

təşkil edir. Moluytlar çox amansız və vəhşidirlər. Onlar öz rəqiblərini ələ keçirəndə ağır işgəncələrə əl atırlar. Mənə elə gəlir, bütün döyüş əməliyyatlarına da moluytlar başçılıq edir.

- Nə fərqi var ki? - deyər Xuan başını giley-güzarla tərpedərək qeyri-müəyyən tərzdə dilləndi. - Bütün araukan tayfası öz qəddarlığı, vəhşiliyi və amansızlığı sayəsində Amerikanın çox hissəsində rəzil və qaniçən bir hindu tayfası kimi tanınıb. Nəhayət həmyerlilərimin qisasını almaq üçün mən onlarla döyüş meydanında üzləşəcəm.

- Cənab kapitan, sizdən üzr istəyirəm, ancaq həqiqəti deməliyəm. - deyər Leandro bütün fikrini cəmləşdirərək üzrxahlıqla dilləndi. - Mən araukanlarla döyüş meydanında çox rastlaşmışam, həmişə də onları özümüzdən zəif və yararsız hesab etmişəm. Ancaq həmişə də onlar bizdən üstün çıxırdılar. Ona görə ki, biz onları lazımı qədər qiymətləndirmirdik. İnanırsınız, döyüşə də atılarda həmişə araukanları şikəst və zəlif bir adam kimi təsəvvürümüzdə gətirirdik. Silahdaşlarımız göz qabağında səhlənkarlıq ucbatından həlak olurdular. Bu dəhşətli səhnəyə baxıb tab gətirmək lazım idi.

- Elə mənim də dediyim odur. - deyər kapitan təqdiredici tərzdə dilləndi. - Səhlənkarlığa yol verilməsə, qarşısındakı düşməni ciddi rəqib kimi qiymətləndirsən, araukanları qısa müddət ərzində məhv etmək olar. Həm də bayaq dediyim

kimi onlar döyüşkənliyinə və hərbi təcrübələrinə görə bir balaca başqa hindu tayfalarından fərqlənirlər.

Onların söhbətinə kənardan demək olar ki, bir neçə adam qulaq asırdı, lakin heç kim mane olmaq istəmirdi. Çünki bu söhbətin heç bir əhəmiyyəti yox idi. Kapitan deyəndə ki, araukanlar başqa hindu tayfalarından bir balaca fərqlənirlər, onda bələdçi - Xuan Flores özünü saxlaya bilməyib söhbətə qarışmağa məcbur oldu. O, üzünü kapitana tərəf tutub səbirsizliklə dedi:

- Cənab kapitan, sizin danışığınızdan yüz faiz ayırd etmək olar ki, indiyə qədər siz araukanlarla rastlaşmamısınız. Mən Cənubi Amerikada həddindən çox hindu tayfaları görmüş və belə qənaətə gəlmişəm ki, araukanlar həmin hindu tayfalarından xeyli dərəcədə fərqlənirlər. Əgər, onlar da xasiyyət etibarilə başqa tayfalara bənzəsə idilər, sözsüz ki, biz çətinlik çəkmədən onların hamısını qılıncdan keçirərdik. Təəssüflər olsun ki, bu belə deyil.

- Əgər, döyüş planı ağıllı surətdə qurulsa və döyüş əməliyyatı ağıl ilə həyata keçirilsə, onda araukanları da başqa tayfalar kimi əzmək olar. - deyə kapitan öz fikrini onlara çatdırmağa başladı. - Onsuz da bu dəfə biz onları birdəfəlik məhv edəcəyik. Çünki ekspedisiyanın bütün heyəti peşəkar döyüşçülərdən təşkil edilib. Ən əsas odur ki, biz öz

silahdaşlarımızı əsirlikdən azad edək. Ondan sonra bizim əl-qolumuz açılacaq.

- Cənab kapitan, düzdür, bizim əsas məqsədimiz odur ki, krallığımız üçün belə sayılan araukanları birdəfəlik yer üzündən yox edək. - deyə Xuan bıçağının ülgücünü itiləyə-itiləyə aludəliklə dilləndi. - Lakin araukanları güclü rəqib kimi qiymətləndirməmək olmaz. Onlar tülkü kimi hiyləgər, pişik kimi cəld və canavar kimi vəhşidirlər.

- Siz elə bil hamınız yuxudasınız. - deyə kapitan narazılığını bildirdi. - Bu dəfə biz müharibəyə iri bir kontingent ilə daxil oluruq. Pedro Valdiviyanın dövründən Araukaniyaya elə bir iri ekspedisiya daxil olmayıb. Siz belə bir qüvvənin Araukaniyada qələbə çalacağına şübhə edirsiniz?

Kapitan Xuanın sözlərində böyük həqiqət vardı. Həqiqətən də Pedro Valdiviyanın Araukaniyaya təşkil etdiyi ekspedisiyaların oxşarı məhz bu ekspedisiyada vardı. Bundan əlavə bu ekspedisiyanın heyəti demək olar ki, doxsan faiz peşəkar döyüşçülərdən təşkil edilmişdi.

Ekspertlərin rəyinə görə bu qüvvənin qarşısında heç bir düşmən qüvvəsi tab gətirməz. Həm də bu ekspedisiyanı başqa ekspedisiyalardan fərqləndirən əsas cəhət ondan ibarətdir ki, bunun tərkibində bir nəfər belə olsun aborijen yox idi. Deməli, konkistadorları döyüş əməliyyatları zamanı heç bir xəyanət gözləyə bilməzdi. Lakin döyüş zamanı bəzi

inceliklər nəzərə alınmalıdır. Elə Xuan Flores də bütün bunları silahdaşlarına izah etmək istəyirdi. O, diqqətlə qulaq asandan sonra ehtiramla dedi:

- Cənab kapitan, sizə bildirmək istəyirəm ki, araukanların döyüş taktikası əsl partizan taktikasına bənzəyir. Tez-tez pusqu qurur, kiçik dəstələrlə sarsıdıcı zərbələr endirir, yüksəkliklərdə möhkəm mövqe tutur, vadilərin çıxacağında gözlənilməz hücumlar edir və sairə. Biz bu gün bunlardan sığorta olunmalıyıq. Bu dəfə araukanlar üzərində qələbə qazanmağımıza heç bir şübhəm yoxdur. Çünki bu qələbəni əldə etmək üçün bizim əlimizdə iri bir süvari dəstəsi var. Süvari dəstəsi arxadan onlara sarsıdıcı zərbə endirməklə, qaçan düşmən qüvvəsini təqib edib onu məğlubiyyətə uğradacaq. Mühasirə taktikasından səmərəli istifadə etməklə, biz şəkk-şübhəsiz düşmən üzərində qələbə əldə edəcəyik.

- Araukanlara heç bir imkan verməmək üçün meşə keçidlərindən az istifadə etməliyik. - deyər Leandro bu məsələni xüsusilə qeyd etdi. - Çünki onlar meşədəki mövqelərindən çox səmərəli istifadə edirlər. Elə pusquların əksəriyyəti də meşələrdə qurulur.

- Bu barədə narahat olmağa dəyməz. - deyər kapitan başını təqdiiredici tərzdə tərpədərək həvəslə dilləndi. - Tam arxayın ola bilərsiniz, döyüş əməliyyatları başlayan kimi bu məsələlər ciddi-cəhdlə nəzərə alınacaq. Əvvəlki ekspedisi-

yalar zamanı buraxılan səhvlər bir daha təkrarlanmayacaq. Həyatım boyu mən məğlubiyyətlə üzləşməmişəm. Həmişə düşmənin başını əzmək mənə müəssər olub. Mən, ölümü düşməyə məğlub olmaqdan üstün tuturam. Ya biz düşməni üzərində tam qələbə qazanacağıq, ya da mən həmin torpaqda öləcəm.

- Şəxsən mənim fikrim belədir, - deyə Xuan bıçağını kəməmindən asıb ciddi halda dilləndi. - araukanları məhv edəndən sonra ən böyük arzusun həyata keçirilməsinə nail olacağam. Ona görə ki, mən onlara qarşı müharibədə çoxlu qohumumu, dost və tanışımı itirmişəm.

- Elə Rodriges Kartahena da sənə günündədir. - deyə kapitan səbirsizliklə əlavə etdi. - Görmürsən, onun doxsan yaşı var və bizimlə belə bir ağır ekspedisiyaya çıxıb? O, da tarixi hadisə sayılacaq araukanların məhv edilməsini öz gözləri ilə görmək istəyir.

- Bu haqda mənim çox yaxşı məlumatım var. - deyə Xuan təqdirəedici tərzdə dilləndi, sonra bir az tərəddüd edərək, üzünü kapitana tərəf tutdu və müəmmalı tərzdə sözünə davam etdi. - Cənab kapitan, sizinlə bir məsələni dəqiqləşdirmək istəyirəm. Tarixdən bizə məlumdur ki, İspaniyanın dahi sərkərdələri Ernən Kortes və Fransisko Pizarro Yeni Dünya sahillərində yerləşmiş nəhəng imperiyaları darmadağın edərək, İspaniyanın hegemonluğunu orada

nümayiş etdirmişdilər, lakin onlar öz həyatları boyu bir çox müharibələrdə məğlubiyyətlə üzləşmiş və bundan özləri üçün lazımı nəticə çıxarmışdılar. Siz isə deyirsiniz ki, heç vaxt məğlubiyyətlə üzləşməmişiniz və əgər belə olsa, həmin torpaqda ölməyi üstün tutursunuz. Amerika sahillərinə qədəm qoymuş hər bir konkistador, istər-istəməz hər hansısa bir müharibədə iştirak edibdir və bildiyiniz kimi müharibədə həm qələbə, həm də məğlubiyyət ola bilər. Başa düşürsünüz də mən nə deyirəm?

- Bunu anlamaq üçün heç ağıl da lazım deyil. - deyə kapitan qeyri-müəyyən tərzdə dilləndi. - Elə bilmə ki, mən öz həyatım boyu müharibələrlə üzləşməmişəm. Meksikada buna oxşar müharibələr demək olar ki, tez-tez baş verir və mən belə müharibələrin əksəriyyətində iştirak etmişəm. Otomilərin qaldırdığı üsyanlar isə dəhşətli olub. Biz asteklərin müttəfiqi olan otomiləri də ram etməyə müəssər olmuşuq. Lakin mən indiyə kimi heç bir məğlubiyyətlə üzləşməmiş və Araukaniyada da məğlubiyyət ilə üzləşmək fikrində deyiləm. Bu dəfə araukanların hamısı bir nəfərə kimi qılıncdan keçirilməlidir. Birdəfəlik bu məsələyə son qoyulmalıdır. Tə ki, biz uğurla öz silahdaşlarımızı əsirlikdən azad edək. Ondan sonra qələbə bizim əlimizdə olacaq.

Hava qaralan kimi kəşfiyyatçılar şərq istiqamətində yola düzəldilər. Dünənə nisbətən hava buludlu idi və demək olar

ki, Ay öz işığı ilə yeri işıqlandıra bilmirdi. Deməli, dəstə çətinliklə And dağları istiqamətində hərəkət etməli idi. Ancaq xoşbəxtlikdən dağlara çatmağa çox az məsafə qalmışdı. Təlimata görə gecə hərəkəti zamanı Leandrodan başqa heç kim danışa bilməzdi. Çünki həmin vaxt yavaşdan söylənilən söz exo kimi çox uzaqlara yayılırdı. Leandronun dediyinə görə dəstə təxminən 4 liqdən sonra And dağlarının qoynunda hərəkət edəcək. Ondan sonra dəstə özünü orada sərbəst hiss edəndə, irəliləyiş xeyli çətinləşəcək. Ancaq dağlarda da kəşfiyyatçılar təhlükəsizliklərini qorumalı idilər. Çünki seyrək halda olsa da, hindular dağların ətəklərində görünəcəkdilər. Dağlara gedənlərin əksəriyyəti ovçular idi.

Sübhün açılmasına az qalmış dəstə dağlara qalxmağa başladı. Dağlarda gözlənilməli kimi ispanları soyuq hava qarşıladı. Düzdür, artıq buludlar göyün üzündən çəkilməmişdi. Dağlara qalxmaqla onlar soyuğu daha da yaxından hiss etməyə başladılar. Leandro çalışdı ki, hava işıqlaşana qədər dəstəni dağların arasına çatdırsın. Sonra isə Araukaniyanın daxili sərhədinə kimi dağların orta xətti ilə irəliləmək istəyirdi. Bundan əlavə o, çox yaxşı bilirdi ki, And dağlarının orta xətti ilə hərəkət etmək gündüz vaxtı da mümkün idi. Dağların həmin hissəsi hündür olduğundan hindular demək olar ki, həmin yerə gedib çıxmırdılar. Məhz buna görə də ispanlar həmin dağlarda özlərini çox sərbəst hiss edə bilər və

hətta istədikləri vaxt tonqal yandırmağa cürət edərtilər. Sadəcə olaraq dağlarda tüğyan edən küləklərə və soyuqlara tab gətirmək lazım idi. Kəşfiyyatçıların əksəriyyəti belə bir qeyri-adi yürüş ilə birinci dəfə idi ki, üzləşirdilər. Onların yarısı isə hündür dağlara qalxıb-düşmək ilə ümumən, tanış deyildi. Bir sözlə, dəstəni qarşıda böyük bir sınaq gözləyirdi.

Sübh açılana yaxın Leandro dəstəni dağların ön sərhədinə çatdırdı. Burada dəqiqliklə kəşfiyyat işləri aparmaq lazım idi. Necə olsa da, Araukaniyanın şərq sərhədlərini And dağları ayırırdı. Dağların bu hissəsində ovçu hindularla rastlaşmaq olardı. İndi hər şey öz işinin ustadı sayılan Leandronun ayıqlığından və təcrübəsindən asılı idi. O, dəstəni gözə-görünməz yerlərlə aparmalıydı. Onsuz da onlar bir az da getsələr araukariya meşələri ilə örtülmüş alçaq başlı dağlara çatacaqdılar. Elə Leandro da bunu etmək istəyirdi.

Sübh vaxtı olduğu üçün hindular hələ də yuxuda idilər. Bu vaxt heç kim yaşayış yerini tərk etmirdi.

Bir-iki saat yol gedəndən sonra Leandro öz fəaliyyətini dayandırmağa məcbur oldu. Dəstə seyrək halda bitən fitsroya ağacının altında müvəqqəti məskən saldı. Artıq irəliləyiş onlar üçün təhlükəli sayılırdı. Bu sırada yerləşən dağların o biri tayına aşmağa demək olar ki, heç bir şey qalmamışdı. Lakin dağların başı çılpaq olduğu üçün keçid zamanı hindular onları uzaq məsafədən görə bilirdi. Leandronun

təcrübəsinə əsasən, dağlar hava qaralan zaman qət edilməli idi. Kəşfiyyatçının fikrincə, onlar dağların orta xəttinə çatandan sonra istiraiət etmədən öz yollarını davam etdirə bilərlər.

Xuan Flores qətiyyən Leandronun fikri ilə razılaşmadı. Çünki dəstənin bu gün hərəkətinə məhz Xuan özü cavabdeh idi. Leandro sadəcə olaraq, dəstəni Araukaniyanın sərhədindən keçirməli idi. Bələdçinin fikrinə görə dəstə nəyin bahasına olursa-olsun, And dağlarının içərisinə daxil olmamalıdır. Ona görə konkistadorlar əsl təhlükə ilə məhz orada rastlaşa bilərlər. Sözsüz ki, həmin təhlükə insan tərəfindən yox, təbiət tərəfindən yarana bilər. Qəribə olsa da, kapitan hərtərəfli Leandronu müdafiə etdi. O, bunu onunla izah etdi ki, dəstə vaxt itirmədən iti sürətlə Araukaniyanın mərkəzinə doğru hərəkət etməlidir. Bələdçi onları sakitləşdirib aludəliklə dedi:

- Başa düşmək lazımdır ki, And dağları çox hündürdür, onların ətəyi ilə uzun müddət hərəkət etmək qeyri-mümkündür. Çünki bunun üçün çoxlu fiziki qüvvə lazım olacaq. Demək istəyirəm ki, biz mənzil başına çatanda daxilimizdə olan fiziki qüvvə də tükənəcək.

- Axı, biz dağların ətəyi ilə hərəkət edəcəyik. - deyərək Leandro xüsusilə vurğuladı.

- Silahdaşlarımın azad olunması üçün mən lap göyün üzü ilə də hərəkət etməyə hazıram. - deyə kapitan qururla dilləndi.

- Bu məsələyə ciddi yanaşmaq lazımdır. - deyə Xuan onları sakitləşdirib təmkinlə dilləndi. - Dörd-beş dağı aşandan sonra hərəkət etməyə heç kimdə təqət qalmayaçaq. İkincisi, dağlarda sərt külək əsəndə özümüzü qorumağa yer tapmayaçağıq. Hələ leysan yağışlarını demirəm. Bir sözlə, dağların qoynunda hərəkət etmək bizim üçün çox təhlükəli olacaq. Mənim əsas təklifim ondan ibarətdir ki, bu dağların o biri taylarında çox hündürlüyə qalxmadan ətək ilə irəliləyək. Əsasən də ağaclarla örtülmüş yollardan istifadə edək. Bundan əlavə yol boyu ərzaq tükənməsin dəyə, biz hər bir şeyə qənaət etməliyik.

Nəhayət kapitan onunla razılaşmalı oldu. Hava qaralan kimi onlar dağları aşmağa başladı. Göz-gözü görmədiyindən irəliləyiş ləng gedirdi. Gecə qaranlığında cənub-qərb istiqamətində aşağıda güclə görünən işıqlar peyda olmağa başladı. Bu qarovulçu hinduların tonqalları idi. Təxmini bilmək olardı ki, araukanlar harada cəmləşiblər. Qaranlıqda görmə qabiliyyəti zəif olduğundan dəstə ehtiyatla hərəkət edirdi. Yenə də qabağa Leandro düşmüşdü. Yuxarı qalxdıqca, orada küləyin fəaliyyəti nəzərə çarpırdı. Deməli,

konkistadorlar küləklə qarşılaşmalı olacaqlar. Gecənin yarısı onlar özlərini yuxarı çatdırdılar.

Üç min-üç min beş yüz metr hündürlüyü olan bu ön dağların başında külək tüğyan edirdi. Dəstə orada şaxta ilə də rastlaşdı. Çoxları birinci dəfə belə bir hündürlükdə olduğuna görə havanın sıxlığından öskürməyə başladı. Onların öskürtüsü küləyin vıyılısına qarışaraq, yuxarıda qəribə səslər əmələ gətirirdi. Soyuq yolçulara od qoyurdu. Çünki yüngül geyinən ispanlar belə bir sərt soyuqla üzləşəcəklərini gözləmədilər. Xuan Flores düz deyirdi, ilin bu fəslində dağlarda tüğyan edən küləkli soyuğa tab gətirmək hər adamın işi deyildi. Hələ ön sıradakı dağların zirvəsi o qədər də hündür deyildi. Soyuq onları haqlamasın deyər, Leandro istirahət etmədən dağların o biri tərəfinə aşmağa başladı. Dəstə təbiətin amansızlığından uzaqlaşmalı idi. Hamı artıq başa düşdü ki, And dağları ilə sərbəst hərəkət etmək heç də təhlükəsiz deyil. Onlar dağları aşan kimi qabaqlarına çıxan qarışıq meşədə qızınmaq üçün böyük olmayan tonqal qaladılar. Tonqalın işığının kənara çıxmasından heç də narahat olmaq lazım deyildi. Çünki akasiya, araukariya, fitsroya, cökə, bambuk, buk və başqa ağaclar burada möhkəm sıxlıq təşkil edirdi. Artıq konkistadorlar özlərini bu meşələrdə çox sərbəst hiss edirdilər.

Beləcə onlar səkkiz gün yol gedib ondan sonra yenə də dağları aşır və cənub-qərb istiqamətində yollarını davam etdirdilər.

III fəsil. Kapitan Xuan Odovaldonun dəstəsi Araukan ölkəsinin mərkəzinə daxil olur

Hündür olmayan dağın başında, birtəhər gecəni keçirən ispanlar, sübhə az qalmış yavaş-yavaş dağın arxa hissəsi ilə aşağı enməyə başladılar. Artıq onlar istədikləri məntəqəyə gəlib çatmışdılar. Dağın başı demək olar ki, cılıpaq idi, ancaq 150-200 m. aşağıda, əksəriyyəti araukariya ağacları ilə əhatə olan, seyrək meşələr yerləşirdi. Dəstə bir az aşağı enib meşənin içi ilə kəndin üstünə çıxmalı idi. Bu kənddə olan hər bir obyekt dəqiqliklə yoxlanılmalı idi. Çünki hələ dəqiq bilinmirdi əsirlər əvvəlki kimi bu kənddə saxlanılır, yoxsa başqa bir yerə köçürülmüşdülər? Leytenant Vasko bütün dəstəni 100 faiz əmin etmişdi ki, qarşılarında olan həmin kənd, konkistadorların axtardıkları kənddir. Lakin əsirləri həqiqətən də başqa bir yerə köçürə bilərdilər. Bu məlumatı

dəqiqləşdirmək lazım idi. Kəşfiyyatçılar meşəyə daxil olan kimi bələdçi onların irəliləyişini dayandırmağa məcbur oldu. Burada bir neçə çığır vardı və həmin çığırlar bir neçə istiqamətə yayılırdı. Sözsüz ki, həmin çığırlar yerli hindular tərəfindən istifadə olunurdu. Burada ehtiyatlı olmaq lazım idi. Leytenant Vasko irəli yeriylə astaca dedi:

- Hər şeyi gizlin saxlamaq üçün, biz hamımız kəndə enə bilmərik. Araukanlar bizi görə bilərlər. Aşağıya cəmi altı-səkkiz nəfər adam düşməlidir. Uşaqların yerini təyin edənlə kimi, onlar bizi görməməlidirlər.

Sən, məgər qaldığın yeri dəqiq bilmirsən? - deyər kapitan Xuan təəccüblə Vaskoya nəzər salaraq, müəmmalı tərzdə soruşdu. - Biz bu qədər qüvvə ilə sözsüz kəndi ələ keçirə bilərik.

- Baxın, mən həmin sarayda saxlanılırdım. - deyər Vasko əli ilə iki yol ayrıcında (kəndin cənub hissəsində dərədə yerləşirdi) yerləşən böyük olmayan birmərtəbəli evi göstərərək tələsik halda dilləndi, sonra üzünə ciddi ifadə verərək, təmkinlə sözünə davam etdi. - Lakin indi dəqiq bilinmir, bizimkilər həmin yerdə saxlanılır, yoxsa başqa yerə köçürülüblər? Araukanlar çox hiyləgərdilər. Məndən sonra onlar uşaqları başqa yerə köçürə bilərlər? Məhz buna görə də biz heç cürə kəndə hücum edə bilmərik. Bütün əməliyyat müvəffəqiyyətsizliyə düşər ola bilər.

- Mən səni çox gözəl başa düşdüm. - deyə kapitan təqdirədici tərzdə dilləndi. - Aşağıya yeddi nəfər adam düşəcək. Adamları özün seçərsən. Necə olsa da sən kəndi bizdən çox yaxşı tanıyırsan. Lakin verilən tapşırığı çox diqqətlə yerinə yetirməlisən. Tapşırıq nədən ibarət olacaq? Uşaqların yerini dəqiq təyin etmək, kənddə neçə adam qalır; onlardan neçəsi döyüşçü, neçəsi isə mülki əhalidir? Əməliyyat zamanı kəndin rəhbərini əsir almaq lazımdır. Hinduların rəhbəri kənddən qaçmamalıdır. Ən əsası odur ki, hücum zamanı hindular çaş-baş qalmalıdırlar.

Leytenant Vasko çox yaxşı başa düşürdü ki, hal-hazırda əməliyyatın əsas mərhələsi başlayır. Bu tapşırığa dəstənin ən təcrübəli konkistadorları yollanmalı idi. Kapitan Xuan dəstənin komandiri olduğu üçün əsas qüvvə ilə yuxarıda qalmalacaqdı. Vasko özü ilə Migel, Sebastyan, Osvaldo, arbolyotçu Dias Duarte, cəngavər-arbolyotçu Luis İsido, Leandro Qomes və Antonio Xorxenə götürüb, yavaş-yavaş aşağı düşməyə başladı. Leandro kəşfiyyatçı olduğu üçün təxminən on-on beş addım qabaqda gedirdi.

Ağaclar o qədər sıx idi ki, sərbəst hərəkət etməyə imkan olmurdu. Lakin buna baxmayaraq, dəstə artıq səs-küy çıxartmadan hərəkət etməli idi. Migel uşaqlıq dostlarının yanı ilə hərəkət edirdi. Ümumiyyətlə, kapitan Xuan, hinduların üzərinə gözlənilməz hücum etmək və gözetçiləri

sakitcə aradan götürməkdə Migelə, Sebastyana, Osvaldoya, Dias Duarteyə və Luisə böyük ümid bəsləyirdi. Onlar dəstənin ən mahir ox atanları idilər. İndi də onlar beşi də Vasko ilə birlikdə aşağıya yollanırdılar.

Beləliklə, onlar aşağı düşə-düşə yavaş-yavaş kəndə yaxınlaşırdılar. Kəndə 80-100 metr qalmış meşədən düşmənin danışiq səsi eşidilməyə başladı. Vaskonun əlinin işarəsi ilə dəstə yerində hərəkətsiz qaldı. Hindular ispanları görə bilərdilər.

Elə buradan ağacların budaqlarının arasından kəndi aydınca görmək olurdu. Kənddə nə qədər adamın olduğunu buradan saymaq olardı. Meşədə gəzişən hindulara görə isə sayıqlığı itirmək lazım deyildi. Ola bilsin, həmin hindular ova və ya odun yığmağa çıxmışdılar.

Aşağıda görünən kənd o qədər də yekə deyildi. Burada cəmi otuz üç dənə ev var idi. Evlər bir-birinə çox yaxın yerləşirdi. İki yol ayrıcında yerləşən saray bu kənddə ən iri tikili sayılırdı. Kənd ümumiyyətlə, dərədə yerləşirdi. Migelgil olan dağdan başqa kəndi üç tərəfdən də hündür olmayan dağlar əhatə edirdi. Bu kəndə gələn əsas yol cənub-qərbdən və şimal-qərbdən idi. Cənub-qərbə gedən yol həddindən artıq enli idi və iki dağın arasından həmin istiqamətə baxanda uzaqda tüstü görmək olurdu. Həmin yerdə də yaşayış məskəni yerləşirdi. Şimal-qərbə gedən yolun üstündə balaca

bir təpə vardı. Həmin təpənin üstündə beş nəfər əli silahlı hindu mövqe tutmuşdu. Onlar bu kəndə gələn şimal yolunu mühafizə edirdilər. Bundan əlavə cənub yolunun üstündə də beş nəfərdən ibarət hindu dəstəsi dayanmışdı. Kənddə yetmişə yaxın adam gəzişirdi. Onların yarısından çoxu mülki adamlar idi. Meşədə gizlənən konkistadorlar yavaş-yavaş kənddə olan araukanları saymağa başladılar. Evlərə girən də vardı, çıxan da. Dəqiq hesab aparmaq mümkün deyildi.

İki yolun arasında yerləşən sarayın ətrafında dörd dənə ev vardı. Həmin evlərin ağzında üç-dörd hindu dayanıb, sarayı nəzərdən keçirirdilər. Sarayın özünü on nəfər gözetçi mühafizə edirdi. İspan əsirləri həmin sarayda saxlanılırdı ki, hindular sarayı bu cür ciddi qoruyurdular. Lakin həmin sarayda ispanların əvəzinə başqa əsirlər də saxlanıla bilərdi. Bunu hökmən dəqiqləşdirmək lazım idi. Vasko təəccübdən heç bir fikir söyləyə bilmirdi. O, Migelə yaxın bir yerdə oturmuşdu. Migel onun fikrini öyrənmək üçün leytenantla yaxınlaşdı. Vasko da əli ilə sarayın qarşısında yerləşən evi göstərərək pıçıltı ilə dedi:

- Migel, həmin evdə hindu döyüşçüləri qalırdılar. İndi isə elə bil orada heç kim qalmır.

- Bəlkə onlar hələ də istirahət edirlər? - deyərək Migel dəqiq cavab verməyə cürət etmədi. - Məgər, orada çox döyüşçü qalırdı?

- Otuza yaxın döyüşçü. - deyə Vasko tərəddüd etmədən cavab verdi.

- O qədər adam həmin evə necə yerləşir? - deyə Migel maraqla soruşaraq, leytenanta sualedici bir nəzər saldı.

- Onu mən deyə bilmərəm. - deyə Vasko çiyinlərini çəkib qeyri-müəyyən tərzdə dilləndi. - İndi dəqiq öyrənmək lazımdır, həmin döyüşçülər harada yerləşir? Çünki bu kənddəki döyüşçülərin özəyini həmin adamlar təşkil edirdi. Həmin dəstə təcrübəli döyüşçülərdən təşkil edilmişdi.

Vaskonun fikrinə görə həmin döyüşçülər burada olmasalar, onda əsirləri çox asanlıqla azad etmək olacaqdır. Yox, əgər onlar bu kənddə olsalar, onda əsirləri azad etmək üçün çoxlu problemlər aryanacaqdır. Araukanlar bu kənddə güclü müqavimət göstərə bilərlər. Hətta elə ola bilər ki, kənddə baş verəcək döyüşdə kəşfiyyatçılardan bir neçəsi həlak olsun. Belə olan halda Anqud körfəzinə çatmadan dəstə araukanlar tərəfindən məhv edilə bilərdi. Əgər, belə olsa, onda araukanlara qarşı aparılacaq növbəti müharibə məğlubiyyət ilə nəticələnər. Bu isə ispan əsgəri üçün böyük bir biabırçılıq sayılırdı.

Bu amili kəndə yaxınlaşan hər bir kəşfiyyatçı çox yaxşı dərk edirdi. Bu gün əməliyyat uğurla başa çatsın deyə, onlar itki vermədən əsirləri azad etməli və heç kimin xəbəri

olmadan iti sürətlə, kənddən cənub istiqamətində uzaqlaşmalıydılar.

Artıq kənddə olan canlı qüvvənin neçə nəfərdən ibarət olması leytenant Vaskoya çatdırıldı. Biri deyir ki, kənddə otuz bir döyüşçü və qırx üç nəfər mülki adam, o birisi deyir ki, kənddə otuz üç döyüşçü və qırx üç nəfər mülki adam, nəhayət üçüncüsü deyir ki, kənddə otuz döyüşçü və qırx üç nəfər mülki adam var. Kənddə olan döyüşçülər haqqında məlumat dəqiq deyildi. Bunu dəqiqləşdirmək o qədər də asan iş deyildi. Belə qərara gəlmək olardı ki, həm şimal, həm də ki, cənub yolunun üstündə dayanan döyüşçülərdən başqa kənddə otuz bir-otuz iki nəfər döyüşçü var və onların iyirmi iki nəfəri demək olar ki, sarayı mühafizə edirdilər. Artıq kəşfiyyatçılar dəqiq başa düşmüşdülər ki, ispan əsgərləri həmin sarayda saxlanılırlar. Lakin onları azad etmək üçün bir tədbir görmək lazım idi. Bu haqda kapitan Odovaldo öz fikrini söyləməli idi. Necə olsa da o, bu dəstənin başçısı idi. Artıq konkistadorlar başa düşmüşdülər ki, əsirləri azad etmək onlar üçün asan olmayacaq. Burada hər bir gözlənilməz hadisə baş verə bilərdi.

Yuxarıda olan konkistadorlar aşağı çağırıldı. Kapitan Xuan bütün məlumata diqqətlə qulaq asandan sonra məyus halda dedi:

- Məni başa salın, əsirləri azad etmək üçün nə etmək lazımdır? Mən çox yaxşı başa düşürəm ki, hindular burada həddindən artıq çox olduqlarına görə biz saraya hücum edə bilmərik. Həm də unutmaq lazım deyil ki, bizim silahdaşlarımızın bu kənddə olub-olmamaları hələ dəqiqləşdirilməyib. Hər bir kiçik detalı nəzərdən keçirmək lazımdır.

Düz deyirsiniz, biz ilk növbədə silahdaşlarımızın burada olub-olmamalarını dəqiqləşdirməliyik. - deyə Vasko təqdir-edici tərzdə dilləndi. - Ondan sonra hücum planı tərtib etməliyik. Mənə elə gəlir hinduların bu qədər sayda olmalarını nəzərə alıb, sarayı gecə vaxtı ələ keçirmək lazımdır. Bizim onlara yaxınlaşmağımız təhlükəsiz olar.

Kəşfiyyatçılar bir növ çıxılmaz vəziyyətə düşmüşdülər. Əsir düşmüş silahdaşları demək olar ki, göz qabağında idi, lakin onları azad etmək hələlik qeyri-mümkün idi. Kəndə hücum vaxtı nəinki hindular, hətta ispanlar da çoxlu itki verə bilirdilər. Məhz buna görə də bu işdə tələsmək lazım deyildi. Onsuz da hələ dəqiq bilinmirdi, əsirlər əvvəlki kimi bu kənddə saxlanılır, yoxsa başqa bir yerə köçürülüblər? Vaskonun dediyi kimi bu gün bunları dəqiqləşdirmək üçün havanın qaralmasını gözləmək lazım idi. Əsas o idi ki, onlar araukanların xəbəri olmadan gəlib bu kəndə çıxmışdılar. Bu məxfiliyi hücum əməliyyatı başlayana kimi saxlamaq lazımdır. Hər bir konkistador bunun nə qədər vacib olduğunu

çox yaxşı dərk edirdi. Hava qaralana kimi konkistadorlar dincəlməyi qərara aldılar. Hindulardan qorunmaq üçün üç nəfərdən ibarət gözetçi qoyuldu.

Təxminən üç saat keçmişdi ki, gözetçilər kapitan Xuan ilə Vaskonu vacib işə görə oyatdılar. Cənub-qərb yolu ilə kəndə tərəf əlli-altmış nəfərlik bir dəstə gəlirdi. Dəstə demək olar ki, mütəşəkkil surətdə hərəkət edirdi. Onların sayını dəqiqləşdirmək üçün dəstənin kəndə yaxınlaşmağını gözləmək lazım idi. Mühafizəçi hinduların dayandığı təpə ilə kəndin arasında üç yüz-üç yüz əlli metrlik məsafə vardı. Bir neçə dəqiqə gözləmək lazım idi.

Dəstə həmin məsafənin demək olar ki, yarısından çoxunu qət etmişdi, birdən Vasko təəccüb içində kapitana xəbər verdi ki, həmin dəstənin içində xeyli saylı əsirlər var. Özü də həmin əsirlər avropa mənşəli idilər. Çox güman ki, həmin əsirlər elə birinci ekspedisiyanın iştirakçılarıdır. Belə şeylərdə tələsməyi xoşlamayan kapitan Xuan bir neçə dəqiqədən sonra əmin oldu ki, həmin əsirlər yarım il bundan əvvəl əsir düşən konkistadorlardır. İndi dəqiqləşdirmək lazımdır ki, həmin dəstədə əsirlərin və araukanların ayrılıqda sayı neçədir. Həm onlar, həm də gözetçilər hesabat aparmağa başladılar. Bir neçə dəqiqədən sonra hamının verdiyi rəqəm demək olar ki, üst-üstə düşdü. Həmin dəstənin iyirmi dörd nəfəri əsir, otuz iki nəfəri silahlı araukanlar idi.

Araukanların təxminən yeddi-səkkiz nəfəri müşket ilə silahlanmışdılar.

Əslinə baxanda otuz iki nəfərlik silahlı araukan iyirmi dörd nəfərlik konkistadorlar üçün ciddi maneə törətmirdi. Lakin konkistadorlar elə hala salınmışdılar ki, onlar silahlı düşməyə ciddi müqavimət göstərə bilməzdilər. İş ondadır ki, əsirlər iki cərgə ilə bir-birinin ardınca sıraya düzülmüşdülər. Onların əlləri arxalarında bağlanmış, boğazları isə həm arxadakı, həm də ki, yanındakı yoldaşının boğazına ip ilə möhkəmləndirilmişdi. Gediş zamanı heç kim nə kənara dönə, nə də ki, dala qala bilməzdi. Belə bir üsul ilə əsirlər nəinki müqavimət, hətta artıq hərəkət etmək iqtidarında deyildilər. Bundan əlavə gediş zamanı belə bir üsul onları yorub taqətdən salırdı. Bu bir növ, əsir düşən konkistadorlara verilən işgəncə sayılırdı. Lakin bilmək lazım idi, əsirlər haradan gətirilir və onlar neçə liqlik məsafə yol qət etmişdilər. Hamının üzü saqqal ilə örtüldüyünə görə onların kim olduğunu dəqiq ayırd etmək mümkün deyildi.

Gözlənildiyi kimi əsirlər sarayın ağzına gətirildi. Onları bir-bir kəndirdən azad edərək sarayın içinə salırdılar. Övəzlərinə isə başqa əsirləri saraydan çıxardıb həmin üsul ilə kəndirlə bağlamağa başladılar. İspanlar belə qənaətə gəldilər ki, araukanlar əsirləri haradasa, yaxınlıqda işlədirlər.

- İlk növbədə bilmək lazımdır ki, araukanlar bizim silahdaşları hara aparırlar? - deyə kapitan Xuan müəmmalı tərzdə Vaskoya müraciət etdi. - Bunu bilmək bizim üçün çox vacibdir. Həm də yadda saxlayın ki, biz hücum əməliyyatına boş-boşuna başlaya bilmərik. Bizim silahdaşların hamısı bir yerdə olandan sonra, biz onları əsirlikdən azad etməyə başlamalıyıq.

Bu işi yerinə yetirmək üçün əməliyyat keçmiş konkistador Karlos Murilyoya tapşırıldı. Bu tapşırıq yerinə yetirilənə kimi əsas qüvvə heç bir işlə məşğul olmamalı idi. Nə qədər imkan varsa, hamı onlara verilən istirahətdən səmərəli istifadə etməyə çalışırdı. Çünki bu torpaqda müharibə başlasa, uzun müddət istirahət üzünə həsrət qalacaqlar.

Əsirlərlə olan dəstə hələ yola düşməmişdən əvvəl Karlos Murilyo, öz mövqeyini cənub-qərb yolunun üstündəki təpənin arxasında tutmaq üçün öz silahdaşlarından uzaqlaşdı. Heç kim təxmini olsa da bilmirdi ki, bu tapşırıq nə vaxt yerinə yetiriləcək. Lakin kapitan Xuan bu işdə heç də tələsmək istəmirdi. Ümumən, bütün ekspedisiya Araukan ölkəsində qalibiyyət əldə etmək üçün kəşfiyyatçılar öz işinin öhdəsindən müvəffəqiyyətlə gəlməli idilər. Hər bir şey bu gün detallarına kimi yoxlanılmalı idi. Kapitan öz baxışlarını sarayın ağzından çəkmirdi. O, əsasən bilmək istəyirdi ki, araukanlarla əsir düşmüş ispanların arasındakı münasibət

necədir. Hindular heç də əsirlərə qarşı kobudluq işlətmirdilər. Kapitan bütün bunları çox aydın görürdü. Bundan əlavə o, əsirlər içində özünün qardaşı oğlanlarını görmək istəyirdi. “Görəsən, onların vəziyyəti necədir?” - bu fikir həmişə onu düşündürürdü. Azad edilən vaxt əsirlərin heç birisi xəsarət almamalı idi. Çünki belə bir hal onlara böyük əngəl törədə bilərdi.

Əsirlərin gətirilməsindən bir saat keçmişdi ki, dəstə yenidən öz yoluna düzəldi. Əsirləri harasa, bu kənddən o qədər də aralı olmayan bir yerə aparırdılar. Ona görə ki, mühafizə edən hindular burada cəmi bir saat dincəlmişdilər. Kapitanın fikrincə, əsirlər hava qaralana kimi öz yerlərinə qaytarılacaqlar.

Üç saatdan sonra Karlos dürüst məlumatlar ilə kəşfiyyatdan qayıtdı. O, bildirdi ki, bu kənddən bir liq aralıda, cənub-qərb istiqamətində gördükləri kənddən bir qədər böyük kənd var. Həmin kənddə əlliyə yaxın ev var və orada mülki adamların sayı həddindən çoxdur. Əsirlər isə elə oradaca, böyük olmayan sarayda saxlanılırlar. Tam bəlli deyildi, əsirlər həmin kənddə müəyyən sahələrdə işlədilir, ya yox? Karlos bunu dəqiq ayırd edə bilməmişdir. Əsirlərin ayrı saxlanması bura gələn kəşfiyyatçıları çıxılmaz vəziyyətdə qoyurdu. Belə bir şəraitdə əsirlərin hamısını azad etmək

qeyri-mümkün idi. Kapitan hər şeyi ölçüb-biçəndən sonra təəssüflə:

- Araukanların fikri mənə tam aydın oldu. Onlar uzaqgörən adamlardılar. Bizdən ehtiyat edərək, onlar əsirləri bir-birindən xeyli aralı iki yerdə saxlayırlar. Deməli, biz bir hissəni azad edən zaman onlar ikinci hissəni məhv etmək imkanı əldə edirlər. Biz hamımız çıxılmaz bir vəziyyətə düşmüşük. Nə isə, bir tədbir görməliyik. Silahdaşlarımızın əbəş yerə qırılmasına heç cürə yol verməməliyik.

- Cənab kapitan, mənə bir şey maraqlandırır, - deyə Vasko fikirli halda bir nöqtəyə baxaraq qeyri-müəyyən tərzdə dilləndi. - əgər, araukanlar bizim silahdaşlarımızı heç bir yanda işlətmirlərsə, bəs, onda nə üçün onların yerlərini dəyişirlər?

- Belə bir qərara gəlmək olar ki, onlar silahdaşlarımızı işlədir, sonradan isə yeniləri ilə əvəz edirlər. - deyə kapitan tələsik halda cavab verməli oldu. - Əgər, işlədirlərsə, bəs harada? Bütün bunları hökmən dəqiqləşdirmək lazımdır. Uşaqları ağır məngənədən qurtarmaq üçün biz çıxış yolu axtarmalıyıq. Heyif ki, bizim qüvvəmiz həddindən artıq azdır.

- Cənab kapitan, əgər araukanlar bizim silahdaşlarımızı hər hansı bir işdə işlədirlərsə, mən bunu həmin kənddə pusqu qurmaqla öyrənə bilərəm. - deyə Karlos bir qədər tərəddüd

edəndən sonra soyuqqanlıqla dilləndi. - Bunun üçün mənə bir gün möhlət verin.

- Karlos, sən bu tapşırığın öhdəsindən gələ bilsən fərz et ki, bizim işimizi xeyli yüngülləşdirmiş olacaqsan. - deyə kapitan əlini Karlosun çiyinə qoyaraq tələsik halda dilləndi. - Araukanların burada gördükləri hər bir işi biz dəqiqliklə öyrənməliyik. Ona görə ki, biz artıq Araukan ölkəsinin düz mərkəzinə daxil olmuşuq, düşmənin isə əsas işləri elə burada görülür. Biz çalışmalıyıq ki, burada olan bütün silahdaşlarımızı əsirlikdən azad edək. Bu missiya, on altı ispan əsgəri üçün həddindən artıq ağır olacaq.

- Biz burada öləsi də olsaq, silahdaşlarımızın hamısını əsirlikdən azad etməliyik. - deyə Karlos qılıncının ülgücünü nəzərdən keçirərək qürurla dilləndi.

- Xahiş edirəm, burada ölümlə bağlı söhbət aparma. - deyə kapitan öz iradəni Karlosa bildirdi. - Biz bura ölməyə yox, krallığımızın düşmənlərini öldürməyə gəlmişik.

Karlos öz işinin öhdəsindən müvəffəqiyyətlə gəlsin deyə, kapitan Xuan hər ehtimala qarşı dəstənin kəşfiyyatçısı olan Leandro Qomesi ona qoşdu. Leandronun belə bir işdə böyük təcrübəsi vardı və o, belə bir mürəkkəb tapşırığı yerinə yetirə bilirdi.

Kapitan hər bir işi ehtiyatla və təmkinlə görməyi xoşlayırdı. O, Antonio Xorxe ilə arbalyotçu Dias Duarteni aşağıda

qoyub özləri əvvəlki yerlərinə qayıtdılar. Geçə soyuq olsa da, onlar yuxarıda qalmalı idilər. Kəşfiyyatçılar əməliyyatdan qayıdandan sonra bütün dəstə aşağı düşəcək və sonrakı tədbirləri elə oradaca görəcəklər.

IV fəsil. Əsirlərin azad edilməsi ilə Araukaniyadakı müharibənin ikinci mərhələsi başlayır

Ertəsi günü günortaya yaxın kəşfiyyatçılar əməliyyatdan qayıtdılar. Onlar həddindən artıq yorulmuşdular. Pusquda dayananların yanına çatan kimi onlar özlərini ölü kimi yerə sərdilər. Kəşfiyyatçılar gecəni də yatmamışdılar. Kapitan aşağı düşünə kimi onlar dincəlməyi qərara aldılar.

- Cənab kapitan, əməliyyat zamanı biz yaxşı məlumatlar əldə etmişik. - deyə, kapitanın yaxınlaşdığını görən Leandro ayağa qalxaraq aludəliklə dilləndi. - Araukanlar vaxtlarını boş yerə itirmirlər. Onlar kəndin ortasında forta oxşar tikili yaradır və həmin tikintidə bizim silahdaşlarımızdan istifadə edirlər.

- Məgər araukanlar da həmin tikintidə işləyirlər? - kapitan maraqla soruşdu və Leandroya sualedici nəzər saldı.

- Əlbəttə! - deyə Leandro tərəddüd etmədən cəld cavab verdi. - Əsasən, daş işlərində bizim silahdaşlarımızdan istifadə olunur. Araukanlar köməkçi işlərində çalışırlar. Onların hamısı hava qaralana kimi işləyirlər. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, işçilər silahlı araukanlar tərəfindən ciddi nəzarət olunurlar. Qaçmağa və yayınmağa demək olar ki, heç bir imkan yoxdur. Hələ bu harasıdır? Gecə vaxtı kəndə yaxınlaşmaq bizə nəşib olmadı. Onu da deyim ki, bizim Araukaniyaya daxil olmağımızdan heç kimdə şübhə yaranmayıb. Onlar özlərinə həddindən artıq güvənirlər.

Leandro izahat verə-verə artıq Migel ilə Sebastyan özlərini söhbət yerinə çatdırmışdılar. Migel dəstənin qabaqcıl döyüşçüsü kimi hər şeydən agah olmalı idi. Leandronun izahatına qulaq asan Migel kapitandan üzr istəyib maraqla soruşdu:

- Deyə bilərsiniz, kəndi gecə vaxtı neçə nəfər hindu mühafizə edir? Onlar bir-birini neçə saatdan bir dəyişirlər?

- Gecəni kəndi ətraf boyu təxminən iyirmi-iyirmi dörd nəfər döyüşçü mühafizə etdi. - deyə Leandro səbirsizliklə dilləndi. - Şimal və şərq istiqamətində olan hərtərəfi dörd adam qoruyur. Əsas qüvvə qərb tərəfdə cəmləşib. Araukanlar əsas təhlükəni qərb tərəfdən gözləyirlər. Gecə vaxtı əsirlər

saxlanan saray təxminən on-on iki adam ilə mühafizə olunur. Bir sözlə, biz silahdaşlarımızı azad edə bilərik.

- Kəndin strateji mövqe olmasına heç bir şübhə yoxdur. - deyə kapitan təqdirəlayiq tərzdə dilləndi, sonra üzünü Leandroya tərəf tutub müəmmalı tərzdə sözünə davam etdi. - Bizi maraqlandıran əsas bir şeydir: görəsən kənddə nə qədər döyüşçü var? Onların sayını bilmək bizim üçün hava-su kimi lazımdır.

- Bütün kənddə təxminən yetmiş-səksən silahlı hindu var. - deyə Leandro tərəddüd etmədən dilləndi. - Onu da qeyd etmək istəyirəm ki, biz kənddə altı dənə at gördük. Döyüşçülərin on beş nəfəri odlu silahla silahlanıb. Bu hal onlara böyük üstünlük verir. Cənab kapitan, biz silahdaşlarımızı azad edə bilərik, amma kəndi öz qüvvəmizlə ələ keçirə bilməyəcəyik.

- Mən onsuz da araukanların kəndlərini ələ keçirmək fikrində deyiləm. - deyə kapitan təmkinlə dilləndi. - Məni ən əsas bizim silahdaşlarımız maraqlandırır.

- Biz bu qüvvə ilə yalnız bu kənddə saxlanılan əsirləri azad edə bilərik. - deyə Vasko başını təəssüflə tərpədən öz fikrini bildirdi. - Lakin bu da çıxış yolu sayılmır. Bu əməliyyat zamanı biz silahdaşlarımızın yarı hissəsini itirə bilərik.

- Biz doğrudan da çıxılmaz bir vəziyyətə düşmüşük. - deyə Karlos da məyus halda dilləndi. - Araukanlar öz işlərini çox ehtiyatla görür və əsirləri göz bəbəyi kimi qoruyurlar. Bu kənddə səs-küy qopan kimi araukanlar aman vermədən bizim silahdaşlarımızı o biri kənddə məhv edəcəklər. Onların da faciəsi bizim boynumuzda qalacaq.

- Hər bir çətin vəziyyətdən çıxış yolu tapmaq olar. - deyə Migel gözlənilmədən, hamı üçün ümidverici söz söylədi. - Mənim yaxşı bir təklifim var. Kəşfiyyatçıların söylədiyi kimi araukanlar əsas təhlükəni qərb istiqamətində gözləyir və əsas qüvvəni də elə həmin istiqamətdə yerləşdiriblər. Bundan da müsbət nəticə çıxarmaq olar. Mənə elə gəlir, hər şey mən deyən kimi olsa, silahdaşlarımızın hamısını əsirlikdən azad etmək mümkündür. Şübhəsiz ki, biz silahdaşlarımızı gecənin ortasında azad etməliyik. Həmin əməliyyata başlamazdan əvvəl biz ilk növbədə cənub-qərb tərəfdə olan mühafizəçi hinduları zərərsizləşdirməliyik. Qonşu kəndə gedən yol bizim üzümüzə açıq olmalıdır. Gecə vaxtı bu kənddəki sarayı təxminən on-on beş nəfər keşikçi qoruyur. Təpənin üstündəki hinduları zərərsizləşdirmək üçün dəstədən iki nəfər ayrılar, qalanları isə sarayın hücumunda iştirak etməlidir. İşimiz yüngül keçsin deyə, biz keşikçiləri artıq səs-küy olmadan aradan götürməliyik. Ondan sonra hamılıqla bu kəndi cənub-qərb istiqamətində tərk etməli və qonşu kənddəki

silahdaşlarımızı azadlığa buraxmağa tələsməliyik. Söz yox ki, bu sarayda saxlanılanların içərisində həm xəstə, həm də yaralılar olacaq. Biz bütün yol boyu onları özümüz ilə daşımalı deyilik ki? Bizdə olan məlumata görə iki kəndin arasında olan yolun üstündən, qərb istiqamətində enli bir yol uzanır. Elə bizim növbəti əməliyyatımıza maneəçilik göstərən adamlar həmin döngədə qalıb bizi gözləyəcəklər.

- On-on beş gözətçini səssizcə məhv etmək, bu qeyri-mümkün bir iş sayılır. - deyə Vasko çiyinlərini müəmmalı tərzdə çəkərək, Migelin verdiyi təklifin bəzi müddəaları ilə razılaşdığını bildirdi. - Araukanlar çox ehtiyatlı və çevik döyüşçülərdir. Eyni vaxtda on-on beş nəfər araukanı məhv etmək bizim üçün asan olmayacaq.

Əməliyyat zamanı kənddə həyəcan signalı qalxsə, onda araukanların hamısı ilə mübarizə aparmaq bizim üçün həddindən artıq çətin olacaq. Nə isə, başqa bir çıxış yolu axtarmaq lazımdır.

- Heç də başqa bir çıxış yolu axtarmaq lazım deyil. - deyə kapitan qəti olaraq öz etirazını Vaskoya bildirdi, sonra dərindən köksünü ötürərək, iradə ilə sözünə davam etdi. - Migelin verdiyi təklifə qarşı alternativ təklif görmürəm. Belə bir dəstə ilə on-on beş nəfərlik düşməni məhv etmək, bizim üçün məqbuldur. Əgər, biz belə bir dəstə ilə on-on beş nəfərlik hindu dəstəsini məhv edə bilməyəcəyiksə, onda başa

düşmürəm, biz nəyə görə Araukan ölkəsinə daxil olmuşuq? Belə çıxır ki, bizim burada olmağımızın heç bir əhəmiyyəti yoxdur.

- Cənab kapitan, üzr istəyirəm, siz məni düzgün başa düşmədiniz. - deyə Vasko öz sözlərinin mahiyyətini açıqlamaq üçün aludəliklə sözə başladı. - Bu əməliyyata başlamazdan əvvəl hər bir şeyi bu gün xırdalıqlarına kimi dəqiqliklə ölçüb-biçmək lazımdır. Bu dəstə ilə biz nəinki on-on beş hindunu, hətta böyük bir araukan dəstəsini məhv etməyə qadirik. Sadəcə olaraq, mən demək istəyirəm ki, biz elə etməliyik həm bu kənddə saxlanılan, həm də qonşu kənddə saxlanılan silahdaşlarımızı azad edək. Araukanlar bizim gəlişimizdən xəbər tutsalar, hər vəchlə can atacaqlar ki, bizim gəlişimiz barədə qonşu kəndə xəbər versinlər. Onda da qorxduğumuz faciə baş verəcək.

- Sinyor Vasko, siz elə mülahizə yürüdürsünüz ki, guya birinci dəfədir Amerika hindularına qarşı əməliyyatda iştirak edirsiniz. - deyə kapitan ona qəribə bir nəzər salaraq fəhimsizliklə dilləndi. - Siz ki, başqalarına nisbətən köhnə konkistadorsunuz? Aborijenlərin də nəyə qadir olduqlarını bilmirsiniz? Əməliyyat başlayan zaman hindular xəbər tutsa, onda canlarını qurtarmaq üçün kənddən qaçmağa çalışacaqlar.

- Aborijenlərin nəyə qadir olduqlarını mən çox yaxşı bilirəm, lakin araukanlar tamamilə başqa bir tayfadır və xasiyyət etibarlı ilə Amerikanın heç bir hindu tayfasına oxşamırlar. - deyər Vasko bütün fikrini cəmləşdirib aludəliklə dilləndi. - Onlar əməliyyatdan xəbər tutsalar, heç də qaçmağa üz tutmayacaqlar. Onların hamısı bir nəfərə kimi bizim üstümüzdə hücum çəkəcəklər. Onda da bizim məxfi saxlanılan gəlişimiz bu gün araukanlara bəlli olacaq.

- Cənab leytenant, elə etməliyik ki, səhər açılana qədər bizim gəlişimiz başqa hindulara bəlli olmasın. - deyər məcburiyyət qarşısında qalan Migel bir daha bu söhbətə müdaxilə etdi. - Biz gözetçiləri aradan elə götürməliyik ki, kənddə artıq bir səs-küy yaranmasın. Bundan əlavə işdir, araukanlar bizim gəlişimizdən xəbər tutsalar, onda biz cənub-qərb yoluna nəzarət edə-edə kənddə olan bütün araukanları məhv etməliyik. Araukanlar itkinin çox verildiyini görüb qaçmağa can atacaqlar. Belə bir hal ilə mən özüm bir neçə dəfə üzləşmişəm. Döyüşün mənasızlığını görən araukanlar savaşın yarımçıq dayandırılmasına da üstünlük verirlər. Lakin hər şey mən deyən kimi olsa, biz nəinki əsirlərin hamısını azad edərik, hətta müharibənin bu mərhələsində də araukanlar üzərində şək-k-şübhəsiz qələbə qazana bilərik. Mənim fikrimcə, bundan səmərəli təklif ola bilməz.

- Ürəyimə danıb ki, bu əməliyyat uğurla başa çatacaq. - deyə kapitan dilləndi.

- Ümumiyyətlə, bu əməliyyat uğurla başa çatandan sonra araukanlar elə başa düşəcəklər ki, biz bu kəndlərə Anqud körfəzi istiqamətindən yaxınlaşmışıq. - deyə Migel təqdirədici tərzdə başını tərpədənək həvəslə dilləndi. - Çünki biz əməliyyat zamanı şimal-qərb yolunu mühafizə edən hindulərə toxunmayacağıq.

- Həqiqətən də onlar elə biləcəklər ki, biz bura Anqud körfəzi istiqamətindən yaxınlaşmışıq. - deyə kapitan da təqdirədici tərzdə dilləndi. - Biz silahdaşlarımızı azad edəndən sonra mütəşəkkil surətdə bütün araukanlara qarşı döyüş əməliyyatları apara bilərik. Biz Araukaniyanın bu hissəsində döyüşə-döyüşə hinduların bütün qüvvələrini özümüzə cəlb etmiş olarıq. Onda da biz sübut edərik ki, ispan əsgəri nəyə qadirdir. Yadda saxlayın ki, biz araukanların qırx illik müqavimətinə son qoymalıyıq.

- Biz hamımız bu torpağa yeganə amal ilə gəlmişik, o da ki, krallığımızın düşmənləri sayılan araukanları məhv edib, İspaniyanın bayrağını Araukaniyaya sancmalıyıq. - millətçilik ruhunda böyüyən cəngavər Sebastyan qürurla dilləndi.

- Deməli, gecə yarısı əməliyyata başlamaq qərarına gəlirik. - deyə kapitan boynunu dik tutaraq böyük bir həvəslə dilləndi. - Gecəyə qədər biz hamımız dincəlməliyik. Hamı-

mıza yeni güc və enerji bolluğu lazımdır. Ola bilsin ki, biz bütün gecəni hərəkətdə olacağıq. Necə olsa da, biz on altı nəfər döyüşçü Araukaniyada gedən müharibənin ikinci mərhələsinə başlayırıq.

Kral naminə biz bu ölkədə zəfər bayrağını ucaltmalıyıq.

- Yaddan çıxarmaq lazım deyil ki, əməliyyat zamanı araukanların biri də kəndi cənub-qərb istiqamətində tərk etməməlidir. - deyər Migel yadına düşmüşkən öz dostlarını xəbərdar etdi. - Allahın köməyi ilə biz əməliyyata başlayırıq. Bu dəfə qələbə bizim olacaq.

Bütün dəstə hava qaralana kimi rahat dincəldi. Vaxt vədə çatan kimi kəşfiyyatçılar yavaş-yavaş yuxudan oyanmağa başladılar. Əməliyyatın başlanmasına qədər gərək kənd əhalisi yuxuya getməli və ətrafda bir nəfər də olsun artıq adam görünməməli idi. Kapitanın fikrincə, dəstə gecə saat on ikidən sonra əməliyyata başlamalı idi.

Göyün üzündə ulduzlarla yanaşı yer tutan Ay, bu gün nəzik olsa belə, öz işığı ilə Araukaniyanı cüzi işıqlandıra bilirdi. Necə olsa da, bu torpaq başqa torpaqlara nisbətən göyün üzünə yaxın idi. Gecə vaxtı nəinki yeri, hətta göydəki ulduzları da çox yaxşı görmək olurdu. Lakin kəşfiyyatçılar gecənin işığında da ehtiyatlı olmalı idilər.

İspanlar hərəkət edən zaman ilk növbədə, pusquda və keşikdə duran hinduların nəzarəti altına düşə bilərdilər. Məhz

buna görə də kapitan dəstənin ehtiyatını möhkəm tutmaq üçün Karlos ilə Antonionu cənub-qərb yolunu mühafizə edən düşməni zərərsizləşdirmək üçün yolun üstündəki təpəyə tərəf yolladı. Onlar bu işin öhdəsindən peşəkarcasına gəlməli idilər. Qərara alındı ki, Migel də onlarla birlikdə təpəyə tərəf yollansın. Əməliyyat başa çatan kimi Migel kəndin cənub sərhədində mövqe tutacaq dəstəyə şad xəbəri çatdırmalı idi. Belə olan halda arxayınlıqla növbəti əməliyyata başlamaq olardı. Migelgil dərhal buranı tərk etdilər.

Beləliklə, onlar təpəyə çıxdılar. Növbətçi hindular növbə zamanı bir-biriləri ilə söhbət etdiklərinə görə konkistadorların yaxınlaşdığını hiss etmədilər. Bu hal Migelgilə böyük üstünlük verirdi. İndi hinduların burada neçə nəfər olduğunu təyin etmək lazım idi. Ay işığının köməyi ilə düşmənin beş nəfərdən ibarət bir qrup təşkil etməsi açıqlandı. Onların üçü bir yerdə, ikisi isə yeddi-səkkiz addım aralı yolun o biri tərəfində idilər. Migel iki hindunu öz öhdəsinə götürərək gizlincə yolun o biri tərəfinə keçdi. O, lanset ilə qılını əlinə alıb lap onlara tərəf yaxınlaşdı. Lakin son məqamda araukanın biri onu gördü. Belə olan halda Migel onlara aman vermədən lanset ilə özünə yaxın hindunu, qılını ilə o birisini zərərsizləşdirdi. Eyni olaraq Karlos ilə Antonio təpənin üstündə olan üç aborigeni səs-küy salmadan

qılıncdan keçirdilər. Nəzərdə tutulduğu kimi keşikçi hinduları məhv edəndən sonra Migelgil kəndə tərəf yollandılar.

Artıq konkistadorlar öz mövqelərini kəndin ağzında tutmuş və kapitan Xuanın göstərişlərini gözləyirdilər. Təyin olunmuşdu ki, əsirlər saxlanılan sarayı səkkiz nəfər hindu mühafizə edir. Döyüşçülərin qaldığı evin həyətinə isə dörd nəfər hindu dayanmışdı. Burada da araukanların əksəriyyəti bir-biriləri ilə söhbət edirdilər. Həm saray, həm də hinduların qaldığı ev hər tərəfdən konkistadorlar tərəfindən əhatə olunurdu.

Bu əməliyyatın uğurlu keçəcəyinə heç bir şübhə yox idi. Konkistadorlar yeni bir üstünlük əldə etmişdilər. Sarayın qapısından altı-səkkiz metr aralı balaca tonqal qalanmışdı. Həmin tonqalın ətrafına üç-dörd hindu toplaşmış nəsə qızardırıdılar. Bundan əlavə tonqalın işığının köməyi ilə yaxın ətrafı daha da aydın görmək olurdu. Kənarda olan konkistadorlar isə gözə görünməz kimi qalırdılar. Oxdan sərrast atanlar ilk gözətçiləri zərərsizləşdirdikdən sonra evi mühafizə edən hinduları nişan altında saxlamalı idilər.

Beləliklə, kapitanın işarəsi ilə hər iki tərəfdən sarayı mühafizə edən hinduların üstünə hücum edildi. Paralel olaraq oxçular evi mühafizə edən araukanları zərərsizləşdirdilər. Bir göz qırpımında tonqalın ətrafına yığılışanlardan başqa bütün hindular zərərsizləşdirildilər. Bu hücum zamanı yalnız iki

aborigen öz səslərini çıxarda bildilər. Tonqalın ətrafındakılar burada nə baş verdiyini başa düşəndə, artıq gec idi. Oxçular heç kimə imkan vermədən öz silahları ilə onları məhv etdilər. Bu əməliyyat zamanı hər bir konkistador öz işinin öhdəsindən ustalıqla gəlmişdir. İspanlar dərhal sarayın qapısını açdılar. İçəridə saxlanılan əsirlər hələ də başa düşmürdülər ki, ətrafda nə hadisə baş verib və içəriyə daxil olanlar kimlərdir. Çünki əməliyyat yüksək peşəkarlıq səviyyəsində keçirilmişdir.

Kapitan Xuan əlində məşəl içəri girərək, asta səslə həmyerlilərinə qısaca müraciət etdi:

- Əziz dostlar, mən kapitan Xuan Odovaldoyam. Siz hamınız azadsınız. Təhlükəsizlik naminə biriniz də olsun, səsini çıxartmayın. Bütün kənd hindularla doludur. Onlar nə qədər yuxudadırlar, biz kəndi səssiz-səmirsiz tərk etməliyik. Hələ qalan silahdaşlarımız əsirlikdədirlər.

Kapitan Xuan onları xəbərdar etsə də, ilgim kimi görsənən bu hadisə əsirlərin sıralarında canlanma yaratdı. Bütün sarayda pıçıltı səsləri eşidildi. Onlar öz sevinclərini gizlədə bilmirdilər. Hətta onlardan biri kapitanın boynuna sarılaraq ona öz təşəkkürünü bildirmək istədi. Lakin kapitan əli ilə fərəh içində olan adamın ağzını tutaraq, ona bu imkanı vermədi. Həmin adam kapitanın qardaşı oğlu leytenant Kamaço idi. Bir neçə dəqiqə ərzində əsirlərin hamısı

kəndirlərdən azad edildi və bütün dəstə artıq səs çıxarmadan cənub istiqamətində kəndi tərk etməyə başladı. Onlar qısa müddət ərzində özlərini qonşu kəndə çatdırmalı idilər. Kapitanda özünə arxayınlıq hiss olunmağa başladı. O, bütün əməliyyatın uğurla başa çatacağına əmin idi. Yalnız bircə hücum zamanı, bir çoxları üçün məğlubedilməz araukanlardan on yeddi nəfəri, birdəfəlik məhv edilmişdir.

V fəsil. Ağır döyüşlərin başlanması

Qonşu kəndə yol gedə-gedə kapitan öyrəndi ki, araukanların əlində olan 56 nəfər əsirdən, cəmi 32 nəfəri azad olunub. Deməli, 24 nəfər ispan konkistadoru hələ də əsirlikdə idi. Leytenant Karlos, cəngavər Armando, kapitan Markos, leytenant Vaskonun hər iki oğulları, konkistadorlar Roberto, Rodrigues, Pedro, mühafizəçi Armando və əli silah tutan əsirlər hindulardan alınan silahlarla silahlandılar. O, biriləri isə dostlarının köməyi ilə hərəkət edirdilər. Azad olunan əsirlərdən altısının vəziyyəti pis idi. Onlardan bəziləri işgəncələrə məruz qalmış, bəziləri isə sadəcə olaraq xəstələn-

mişdilər. Xəstələnənlərdən biri leytenant Ernando Ramires idi. Migel onun yol getməsi üçün öz köməkliyini təklif etdi. Lakin o, minnətdarlığını bildirərək, yol getməyə gücü olduğunu xatırlatdı.

İndi hamını bircə sual maraqlandırır: “görəsən onların əsirlikdəki günləri necə keçmişdir? Araukanlar onlarla necə rəftar edirdilər?” Şəxsən Migel bu haqda „Destino“nun los-manı Uqodan, bosman Sançosdan, onun köməkçisi Diyeqodan, baş matros Xosedən və təchizat rəisi Qarsiadan məlumat toplamağı özünə lazım bildi. Məlum oldu ki, hər bir balaca nöqsana görə araukanlar əsirləri ciddi cəzalandırırdılar. Cəza tədbirləri bir çox işgəncələrdən ibarət idi. Qızmar günəş altında arxası üstə dirəyə bağlayıb susuz saxlamaq, qızmar günəş altında nazik ağac budağı ilə çubuq vurmaq. Araukana əl qaldıran əsirin həmin əli biləyindən kəsilirdi. Sonuncu işgəncəyə leytenant Vaskonun böyük oğlu Pedro məruz qalmışdı. Hələ bu harasıdır, araukanlar Vaskonun hər iki oğlunu bütün əsirlərdən aralı girov kimi saxlayıblar. İşdir, konkistadorlar növbəti dəfə Araukaniyaya hücum etsələr, girovlar dərhal edam ediləcəklər. Sözsüz ki, bu haqda Vaskoya heç bir xəbər verilmədi. Əməliyyatın ikinci mərhələsi başlayana kimi onun əsəbləri möhkəm olmalı idi. Lakin Migel təxmini olsa da, öyrənmək istəyirdi ki, Vaskonun

oğulları harada saxlanılır. Birtəhər Onlar da əsirlikdən azad edilməli idilər.

- Araukanlarda Koro adlı bir kasik var, deyə Uqo yol gedə-gedə asta səslə cavab verməyə başladı. Deyilənə görə o, hər iki qardaşı öz qərargahındakı zirzəmidə saxlayır. Həmin qərargahın harada yerləşməsini bizlərdən heç kim bilmir.

- Onların harada yerləşdiyini bilsəydik, heç dərdimiz olmazdı. - deyə Migel məyus halda dilləndi.

- Görəsən, onların yerini araukanlar bilir? - deyə Sebastyan soruşdu.

- Hər bir araukan əsgəri çox yaxşı bilir ki, Koronun qərargahı harada yerləşir. - deyə Qarsia tərəddüd etmədən cavab verdi.

- Belə olan halda biz silahdaşlarımızı əsirlikdən azad edən zaman orada hindu əsir alıb ondan qərargahın harada yerləşdiyini öyrənərik. - deyə Sebastyan daha da Migelə yaxınlaşaraq aludəliklə dilləndi. - Onların yerini təyin edəndən sonra dərhal həmənin yerə gedərik. Əgər, bir dəqiqə olsun belə keciksək, onda Koro onları edam etdirəcək. Buna heç bir şübhə yoxdur.

- Mən onu tanıyıram, əgər o, deyibsə, deməli edəcəkdir. - deyə Migel başını məyus halda tərpədən təəssüflə dilləndi. - Biz hökmən onu qabaqlamalıyıq. Təki bizim əməliyyatımız uğurlu olsun.

Hər bir konkistadora məxfi tapşırıq verildi ki, kəndə hücum zamanı heç olmasa bir nəfər araukan əsir alınmalıdır. Bu missiya yerinə yetiriləndən sonra dəstə nəzərdə tutulan plan ilə hərəkət edəcəkdir.

Səhərin açılmasına az qalmış dəstə kəndin qırağına çatdı. Qalın olmayan buludların ucbatından yarımçıq olan Ayın üzü tutulmuş və bütün ətraf qaranlıq zülmətə qərq olmuşdu. Göz-gözü demək olar ki, görmürdü.

Kəndi mühafizə edən hinduları zərərsizləşdirməkdən ötrü Migel, Osvaldo, Sebastyan, Karlos və Leandro ora yollandılar. Onlar əməliyyatı ustalıqla başa çatdırmalı idilər.

Hava həddindən artıq qaranlıq olsa da, bu hal onların işini çətinləşdirmirdi. Çünki, ispanların təhlükəsiz halda hərəkət etməsi üçün əllərində kifayət qədər oriyentir nöqtələri vardı. Hindular harada keşik çəkirlərsə-cəksinlər, həmişə də bir-biriləri ilə astaca söhbət edirdilər. Xüsusən də kəndin bu hissəsində. Migelgil çox da çətinlik çəkmədən kənddəki tikililərə yaxınlaşdılar. Həqiqətən də onlar üçün qaranlıq altında hərəkət etmək çətinlik törətmirdi. Kəndin girişində çoxlu-coxlu balaca təpəciklər vardı. Kəşfiyyatçılar həmin təpəciklərin arxasında gizlənə-gizlənə kəndə yaxınlaşmışdılar. İndi qalırdı keşikdə duran hinduları qaranlıq zülmətdə aşkar edib zərərsizləşdirmək.

Beş-altı dəqiqənin ərzində düşmən aşkar edildi və ispanlar yavaş-yavaş onlara yaxınlaşdılar. Heç bir şeydən şübhələnməyən hinduların danışiq tərzindən hiss etmək olar ki, birbiriləri ilə məzəli söhbət aparırlar. Onlar cəmi üç nəfər idi. Təsadüf nəticəsində dördüncü hindu də təyin edildi. O, bir qədər aralıda şirin yuxuya qərq olmuşdu. Artıq vaxt itirmək olmazdı. Çünki saat yarım, iki saatdan sonra hava işıqlaşacaq və kəndə yaxınlaşan ispanlar, çətinlik çəkmədən hindular tərəfindən aşkar ediləcək. Bu dəfə də üstünlüklər konkistadorların tərəfində idi.

Migelgil ayağa qalxıb heç də ehtiyat etmədən araukanlara yaxınlaşsalar, onlar elə biləcəklər ki, gələnlər özlərininkidir. İspanlar elə də etdilər. Onlar ayağa qalxıb hindulara yaxınlaşaraq onları sıradan çıxartdılar. Əlverişli fürsətdən istifadə edən Migel yuxuda olan aborigenə aman vermədən onu bihuş edərək əsir aldı.

Əsas qüvvə özünü bura yetirənə qədər araukan dilində danışmağı bacaran Leandro, əsir alınan hindunu sorğu-suala tutmağa başladı; Korunun qərargahı harada yerləşir? Ağır zərbədən yenicə özünə gəlmiş hindu hələ də dəqiq başa düşmürdü ki, nə hadisə baş verib və onu əhatə edənlər kimlərdir. O, demək olar ki, çaş-baş qalmışdı. Leandro isə dalbadal öz sualını düşmənin üzərinə yağdırırdı. Nəhayət hindu başa düşəndə ki, onun başı üzərindəkilər ispanlardır o,

həmin saniyə qışqırmaq istədi. Lakin Leandro cəld əli ilə onun ağzını tutaraq aborigenə bu imkanı vermədi. Bu dəfə Migel onun boğazından yapışaraq boğmağa başladı ki, o, verilən suala cavab versin. Hindu isə ağzından bir kəlmə də olsun çıxartmadı. Sifətinin mimikasından belə başa düşmək olardı ki, düşməni ümumiyyətlə ispanlarla danışmaq istəmir. Bu səhnəyə tamaşa edən Karlos qorxmaz konkistadora bildirdi ki, belə üsullarla heç bir əsirdən məlumat toplamaq olmaz. Bundan sonra o, bıçağını sağ əlinə alıb sol əli ilə yerə uzadılmış hindunun qulağından tutdu və Leandronun vəsi-
təsilə bildirdi ki, Koronun qərargahının yerini deməsə, onda qulağı ilə vidalaşmalı olacaq. Əldə heç bir müsbət cavab edilməyincə, əsirin qulaqları əllərindəki barmaqlar və son anda gözləri çıxarılacaq. Bu məlumatı isə o, başqa aborigendən əldə edəcək. Məhz bundan sonra hindu dillənməyi qərara aldı. O, hüznə dedi:

- İşdir, mən sizin istədiyinizi yerinə yetirsəm, onda mənimlə nə edəcəksiniz?

- Səni sağ-salamat evinə buraxarıq. - deyə Migel tərcümə-
çidən bu sözləri eşidən kimi dərhal özü dilləndi. - Bir ispan zadəganı kimi söz verirəm ki, bizim istədiyimizi yerinə yetirəndən sonra biz səni buraxacağıq. İnana bilərsən.

- Kasiklərin yığışdığı qərgah elə bu kənddəki istehkamın içərisində yerləşir. - deyə hindu bir qədər götür-qoy edəndən sonra qətiyyətlə dilləndi.

- Bu ki, gözəldir! - deyə öz sevincini gizlədə bilməyən Migel fərəhlə dilləndi və üzünü dostlarına tərəf tutaraq həmin tərzdə sözünə davam etdi. - Bizim işimiz xeyli asanlaşır. Bu gün biz silandaşlarımızın hamısını azad edə bilərik. Deməli, Araukaniyanın mərkəzi elə buradır.

Əsas qüvvə özünü bura yetirən kimi əldə edilən məlumat dərhal həm kapitana, həm də leytenant Vaskoya çatdırıldı. Artıq Vaskodan bu məsələni gizlətmək lazım deyildi. Belə bir məlumatın əldə edildiyinə görə o, öz dostlarına minnətdarlığını bildirdi.

Hal-hazırda bir dəqiqə olsun belə, artıq vaxt itirmək olmazdı. Dəstə yavaş-yavaş böyük ehtiyatla kəndin içərisinə daxil olmağa başladı. Əməliyyat qısa müddətə başa çatdırılmalı idi. Kəndin bəzi yerlərində araukanların fasiləli səsləri gəlirdi. Onlar hələ də hiss etmirdilər ki, konkistadorların iri bir dəstəsi bu kəndə daxil olub. Nəhayət, konkistadorlar gəlib əsirlər saxlanılan saraya yaxınlaşdılar. Saray özü kənddə tikilən istehkamın şərq divarlarından 25-30 metr aralıda yerləşirdi. Sarayın qapısı düz istehkama tərəf baxırdı. Oranı mühafizə edən hinduların bəziləri gah gəzişir, bəziləri isə topa şəklində yığışaraq bir-biriləri ilə söhbət

edirdilər. Kapitan Xuan tapşırıq vermək üçün Migeli, leytenant Vaskonu və Leandronu yanına çağırırdı. Kapitan onlara:

- Sarayı mühafizə edən hinduların sayı müəyyənləşincə biz hücum planını təşkil etməliyik. Paralel olaraq hindulara aman vermədən istehkama da zərbə endirməliyik. Yüz faiz əminəm ki, araukanlar hücum nəticəsində şok vəziyyətinə düşəcəklər. İndidən kimin hara, hücum etməsi təyin edilməlidir.

- Cənab kapitan, belə bir qaranlıqda göz-gözü görmür. - deyə Migel ətrafa nəzər sala-sala qeyri-müəyyən tərzdə dilləndi. - Biz bu şəraitdə necə hərəkət edəcəyik?

- Belə bir şərait ilə artıq mən rastlaşmışam. - deyə kapitan Xuan tərəddüd etmədən dilləndi. - Bütün dəstə hücumu hazır olan vaxt saraya yaxın olan evlər yandırılacaq. Elə məhz evlərin yandırılması hücumu başlamağa işarə olacaqdır. Eyni vaxtda istehkamın darvazasına (istehkamın darvazası şimal tərəfdə idi) yaxın olan evlər yandırılmalıdır ki, oraya hücum etmək üçün bizim işimiz yüngülləşsin. İndidən əsirlikdən azad olunmuş soydaşlarımıza xəbər verilsin ki, bu iş onlara tapşırılır. Həmin əməliyyata kapitan Markos başçılıq edəcəkdir. Bu tapşırığı dərhal kapitana çatdırın ki, işə hazır olsun.

Tapşırıq kapitan Markosa çatdırıldı. Mühafizəçilərin sayı müəyyənləşincə kapitan yavaş-yavaş silahlarını hazırlıqlı

vəziyyətə salmağa başladı. Elə bir az keçmişdi ki, istehkamin üstündə dayanan hindulardan qışqırtı səsləri eşidilməyə başladı. Leandro diqqətlə qulaq asandan sonra kapitana təşvişlə dedi:

- Onlar qışqırırlar ki, ölkələrinə düşmənlər daxil olub. Hansısa kənd düşmənlərin əlinə keçib.

- Deməli, hindular bizim hücumumuzdan xəbərdardılar. - deyə Migel başını təəssüflə tərpədərək məyus halda dilləndi. - Nəsə bir tədbir görmək lazımdır.

- Ora baxın, dağların başında tonqallar yanır. - deyə Vasko əli ilə gəldikləri kəndin istiqamətini göstərərək həyəcanla dilləndi. - Mənə elə gəlir, bu hinduların həyəcan işarəsidir.

Doğrudan da əsirlər azad olunan kəndin ətrafındakı hündür olmayan iki dağın başında tonqal yandırmışdılar. Onlar həmin istiqamətə baxa-baxa üçüncü dağın da başında tonqal peyda oldu. Heç bir şübhə yox idi ki, bu araukanların bir-birinə ötürdükləri həyəcan signalıdır. Tonqallar peyda olduqca bu kənddəki təşviş səsləri daha da çoxalırdı. Araukanlar kənddə həyəcan təbili vurmağa başladılar. Onlar bütün kəndi ayağa qaldırmaq istəyirdilər. Kənddəki bu vəziyyət heç də gizləncə daxil olmuş ispanların xeyrinə deyildi.

Kapitan üzünü əlaltılarına tərəf tutub iradə ilə dedi:

- Kapitan Markosa deyin əməliyyata başlasın. İşıqlıq olan kimi mühafizəçilərin üzərinə hücum edin. Çalışın uzaqdakı hinduları ox ilə vurun. Odlu silahdan çalışın istifadə etməyin. Tez olun, vaxt itirmədən əmri icra edin.

Kapitan Markos əmri icra edənə qədər Vasko üzünü kapitan Xuana tərəf tutub qətiyyətlə dedi:

- Cənab kapitan, biz paralel olaraq həm saraya, həm də istehkama hücum etməliyik. Araukanlar vəziyyətlə tam tanış olmadan biz bu imkandan istifadə etməliyik.

- Düzdür, belə olan halda araukanlar şok vəziyyətinə düşəcəklər. - deyə Migel tələsik halda dilləndi. - Biz bu üstünlükdən istifadə etməliyik. Sonra gec olar.

- Mən sizinlə tamamilə razıyam. - deyə kapitan Xuan təqdirəedici tərzdə dillənərək öz razılığını bildirdi, sonra isə üzünü Migelə tərəf tutub ciddi halda sözünə davam etdi. - Migel, sən, Osvaldo, Sebastyan, leytenant Vasko, Karlos və Leandro hücum edərək, istehkamin darvazasını ələ keçirin. Biz uşaqları azad edənə qədər istehkama giriş sərbəst olmalıdır. Ancaq özünüzdən muğayat olun. Allah amanında!

Dəstə iki yerə bölündü və evlər alıšan kimi onlar paralel olaraq həm saraya, həm də istehkama hücumu keçdilər. Saraya hücum edənlərə nisbətən Migelgilin işi xeyli çətinləşdi. Birincisi həyəcan signalı verilən kimi darvazanın qapısı bağlandı, ikincisi də bir çox evlərdən axışıb gələn

araukanlar məhz bura doluşmuşdular. Getdikcə də onların sayı artırdı. Migelgil mənasız olan hücumə keçməyərək, yanan evlərin arxasında gizlənməyə üstünlük verdilər.

Kapitan Xuan öz dəstəsi ilə elə hücumə keçəndə, sarayı mühafizə edən hindular heç gözlərini açmağa belə imkan tapmadılar. Hətta bəziləri qaçmağı üstün tutdular. Lakin istehkamın divarlarında dayanan aborijenlər saraya hücum edənlərin üzərinə ox yağdırmağa başladılar. Araukanların bəxti ona görə gətirmişdi ki, ispanların hücumundan əvvəl kənddə həyəcan təbili çalınmışdı.

İstehkamın divarlarında yaradılan maneələrə baxmayaraq sarayın qapısını açmaq ispanlara nəsib oldu. Bu zaman istehkamın darvazasının qarşısına kənddə yaşayan mülki hindular doluşmuşdu. Onlar içəriyə daxil olmaq istəyirdilər. Bir neçə dəqiqədən sonra darvaza açıldı və mülki adamlar içəri doluşdular, əvəzində isə hərbi hindular çölə çıxaraq, sarayın yanında olan ispanların üzərinə hücumə keçdilər. Orada böyük qatma-qarışıq yarandı. Əsirlikdə olan zəif, yorğun xəstə ispanlar, döyüşən silahdaşlarının sıralarına qarışmışdılar. Konkistodorlar hindulara nisbətən çıxılmaz vəziyyətə düşmüşdülər, çünki onlar hər tərəfdən işıqlaşan meydanda idilər. Araukanlar isə qaranlıq yerdən ox ataraq hücumə keçirdilər. İlk mərhələdə, hətta ispanlar itki verməyə başladılar. Aborijenlər tam üstünlüyü ələ keçirə bilərdi.

Araukanları şok vəziyyətinə salmaq üçün nəsə bir tədbir görmək lazım idi. Elə bu dəmdə Migelgil istehkamın darvazasını ələ keçirmək üçün hücumla keçdilər. Bu hücum həqiqətən də düşmən üçün gözlənilməz idi. Çünki onların sayı hindular üçün dəqiq bəlli deyildi. Darvazanın ağzında dayananlar müqavimət göstərmək iqtidarında olmadıqlarına görə istehkamın içərisinə çəkildilər. Demək olar ki, istehkama giriş azad idi. Lakin çox keçməmiş içəridə olan hindular böyük olmayan qüvvə ilə Migelgilin üzərinə hücumla keçərək onları kənara çıxartmağa cəhd göstərdilər. Artıq aborigenlər Migelgilin sayını təyin etmişdilər.

Sarayın qarşısında gedən döyüşdə ispanlar müvəqqəti olsa da, dönüş yarada bildilər və istehkama daxil olmaq üçün düşmənin üzərinə şiddətli hücumla keçdilər. Bunun üçün onlar arkebuz və müşketlərdən istifadə etməyə məcbur oldular. Belə olan halda araukanların sıralarında çaşqınlıq əmələ gəldi, onların əksəriyyəti geri çəkildilər. Ən fədakarları və qorxmazları çətin də olsa müqavimət göstərməyi davam etdirirdilər. Onlar nəyə isə güvənirdilər. Get-gedə ölənlər və yaralananların sayı çoxalırdı. Qılınc və nizələrin küt səmindən başqa ağır yaralıların ah-naləsi bütün kəndi bürümüşdü. Lakin buna baxmayaraq araukanlar döyüşü davam etdirirdilər.

Migelgil birləşməyə az qalmışdılar ki, birdən arxa tərəfdən hindular yeni bir qüvvə ilə hücumla keçdilər. Sanki araukanların bütün ordusu bu kənddə yerləşirdi. Bu qüvvənin haradan peyda olduğunu başa düşmək çətin deyildi. Onlar kəndin evlərində yatışan hərbi-hindular idi. Aborijenlərin gözlənilməz hücumundan sonra ispanların sıralarında çəşqinlik baş verdi. Bundan əlavə istehkamin divarlarının üstündən ispanların başına iri daşlar, taxta dirəklər və yanan məşəllər yağdırılırdı. Araukanlar böyük üstünlük qazanmaq imkanına malik idilər. Konkistadorların düşdüyü vəziyyət olduqca ağır idi. Yenidən azad olunan əsirlərin hamısı qısa müddətə məhv edilə bilərdi. Onları xilas etmək üçün ispanlar döyüş taktikasını dəyişməli idilər.

Kapitan Xuanın hazırda iki yolu vardı; ya hücumu davam etdirib Migelin qrupu ilə istehkama daxil olmalı, ya da ki, arxadan hücumla keçmiş hinduların üzərinə əks-hücumla keçmək. Sözsüz ki, kapitan ikinci variantla üstünlük verməli idi. Ona görə ki, yenidən azad edilmiş əsirlər ispanların arxa cərgəsində qalmış və məhz onlar aborijenlərin hücumuna məruz qalmışdılar. Lakin belə olan halda Migelgil hinduların mühasirəsinə düşə bilərdi. Burada heç bir səhvə yol vermək olmazdı, səhvə yol verilsə bu məğlubiyyət ilə nəticələnəcəkdə. Lakin kapitan Xuan çox gözəl bilirdi ki, silahsız əsirlərə nisbətən Migelgil yaxşı silahlanmış və

düşmənin hər bir hücumuna ciddi müqavimət göstərirdilər. Məhz buna görə də kapitan ikinci varianta üstünlük verdi. O, lanset ilə qılınıc qabağına tutub bərk qışqırdı:

- Kral naminə irəli! Heç bir düşməyə aman verilməməlidir. İrəli!

Bundan sonra kapitan Xuan öz əsgərlərinin arasından keçərək, qızmış şir kimi hinduların üzərinə şığıdı. Döyüşdən bir balaca da olsun çəkinməyən cəngavərlər dərhal kapitanın ardınca hücumə keçdilər. Araukanlar duruxmadan ispanlarla toqquşdular. Hər iki qüvvə üçün bu döyüş meydanı kiçik idi.

Hava qaranlıq olduğundan ətrafda nə baş verdiyini dəqiqliklə seçmək mümkün deyildi. Lakin ispanlar yüz faiz əmin olmuşdular ki, onlar düşməyə qarşı sıx şəkildə döyüşürlər. Belə olan halda təcrübəli düşmən üzərində müvəffəqiyyət qazanmaq qeyri-mümkün idi. Buna baxmayaraq ispanlar şəxsi igidlikləri sayəsində düşməni sıxışdırmağa başladılar. Araukanlar ispanların təzyiqi qarşısında tab gətirmirdilər. Lakin bu o demək deyildi ki, araukanlar məğlubiyyət qarşısındadırlar. İş ondadır ki, Migelgil pis vəziyyətə düşmüşdülər. Araukanlar özlərinin ehtiyat qüvvələrindən istifadə edərək darvazanın qarşısında döyüşən ispanları əhatəyə almışdılar. Ancaq hindular ispanları tam məğlubiyyətə uğrada bilmirdilər. Migelgil həddindən artıq möhkəm müqavimət göstərirdilər. Hazırda onlar dəqiq bilmirdilər

darvazanın qarşısındakı mövqeni saxlasınlar, yoxsa mühasirə halqasını yarıb kapitan Xuanın qüvvəsi ilə birləşsinlər.

VI fəsil. İspanların gözlənilməz hücumu və hindu kəndində baş verən amansız və dəhşətli döyüş

İspanlarla araukanlar arasında gedən döyüş səhər açılana kimi davam etdi, lakin heç bir qüvvə müsbət nəticə əldə edə bilməmişdi. Çünki onların hamısı qaranlıq mühitdə pərən-pərən düşmüş vəziyyətdə döyüşürdülər. Belə bir şəraitdə üstünlük qazanmaq çətin idi. İspanlar döyüş meydanının sıx olduğundan bütün imkanlarından istifadə edə bilmirdilər. Bundan əlavə ağır yaralıları ah-nalə içində ayaq altında qalıb böyük maneəçilik yaradırdılar. Yenicə əsirlikdən azad olunanlar zəif olduqlarına görə yerə düşən silahlardan əməlli-başlı istifadə edə məhrum idilər.

Kapitan Xuan araukanlarla eyni döyüşürdü ki, sanki düşmən qorxuya düşüb, həmin an meydanı tərk edərək qaçacaq. O, hər bir şeyi yaddan çıxarıb tək başına hinduların arasına daxil olmuş və sarsıdıcı zərbələri ilə düşmənin

sıralarını lərzəyə gətirirdi. Lakin bu çıxış yolu sayılmırdı. Get-gedə araukanlar üstünlüyü ələ alıb, ispanları bu kənddə birdəfəlik məhv edə bilərlər. Kapitanın başı döyüşə elə qarışmışdı ki, o, bu haqda azca olsun belə, fikirləşmirdi. Hətta döyüş vaxtı o, sol çiyindən yaralanmışdı, lakin qəzəbdən və hirsdən bu ağrını hiss etmirdi.

Xüsusi taktika tətbiq edən araukanlar geri çəkilmək istəmirdirlər. Çünki məlum idi ki, hücum bir neçə dəqiqəlik dayandırılsa, ispanlar bu sakitlikdən çox səmərəli istifadə edəcəklər. Hindular döyüşən konkistadorları demək olar ki, hər tərəfdən mühasirəyə almışdılar. Araukanlar döyüşə-döyüşə kənddə yaşayan mülki əhalini döyüş meydanından uzaqlaşdıraraq, onların cənub istiqamətində naməlum bir yerə aparırdılar. İspanlar araukanların bu hərəkətindən dəhşətə gəlirdi. Belə çıxır ki, araukanlar ümumiyyətlə, ispanlardan qorxmurlar. Elə bil onların əsəbləri dəmirdən idi. Aborigenlər say üstünlüyündən səmərəli istifadə edirdilər. Bu döyüşdə ispanların uğur qazanmasına demək olar ki, heç bir şansları yox idi.

Kapitan Xuan elə cəsarətlə döyüşürdü ki, sanki silahdaşları onu maraqlandırmırdı. O, göstərişlər verməkdənsə özü hamıdan birinci döyüşə atılırdı. Prinsipcə bu pis hal deyildi o, belə igid hərəkəti ilə hər bir döyüşçünü cuşa gətirərək, onların döyüş ruhunu qaldırırdı. Lakin bu da çıxış yolu

deyildi. Hərçənd hindular hücum ərəfəsində çoxlu itki vermişdilər, buna baxmayaraq onlar öz hücumlarını davam etdirirdilər.

Havanın işıqlanması ilə əlaqədar hindular bütün qüvvələrini istehkama tərəf çəkməyə başladılar. Onlar növbəti əməliyyata başlamaq istəyirdilər. Belə olan halda ispanlar da kəndin o biri tərəfinə çəkildilər. Kəndin şərq hissəsi yüksəkdə yerləşirdi. Elə uzaqdan görmək olardı ki, hinduların sayı gecəyə nisbətən xeyli çoxalmışdır. Onlar qısa müddət ərzində bir-birilərilə uzun məsafədə əlaqə yaradıb vəziyyətə nəzarət edə bilirdilər. Belə çıxırdı ki, araukanlara bütün ölkə boyu gözlənilməz zərbələr endirmək mümkün olmayacaq.

Aboriginlər istehkamın divarlarına çəkilməklə yeni bir tədbir görmək istəyirdilər. Konkistadorlar da boş-boşuna oturmaq niyyətində deyildilər. Onlar əməli tədbir görməsələr, hindular kəndlərindəki mövqelərindən istifadə etməklə, dəstəni elə bu kənddə məhv edəcəklər. Çünki ispanların əlindən geniş döyüş meydanı alınmışdır. Bu isə onların geniş və sərbəst halda döyüşmək imkanından məhrum etmişdir. Araukanlar da bu imkandan özləri üçün istifadə edirdi. Vəziyyətdən çıxmaq üçün operativ iş görmək lazım idi.

Kapitan Xuan bu haqda Migelin, Vaskonun və Xuan Floresin fikrini bilmək istəyirdi. Onlar öz təkliflərini verməliydilər. Kapitan dərhal göstəriş verdi ki, yaralılar və

ölənlər barəsində ona məlumat versinlər. İlk söz bələdçiyə verildi. Xuan nəfəsini dərindən alaraq ehtirasla dedi:

- Araukanlar tamamilə dəyişiliblər. Araukanların cəsarətli olduğunu bilirdim, lakin belə fərasəti mən onlardan gözləməirdim. Onlar gözlənilməz hücumla məruz qalsalar da, sonradan isə mühasirəyə düşən biz düşdük. İş ondadır ki, hal-hazırda hinduların sayı kənddə olanların sayından xeyli çoxdur. Görəsən bizim hücumu onlara kim xəbər vermişdi? Mən məsləhət görərdim ki, yaxınlıqdakı evlərdən bütün ərzaq ehtiyatlarını ələ keçirib dağlara tərəf çəkilmək. Biz burada nə qədər çox qalsaq, bir o qədər özümüzə ziyandır. Çünki bütün Araukaniyadan araukanların köməyinə canlı qüvvə axışacaq. Ondan sonra biz bir neçə halqalı mühasirəyə düşəcəyik. Elə etməliyik ki, bu döyüş bizim üçün faciəli sonluqla bitməsin. Unutmayın ki, ayın 22-nə kimi Araukaniyada, yalnız özümüz fəaliyyət göstərəcəyik. Sadəcə olaraq ayın 22-nə kimi düşmənin təzyiqlərinə tab gətirmək lazımdır. Ondan sonra isə polkovnik Alonsonun iştirakı ilə öz hücumlarımızı davam etdirərik. Azad olunan əsirləri ekspedisiyanın komandanlığına sağ və salamat çatdırmaq üçün biz hökmən dağlara çəkilməliyik.

- Mən qətiyyənlə dağlara çəkilməyin əleyhinəyəm. - deyərək Vasko vəcdə gələrək ayağa qalxdı və həmsöhbəti ilə qəti olaraq razılaşmadığını bildirdi. - Artıq Araukaniyada gedən

müharibənin ikinci mərhələsi başlayıb. Biz yalnız hücum haqqında fikirləşməliyik. Mən böyük arxayınlıqla deyə bilərəm ki, artıq araukanlar şok vəziyyətinə düşüblər. İndi onlar kəndi necə tərk edəcəkləri barəsində düşünürlər. Dincimizi alandan sonra biz hücumumuzu davam etdirməliyik. Bu üstünlüyü əldən verməməliyik.

Mənim təklifim ondan ibarətdir ki, hinduların kənddə dolaşan bütün qüvvələrini darmadağın edib, ondan sonra istehkamı mühasirəyə alaql. Mənə elə gəlir, araukanların əsas qüvvəsi elə bu kənddə cəmləşib. Onları darmadağın etməklə, bu müharibədəki tam üstünlüyü əlimizə almış olaçağıql. Bir sözlə, qələbənin açarı bizim əlimizə keçə bilər.

Vaskonu başa düşmək olardı o, hansı prizmadan çıxış edir. Hal-hazırda onun iki oğlu düşmənin əlində girov idi və çox güman ki, onları həlak olanların siyahısına daxil etmək olardı. Çünki hindular onun özünə xəbərdarlıql etmişdilər ki, Araukaniyada bir nəfər olsun belə, silahlı ispan əsgəri görünsə, onda leytenantın hər iki oğlu dərhal edam ediləcəkl. Lakin ona da ümid edirdi ki, araukanların başı döyüşə qatışdığı bir zaman onlar əsirləri edam etməyə imkan tapmayacaqlar. Belə hallarda optimist olmaql lazım idi. Burada iki nəfərin taleyi həll olunmurdu. Kiçik bir səhvə görə bu dəstə düşmən tərəfindən darmadağın edilə bilərdi. Burada ayıql başla, hər bir xırda detallar nəzərə alınmaqla qərar

çıxarılmalı idi. Mühəribədəki qələbənin taleyi elə məhz bu dəstənin əlində idi.

Migel qılıncını təmizləyə-təmizləyə təmkinlə öz fikrini söyləməyə başladı:

- Mən şəxsən bu kənddə döyüşün davam etdirilməsinin tərəfdarıyam. Çünki hindular bu döyüşdə bizim sarsıdıcı və dağıdıcı zərbələrimizi öz üzərlərində hiss edərək, geri çəkilməyə məcbur olmuşdular. Halbuki onların qüvvəsi bizimkindən qat-qat çoxdur. Mən yüz faiz əminəm ki, hindular növbəti əməliyyatı keçirmək üçün nəsə bir plan tərtib edirlər. Biz onların bu planını alt-üst etməliyik. Dağlara çəkilməklə, aborigenlər elə biləcəklər ki, biz qorxaqlıq göstərüb döyüş meydanını tərk edirik.

Bu vaxt Sebastyan kapitana yaxınlaşıb xəbər verdi ki, kənddə gedən döyüş zamanı onlardan 13 nəfər öldürülmüş, 16 nəfər isə yaralanmışdı. Yaralıların 7-sinin vəziyyəti daha ağır idi. Xəsarət alanların hamısı əsgər və matroslar idi.

56 nəfər əsirdən, 54-ü azad edilmişdi. Onların hamısı xeyli zəifləmişdi. Hazırda kəşfiyyatçılar pis vəziyyətə düşmüşdülər. Araukalara ciddi müqavimət göstərmək üçün azad edilən əsirlərdən istifadə etmək lazım idi. Lakin ilk növbədə onlar yemək ilə təchiz olunmalıydılar. Kapitan Xuanın göstərişi ilə yaxınlıqdakı evlərdən bütün ərzaqlar

çıxardılıb əsirlərə verilməli idi. Taxıl ehtiyatını təmin edilməliydi.

Konkistadorlar yaxınlıqdakı evləri yoxlamağa başlayanda, istehkamın yaxınlığında olan hindular bu hərəkətə görə heç bir reaksiya vermədilər. Bu ondan xəbər verir ki, aborigenlər nə isə ciddi tədbirə hazırlaşırlar. Elə ispanlar da bu çətin vəziyyətdən çıxmaq üçün münasib bir variant hazırlayırdılar.

- Elə bilməyin ki, mən döyüşməyin tərəfdarı deyiləm, lakin hər bir şeyi ayıq başla həll etmək lazımdır. - deyə sol çiynindən yüngül yaralanan Xuan Flores yarasını ağ parça ilə bağlaya-bağlaya təşəxxüslə dilləndi. - Ciddi sayılan rəqibin qüvvəsi bizimkindən qat-qat çoxdur. Bununla hesablaşmaq lazımdır.

- İndi demək istəyirsiniz ki, biz qarşımızda topalaşan həmin qüvvə ilə toqquşmadan çəkinməliyik? - deyə Vasko üz-gözünü turşudaraq müəmmalı tərzdə dilləndi. - Bu ki, gülməlidir?

- Sinyor Vasko, qarşıda topalaşan qüvvənin sayı 600-700 nəfərə çatır. - deyə Xuan Flores dərindən ağır nəfəs ala-ala yorğun halda dilləndi. - Get-gedə onların sayı artacaq. Biz göz-görəsi özümüzü uçurumun dibinə atmaq istəyirik. İlk növbədə unutmək lazım deyil ki, bizim Araukaniyaya ilkin missiyamız nədən ibarətdir? Biz bura öz silahdaşlarımızı əsirlikdən azad etməyə gəlmişik. Onları sağ-salamat Anqud

körfəzinin şimal sahilinə çatdırmalıyıq. İlkın toqquşma zamanı artıq biz əsirlərdən on üçünü əbədi itirmişik və daha yeddi nəfər ağır yaralanıb. Onlar yarıaç və zəifləmiş haldadılar. İndiki qüvvə ilə düşdüyümüz vəziyyətdən çıxmaq üçün biz hökmən dağlara çəkilib, orada mövqe tutmalıyıq.

- Mən hər birinizə diqqətlə qulaq asaraq belə bir qənaəətə gəldim ki, əsirlər belə bir acınacaqlı vəziyyətdə ola-ola biz araukanların üzərinə hücumə keçə bilmərik. - deyə kapitan başını dik tutaraq qürurla dilləndi. - Dağlara çəkilməklə heç kim bizi qorxaqlıqda ittiham edə bilməz. Biz indi ağır yaralılarımızı və zəif hala düşmüş silahdaşlarımızı fikirləşməliyik. Azadlığa çıxan hər bir adam yeməklə doyuzdurulmalı və ondan sonra onların hamısı silanlandırılaraq döyüş vəziyyətinə gətirilməlidir. Bütün bu tədbirlər görüldəndən sonra biz dağlara çəkilməliyik. Elə bilməyin ki, biz birdəfəlik araukanlardan yaxa qurtarıyıq. Biz hələ onlarla döyüş meydanlarında çox üzləşəcəyik. Onların hamısı axırıncı nəfərinə kimi məhv olana qədər bu müharibə davam edəcək. Mənim qılıncım hələ onlarla araukanın həyatına son qoyacaq. İndi isə əsirlərlə məşğul olmaq lazımdır.

- Yaxşı, mən sizin təklifinizlə razıyam. - deyə Vasko təqdirəedici tərzdə dilləndi. - Ancaq mənə izah edin görüm, nəyə görə biz indi yox, yalnız silahdaşlarımızı döyüş

vəziyyətinə gətirəndən sonra buranı tərk etməliyik? Olmaz ki, elə indi buradan uzaqlaşaq?

- Yox, bu mümkün deyil. - deyə kapitan tərəddüd etmədən cavab verdi və o, sarığının üstündən yarasını ovuşduraraq aludəliklə sözünə davam etdi. - Ola bilsin ki, buradan uzaqlaşan kimi araukanlar bizi təqib etməyə başlasın. Onda bizim itkimiz daha çox ola bilər. Əvvəlcədən biz onları döyüş vəziyyətinə gətirməliyik.

- Birdən araukanlar indi hücumə keçdilər, onda necə olacaq? - deyə Migel bütün fikrini kapitana tərəf yönəldərək maraqla soruşdu. - Axı, bizim azadlığa çıxan silahdaşlarımız hələ də özlərinə gələ bilməyiblər. Onların təhlükəsizliyini təmin etmək üçün başqa tədbirə əl atmaq lazımdır.

- Unutmaq lazım deyil ki, biz yüksəklikdə yerləşirik. - deyə kapitan əminamanlıqla dilləndi. - Yüksəklikdə araukanlar bizə heç bir şey edə bilməyəcəklər. Bizim buranı tutmağımıza bəlkə də araukanlar heyifslənirlər.

Artıq bu gün əsirlər öləri olsa da, öz xilaskarları ilə görüşüb onlara öz təşəkkürlərini bildirmişdilər. Peşəkar döyüşçülər hindulardan alınan nizə ilə silahlanmışdılar. Zabitlərə, hətta odlu silah da verilmişdi. Həm Odovaldo qardaşları, həm də qraf titulu daşıyan Morelos qardaşları kapitan Xuanın onlara qarşı olan soyuq münasibətindən narazı idilər. Sözsüz ki, kapitan onları, buraxdıqları kobud

səhvlərə görə heç cürə bağışlaya bilmirdi. Onların özbaşınalığı ucbatından kapitanın ekspedisiyası tam olmasa da, lakin məğlubiyyətə uğramış və ispan əsgərinin şərəf və ləyaqəti düşmən tərəfindən alçaldılmışdı. Onlar elə zənn etdilər ki, kapitanın başı döyüşə qarşdığından və döyüşdən sonra dəstənin problemlərini həll etdiyindən o, öz silahdaşlarını yaxşı qarşılaya bilməmişdi. Belə olan halda onlar özləri kapitana yaxınlaşmağı qərara aldılar. Yemək yeyəndən sonra biçarələr, kapitanın Migelgil ilə söhbət etdiyini görüb ona yaxınlaşdılar. Kapitan onlara heç bir əhəmiyyət vermədən öz söhbətini davam etdirirdi. Çünki o, çox yaxşı bilirdi ki, azad olduqlarına görə onlar hamıya öz təşəkkürlərini bildirdiyi zaman, Migel ilə heç salamlaşmadılar da. Leytenant Andre döyüş başa çatandan sonra elə hey onların yanında idi və özündə olan məlumatları dostları ilə bölüşdürürdü. Hətta iş o yerə çatmışdı ki, Andre kapitan tərəfindən verilən tapşırıqları da icra etmirdi. Kapitan da bir zabit kimi hələlik onun xətrinə dəymirdi.

Migel də çox yaxşı başa düşürdü ki, köhnə rəqiblərini əsirlikdən azad etdiyinə baxmayaraq, onların hələ də cavan idalqodan zəhləsi gedir. Onlar hər vəchlə çalışacaqlar ki, Migeli elə kapitanın yanında təhqir etsinlər. Məhz buna görə də o, kapitandan ayrılıb, çoxdan arzuladığı görüşə can atdı.

Migel səbirsizliklə, „Destino“nun kapitanı Manuel Markos ilə görüşüb onunla ürəkdolusu danışmaq istəyirdi.

Lakin kapitan Xuan onun qolundan tutaraq yanında qalmağı xahiş etdi.

- Xuan əmi, sizin çiyiniz necədir? - deyə ilkin sözü açmaq üçün Kamaço irəli yeridi. -Silahdaşlarım məndən xahiş etdi ki, əsirlikdən azad olduqlarına görə məhz sizə öz minnətdarlıqlarını bildirim. Mən sizin cəsarətinizə və qüvvənizə inanırdım.

- Xuan əmi siz olmasaydınız, biz hələ də əsirdikdə qalacaydıq. - deyə Karlos da dişlərini ağarda-ağarda yaltaq-casına dilləndi. - İndi arukanların meyiddərini yerə sərmək mənə borc olsun.

- Məndən başqa sizin azadlığınıza görə bura 15 nəfər konkistador gəlib. - deyə kapitan qardaşı oğlanlarını soyuq nəzərlə süzərək hiddətlə dilləndi. - Mən tək olsaydım, sözsüz ki, sizin heç biriniz azadlığa buraxıla bilməzdiniz. Deməli, təşəkkürü, bu əməliyyatda iştirak edən hər bir döyüşçüyə bildirməlisiniz. Onlar sizin yolunuzda öz həyatlarını təhlükə altına qoymuşdular.

- Cənab kapitan, iş orasındadır ki, siz burada olmasaydınız onlar bu əməliyyatın öhdəsindən gələ bilməzdilər. - deyə qraf Xuan giley-güzarla dilləndi və Migelə kinli bir nəzər

salarəq həmin tərzdə sözüinə davam etdi. - Siz burada olduğunuza görə bəzi adamlar ürəklənib döyüşə atılıblar.

Bu söz Migelin üzərinə ünvanlansa da, ondan çox kapitana təsir etdi. Artıq o, dəqiqliklə başa düşdü ki, həmin adamlar Migelə qarşı düşmənçilik mövqedə dururlar. Bu ədalətsizliyə heç kim dözə bilməzdi. Onlar öz xilaskarına qarşı naşükürlük edirdilər.

- Cənab qraf, bu əməliyyatda iştirak edənlərin yeddisi İspaniyanın cəngavərləridir, qalanları isə peşəkar döyüşçülərdir. - deyə kapitan hiddətə gələrək düz Migelin yanında dayanıb ikrah hissi ilə dilləndi. - İkincisi, mən olan yerdə heç kimə ixtiyar vermərəm ki, araukanlara qarşı qanlı mübarizədə iştirak edən hər hansısa bir döyüşçümü təhqir etsin. Mən hər bir əsgərimlə fəxr edirəm. - Sonra isə əli ilə Migelin çiyinə vura-vura qürurla sözüinə davam etdi. - Əgər mənim bütün döyüşçülərim Migel kimi döyüşsə, onda araukanları qısa müddətə məhv edə bilərik. Kaş hamı onun kimi döyüşəydi. O, əsil ispan cəngavəridir.

Kapitan Xuan bu sözlərlə həmin məsələyə birdəfəlik yekun vurmaq istədi. Bu tərif həmin adamları cin atına mindirərək, onları biabırcasına susdurdu. Onlar, hətta utandıqlarından bilmədilər nə etsinlər. Çıxış yolunu Migel özü axtarıb tapdı. O, təvazökar adam olduğuna görə özü silahdaşları yanında utandı və buranı tərk etmək üçün

kapitandan icazə istədi. Kapitan da təqdirəedici tərzdə başını tərpədərək ona bu imkanı verdi.

Migel elə onlardan təzəcə ayrılmışdı ki, kapitan Markos onun qarşısına çıxdı. Onlar hamının gözü qarşısında ən əziz qohum kimi qucaqlaşb görüşdülər. Migel onun qarşısında şax dayanıb, kapitanı maraqlandıran məsələni ona çatdırmaq üçün qürurla dedi:

- Cənab kapitan, ekspedisiyanın tərkibində olan karavella tipli „Destino“ gəmisi tam hazırlıqlı vəziyyətdədir! Gəmi sentyabrın 22-də şturman Ameriqo Salvatyeronun başçılığı altında Anqud körfəzinin şimal sahilinə yan alacaq. Gəminin vitse-kapitanı kimi sizin qulluğunuzda hazıram.

Kapitan sevincək halda bir daha Migeli qucaqlayıb təbəssüm ilə dedi:

- Migel, hər bir şey qalsın kənara, mən elə bildim ki, araukanlar sizin hamınızın axırına çıxıblar. Səni sağ-salamat gördüyümə görə çox şadam. Elə uşaqların əksəriyyətini burada gördüyümə görə çox sevinirəm. Yaxşıdır ki, bu amansız və dəhşətli qırğından əksəriyyətiniz sağ-salamat çıxmısınız. İndi rahat nəfəs almaq olar.

- Cənab kapitan, elə bilməyin ki, bizi məhv etmək asan işdir. - deyə Migel başını təqdirəedici tərzdə tərpədərək arxayınlıqla dilləndi. - Biz hələ ölən silahdaşlarımızın qisası-

nı o, mənfur araukanlardan alacağıq. Elə bilməyin ki, onların qanı yerdə qalacaq.

İspanların bir-biri ilə görüşü elə şirin keçirdi ki, artıq araukanların qarşıda olması yaddan çıxmışdır. İndi əsas fikir yaralılara yönəlmişdir. Xüsusən də ağır yaralılar diqqət mərkəzində idi. Hal-hazırda bura yığılmış meyidlər ispanlara böyük maneəçilik törədirdi. Onlarla birlikdə dağlara çəkilmək həddindən artıq çətin olacaqdı. On üç meyidi daşımaq üçün ən azı iyirmi altı nəfər adam gerek idi. Bəs, ağır yaralıları daşımaq? Gün kimi aydındır ki, meyidləri aparmaq mümkün olmayacaq. Onları hökmən burada basdırmaq lazım gələcək. Lakin aborijenlər öz kəndlərində ispan qəbristanlığının peyda olmasına imkan verməyəcəklər. Kim də bunu bilməsə, araukanlara yaxşı bələd olan köhnə konkistadorlar bunu çox yaxşı anlayırdılar.

Dəstənin bələdçisi kapitan Xuana izah etdi ki, hava qaralana yaxın onlar buranı tərk etməlidilər. O vaxta kimi hindular hücumə keçməyə cəhd etməyəcəklər. Lakin hər bir gözlənilməz hadisəyə hazır olmaq lazımdır. Kapitan Xuan isə buna heç bir əhəmiyyət vermədi. Onun dediyinə görə konkistadorlar bu yüksəklikdə dairəvi müdafiə xətti saxlasalar, araukanlar heç bir yerdə üstünlük qazana bilməzlər. Qazansalar da, çoxlu canlı itki verməli olacaqlar. Onsuz da birinci döyüşdə hinduların yüzə yaxın ölən və yaralananları

oldu. Bu araukanlar üçün sarsıdıcı zərbə sayılırdı. Bundan sonra onlar kor-koranə hücum etməyə risk etməyəcəklər. Ancaq onların sırasında böyük canlanma hiss olunurdu.

Hindular bir-birilərindən ayrılaraq bir neçə topa dəstələr təşkil etməyə başladılar. Onların yanında dörd nəfər atlı da vardı. Çox güman ki, araukanlar hücumu hazırlaşırdılar. Konkistadorlar diqqətlə onların hərəkətini izləməyə başladılar.

VII fəsil. Koro ispanlara hədə-qorxu gəlir

Növbəti döyüşdə kapitan Xuan azad edilmiş əsirlərdən istifadə etməli idi. O, özü ilə gətirdiyi 15 nəfərlik dəstəni 12 peşəkar döyüşçü ilə genişləndirdi. 27 nəfər, 51 nəfər təşkil edən dəstənin hücumçu döyüşçüləri sayılırdı. Kapitan qraf Filipp 12 peşəkar döyüşçünün onun qardaşı isə azad edilən başqa əsgər və matrosların komandiri təyin edildi. Migel, leytenant Vasko və qalan yeddi cəngavər dəstənin əsas qüvvəsini təşkil edirdi. Onlar döyüşün ən qızğın vaxtı kapitanın əmri ilə əks hücumu keçməli və qısa müddət

ərzində düşməməyə ağılasıgımaz dərəcədə sarsıdıcı zərbə endirməli idilər. Döyüşdə də əsl dönüşü məhz bu qrup yaratmalı idi. Qrupun komandiri gözlənilmədən leytenant Andre təyin edildi. Amma onların heç birisində odlu silah qalmamışdı. Kapitanın fikrincə, yeni yaradılan dəstə hinduların bütün hücumlarına layiqincə cavab verə biləcək.

Araukanlar isə bu zaman dörd dəstəyə bölünərək ispanlara tərəf hərəkət etməyə başladılar. Onlar kəndin bu hissəsini mühasirəyə alacaqlar. Hinduların konkistadorların üzərinə hücumu keçəcəkləri reallaşırdı. Yarım saat keçməmiş mühasirə halqası qapandı. İspanların hamısı bir nəfərə kimi, hətta yüngül yaralananlar da döyüş vəziyyətinə gətirildi. Lakin gözlənilmədən hinduların hərəkəti dayandı. Onlar konkistadorlardan otuz-qırx metr aralı idi. Araukanların ön çərgəsində ox atanlar və on nəfərə yaxın odlu silahla silahlanmış əsgərlər dayanmışdı. Arxadakılar nizə və balta ilə silahlanmışdılar. Cənub xəttində bir atlı göründü. O, ispanların mövqeyini yoxlamaq üçün ətrafda dövrə vurmağa başladı. Migel həmin atlını çətinlik çəkmədən tanıdı. O, hinduların rəhbərlərindən biri Koro idi.

Migel keçən il məhz həmin atlı ilə danışqlar aparmışdı. O, dərhal kapitan Xuana bu haqda məlumaq verdi. Elə əsasən də düşmənin hücumuna Koro başçılıq edirdi. Migel yüksəkliyin istehkama tərəf olan istiqamətdə lap ön tərəfdə

dayanmışdı. Hinduların isə sayı artıq min nəfərə çatırdı. Bu həddindən artıq böyük qüvvə sayılırdı.

Koro atını sürə-sürə ispanları diqqətlə nəzərdən keçirirdi. Birdən Migel onun gözünə sataşdı. O, da cavan idolqonu yaddan çıxarmamışdı. Ona görə ki, Koro onu görən kimi atını düz hinduların ön sırasına sürərək ikrah hissi ilə Migelə dedi:

- Görürəm ki, bu dəfə sən yenə də bizim torpağa ayaq basmısan? Sənin bu hərəkətin mənim heç xoşuma gəlmir.

- Öz silahdaşlarımı və həmvətənlərimi əsirlikdən azad etmək üçün mənim Araukaniyaya qayıtmağım labüd idi. - deyə Migel tərəddüd etmədən soyuqqanlıqla dilləndi.

Koronun ispan dilində demək olar ki, sərbəst halda söhbət etməsi bütün konkistadorların təəccübünə səbəb oldu. Elə Migel də onun bu tərzdə danışmasına fəhmsizliklə yanaşdı. Altı-yeddi ay ərzində o, ispan dilində danışmaq bacarığını daha da təkmilləşdirmişdi. Əlbəttə, bu işdə əsirlər böyük rol oynamışdı. Koronun hərəkətlərindən o dəqiqə müəyyən etmək olardı ki o, çox mərd və qorxmaz döyüşçüdür. Koro moluy qəbiləsindən olduğunu qabarıq şəkildə büruzə verirdi. Moluyylar isə bu qorxmaz, döyüşkən, mərd keyfiyyətləri ilə seçilirdi.

Migelə qarşı olan münasibəti və ona tərəf yönəltdiyi nəzərlərdən başa düşmək olar ki, o, düşmənlərinə qarşı çox

sərt və amansızdır. Lakin Migel söz altında qalmaq istəmirdi və heç kimə imkan vermədən özü onunla dialoqu sona çatdırmaq istəyirdi. Koro üzünü ona tərəf tutub hiddətlə dedi:

- Heç bir konkistadorun haqqı yoxdur ki, bizim torpağa əli silahla ayaq bassın. Sən onu bilirsən ki, ikinci dəfə bizim əlimizdən yaxa qurtara bilməyəcəksən.

- Mən əlahəzrət II Filippin əsgəriyəm və heç vaxt yol verə bilmərəm ki, silahdaşlarım düşmən əlində əsir qalsın. - deyə Migel başını dik tutaraq qürurla dilləndi.

- Açığını desəm, sənin qayıdışın mənim lap ürəyimdən oldu. - Koro üzünü həmsöhbətindən çəkməyərək hiddətlə dilləndi. - Sən öz gəminizdə bizim döyüşçülərin əksəriyyətini qətlə yetirdin, heç kim də bunu yaddan çıxarmayıb. Şəxsən mən özüm səni cəhənnəmə vasil edəcəm. Ümumiyyətlə, sizin heç biriniz bu torpaqdan sağ-salamat çıxmayacaqsınız. Hamınız burada qurd-quşa yem olacaqsınız.

- Görünür, araukanlar ispan əsgərinin qeyrətinə yaxşı bələd deyil. - deyə Migel soyuqqanlıqla dillənərək, özünün tərs nəzərlərini Koronun üzərinə yönəltdi. – Siz hamınız bizim kralımızın qarşısında böyük cinayətlər törətmiş və hamınız sərt üsullarla məsuliyyətə cəlb ediləcəksiniz. Siz Araukaniyada baş verən müharibələrdə yalnız təsadüf nəticəsində qələbə əldə etmisiniz. Siz bizim səhvlərdən çox bacarıqla istifadə etmisiniz. Əmin ola bilərsən, bir daha

həmin səhvlər təkrarlanmayacaq. Sən təsəvvürünə gətirə bilməzsən, siz nə dərəcədə böyük cinayətlər törətmisiniz. Araukaniyada yaşayan hər bir hindu kimliyindən asılı olmayaraq, ispan qanunlarını bu torpaqda tapdaladığına görə məsuliyyətə cəlb olunacaq.

Bu sözlərdən sonra Koro şiltaqcasına bərkdən gülməyə başladı. Həm hindular, həm də ispanlar təəccüb içində bir-birilərinə qəribə nəzər saldılar. Onlar başa düşə bilmirdilər ki, ciddi söhbət əsnasında gülüşə səbəb nə olmuşdu? Bu bir növ ispanlar üçün təhqir sayılırdı. Lakin birdən-birə onun üzü döndü. Koro sifətini turşudaraq qəzəblə dedi:

- Mənim sənə daha heç bir sözüm yoxdur. Bizim torpağa işğalçı kimi ayaq basan siz, günahkar çıxan biz. Siz hələ başa düşmürsünüz ki, torpağımıza ayaq basmaqla özünüzün ölüm hökmünə fərman vermisiniz? Sizin bu torpaqdan sağ-salamat çıxmaq şansınız yoxdur.

Koronun sözündə həqiqət vardı. Konkistadorlar bu yüksəklikdə mövqe tutmaqla faktiki olaraq özlərini tələyə salmışdılar və bu tələdən sağ-salamat çıxmaq üçün onların heç bir şansı yox idi. Çünki ətrafa toplaşmış araukanların sayı mövqe tutmuş ispanlardan təxminən iyirmi dəfə çox idi. Konkistadorlar nə qədər səy göstərsələr də həmin mühasirəni yarıb dağlara çəkilə bilməyəcəklər. Lakin araukanlar da bildirdilər ki, yüksəklikdə mövqe tutmuş ispanları asanlıqla

məğlubiyyətə uğratmaq asan olmayacaq. İspan əsgəri öz yenilməzliyi, qəhrəmanlığı, şücaəti, qorxmazlığı və döyüş-kənliyi ilə bir çox Avropa əsgərlərindən fərqlənir və onlar üzərində qələbə qazanmaq çox mürəkkəb iş sayılırdı. Buna baxmayaraq, hindular strateji üstünlük əldə etmişdilər.

Koronun özündən çox razı halda danışması kapitan Xuanı həddindən artıq hiddətləndirdi və o, söhbətə qarışmağa məcbur oldu. Xuan bir addım irəli yeriyib qürurla dedi:

- Mən bu dəstənin komandiri kapitan Xuan Odovaldoyam və bu torpaqda əlahəzrət II Filippin rəsmi nümayəndəsi sayılıram. Bütün bu ərazi Odlu Torpağa qədər İspaniya taxt-tacının xüsusi mülki sayılır. Həmin ərazidə yaşayan bütün hindu tayfaları İspaniyanın tabeliyinə keçib və onlar əlahəzrət II Filipp Haubsburqun verdiyi qanunları yerinə yetirməlidirlər. Bu qanunlara riayət etməyən hər bir kəs sərt üsullarla cəzalandırılacaq. Bütün bunlar isə xüsusən sizə aiddir. Bir rəsmi nümayəndə kimi bu torpaqda yaşayan bütün hindulardan tələb edirəm ki, silahlarını yerə qoyub kral qanunlarına tabe olsunlar. Əks təqdirdə döyüş yolu ilə heç kimə rəhm edilmədən hamı qılıncdan keçiriləcək.

Kapitanın pafosla səslənən çıxışı nə Koronun, nə də başqa araukanlara cüzi də olsun, təsir hissi bağışlaya bilməzdi. Əksinə bu çıxış ispanların özünə pis təsir göstərmişdi. Çünki onlar bir növ hinduların əlində girov idi və o, bu ağır

vəziyyətdən çıxış yolu tapmaq üçün araukanlara yalan vədlər verməklə, onları aldatmalı idi. Lakin bu onun xarakterinə uyğun gəmirdi. Kapitan ömrü boyu heç kimdən çəkinmədən sözü üzə şax deyirdi. Koro təbəssüm hissi ilə silahdaşlarına nəzər salaraq kapitana giley-güzarla dedi:

- Deməli, biz sənin tələbini yerinə yetirməsək, onda hamımızı qılıncdan keçirəcəksən?

- Əlbəttə! - deyə kapitan tərəddüd etmədən iradə ilə dilləndi və cavabına aydınlıq gətirmək üçün aludəliklə sözü-nə davam etdi. - Bu mənim yox, İspaniyanın kralı II Filippin tələbidir. Hamının da borcu kralın verdiyi qanunlara sözsüz halda itaət etməkdir.

- Öz kralınıza, özünüz tabe olun. - deyə Koro yenə də üzünə ciddi ifadə verərək qürurla dilləndi. - Biz bu torpaqda anadan olmuşuq, özümüzdən başqa heç kimə tabe deyilik. Ümumiyyətlə, yadda saxlayın, biz sizin kralınızı tanımırıq və bundan sonra da tanımayacağıq. Əl çəkin bizdən, hamımız azad yaşamaq istəyirik.

- Kəs səsini! - deyə kapitan Xuan əsəblərini saxlaya bilməyib qəzəblə qışqırdı. - Bu sözlərə görə sən ağır işgəncələrlə öldürüləcəksən. Buna görə nəinki sən, hətta bütün hindular cavab verəcək.

- Sənin bir ayağın gordadır, hələ bir mənə hədə-qorxu gəlirsən. - deyə Koro narazı halda dilləndi. - Səndən fərqli

olaraq mən sizin hamınızın həyatını qoruyub saxlamaq istəyirəm. Sən öz əsgərlərinə deməlisən ki, silahlarını təhvil verib, hamı bir nəfər kimi təslim olsun. Söz verirəm ki, heç birinizin burnu da qanamayacaq.

- Mən bura ona görə gəlməmişəm ki, öz qılıncımı hindulara təhvil verib onlara əsir düşüm. - deyə kapitan qılıncının efesindən möhkəm tuqaraq hüznə dilləndi. - Mən bura öz silahdaşlarımı azad edərək, kral fərmanını yerinə yetirməyə gəlmişəm. Hamı yadda saxlamalıdır ki, mən kral fərmanını yerinə yetirməyincə buranı tərk etməyəcəyəm. Qan axıdılmasın deyə, bir daha hamınızın təslim olmasını tələb edirəm. Sizin hamınızın əfv edilməsini şəxsən Perunun vitse-kralından tələb edəcəm. Yaşamaq istəyirsinizsə, heç kim müqavimət göstərməsin. Yoxsa, bu müqavimətin sonluğu çox pis qurtaracaq.

- Onda belə çıxır ki, biz təslim olandan sonra bizlərdən edam edilən də olacaq? - deyə Koro həmsöhbətini dolamaq üçün giley-güzarla dilləndi. - Bəlkə, edam olunanların arasına mən də düşdüm? Onda necə olacaq? Elədirsə, təslim olmaq nəyə gərəkdir?

- Tam əmin-amanlıqla bildirirəm ki, mülki əhali tam şəkildə əfv ediləcək. - deyə kapitan bir az daxilində götür-qoy edəndən sonra ciddi halda dilləndi. - Qalanlarını isə məhkəmənin ixtiyarına verəcəyik. Günahsızlar əfv ediləcək,

günahkarlar isə edam. Bəlkə də edamın sürgün ilə dəyişdirilməsi üçün lazım olan ünvanlara müraciət edərim. Ancaq onu bilin ki, müqavimət göstərsəniz heç biriniz əfv edilməyəcəksiniz.

Bu sözlərdən sonra Koro yenə də şiltaqcasına gülməyə başladı. Lakin bu dəfə yeddi-səkkiz nəfər başqa hindu də gülməyə başladı. Görünür, onlar da Koro kimi ispan dilini bilirdilər. Kapitan Xuanın düşmən rəhbəri ilə apardığı danışiq bir çox zabitlərin ürəyindən deyildi. Onların bənizlərində narazılıq hisslərini bildirən cizgilər əmələ gəldi. Kapitan qraf Filipp hinduların gülüşünü görüb arxadan kapitana yaxınlaşdı və narazı halda, amma yavaş səsle dedi:

- Cənab kapitan, üzr istəyirəm bu ifadəmə görə, ancaq danışığı belə üslubda aparmırlar. Deyəsən, sizin danışiq aparmaqda heç bir təcrübəniz yoxdur.

- Məgər, sizin səmərəli təklifiniz var? - deyə kapitan ona sualedici nəzər salaraq, müəmmalı tərzdə dilləndi.

- Belə bir vəziyyətdə biz həqiqəti düşməndən gizlətməliyik. - deyə qraf Filipp qeyri-müəyyən tərzdə dilləndi. - Biz onları yalan vədlərlə aldadıb ondan sonra öz istədiyimizə nail olmalıyıq. Əks təqdirdə onlar heç vaxt silahlarını yerə qoymayacaqlar. Bu isə bizi həddindən artıq pis vəziyyətə qoyacaq.

- Üstünlüyü ələ almaq üçün və sıravı hinduları çaş-baş salmaq üçün onların başçısını məhv etmək lazımdır. - deyə Filippin qardaşı qraf Xuan tələsik halda əlavə etdi.

- Xuan əmi, hinduların başçısı bizə çox yaxındır. - deyə gözlənilmədən Karlos onların söhbətinə müdaxilə etdi. - Onu aldadaraq daha da yaxına cəlb etmək olar. Sonra isə onu hamının qarşısında öldürmək mümkündür. Hindular rəhbərlərini öldürülmüş görüb qaçıb canlarını qurtaracaqlar. Onlar rəhbərsiz sərbəst hərəkət edə bilmirlər.

- Çox gözəl, demək olar bunu necə etmək mümkündür? - deyə əsəblərini birtəhər saxlayan kapitan Xuan ikrah hissi ilə soruşdu.

Bu təklif kapitanın hissiyatına pis təsir etmiş və bu söhbətdən uzaqlaşmağa çalışdı. Qraf Xuan ara vermədən bu suala cavab vermək üçün irəli yeridi. O, Migeli əli ilə göstərərək səbirsizliklə dedi:

- Cənab kapitan, hindular Migeli çox yaxşı tanıyır və ona böyük hörmət bəsləyirlər. O, hamının qarşısında başından yekə danışan həmin hindunu danışığa çağırırsın və fürsətdən istifadə edərək mənfur qulduru qılıncdan keçirsin. Migel bu işin öhdəsindən ustalıqla gələr.

- Düşmənin etimadını qazanan Migel onu çətinlik çəkmədən cəhənnəmə vasil edə bilər. - deyə Kamaçonun üzündə

acı təbəssüm sezildi. - Bu hadisədən sonra biz hinduların üzərinə hücumda da keçə bilərik.

Bu təklifdən vəcdə gələn Migel üzünü qraf Xuana tərəf tutub hiddətlə dedi:

- Don Xuan, sizə bildirməliyəm ki, mən İspaniyanın qeyrətli idalqosuyam, qeyrətli idalqo isə belə bir namərd hərəkətə əl atmaz. Ən amansız düşməni məhv etmək üçün döyüş meydanı var. Mən də bir ispan idalqosu kimi hər bir düşmənlə döyüş meydanında görüşməyə hazıram. Sizin verdiyiniz təklif isə mənim üçün təhqirdən başqa bir şey deyil. O ki, qaldı mənim hindular arasında böyük hörmətimin olması, bu sözlərə görə mən öz qılıncım ilə hər an sizə cavab verməyə hazıram.

- Don Xuan mən hər birinizdən tələb edirəm ki, yoldaşlar arasında iğtişaş yaratmayın. -deyə kapitan Xuan hüznə qışqırdı. - Unutmaq lazım deyil ki, biz hər tərəfdən düşmənlə əhatə olunmuşuq.

İspanların arasında baş verən gərginliyi hiss edən Koro hiddətlə dedi:

- Qulaq asın görün nə deyirəm. Sizin təkliflərinizi biz zarafat kimi başa düşürük. Amma bizim təklifimiz isə çox ciddidir. Müqaviməti dayandırıb təslim olsanız, söz verirəm ki, sizin heç birinizin başından bir tük də əskik olmayacaq.

- Eybi yoxdur, səni məhv etmək mənə borc olsun. - deyə kapitan Xuan yumruqlarını sıxıb hüznə qışqırdı. – Başlarınızı kəsilməyini istəyirsinizsə, hücumə keçin. Hücumə keçməklə, siz öz məğlubiyyətinizin əsasını qoyacaqsınız.

- Axı kim dedi ki, biz hücumə keçəcəyik? - deyə Koro dişlərini ağardaraq giley-güzarla dilləndi. - Siz təslim olana qədər biz sizi mühasirədə saxlayacağıq. Artıq sizin hamınız tələyə düşmüşünüz və bu tələdən çıxmağa heç birinizin şansı yoxdur.

Koro bu sözləri deyib atını danışiq yerindən uzaqlaşdırdı. O, bundan sonra ispanlarla danışiq aparmaq istəmirdi. Çünki konkistadorlar onun verdiyi təklifi qəbul etməmişdilər. İspanlar artıq çıxılmaz bir vəziyyətə düşmüşdülər. Hansı tədbirin görülməsi məhz zabitlərin özündən asılı idi. Uzun sürməyən söz mübadiləsindən belə qərar çıxarıldı ki, hava qaralandan bir qədər sonra mühasirəni şərq istiqamətində yarıb And dağlarına tərəf çəkilsinlər. Bu işdə əsas maneə ağır yaralılar idi. Ağır yaralılarla mühasirəni yarıb uzaq məsafədə irəliləmək xeyli müşkül bir iş sayılırdı. Lakin buna baxmayaraq, bir nəfər olsun yaralı döyüş meydanında qalmamalı idi. Onlar ya bir yerdə ölməli, ya da bir yerdə qalmalı idilər. Ancaq iş orasındadır ki, yeddi ağır yaralıdan, cəmi beş nəfəri qalmışdı. Koro ilə danışiq aparan zaman onların ikisi qanaxmadan vəfat etmişdi. Yaralıların daha ikisinin vəziyyəti

əti çox ağır idi. Çox güman ki, onlar da hava qaralana qədər öz dünyalarını dəyişəcəklər. Bu heç də ürək açan bir vəziyyət deyildi. Ağır yaralılara tibbi yardım etmək mümkün deyildi. Konkistadorların ixtiyarında nə dərman, nə də tibbi ləvazimat vardı. Bundan əlavə onların arasında həkim də yox idi. Hər bir şey hinduların xeyrinə idi.

VIII fəsil. Ölüm-dirim savaşı

Kapitan Xuanın göstərişi ilə hər bir konkistador hava qaralana qədər növbə ilə dincəlməli idi. Hamı döyüş qabağı böyük enerji, qüvvə toplamalı idi. Onsuz da hər saat keçdikcə yenicə əsirlikdən azad edilmiş döyüşçülər yavaş-yavaş özlərində güc toplayıb və qismən də olsa, fiziki cəhətdən möhkəmlənirdilər. Konkistadorlar mühasirədə olsalar belə özlərini soyuqqanlı aparırdılar. Aborigenlər belə üsul tətbiq etməklə, ispanları mənəvi cəhətdən sarsıtmaq istəyirdilər. Onlar hərdənbir yaxınlaşıraq konkistadorların üstünə ox atırdılar. İspanların sayıqlığı nəticəsində hələlik onların sırasında tələfat baş vermirdi. Həqiqətən də hindular

mühasirəyə düşənləri hərtərəfli sarsıtmaq istəyirdilər. Bəzi matrosların və əsgərlərin arasında biganəlik və bikeflik hiss olunurdu. Zabitlər hamıda ruh yüksəkliyi qaldırmaq üçün onların arasında təbliğat işi aparırdılar. Onların çoxunun gözüünün qabağına əsirlikdə keçən günlər gəlirdi və qorxurdular ki, ikinci dəfə də hinduların əlinə əsir düşsünlər. Həm də unutmurdular ki, araukanlar ispanlar üçün həddindən artıq qüvvətli rəqib sayılırlar.

Günortadan təxminən dörd saat keçmiş hinduların arasında canlanma baş verdi. Korunun başına toplaşmış bir neçə döyüşçü nəşə ciddi məsələni müzakirə edirdilər. Kapitan Xuan, Migel və leytenant Andre kənara çəkilib, hinduların hərəkətini diqqətlə izləməyə başladılar. Bir neçə dəqiqədən sonra mühasirədə iştirak edən hindulardan təxminən üç yüz nəfəri ayrılaraq, Korunun başçılığı ilə istehkama tərəf üz tutdular. Hindular istehkamdakı mövqelərini möhkəmlətmək istəyirdilər. On-on beş dəqiqədən sonra daha səksən-doxsan hindu istehkama tərəf yollandı. Mühasirədə iştirak edənlərin sayı xeyli azalmışdı. Kapitan Xuanın göstərişi ilə mühasirədə iştirak edən hinduların sayı dəqiqləşdirilməli idi. Bunu bilmək onun üçün hava-su kimi lazım idi. Sanki kapitan düşmənin üzərinə sarsıdıcı zərbə endirmək istəyirdi.

- Cənab kapitan, hindular nəşə, hansısa bir fəndə əl atmaq istəyirlər. - deyə Migel istehkamın ətrafına toplaşan düşməne

nəzər sala-sala ehtiyatla dilləndi. - Mənə elə gəlir, onlar istehkamdakı mövqelərini möhkəmlətmək istəyirlər.

- Bəlkə də istehkamda yarımçıq qalan tikinti işlərini davam etdirmək üçün hindular ora toplaşırlar? - deyə kapitan Xuan da hindulara nəzər sala-sala fikirli halda dilləndi. - Axı, necə olsa da, həmin istehkam bizim hücumumuza müqavimət göstərmək üçün burada tikilir. Onlar da nəyin bahasına olursa-olsun, yarımçıq qalan işləri davam etdirmək istəyirlər.

- Həqiqətən də onlar qorxunun nə olduğunu bilmirlər. - deyə leytenant Andre başını təəssüflə tərpədə-tərpədə fəhimsizliklə dilləndi. - Bizim bu qədər qüvvə ilə burada olmağımız onların heç vecinə deyil. Bir döyüşdə bu qədər itki versələr də, onlar yenə də özlərini qalib kimi aparırlar. Mən başa düşmürəm, onlar necə adamlardır?

İspanları mühasirəyə alan hinduların sayı 500-600 arasındadır. Lakin sonradan onların sayı xeyli dərəcədə arta bilərdi. Bu isə ispanları daha da ağır vəziyyətə salırdı. Düzdür, araukanların sayı lap 3000 nəfər olsun belə, Koro izah etdi ki, bundan sonra hindular mühasirəyə düşmüş ispanların üzərinə hücum etməyəcəklər. Onlar ispanların özünü könüllü surətdə təslim olmağa vadar edəcəklər.

Bir saat keçəndən sonra istehkamin yanında toplaşan araukanlar sıra şəklində kəndi cənub istiqamətində tərk etməyə başladılar. Hindular döyüş zamanı həlak olmuş və

ağır yaralanmış silahdaşlarını xərəklərdə təhlükəli yerdən uzaqlaşdırırdılar. Burada növbəti dəfə amansız qırğının baş verməsi gözlənilirdi. İspanlar bu səhnəyə biganə qala bilməzdilər. Onları əsasən buradan aparılan xərəklərin sayı maraqlandırırıdı. Elə xərək var idi ki, iki nəfər, elə də xərək də vardı ki, onu dörd nəfər araukan daşıyırdı. Yarım saatin ərzində yüz qırx altı xərəyi daşıyan böyük bir hindu dəstəsi istehkamın yanından tamamilə uzaqlaşdılar. Həmin araukanların uzaqlaşması ispanlarda qərribə təəssürat yaratdı. İş ondadır ki, hindular oranı tərk edəndən sonra istehkamın yanında bir nəfər olsun belə, canlı qüvvə görünmürdü. Hindular bir nəfərə kimi istehkamı tərk etmişdilər. İspanların fikrincə, araukanlar hansısa bir hiyləgərliyə əl atmaq istəyirdilər. Hökmən əks bir tədbirə al atmaq lazım idi.

- Cənab kapitan, hidular bizim üçün yeni bir hiylə qurmaq istəyirlər. - deyə Migel dəstənin rəisinə ətrafda baş verən hadisəni anlatmağa çalışdı. - Deyəsən, istehkamda bir nəfər də olsun hindu qalmayıb. Nə qədər ki, onların sayı burada azdır, hökmən bir tədbir görmək lazımdır. Sizə bildirmək istəyirəm ki, mühasirəni yarmaq üçün bizdə əlverişli bir imkan yaranıb. Biz çətin olsa da, istehkamı ələ keçirə bilərik.

- Bəlkə, onlar elə istəyirlər ki, biz istehkam istiqamətində hücumə keçək? - deyə leytenant Andre qətiyyətsizliklə dilləndi. - Düşməni istehkamı ələ-belə boş qoymayıb.

- Cənab kapitan, hindular öz itkilərini buradan uzaqlaşdırdıqlarına görə istehkam boş qalıb və biz bu fürsəti əldən verməməliyik. - deyə Vasko irəli yeriyib səbirsizliklə dilləndi və öz nəzərini istehkama tərəf yönəldərək həmin tərzdə sözünə davam etdi. - Mübarizəni lazımi dərəcədə araukanlara qarşı aparmaq üçün biz hökmən istehkamı ələ keçirməliyik. Sonra gec olacaq, çünki hindular bura yeni qüvvə ilə qayıdacaqlar.

- Cənab kapitan, burada artıq vaxt itirmək lazım deyil. - deyə Migel kapitana yalvarış hissini bildirən baxışlarını yönəldərək dilləndi. - Dağlara da çəkilmək olar, lakin keçid məsafəmiz həddindən artıq uzundur. Buradan ora gedənə kimi biz həddindən çox itki verə bilərik. Çünki keçid zamanı araukanlar bizdən əl çəkməyəcəklər. İstehkam isə bizim qulağımızın dibindədir. Bu qüvvə ilə biz istehkamı ələ keçirməyə qadirik. Onu da yaddan çıxarmayın ki, hindular bizdən hücum həmləsi gözləməirlər. Onlar elə bilirlər ki, biz axıra kimi bu tərəfin üstündə müdafiə olunacağıq. Yadda ki, silahlarımızı yerə qoyub onlara təslim olacağıq.

- Yaxşı, mən sizinlə razıyam. - deyə kapitan Xuan ürəksiz halda başını tərpədə-tərpədə qətiyyətsizliklə dilləndi. - Onsuz da bundan başqa mən çıxış yolu görmürəm. Lakin onu tam söyləyə bilərəm ki, hindular istehkamı ələ belə tərk etməyiblər.

Ondan sonra konkistadorlar hücum planını tərtib etməyə başladılar. Bir neçə dəqiqədən sonra qərara alındı ki, aldadıcı fənd işlətməklə istehkam istiqamətində hücumu keçsinlər. Əsirlikdən azad olunanların hamısı And dağları istiqamətində ildırım sürəti ilə hücumu keçəcəklər ki, hinduların əsas qüvvəsini özlərinə cəlb etsinlər. Bu dəstəyə başçılıq edən qraf Filipp ən azı iyirmi dəqiqəyə kimi düşməyə qarşı müqavimət göstərməlidir. Bir sözlə, hindular elə başa düşməlidirlər ki, guya ispanlar doğrudan da And dağları istiqamətində olan mühasirəni yarmaq istəyirlər. Təxminən iyirmi dəqiqədən sonra kapitan Xuan kəşfiyyatçılarla birlikdə istehkama tərəf yol açmaq üçün əks istiqamətdə hücumu keçməli və bununla da hindulara sarsıdıcı zərbə endirməli idi. Məhz belə bir əməliyyat zamanı istehkama keçmək mümkün olacaqdı.

Bütün odlu silahlar qraf Filippin dəstəsinə verilmişdi. Hücumu keçən zaman mühasirəyə düşməsinlər deyə, həmin an odlu silahdan istifadə olunacaqdır. Hər şey həqiqətə uyğun gəlsin deyə, kapitan Xuan öz dəstəsilə guya mövqelərini qorumaqdan ötrü təpənin üstündə qalacaq. Hindular onların hücumundan heç bir şübhə etməməli idilər.

Yaralıları və meyidləri daşıyan araukanlar cənub istiqamətində yerləşən hündür olmayan dağın arxasında yoxa çıxandan sonra konkistadorlar hücumu hazırlaşmağa başla-

dılar. Hinduların yarısından çoxu yerdə oturub bir-biriləri ilə söhbət edirdilər. Elələri də vardı ki, yerdə uzanıb rahatca istirahət edirdilər. Elə bu dəmdə gözlənilmədən qraf Filipp öz dəstəsi ilə geniş diapazonda üzü aşağı hücumə keçdi. Məsafə lazımı qədər aralı olduğundan araukanlar müdafiəyə qalxıb müqavimət göstərməyə imkan tapdılar. Lakin hücum sürətli olduğundan ispanlar hinduların müdafiə xəttini yarıb, onların içərilərinə daxil oldular. İlkən toqquşma hindular üçün sarsıdıcı olduğundan onların sırasında çaşqınlıq baş verdi.

Mühasirə xəttində iştirak edən bütün hinduların sırasında canlanma baş verdi və onların əksəriyyəti döyüş baş verən yerə can atdılar.

Döyüş get-gedə qızışmağa başladı. Hətta araukanların bir neçəsi təpənin üstünə qalxmağa cəhd göstərdilər, lakin təpənin üstündə dayanan ispanlar onlara bu imkanı vermədi. Döyüş əhatəsi genişlənmək üzrə idi. İspanlar mühasirə xəttini tam yarmaq istəyirdilər. Lakin hindular onlara bu imkanı vermirdilər. Döyüşün gedişatından hiss etmək olurdu ki, araukanlar bu hücumu gözləmədilər və mənəvi cəhətdən həddindən artıq möhkəm sarsılmışdılar. Onlar ispanları yenidən təpəyə tərəf qovmaq istəyirdilər. Mühasirə xəttindən gələn hindular fikirləşmədən konkistadorların üzərinə hücumə keçdilər. Elə bu an ispanlardakı odlu silahlar işə

salındı. Birdən-birə on-on iki hindu üzü qoyulu yerə sərildi. İspanlarla onların arasında tüstü topası yarandı. Buna baxmayaraq döyüş davam edirdi. -Sadəcə olaraq hinduların göstərdiyi təzyiq bir balaca zəiflədi. Qrafın başçılıq etdiyi dəstə böyük bir fədakarlıqla və cəsarətlə onlara qarşı döyüşürdü. Hindular heç cürə onların sırasını sarsıda bilmirdi. Belə olan halda Migel üzünü kapitan Xuana tutub tələsik halda dedi:

- Cənab kapitan, hiss olunur ki, hindular bizimkilərin öhdəsindən gələ bilmir və hətta onlarda ruh düşkünlüyünü də duymaq olur. Bundan sonra onlara bir balaca da təzyiq göstərsə, araukanlar döyüş meydanını tərk edib qaçacaqlar.

- Deyirsən biz indidən hücumla keçək? - deyə kapitan Xuan tərəddüdlə dilləndi.

- Əlbəttə! - deyə Migel cəld cavab verdi və əli ilə döyüş gedən meydanı göstərərək, tələsik halda sözünə davam etdi. - Ancaq biz nəzərdə tutduğumuz yerə yox, döyüş gedən istiqamətdə hücum etməliyik.

- Sən nə danışırısan? - deyə kapitan qətiyyətlə onunla razılaşmadı. - Biz onların köməyinə getsək onda özümüz mühasirəyə düşməyimiz üçün düşməyə imkan yaradacağıq. Çünki hindular ilk növbədə təpənin üstünü ələ keçirəcəklər. Biz istehkam istiqamətində hücumla keçməliyik. Bizim

əlimizdə bundan yaxşı imkan yoxdur. İndi isə hamınız hazır olun. Bir dəqiqədən sonra biz hücumə keçirik.

Həqiqətən də vaxt çatan kimi kapitan Xuan öz dəstəsi ilə birlikdə nəzərdə tutulan istiqamətdə hücumə keçdi. Lakin hindular hazırlıqlı vəziyyətdə olduqlarına görə çəkinmədən konkistadorları qarşıladılar. Bu dəstə peşəkar döyüşçülərdən təmsil olunduğundan ispanlar bir anın içərisində hinduların müdafiəsini yarıb onların sıralarına daxil oldular. Hindular sayca çox olsalar da, ispanların təzyiqinə tab gətirə bilmirdilər. Cəngavərlər elə canfəşanlıqla döyüşürdülər ki, sanki qarşılarındakı silahlı əsgər yox, bir sürü heyvan yığını idi. Onlar düşməninə aman vermədən qılıncı ilə zərbə endirirdilər. Araukanlar yavaş-yavaş geri çəkilməyə başladılar. Yenə də kapitan Xuan qızmış şir kimi qabağa atılıb, təkbaşına düşmənin içərisində böyük bir hünərlə döyüşürdü. Kənar-dan baxan hər bir döyüşçü onun hünərinə, cəsarətinə həsəd apara bilərdi.

Çox çəkmədən araukanlar gözlənilmədən döyüş meydanını tərk etdilər. Kapitan Xuangil belə tezliklə qələbə qazanmaqlarına inanmırdılar. Düzdür, hindular çox da uzağa çəkilmədilər. Onlar cənub istiqamətində qırx-əlli metr aralıda mövqe tutdular. Qraf Filippgil ilə də döyüşən araukanlar həmin mövqeyə çəkildilər. Hinduların meyitləri və ağır yaralıları döyüş meydanında qalmış və onların ah-naləsi

bütün ətrafda vahimə hissi yaradırdı. Lakin ispanların meyitləri və ağır yaralıları da onlara qarışmışdı. Bu döyüşdə ispanlar üç meyit və dörd ağır yaralı itki vermişdilər. Kapitan Xuanın çağırışı ilə qraf Filipp dəstəsi ilə birlikdə ağır yaralıları götürüb təpənin qərb hissəsinə gəldilər. Hindular özlərinə gəlməmiş ispanlar öz yerlərini möhkəmlətməliydilər. Çünki qanlı döyüş hər an bərpa oluna bilərdi. Necə olsa da araukanların ağır yaralıları döyüş meydanında qalıb ətürpərdici səslər çıxarırdılar.

IX fəsil. Hinduların əhatəsinə düşən konkistadorlar

İstehkam boş qaldığına görə konkistadorlar imkan tapan kimi ağır yaralıları özləri ilə götürüb həmin istiqamətə yollandılar. Qəribə olsa da araukanlar onların bu irəliləyişinə maneəçilik törətmədilər. Lakin heç bir çıxış yolları olmadığından konkistadorlar bu kənddə baş verən qanlı döyüşlərdə həmişəlik itirdikləri silahdaşlarını özləri ilə götürə bilmədilər və onların meyitləri döyüş meydanında

qaldı. Heç kim kapitan Xuanın əlacsız halda çıxardığı qərara öz etirazını bildirmədi.

Konkistadorların bir günlük döyüş ərzində verdikləri itki həddindən artıq çox sayılırdı; iyirmi nəfər həlak olmuş (onlardan dördü sonradan vəfat etmiş ağır yaralıları idi), yeddi nəfəri ağır, on nəfər isə yüngül yaralanmışdır. Bu əlbəttə məğlubiyyət kimi də qələmə verilə bilərdi. Azad edilmiş 54 əsirdən 20-si öldürülmüş, 7-si isə ağır yaralanmışdır. Hələ bu azmış kimi həlak olanların meyitləri düşmənin əhatəsində qalmışdı. İstehkam ələ keçirilsə də, kapitan Xuan bu nəticədən tamamilə narazı idi.

İstehkama daxil olan ispanlar cəld darvazanı bağlayaraq müdafiə mövqelərini yoxlamağa başladılar. Leytenant Vasko içəri girən kimi dərhal öz oğullarını axtarmağa başladı. Onlar burada olmasa, deməli sağ qalmalarına böyük ümid yarana-caq. Lakin çox keçmədən istehkamın ərzaqlar saxlanılan anbarlarının arxasında edam edilmiş iki insan cəsədi olduğunu gördülər. Hamı demək olar ki, bir nəfərə kimi ora axışdılar.

Əsir olanların dediyinə görə hindular burada at saxlamaq üçün tövlə tikdirmək istəyirlərmiş. Ancaq həmin tikili yarımçıq qalmışdır. Dam örtüyü səkkiz metrədən hündür olmayan dirəyin üstünə qoyulmuşdu. Elə həmin tikilinin girəcəyində iki dirək vardı, həmin dirəklərə də meyitlər

bağlanmışdı. Onlar ayaq üstə idi və əlləri dirəyin arxasına möhkəmcə iplə bağlanmışdı. Hər ikisinin qarnı sinədən köbəyə kimi yarılmış, gözləri çıxarılmış və sinələrinə nizə elə keçirilmişdi ki, meyidlər həmin nizələrin sayəsinə dirəyə yapışmışdılar. Bu dəhşətli səhnə idi. Artıq heç bir şəkk-şübhə yox idi ki, onların hər ikisi leytenant Vaskonun övladlarıdır.

Silahdaşı emosiyaya qapılmasın deyərək, kapitan Xuan cəld üzrxahlıq verərək Vaskonun çiyinlərindən yapışdı. İspanlar cəld meyitləri edam dirəklərindən azad edib yanbayan yerə uzatdılar. Vasko hirsdən, qəzəbdən və gördüyü dəhşətdən yumruqlarını sıxaraq dodaqlarını çeynəməyə başladı. O, dizləri üstə çökərək yavaşdan ağlamağa başladı. Onun bu vəziyyətinə heç kim səbrlə, soyuqqanlıqla durub baxa bilmirdi. Çünki işgəncə ilə edam olunanlar, bilavasitə ispan kralının əsgəri idi. Bu səhnədən hamının qəlbi həm kövrəldi, həm də daşlaşdı. Hamının qəzəbi birə-beş artdı.

İspan əsgərini belə bir şəkildə edam etmək onları daha da amansızlaşdırırdı. Bu torpaqda yaşayan hər bir hindu ispanların qəzəbinə düşər olacaqdır. Heç kimə, kimliyindən asılı olmayaraq aman verilməyəcək. Hal-hazırda hər bir konkistador belə düşünürdü. Bir sözlə, bu müsibət araukanlara baha başa gələcək.

İlk növbədə kapitan Xuan hindulardan qisas almaq üçün konkistadorlar qarşısında kiçik, ancaq alovlu bir nitq söylədi.

Bu nitq hamını cuşa gətirdi. Onların imkanı olsa idi, elə bu dəqiqə istehkamı tərk edib araukanların üzərinə hücum edərdilər. Lakin hələlik müvəqqəti üstünlük düşmənin tərəfində idi. Çünki burada cəmləşən qüvvələrin nisbəti qeyri-bərabər idi. Əsas döyüşlər polkovnik Alonso Odovaldo Araukaniyaya gələndən sonra baş verəcəkdi. İndi isə kapitan öz ixtiyarında olan konkistadorları sağ-salamat Anqud körfəzinin şimal sahilinə çatdırmalı idi. Artıq azad etdiyi əsirlərin 22-si hindular tərəfindən öldürülmüşdü. Bu isə böyük itki sayılır. Sözsüz ki, Anqud körfəzinin şimal sahilinə çatana kimi həmin itkinin sayı xeyli çoxala bilərdi.

Hamı leytenant Vaskonun halına yanırdı. Çünki bir növ o, öz oğullarını düşməinə qurban vermişdi. Vasko çox yaxşı bilirdi ki, əsirləri azad etmək üçün konkistadorları bura gətirməklə hindular tərəddüd etmədən onun oğullarını edam edəcəklər. Araukanlar bu haqda ona ciddi xəbərdarlıq etmişdilər. Artıq araukanlar öz sözlərinin üstündə duraraq iki ispan konkistadorunu edam etmişdilər. Kimdən ötrü bunu etmələri də hamıya məlum idi.

Yenicə azad edilmiş əsirlər çox yaxşı bilirdilər ki, Pedro ilə Leonun həyatları hesabına onlar azadlığa çıxmışdılar. Odur ki, onlar birinci olaraq leytenant Vaskoya baş sağlığı vermiş və edam olunanların qanı yerdə qalmayacağını qətiyyətlə bildirdilər. Amma ağır kədər içində olan Vasko

oğullarının meyitləri üstündə ağlayaraq öz dünyasına qapılmışdı. Heç kimin sözünü eşitməyə onun halı qalmamışdı. İndi o, yalnız qisas haqqında düşünürdü.

Artıq axşamçağı idi və havanın qaralmasına heç nə qalmamışdı. Sonrakı fəaliyyət haqqında fikirləşmək lazım idi. Kapitan ilk növbədə dəstənin əksəriyyət üzvlərinin dincəlməsinə imkan verdi. Çünki döyüş hər an başlaya bilərdi. Kapitan Xuan elə bilirdi ki, konkistadorlar istehkama daxil olan kimi hindular onları hər tərəfdən əhatəyə alacaqlar. Lakin hər şeyin əksi baş verdi. İspanlar onlardan uzaqlaşan kimi hindular ümumiyyətlə, kəndin ərazisini tərk edib cənub istiqamətində yoxa çıxdılar. Onlar döyüş meydanında qalan bütün meyidləri özləri ilə apardılar, o cümlədən ispanların da. Konkistadorlar bu hərəkəti düşməndən gözləmədilər. Hazırda hamını bircə şey maraqlandırırırdı. Görəsən, nəyə görə hindular bu kəndi tərk etdilər? Axı, onlar çox asanlıqla bu istehkamı mühasirəyə ala bilərdilər. Həm də çox müəmmalı idi, axı nəyə görə düşmən tərəfi istehkamı döyüşsüz ələ keçirmək üçün ispanlara imkan yaratdılar. Necə olsa da, onlar istehkamı özlərində saxlamaq iqqidarında idilər. Görünür araukanlar ispanlara qarşı hansısa bir hiyləgər fənd işlətmək istəyirlər. Unutmaq lazım deyil ki, araukanlar elə-belə öz rəqiblərindən əl çəkmirdilər.

Kapitan Xuan da yorğun olduğundan uzanıb dincəlməyi qərara aldı. Leytenant Vasko şok vəziyyətində olduğu üçün ona heç bir tapşırıq verilmədi.

Hindular bu kənddə olmasalar da sayıqlığı əldən vermək olmazdı. On nəfərdən ibarət keşikçilər qoyuldu. Qalanları isə dincəlməli idi. Gecə konkistadorlar üçün hindular yox, ağır yaralılar əsl problem yaradırdı. Konkistadorların gecəki təhlükəsizliyinə Migel cavabdehlik daşıyırdı. Gecənin yarısı onu leytenant Andre əvəz etməliydi. Leytenant Vasko əvvəlki kimi edam edilmiş oğullarının meyitləri üzərində oturub qəm-qüssəyə qərq olmuşdu. Lakin ağır yaralıların da vəziyyəti heç də ürəkəçən deyildi. Onlara yönəldilmiş qayğı bir balaca da olsun, zəifləməməli idi. Yeddi yaralıdan biri demək olar ki, ölümçül halda idi. Həmin yaralının sağ ayağı dizdən yuxarı balta zərbəsindən sındırılmış, nizə zərbəsindən isə onun qarnında dərin yara əmələ gəlmişdi. Onun zarıltısı gecənin sükutunu daim pozurdu. Başqa yaralılar da aldıkları yaraların ağrısından hərdənbir səslərini çıxardırıdılar. Kapitan Xuanın göstərişi ilə ağrını hiss etməsənlər deyə, bütün ağır yaralılara keflənənəcən çaxır vermişdilər. Məhz çaxırın sayəsində onların ağrıların qarşısı xeyli dərəcədə alınmışdı.

Migel vaxtını boş-boşuna keçirməmək üçün istehkamın divarlarının üstündə gəzişməyə başladı. İstehkamın tikintisi hələ tam başa çatmamışdı. Ümumi divarın bir neçə hissəsin-

də demək olar ki, uçuq-sökük yerlərin sayı çox idi. Onları tikib düzəltmək həddindən artıq müşkül bir iş sayılırdı. Belə bir istehkamda hindulara qarşı layiqincə müqavimət göstərmək mümkün olmayacaqdı. Düzdür, konkistadorlar inadkarlıqla müqavimət göstərsələr, araukanlar istehkamin içərisinə daxil ola bilməyəcəkdilər.

Hindular hələ də kəndin ətrafında görünmürdülər. Çox güman ki, araukanlar istehkamı mühasirəyə alacaqar. Bunu artıq bütün konkistadorlar başa düşməyə başlamışdılar. Lakin mühasirənin alınmasında neçə hindunun iştirak etməsi maraqlı idi? Onların qüvvəsi həddindən artıq çox olsa, onda həmin mühasirəni yarmaq konkistadorlar üçün böyük bir əngalə çevriləcək. Lakin o da məlumdur ki, konkistadorlar özləri bu mühasirədən çıxma bilməyəcəklər.

Migel istehkamı gəzən vaxtı yolda kapitan Markosla rastlaşdı. Gəmi kapitanı bu zaman yuxuda olmalı idi. Onu görən Migel fəhimsizliklə burada nə etdiyini soruşdu. O, da yerdə taxta dirəyin üstündə əyləşib taləsmədən dedi:

- Gözümə yuxu girmədi. Həm də bir məsələni müzakirə etmək üçün səni görmək istədim. Bilirsən, nədənsə özümü narahat hiss edirəm. Bu gecənin sakitliyi mənim xoşuma gəlmir.

- Axı, nəyə görə narahatsınız? - deyə Migel çiyinlərini çəkərək müəmmalı tərzdə soruşdu.

- Bu gecə həmin gecəni xatırladır. - deyə kapitan başını təəssüflə tərpədən qeyri-müəyyən tərzdə dilləndi. - Bilirsən Migel, biz Anqud körfəzinin yaxınlığında olan forta daxil olanda, onun yaxınlığında bir nəfər də olsun hindu yox idi və hər tərəf ölü sükuta qərq olmuşdu. Gecənin ortasında bir də gördük, düşmən yavaş-yavaş fortun ətrafına toplaşmağa başlayıb. Biz bu hala heç də ciddi əhəmiyyət vermədik və səhərin açılmasını gözlədik. Hava işıqlaşanda bir də gördük ki, fortun ətrafında hinduların sayı o qədər çoxdur ki, sanki onlar dəniz dalğasını xatırladırdı. Dediym odur ki, indi də elə bir hal baş verə bilər. Yadda saxla ki, araukanlar elə-belə bu istehkamı bizə təhvil verməyiblər. Bu istehkam tələdir və biz artıq bu tələyə düşmüşük. Amma buna baxmayaraq bizim bu tələdən çıxmağa böyük şansımız var. Biz nəyin bahasına olursa-olsun, istehkamı tərk etməliyik.

- Deməli, güman var ki, hindular gecənin yarısı bura axışıb gələ bilərlər? - deyə Migel bu fikri ümitsiz halda söylədi. - Biz isə tələyə düşməməkdən ötrü tezliklə istehkamı tərk etməliyik?

- Əlbəttə! - deyə kapitan tərəddüd etmədən cavab verdi.

Məhz bundan sonra Migel ağır düşüncələrə qərq oldu. Deməli, araukanlar bizi tələyə salmaq istəyirlər? Onlar bir hücumla bizi məhv etmək istəyirlər. Bir dəfə mən belə bir tələdən inanılmayan dərəcədə yaxa qurtara bilmişəm (Migel

bu ilin əvvəlində hinduların Anqud körfəzində «Destino»ya olan hücumlarını nəzərdə tuturdu). O vaxt bizim köməyimizə kapitan Xuan Odovaldo gəlib çıxmışdı. O da ki, təsadüf nəticəsində. İndi isə yaxın günlərdə heç bir yerdən kömək gözləmirik. Ekspedisiyanın əsas heyəti isə hələ ayın 22-də Anqud körfəzinin şimal sahilinə ayaq basacaq. Yox, biz onlardan heç bir kömək uma bilmərik. Sözsüz ki, hindular bu istehkamı bir-iki hücum nəticəsində ələ keçirə bilməzlər. Lakin biz də çox müqavimət göstərə bilməyəcəyik. Bunun bir çox səbəbləri var. Bizim dəstə kifayət qədər nə odlu, nə də ki, soyuq silahla təmin olunmayıb, ərzaq ehtiyatı üç gündən çox davam gətirməyəcək, dəstədə yeddi ağır yaralı var və onların müayinəsi ilə məşğul olmaq lazımdır və nəhayət tikintisi tam başa çatmayan bir istehkamda uzun müddətli müqavimət göstərmək namümkündür. Bundan əlavə araukanlar bizim gücümüzə və inadkarlığımıza çox yaxşı bələddirlər. Çox güman ki, bizi ələ keçirmək üçün onlar başqa taktikadan istifadə edəcəklər. Onlar çalışsacaqlar ki, bizi əsir alsınlar.

Yaxşı, tutalım ki, biz istehkamı tərk etdik, hücumla məruz qalmamaq üçün hansı istiqamətdə hərəkət etməliyik? Axı, gün kimi aydındır ki, araukanlar bizi rahat buraxmayacaqlar. Onlar hərtərəfli bizi təqib edəcəklər. Çox güman ki, And dağlarına getmək bizə sərf etməyəcək. Ona görə ki, biz

Anqud körfəzi sahilində ekspedisiyanın əsas heyəti ilə görüşməliyik. İri miqyaslı əməliyyatlara başlamaq üçün biz vaxtında həmin yerdə olmalıyıq. Araukanlar isə buna heç cürə imkan verməyəcəklər. Mən hökmən bu haqda kapitan Xuana xəbər verməliyəm. Hər dəqiqə bizim üçün qızıla bərabərdir.

Bundan sonra Migel kapitan Xuanın yanına yollandı. Onu yuxudan oyadanda Leandro ilə Xuan Flores də yuxudan ayıldılar. Migel bütün vəziyyəti kapitana izah edəndən sonra tezliklə buranı tərk etməyi təklif etdi. Kapitan ümumiyyətlə, bu təklifə görə öz etirazını bildirmədi. Lakin ortaya bir sual çıxırdı; istehkamı hansı istiqamətdə tərk etmək lazımdır? Axı, necə də olsa ayın 22-si üçün onlar Anqud körfəzinin şimal sahilində olmalıydılar. Xuan Flores bildirdi ki, elə həmin istiqamətdə də istehkamı tərk etmək lazımdır. Lakin bu haqda Leandronun da fikrini bilmək lazım idi. O, daha səmərəli təklif verdi:

- Biz ağır yaralılar ilə çox uzağa gedə bilməyəcəyik. Araukanlar bizi tez haqlayacaq və bütün qüvvələri ilə bizi mühasirəyə alacaqlar. Biz gərək ağır yaralıları gəldiyimiz yol ilə geri qaytaraq, qalan qüvvə isə Anqud körfəzinə tərəf irəliləsin.

- Yox, bu böyük riskə bağlıdır. - deyə kapitan onunla razılaşmadığını bildirdi. - İşdir, birdən araukanlar onları

yolda gördülər, başa düşürsən onların aqibəti necə olacaq? Yox, biz yaralıları özümüzə aparmalıyıq. Onsuz da hindular bu kənddən çıxan bütün yolları kəsiblər. Başqa bir şey fikirləşmək lazımdır. Anqud körfəzinə getmək üçün hansı yoldan istifadə edəcəyik? Çünki yola düşməyimiz qətidir.

- Buradan Anqud körfəzinin şimal sahilinə getmək üçün mən iki yolu yaxşı tanıyıram. - deyər Xuan Flores aludəliklə dilləndi. - Biri Lyankiue kölünün şimal tərəfindən, o birisi isə cənub tərəfdən gəcən yoldur. Biz hər iki yoldan istifadə edə bilərik. Lakin bu çıxış yolu deyil, biz harada oluruqsa-olaq, hindular bizi onsuz da haqlayacaqlar. Onlar haqlayan-dan sonra isə biz öz yolumuzu davam etdirər bilməyəcəyik. Burada başqa bir tədbir görmək lazımdır.

- Mən axı, sizə dedim ki, nicat yolumuz dəstənin iki yerə bölünməsindədir. - deyər Leandro özünü cəld araya salaraq səbirsizliklə dilləndi. - Dəstənin yarısı Anqud körfəzinə getməli, o biri hissəsi isə araukanların başını qatmalıdır.

- Leandronun təklifi, ağıla batan bir təklifdi. - deyər Migel təqdirədirici tərzdə dilləndi.

Kapitan Xuan bütün variantları öz-özlüyündə götür-qoy edəndən sonra təmkinlə dedi:

- Dəstəni tam qırğından qurtarmaq üçün biz həqiqətən də iki yerə bölünməliyik. Çünki biz ağır yaralılar ilə çox uzağa gedər bilməyəcəyik. Bizim az hissəmiz bu istehlakda qalıb

araukanların başını qatmalı, çox saylı hissəmiz isə ağır yaralılarla birlikdə Anqud körfəzinə yollanmalıdır. Artıq mən bilirəm kimlər gedəcək, kimlər isə qalacaq. Bizim missiyamız nədən ibarət idi? Silahdaşlarımızı əsirlikdən azad edib, onları sağ-salamat Anqud körfəzinə çatdırmaq. Deməli, Anqud körfəzinə də bütün azad edilənlər yola düşəcək. Onsuz da biz onlardan 22-sini itirmişik. Biz hələ onların ölümü barəsində hesabat verməli olacayıq. Kəşfiyyata gələnlər isə burada qalıb hindulardan müdafiə olunacaqlar.

Müzakirələr bundan sonra on beş dəqiqəyə kimi davam eddi və nəhayət hamı son qənaətə gəldilər. Dəstənin bələdçisi Xuan Flores əsirlikdən azad edilən konkistadorları deyilən ünvana aparmalı idi. Ağır yaralıların sayı yeddi idi, ancaq onların beşi körfəzin sahilinə aparılacaqdı. Çünki yaralıların ikisinin vəziyyəti lap ağır olduğuna görə (onlardan biri elə gecə ikən, o birisi isə bir-iki günə keçinəcəkdi) onlar elə istehkamda saxlanılacaqdı. Bütün dəstənin ixtiyarında üç günlük ərzaq ehtiyatı vardı, lakin həmin ərzaq qənaətlə istifadə edilərək beş gün konkistadorların imdadına çatmalı idi. Xuan Flores o biri dəstəyə keçiriləndən sonra kəşfiyyatçıların dəstəsində on beş nəfər adam qaldı, lakin keçmiş mühafizəçi Armando Torres, konkistadorlar Riveyro qardaşları, Pedro Ramos və Migel Vares böyük inadkarlıq göstərərək bu dəstəyə keçdilər. Onlar çox təcrübəli və

bacarıqlı döyüşçülərdir və sözsüz ki, bu dəstəyə böyük xeyir gətirə bilərlər. O biri dəstəyə başçılıq etmək qraf Filipp Morelosa həvalə edildi. Düzdür, Odovaldo qardaşları da burada qalıb hindulara müqavimət göstərmək istədilər, lakin kapitan Xuan qəti olaraq onların bu xahişini rədd etdi.

Dəstə yola düşməmişdən əvvəl kapitan qraf Filipplə bələdçi Xuan Floresi yanına çağırıb onlara dedi:

- Sizin Anqud körfəzinə çatmağınızı mən Allahdan diləyəcəyəm. Siz hökmən ayın 22-sində Alonso ilə görüşməlisiniz. Biz bacardığımız qədər araukanların başını qatacağıq. Təxminən beş-altı gündən sonra biz də Anqud körfəzinə istiqamət tutacağıq. Elə edəcəm ki, bütün araukanların qüvvəsi özümüzə cəlb olunsun. Mən açıq etiraf etməliyəm ki, biz ağır bir işi öz üzərimizə götürür və bu imtahandan çoxlarımız sağ çıxa bilməyəcəyik.

- Cənab kapitan, siz buradan çıxandan sonra çalışın cənub istiqamətində hərəkət edin. - deyə bələdçi məyus halda dilləndi və qorxmaz komandirə təsəlli verməkdən ötrü ehtiramla sözünə davam etdi. - Polkovnik Alonso Araukan ölkəsinə ayaq basan kimi biz həmin istiqamətdə sizin köməyinizə yollanacağıq.

- Cənab kapitan, özünüzdən muğayat olun. - deyə qraf ona xeyir-dua arzuladı. - Araukanları məhv etmək üçün bizə sizin kimi mərd və qorxmaz döyüşçülərin köməyi lazım olacaq.

Biz hamımız birlikdə araukanların məhv edilməsində iştirak edəcəyik.

Beləliklə, hamı biri-biri ilə vidalaşaraq ayrılmağa başladılar. 25 nəfər əldən düşmüş konkistador özləri ilə 5 ağır yaralını götürüb qərb istiqamətində istehkamı tərk edərək, gecənin zülmətində yoxa çıxdılar.

Düşmənin başını qatmaq üçün kapitan Xuan göstəriş verdi ki, yeddi nəfər əllərində məşəl kənddəki evlərə girib yoxlamalar aparsın. Uzaqdan konkistadorların fəaliyyətinə nəzarət edən araukanlar məşəllərin hərəkətindən elə biləcəklər ki, ispanlar kənddə hansısa bir işlə məşğuldurlar. Araukanlar əmin olmalıydılar ki, ispanlar istehkamı tərk etməyiblər.

X fəsil. Riveyro qardaşlarının ölümü

Hava işıqlaşana yaxın kəndin ətrafında araukanların ilkin dəstələri göründü. Onlar əsasən cənub istiqamətindən gəlirdilər. Kəndə az qalmış onlar bu yaşayış məntəqəsini əhatəyə almağa başladılar. Nədənsə, araukanlar kəndə girməyə cürət etmirdilər. Bəlkə də onlar elə bilirdilər ki, konkistadorlar

daxmalarda gizlənərək hindulara qarşı möhkəm pusqu qurublar. Həm də düşmənin sayı heç də çox deyildi. Bu əməliyyatda təxminən 400-450 nəfər hindu iştirak edirdi. Əlbəttə araukanların fikrincə, konkistadorları məhv etmək üçün bu kifayət qədər qüvvə sayılmır. Araukanlar çox ehtiyatla hərəkət edə-edə yavaş-yavaş kəndin ətrafındakı bütün yüksəklikləri ələ keçirməyə başladılar. Keşikdə dayanan konkistadorlar ümumiyyətlə, onların bu hərəkətlərinə heç bir əhəmiyyət vermədilər. Hətta onlar dərin yuxuda olan silahdaşlarını bu məsələyə görə narahat etmədilər. Konkistadorların hamısı yorğun idi və onlar bu dəfə tam dincəlməli idilər. Onsuz da araukanlar hələlik kəndə girməyə cürət etmirdilər.

Günortaya yaxın istehkamda olan bütün konkistadorlar dincələrini alıb orada öz mövqelərini tutdular. İstehkamda hələ tikinti-quraşdırma işləri çox qalmışdı. Lakin kapitan Xuan konkistadorları həmin sahələrdə işlətmək istəmirdi. Çünki döyüş demək olar ki, hər saat başlaya bilər və istəmirdi ki, konkistadorlar öz düşmənləri ilə yorğun halda toqquşsunlar. Belə olan halda araukanlar qısa müddət ərzində qələbə əldə edə bilərlər. İlk növbədə istehkamda olan bütün konkistadorların fiziki qüvvələrindən ehtiyatla istifadə edilməli idi. Çünki araukanlarla növbəti toqquşma saatlarla davam edə bilərdi. Leytenant Andre isə israr edirdi ki,

istehkamda yarımçıq qalmış tikinti-quraşdırma işləri davam etdirilsin. Onda müqavimət göstərmək də asan olacaq. Kapitan isə ona izah etdi ki, hinduların nə topları, nə də katapultaları var, onlarsız isə araukanlar istehkama daxil ola bilməyəcəklər. Araukanlar bunu çox yaxşı başa düşürdülər. İndi əsas məsələ yüngül yaralanmış döyüşçülərin yarasına lazımınca qayğı göstərməkdən ibarət idi. Kapitan özü də yaralı idi və yarasının müayinəsinə diqqət yrtirirdi.

Günortadan iki-üç saat keçmiş cənub və cənub-qərb istiqamətində hinduların daha bir neçə iri dəstəsi göründü. Onlar iti sürətlə kəndə tərəf gəlirdilər. Hinduların sayı təxminən 800-900 nəfər olardı. Onlar kəndi əhatəyə alan qüvvə ilə birləşdilər. Mühasirənin halqası daha da gücləndi. Hətta araukanlar kəndin şərq tərəfində yerləşən balaca təpədə də mövqe tutdular.

Təxminən 2 saatdan sonra araukanların 500 nəfərlik bir dəstəsi şimal istiqamətində kəndi tərk etməyə başladı. Onlar ölkələrinin şimal sərhədlərini yoxlamaq üçün həmin istiqamətdə yola düşdülər. İndi-indi onlar başa anlaşırdılar ki, konkistadorların dəstəsi Araukaniyaya şimal istiqamətində daxil olublar. Hazırda ispanları bircə sual maraqladırdı, görəsən dünən yola düşən ispan dəstəsi yolda hindularla rastlaşmayıb ki? Çünki qraf Filippin dəstəsi həmin istiqamətdə kəndi tərk etmişdi.

Hava qaralan kimi kəndin ətrafında məşəllər peyda olmağa başladı. Hindular yavaş-yavaş kəndə doluşurdular. Artıq araukanlar müəyyən etmişdilər ki, ispanlar kəndin içində yoxdurlar.

Lakin onların kəndə daxil olması konkistadorlara heç bir təhlükə yaratmırdı. Çünki ispanlar istehkamdakı mövqelərini çox möhkəm tutmuşdular.

Ertəsi günü səhər açılanda Araukan ölkəsinin üzərində qara buludlar hökm sürməyə başladı. Günəşin üzü demək olar ki, hərtərəfli buludlarla örtülmüşdü. Bu ölkənin şərq sərhədlərini bildirən möhtəşəm And dağlarının rəngi birdən-birə boz rəngə boyanmış və getdikcə həmin rəng tündləşməyə başlayırdı. Söz yox ki, yaxın günlərdə burada külək qalxacaq və səma altında olan nəhəng platforma leysan yağışa bürünəcəkdi.

Hindular elə əvvəlki mövqelərində durmuş və özlərini elə aparırdılar ki, sanki ispanların yaxınlıqda olduqları onlar üçün heç bir əhəmiyyət kəsb etmirdi. Bu ispanlar üçün bir növ təhqir sayılırdı. Düşməyə nisbətən ispanlar öz sayıqlığını itirmir və həmişə də gərginlik altında keşik çəkirdilər. Çünki istehkama daxil olmaq üçün üç yerdən imkan vardı. Həmin o üç yer istehkamın tam tikilməmiş yerləri idi. İstehkam əsasən dörd divardan ibarət idi və kapitanın sərəncamı ilə hər divarı iki konkistador qoruyurdu. Hindular o qədər özlərinə arxayın

idilər ki, hətta istehkama ox məsafəsindən də az olan məsafəyə kimi yaxınlaşır və keşikçilərə diqqətlə nəzər yetirirdilər. Onların bu hərəkəti keşikçilərə psixoloji təsir göstərirdi. Elə olurdu ki, hindular onları silahla hədələyirdilər.

Daha bir gün keçəndən sonra konkistadorlar yüz faiz əmin oldular ki, hindular istehkama hücum etməyəcəklər. Deməli, onlar ispanları təslim olmağa vadar edəcəklər. Konkistadorlar artıq onların istədiyini duymuşdular. Lakin dəstənin azacıq da olsa təslim olmaq fikri yox idi. Bundan əlavə onların ixtiyarında təxminən iki günlük ərzaq ehtiyatı vardı. Onlar iki gün də fəaliyyətsiz istehkamda qala bilərdilər. O vaxta kimi isə mühasirədən çıxmaq üçün bir şey fikirləşib tapmaq lazım idi.

Bu gün hava dünənkinə nisbətən bir balaca soyuqlaşmış və çiskinləşmişdi. Yenə də göydə buludlar hökmranlıq edirdi. Bu dəfə, şərqdə gözəl və məstədici bir təzadlar yaradan And dağlarını demək olar ki, görmək olmurdu. Görünür, orada yağışlar yağmağa başlamış və dumanlılığa qərq olmuşdu. Havanın çisginliyindən uzaq məsafəni aydın görmək olmurdu. Belə bir havada sayıqlıq itirmək lazım deyildi. Düşmənin bu imkandan çox səmərəli istifadə edə bilərdi.

Havanın qaralmasına az qalmışdı ki, hindular istehkamin darvazasına daha da yaxınlaşıb, ispanlardan təslim olmağı

tələb etməyə başladılar. Vəziyyəti belə görən kapitan burada mühafizəni daha da gücləndirdi. Çünki araukanlar gözlənilməz olmasa da, hücum edə bilərdilər. Halbuki, gün kimi aydın idi ki, hindular ispanlara psixoloji təsir göstərərək konkistadorları hücumə keçməyə vadar edirlər. Araukanlar ispanların hücumuna qarşı tam hazırlıqlı vəziyyətdə durmuşdular. İstehkamin bütün qabaq hissəsi hindu ox atanları ilə əhatə olunmuşdu. Onlar darvazaya o qədər yaxın dayanmışdılar ki, istehkamin başında kimi görsəydilər, çətinlik çəkmədən həmin adamı ox ilə vura bilərdilər. Buradakı hadisələr çox acınacaqlı xarakter alırdı. Araukanlar hücum etməyəcəkdilər, ancaq belə bir hərəkətləri ilə ispanları qıcıqlandıraraq, onlara dinc nəzarət etmələrinə maneəçilik törədirdilər.

Keşikçilər dayanan məntəqələri yoxlamaq üçün Migel fəaliyyətə başladı. Kapitan bu vacib işi ona tapşırırmışdı. Necə olsa da hindular hər an təxribat törədə bilərdilər. Artıq odlu silahla silahlanmış altı nəfər araukan istehkamin cənub divarının aşağısında görünməyə başlamışdı. Həmin divarı Riveyro qardaşları mühafizə edirdilər. Onlar da müşkətlə silahlanmışdılar. Migel divardan baxanda gördü ki, hindular lap istehkama yaxınlaşıblar. O, Riveyro qardaşlarına izah etdi ki, başlarını divardan çıxartmasınlar, araukanlar hər an onları vura bilərlər. Rodriges başını dik tutaraq əda ilə dedi:

- Sinyor Migel, elə bircə bu qalmışdı ki, biz hinduların qarşısında baş əyək. İmkanım olsa, mən istehkama yaxınlaşan hər bir düşməni cəhənnəmə vasil edərdim.

Bir atəşə görə burada böyük xaos yarana bilər. - deyə Migel təmkinlə dilləndi. - Ondan sonra döyüş də başlana bilər. Ən əsası odur ki, öz təhlükəsizliyinizi əldən verməyin. Araukanlar istehkama elə-belə yaxınlaşmayıblar. Onlar hansısa bir fənd işlətmək istəyirlər.

Migel bu sözləri demişdi ki, birdən Koro at belində göründü. O, Migeli yuxarıda görən kimi atını saxlayıb cəld kamanını əlinə aldı. Migel onun bu hərəkətinə heç bir reaksiya vermədi. Lakin Riveyro qardaşları silahlarını hazırlıqlı vəziyyətə gətirdilər. Korodan xeyli qabaqda olan hindular Migelgilin üzərinə dörd-beş ox atdılar. Xoşbəxtlikdən oxlar heç kimə dəymədi. Çünki onlar divardan bir qədər aralı dayanmışdılar. Ancaq öz səbrini saxlaya bilməyən Rodriges divarın kənarına daha da yaxınlaşıb, aşağıda dayanan hinduların birini nişan almağa başladı. Belə olan halda şax qamətli Koro atını irəli sürərək istehkamin divarına daha da yaxınlaşdı. Aşağıdan atılan oxların nəticəsində Rodriges öz qurbanını dəqiq nişan ala bilmirdi. Migel ona bildirdi ki, divarın kənarından çəkilsin, yoxsa araukanlar onu çətinlik çəkmədən vuracaqlar. Ancaq o, Migelin sözlərinə heç bir əhəmiyyət vermədi və müşketin atəşi ilə hindunun birini

zərərsizləşdirə bildi. Rodrigues öz qurbanını məhv edən zaman bərkdən gülümsədi və yenidən müşketini hazırlıqlı vəziyyətə gətirməyə başladı.

Qardaşının belə bir nəticə əldə etməsindən həvəslənən Roberto da divarın kənarına yaxınlaşıb Koronun özünü nişan almağa başladı. Aşağıdan atılan oxların biri müşketə dəydi. Həmin an isə Koro özü Robertonu nişan alaraq ox atdı. Ox elə sürətlə uçdu ki, Roberto əyilməyə belə imkan tapmadı. Migel onun qolundan tutub özünə tərəf çəkmək istədi, lakin keç oldu. Ox Robertsonun boğazına batmışdı. Elə həmin məqamda Rodrigues Koronu nişan almadan müşketdən atəş açdı və nəticəni gözləmədən dərhal həlak olan qardaşının yanına gəldi. Migel meyitin başının üstündə olduğundan Rodrigues arxası hindulara tərəf dayanmışdı və bərkdən vahiməli qışqırıq çıxararaq aşağı əyilmək istədi. Lakin Koro növbəti oxu ilə bu qardaşı da vurdu. Kürəyinə batan ox Rodriguesə bərk ağrı verdiyindən o, əli ilə oxu çıxartmaq istədi. Migelin başı Robertoya qarışdığından o, Rodriguesin başına gələn müsibəti görmədi. Gözləri bərələ qalan Rodrigues üzü Koroya tərəf döndü və elə bu zaman onun sinəsinə bir neçə dənə də ox sancıldı. O, əli ilə divardan tutub özünü axırcı məqamda saxlamaq istədi. Ancaq onun əli boşa çıxdı və Rodrigues üzükoylu oradan aşağı yığıldı.

Dəhşətdən az qala Migel özünü itirmişdi. Necə olsa da hindular bir neçə dəqiqənin ərzində iki təcrübəli konkistadoru öldürmüşdülər. Vəcdə gələn Migel cəld kamanını əlinə alıb yarı əyilmiş halda, gizlənə-gizlənə araukanlara baxmağa başladı. Migel ehtiyatsızlıq edib hindular ilə açıq döyüşə başlasa idi, onda düşmənlər çətinlik çəkmədən onu da öldürə bilərdilər. Riveyro qardaşlarının buraxdığı səhvi o, təkrar etmək istəmirdi. Bütün üstünlük artıq araukanların əlində idi.

Rodrigesin qışqırığına Sebastyanla Osvaldo özlərini Migelin yanına çatdırdılar. Robertonun meyitini görəndə onlar dəhşətə gəldilər.

Bütün üstünlük hinduların tərəfində olsa belə, hələlik düşmən hücum etməyə cürət etmirdi. Lakin araukanların hamısı əlində kaman və ox hazırlıqlı vəziyyətdə dayanmışdılar. Migel dostlarına dönə-dönə xəbərdarlıq etdi ki, başlarını çox yuxarı qaldırmasınlar. Rodriges divarın o biri tərəfinə düşsə də, müşketi əlindən düşüb burada qalmışdı. Migelgil dərhal müşketləri hazırlıqlı vəziyyətə gətirdilər.

Araukanlar Rodrigesin meyitini iplə bağladılar. İpin o biri ucundan tutan Koro atı ilə istehkamın ətrafında çapmağa başladı. Sürətlə qaçan atın arxası ilə sürünən meyit yerdəki daşlara dəyib atılıb-düşürdü. Bütün bu dəhşətli səhnə konkistadorların gözü qarşısında baş verirdi. Öz hirsələrini və qəzəblərini saxlaya bilməyən ispanlar, hətta istehkamdan

çıxıb araukanların üzərinə hücum həmləsi endirmək istəyirdilər. Son anda kapitan coşmuş konkistadorların qarşısını ala bildi. Söz yox ki, Koro özünün bu vəhşi, qeyri-insani hərəkəti ilə ispanları hücumə sövq edirdi. Lakin o, öz istədiyinə nail ola bilmədi.

XI fəsil. Konkistadorlar ağır itkilər hesabına mühasirəni yarıb istehkamı tərk edirlər

Riveyro qardaşlarının səhlənkarlığı ucbatından həlak olmaları ispan dəstəsi üçün ağır itki sayılırdı. Onlar bir hindu məhv etmədən həlak olmuşdular. Dəstənin sayı on səkkiz nəfərə endi. Onlar mühasirəni yaran zaman həlak olsaydılar, heç kim təəssüflənməzdi. Həm də onların bu cür acınacaqlı dərəcədə ölmələri hinduların arasında böyük ruh yüksəkliyini qaldırmışdı. Koro bir göz qırpımında iki təcrübəli konkistadoru məhv etmişdi. Bu nəticə ilə hər bir hindu bütün tayfa qarşısında öyünə bilərdi.

Koro bütün ispanlar tərəfindən bir nömrəli düşmən elan edildi. İspan döyüşçüsünün meyitini atın belinə bağlayıb və

bütün həmyerlilərinin qarşısında sürümək, heç bir hinduya cəzasız başa gəlməyəcək. İspanlar qisasçı millət sayılır və heç kimə bu vəhşi hərəkəti bağışlamayacaqlar. Şəxsən kapitan həmin tayfa başçısını öldürməyi öz öhdəsinə götürdü. O, hamının qarşısında söz verdi ki, Koronu fiziki cəhətdən məhv etməyincə, Araukaniyadan uzaqlaşmayacaq.

Artıq kapitan tam əmin oldu ki, hindular konkistadorların üzərinə hücum etməyəcəklər. Fərsət tapan kimi ispanları tək-tək məhv edəcək və onları təslim olmağa vadar edəcəklər. O, mühasirədən çıxmaq üçün öz daxilində cürbəcür planlar tərtib etməyə başladı. Hökmən bir tədbir görülməli idi, yoxsa hindular onların hamısını bu istehkamda aman vermədən məhv edəcəklər.

Nəhayət kapitan qəti bir qərara gələndən sonra Vaskonu, Andreni, Migeli və Leandronu öz yanına çağıraraq iradə ilə dedi:

- Sizə bildirmək istəyirəm ki, istehkamda qalmağın heç bir mənası yoxdur. Artıq qənaətlə istifadə etdiyimiz ərzaq ehtiyatımız da sona çatıb. Araukanlar mühasirəni o qədər saxlayacaqlar ki, biz aclığa tab onlara təslim olaq. Buradan çıxmaq üçün bir neçə variant var. Ancaq mən ən əlverişli variantın üstündə dayandım.

Biz elə etməliyik ki, ən azı beş nəfər adam gecənin ortasında gizləncə istehkamın divarı ilə aşağı ensin və heç bir

hindunun xəbəri olmadan kəndin şərq tərəfinə yollansın. Vaxtilə tutduğumuz təpənin yaxınlığında olan bütün evləri yandırmaq lazım gələcək. Qoy araukanlar elə bilsinlər ki, biz hamımız istehkamı tərk edib həmin istiqamətdə mühasirəni yarmaq istəyirik. Bu əməliyyat təbii alınmalıdır. Araukanlar bütün qüvvələrini kəndin həmin hissəsinə yönəldəndən sonra istehkamda qalan dəstə şimal istiqamətində mühasirəni yarıb ildırım sürəti ilə kənddən uzaqlaşmalıdır. Əgər, hər şey mən deyən kimi olsa, onda biz dəstənin yarıdan çox olan hissəsini qoruyub saxlaya biləcəyik.

- Onda belə çıxır ki, həmin beş nəfərin mühasirəni yarıb, sağ çıxmalarına heç bir şansları yoxdur? - deyə Andre bütün fikrini kapitana tərəf yönəldərək müəmmalı tərzdə dilləndi.

- Demək olar ki, onların heç birisi həmin döyüşdən sağ çıxmayacaqlar. - deyə kapitan Xuan başını təəssüflə tərpədənək süst halda dilləndi. - Onlar öz həyatları bahasına silahdaşlarına bu məngənədən çıxmağa köməkdik göstərəcəklər. Əks təqdirdə bizim hamımız burada məhv ediləcəyik. Biz araukanları bu imkandan istifadə etməyə qoymamalıyıq.

- Yaxşı bəs həmin beş nəfər kimlər olacaq? - deyə Migel başını dik tutaraq maraqla soruşdu.

- Bu haqda mən sizinlə məsləhətləşmələr aparmalıyam. - deyə kapitan bir az tərəddüd edəndən sonra sarsılmış

vəziyyətdə dilləndi. - Kimin həmin əməliyyata yollanması məhz sizdən asılıdır.

- Şəxsən mən heç kimin təkidi olmadan həmin əməliyyatda iştirak etməyə könüllü razıyam. - deyə Vasko şlyapasının kənarlarını əyə-əyə heç kimə nəzər salmadan kədərli halda dilləndi. - Deməli, dörd nəfərin getməsi haqqında fikirləşmək lazımdır. - O, bir az ara verəndən sonra başını narazı halda tərpedə-tərpedə hiddətlə sözünə əlavə etdi. - Həmin əməliyyatda mən hinduların başına elə oyun açım ki, qoy onlar bu dünyada anadan olmalarına peşiman olsunlar. Araukanların hamısı törətdikləri vəhşiliklərinə görə məhv edilməlidir.

- Əgər elədirsə, onda mən də həmin heyətə daxil oluram. - deyə Migel başını dik tutaraq qürurla dilləndi. - Alnıma ölmək yazılıbsa, deməli mən həmin döyüşdə öləcəm. Ancaq mən özümü o dünyaya xeyli düşmən aparacam. Məni məhv etmək onlara asan başa gəlməyəcək.

- Migel, heç kimə sirr deyil ki, mən sənə kimi döyüşçü ilə fəxr edirəm. - deyə kapitan əli ilə onun çiyinə vura-vura təsəlli verdi və nəzərini ondan çəkməyərək qürurla sözünə davam etdi. - Elə bilmə ki, mən həmin əməliyyatda iştirak etməyəcəm. Həmin beş nəfərin içində mən də olacağam. Burada olan hinduları mən qanına qəltan edəcəm.

- Cənab kapitan, siz uşaqların yanında olmalısınız. - deyə Andre məcburi olaraq söhbətə qarışdı və əvvəlcədən

kapitandan üzr istəyərək, səbirsizliklə sözüne davam etdi. - Dəstənin mühasirədən çıxmasında siz bilavasitə iştirak etməlisiniz. Yoxsa, hamı məğlubiyyətə düşər olacaq.

- Düzdür, siz dəstənin mühasirədən çıxması ilə məşğul olmalısınız. - deyər Leandro ciddi halda dilləndi. - Mən və bir-iki cəngavər ölüm dəstəsinə yazılmalıyıq. Sinyor Migel düz deyir, alınma ölmək yazılıbsa, demək mən də həmin döyüşdə öləcəyəm.

- Yox Leandro, sən mühasirəni yaran dəstənin tərkibində olmalısən. - deyər kapitan səbirsizliklə dilləndi. - Səndən başqa Araukaniyanı yaxşı tanıyan yoxdur. Ekspedisiyanın gəlişinə artıq 6 gün qalıb. Sən elə etməlisən ki, dəstə 6 gündən sonra Anqud körfəzinin şimal sahilinə çıxsın. Dəstə hindularla üzləşmədən vaxtında deyilən yerə gedib çıxmalıdır.

Qərara alındı ki, Migel ilə Vaskodan başqa ölüm dəstəsinə daha üç cəngavər daxil edilsin; Diyeqo Urtado və Migelin uşaqlıq dostları Osvaldo ilə Sebastyan. Bu dəstə bütün zərbəni öz üzərinə götürməlidir. Onlar gecə vaxtı istehkamı tərk etməliydilər. Kapitanın göstərişilə onlara dörd dənə tapança verildi. Yalnız Sebastyan tapançadan imtina etdi.

Qaranlığın çökməsilə araukanlar istehkamın divarlarından təxminən 100-120 metr aralı tonqallar yandırır ətrafı işıqandırıdılar. Əsasən bu ondan ötrü edilirdi ki, gecə vaxtı

hava xeyli soyuqlaşmışdı və istehkamdan çıxıb onlara tərəf gəlmək istəyən hər bir konkistadoru çətinlik çəkmədən görə bilsinlər. Kəndin istehkama yaxın olan bir hissəsində cəmi iki tonqal yandırılmışdı. Tonqalın birisi vaxtilə əsirlərin saxlanıldığı sarayın yaxınlığında təşkil edilmişdi.

Havanın kəskin surətdə soyuması And dağlarından gələn buludların sayəsində baş vermişdi. Topa-topa buludlar göyün üzünü tutmuş və Yer kürəsinin işıqlanmasında iştirak edən Ay ilə ulduzların qarşısını kəşmişdi. Qərribə olsa da, yağış hələ də yağmırdı. Hələ hava qaralmamışdan əvvəl And dağları qalın duman altında yoxa çıxmış və həmin duman getdikcə kəndə tərəf şığıyırdı. Gecə saat 12 olsa da, hələ də duman özünün qalın pərdəsi ilə kəndin yaxınlığında görünmürdü. Kənddə mühasirəyə düşmüş konkistadorlar həmin dumandan səmərəli istifadə etmək istəyirdilər. Əməliyyatın başlanmasına təxminən üç saat vaxt qalmışdı. Həmin müddət ərzində duman özünün tor pərdəsini kəndin üzərinə ata bilirdi.

Araukanlarda heç bir şübhə doğurmamaq üçün həmişəki kimi istehkamın daxilində iki dənə tonqal qalandı. Guya ki, konkistadorlar özlərinin müdafiə xəttləri ilə məşğuldurlar.

Migelgil öz silahlarını hazırlıqlı vəziyyətə gətirirdilər. Bəzi konkistadorlar isə leytenant Vaskonun övladlarının və bir neçə saat bundan əvvəl həlak olmuş Robertonun dəfni ilə

məşğul idilər. Qərara alınmışdı ki, onları istehkamın qərb divarları qarşısında dəfn etsinlər. Birincisi, həmin divarın tikintisi tam başa çatdırılmış, ikincisi isə, həmin yerdə torpaq yumşaq idi və həmin ərazi balaca taxta çəpərə alınmışdı. Vaxtilə hindular orada nə isə tikmək istəyiblər. Dəfn mərasimi başa çatandan sonra kəndi nəzarət altında saxlayan keşikçi kapitana xəbər verdi ki, təpə tərəfdən kəndi duman bürüməyə başlayır. Bu konkistadorlar üçün şad xəbər sayılırdı. Mühasirəni yarmaq üçün konkistadorlar üçün əlverişli imkan yarandı.

Yarım saatdan bir az çox vaxt keçmişdi ki, duman kənddə tonqal qalayan hinduları haqladı. Elə həmin anda konkistadorlar kəndirin köməyi ilə istehkamın şərq divarı ilə aşağı düşməyə başladılar. Təlimata görə bütün əməliyyat ehtiyatla görülməli idi. Çünki araukanlar dumanın köməyi ilə istehkama yaxınlaşa bilərdilər. Migelgil aşağı düşən kimi əllərinə lanset alıb tonqallara tərəf irəliləməyə başladılar.

Hava soyuq olduğuna görə hinduların demək olar ki, hamısı tonqalların ətrafına toplaşmışdılar. Bu məlum məsələ idi. Çünki onlar yarıçılpaq vəziyyətdə idilər. Odur ki, onlar qızınmaq imkanını əldən buraxmırdılar. Fərsətdən istifadə edən ispanlar çətinlik çəkmədən kəndin sərhədinə yaxınlaşdılar. Kəndin bu hissəsi qalın duman altında idi.

Yolda Migel qərribə hadisənin şahidi oldu. Burada cəmləşən araukanların əksəriyyəti kənddə yerləşən evlərdə toplaşmışdılar. Migel belə bir fikrə gəldi ki, kapitan tərəfindən verilən tapşırığı onlar yerinə yetirə bilməyəcəklər. Çünki araukanlar evlərdə çox idi. Keşikçi hinduların da sayı çoxluq təşkil edirdi. Lakin buna baxmayaraq Migelgil təpəyə yaxın olan iki evi yandırmağı qərara aldılar. Osvaldo ilə Sebastyan sağ tərəfdəki evi (həmin evi dörd nəfər hindu mühafizə edirdi), qalanları isə sol tərəfdəki evi (oranı isə beş nəfər hindu mühafizə edirdi) yandırmalı idilər. Evlər bir-birindən təxminən 10-12 metr aralı idilər. Əməliyyat eyni vaxtda başlanmalı və araukanlara gözlənilməz hücum endirilməli idi. Hindular ispanların gəlişindən xəbərsiz idilər.

Hava həddindən artıq qaranlıq idi. Demək olar ki, ən yaxın məsafədə göz-gözü görmürdü. Migel birinci qabağa getdi. O, havanın qaranlıqdan istifadə edib, əlində lanset lap kənarda dayanan hinduya yaxınlaşdı. Evin keşiyini çəkən araukan soyuqdan sanki keyimişdi, məhz buna görə də o, Migelin gəlişini hiss etmədi. Cavan zadəgan sol əli ilə arxadan hindunun ağzını tutub elə həmin anda lanseti onun ürəyinə sancdı. O, bu işin öhdəsindən böyük ustalıqla gəldi. Migel ikinci düşməyə yaxınlaşan zaman artıq silahdaşları da əməliyyata başladılar. Bütün keşikçilər səssizcə məhv edilməli idi.

Migel növbəti qurbanına yaxınlaşanda hindu cəld ona tərəf döndü və araukan dilində nəşə dedi. Həmin sözün sakit tərzdə söyləməsindən belə başa düşmək olar ki, o, cavan zadəganı öz dostu ilə səhv salmışdı. Lakin Migel ona aman vermədən cəld sıçrayışla lanseti onun sinəsinə keçirtdi. Sonra isə üçüncü qurbanının üstünə cumdu. Əməliyyat zamanı hindulardan biri „ah“ çəkib xırıltılı bir səs çıxarda bildi. Lakin səsin heç bir əhəmiyyəti yox idi. Qısa müddət ərzində iki evi mühafizə edən keşikçilər aradan götürüldü. Vaxt itirilmədən evlər yandırıldı. Konkistadorlar əvvəlki bölgü ilə evlərin qapısından bir qədər aralı dayandılar. İçəridən çıxan hər bir hindu dərhal konkistadorlar tərəfindən öldürülməli idi. Lakin təlimata əsasən, hələ bir neçə dənə də ev yandırılmalıdır. İstehkamdakı konkistadorların mühasirəni yarıb çıxması, məhz kəndin o biri başında bir neçə evin yandırılmasından asılı idi. Lakin kəndin evlərini həddindən artıq çox hindu mühafizə edirdi.

Qapıların aqzında iki silahdaşını saxlayıb, Migel uşaqlıq dostları ilə birlikdə əllərində məşəl növbəti evə şığıdı. Dumanın qalınlığından və havanın qaranlığından hindular hələ aydın başa düşmürdülər ki, kəndin bu hissəsində nə baş verir. Bu əməliyyat konkistadorlar tərəfindən elə ildırım sürətilə həyata keçirilirdi ki, araukanlar orada nə baş verdiyini yoxlamağa belə imkan tapmadılar. Migelgil

növbəti evə yaxınlaşan kimi orada düşmənlə üzləşdilər. Migel qarşısına çıxan hindunun başına dərhal qılınc ilə zərbə endirərək, cəld o birisinin üzərinə hücum etdi. Ancaq gözlənilmədən keşikçilər müqavimət göstərməkdən boyun qaçırdılar.

Migel əlindəki məşəl ilə qarşısındakı evi yandırmağa başladı. Osvaldo ilə Sebastyan yaxınlıqdakı evə can atdılar. Oradakı evi yandıran kimi hindular hər iki cəngavəri əhatəyə aldı. Burada qızğın döyüş başlandı.

Artıq burada yavaş-yavaş səs-küy baş qalxmağa başladı. Araukanlar döyüşə-döyüşə cürbəcür çıxışlar çıxarırdılar. Bundan əlavə soyuq silahların bir-birinə dəyib cingiltili səslər çıxarması qaranlıqda olan hər bir adamı, burada döyüşün getməsindən xəbərdar edirdi. Araukanlar hər tərəfdən səs gələn tərəfə axışmağa başladılar.

Migel dostlarına bildirdi ki, tezliklə Vaskogilin yanına getsinlər. Çünki ayrı-ayrılıqda, pərakəndə şəkildə hindular asanlıqla onları məğlubiyyətə uğrada bilərlər. Migel özü geri qayıdan zaman beş-altı düşmənin əhatəsinə düşdü. Lakin o, özü qılınc və lanseti ilə hücumu keçdi. Evlərin alışıması nəticəsində gecə vaxtı döyüş meydanı hərtərəfli işıqlandırılmışdı. Belə olan halda hindular neçə nəfərin döyüşdüyünü çox asanlıqla təyin edə bilərdilər. Bunun üçün ispanlar işıq əhatəsindən tamamilə uzaqlaşmalı idilər. Migel döyüşə-

döyüşə öz silahdaşlarına bildirdi ki, mümkün qədər hamı mühasirəni yarıb dağlara tərəf çəkilsin. Migel istəyirdi ki, beş nəfərdən heç olmasa, biri bu qanlı döyüşdən canını salamat qurtarsın.

Ümumiyyətlə, onların hamısı canlarını sağ-salamat mühasirədən qurtara bilərdilər. Lakin təlimata əsasən, onlar hinduların fikrini özlərinə cəlb etməli idilər ki, o biri yoldaşları istehkamdan çıxsa bilsinlər. Bu Migelgilin əsas tapşırığı idi.

Mühasirəni yarıb çıxmaq hələlik ispanlara qismət olmurdu. Migel dostlarından təxminən bir qədər aralı düşmüşdü. Araukanlar onunla çox ehtiyatla döyüşürdülər. Dörd hindunu qanına qəltan edən Migel düşməyə qarşı hər dəqiqə yeni bir fənd işlədirdi. O, kənarda Sebastyanla Vaskonun necə döyüşdüyünü gördü. Onlar Migelin köməyinə gəlmək istəyirdilər. Lakin araukanlar hərtərəfli onların qarşısını alırdılar. Vəziyyət olduqca gərgin xarakter alırdı. Sanki hindular konkistadorları əsir almaq istəyirdilər.

Paralel olaraq həm Migel, həm də ona köməyə can atanlar nəre çəkib araukanların üzərinə şığıdılar. Bu hücum vaxtı daha üç hindu qılıncdan keçirildi. Bu döyüş başqa döyüslərə nisbətən, aborigenlər tərəfindən ehtiyatla aparılırdı. Ancaq onlar bacardıqları qədər döyüşmürdülər. Sanki ispanlara qarşı bir hiylə işlətmək istəyirdilər.

Nəhayət onlar birləşdilər. Bu vaxt ərzində isə Osvaldo ilə Diyeqo mühasirəni yarıb ümumiyyətlə, buranı tərk etmək iqtidarında idilər. Onlar mühasirəni yarmaq üçün qızmış şir kimi döyüşürdülər. İspanların qarşısını kəsməklə, hindular heç də az itki vermirdilər. Ölənlərdən çox yaralılar ayaq altında qalıb böyük maneəçilik törədirdi. Yaralıların əksəriyyəti aldıkları yaraların ağrısına dözə bilməyib bərkdən zarılayıb-qışqırırdılar. Kəndin bu hissəsi belə bir döyüşlə cəhənnəm vadisini xatırladırdı.

Konkistadorlar bu mühasirəni yarmaq üçün odlu silahdan istifadə etməyi qərara aldılar. Onların ixtiyarında cəmi iki tapança vardı. Onlar atəş açan kimi nəərə çəkib hücum keçdilər. Atəş səsi hinduları cüzi halda sarsıtdı. Bunun əvəzində aborigenlər konkistadorları ox ilə qarşıladılar. Ən çox Vasko oxlardan ziyan çəkdi. Oxun biri onun qarnına, o birisi isə sağ döşünün üstünə batdı. Ağrıdan o, daha hücum keçə bilmədi. Lakin Sebastyan da oxla vurulmuşdu, ox onun düz sol çiyinin üstünə batmışdı. Yalnız Migelə heç bir şey olmamışdı. Ancaq o, dostlarının taleyinə biganə qala bilməzdi, xüsusən də Sebastyanın. Migel ayaq saxlayıb yaralananların köməyinə getmək istədi. Ancaq hinduların kəskin surətdə iri miqyaslı hücumu buna maneəçilik törətdi. Vasko demək olar ki, yarımcan halda idi və ona belə bir vəziyyətdə kömək etmək müşkül bir məsələ idi. Migel var gücünü

toplayıb, dostuna - „Sebastyan möhkəm ol, biz bu cəhənnəmdən çıxmalıyıq” - deyərək, hinduların üzərinə şığıdı. Vasko qılıncını qaldırmağa heç imkan tapmamış araukanlar onu haqladılar. Balta ilə onun peysəri yarıldı, həm boğazına, həm də kürəyinə nizə sancıldı. Öldürülən Vaskonun cəsədi hərəkətsiz halda yerdə qalanda da, aborigenlər bir-birilərinin ardınca nizələri ilə ona zərbə endirirdilər. Vaskonun qan içində olan bədəni demək olar ki,deşik-deşik olmuşdu.

Fürsətdən istifadə edən hindular Sebastyanı da həmin hala salmaq üçün onun üzərinə hücumə keçdilər. Sebastyan cəngavər idi və düşməne elə-belə təslim olmaq fikrində deyildi. O, qılıncını elə fırlatdı ki, qarşısına çıxan düşmənin başına zərbə endirəndə, az qala onun başı bədənindən aralanacaqdı. Elə həmin məqamda cəld arxaya dönərək qılıncını növbəti qurbanın boğazına möhkəm sancdı. Migel isə qabaqda döyüşə-döyüşə uşaqlıq dostuna yol açırdı. Artıq o, yarı qaranlıq yerə çatmışdı. Hindular onları salamat əldən buraxmaq istəmirdilər. Konkistadorlar bir az da dözsəydilər, bəlkə də bu mühasirədən çıxmaq şansları olardı. Çünki alışan evlərdən demək olar ki, heç bir şey qalmamışdı. Bir azdan tonqalların közərtisindən başqa bir şey nəzərə çarpmayaçaq. Lakin o vaxta qədər tab gətirmək lazım idi.

Migel artıq hiss etməyə başlayırdı ki, bədəni get-gedə zəifləyir. O, yorulmuşdu. Sebastyan yaralansa da, ətrafındakı

hinduları rahat buraxmırdı. Lakin buna baxmayaraq, hər iki dost öz hücumlarını dayandırmağa məcbur oldular. Araukanlar özləri hücumə keçdilər. Əvvəl onlar əllərindəki nizələri ispanların üzərinə atdılar, sonra isə balta ilə irəli şığıdılar. Tərslikdən nizənin biri Sebastyanın sol buduna batdı. Həmişə bu gün ağrılara sinə gərən cəsur cəngavər bu dəfə ağrıya dözə bilməyib bərkdən qışqırdı. Ağrı o qədər möhkəm idi ki, Sebastyanın bütün sir-sifəti qırışdı. Başının seyrək saçları gözlərinin üstünə düşdüyündən o, dostunun gözlərindəki ağır iztirabları görə bilmirdi. Sebastyan yarıyılmış vəziyyətdə yarasından tutaraq dostuna bildirdi ki, onu gözləməyib tezliklə buradan uzaqlaşsın. Migel burada qalsa idi sözsüz ki, onu burada ölüm gözləyirdi. Cavan zadəgan döyüşə-döyüşə dostuna xəbər verdi ki, o, düşmənin müqavimət göstərmədən təslim olsun. Bəlkə, hindular onu təslim olduğuna görə əhv edərdilər. Sebastyan isə araukanların hücumlarını dəf edə-edə qürurla dedi:

- Migel, deyirsən ki, İspaniyanın cəngavəri qarşıdakı çılpaq aborigenlərə təslim olsun. Ölərəm, amma belə şərəfsiz addımı atmaram.

- Sebastyan, canına yazığın gəlsin. - deyə Migel öz dediyinin üstündə üstündə durdu. - Söz verirəm ki, səni əsirlikdən azad edəcəm. Amma sən onlara təslim ol.

- Seviliyanı sənə tapşırıram, ondan muğayat ol. - deyər
Sebastyan ağrısını içində boğaraq həqarətlə dilləndi.

Məhz bundan sonra Sebastyan axsaya-axsaya əlində qılınc
- “kral naminə irəli!” – şüarını səsləndirərək hücumə keçdi.
Lakin kənardan atılan balta onun kürəyinə bataraq cənga-
vərin hücumunun qarşısını kəsdi. Sebastyan iri qamətli
olduğundan özünü ayaq üstə saxlaya bildi və üzərinə şığıyan
hindunu qılınc ilə dəf edərək, onun yaxasından möhkəm
yapışdı. Lakin elə həmin anda cəsür cəngavərin sağ qabırğa-
sına və belinə nizə sancdılar, boynunun ardına isə balta ilə
möhkəm zərbə endirdilər. Vaskonun meyiti kimi onun da
cəsədi azğınlaşmış hinduların hücumuna məruz qaldı.

İşi belə görən Migel mühasirədən çıxmaq üçün bir daha
hücumə keçdi. Elə bu dəmdə qaranlıqda bir-birinin ardınca
iki dənə atəş açıldı. Migelin qarşısında olan iki hindu qışqıra-
qışqıra üzüqoyulu yerə sərildi. Fərsətdən istifadə edən Migel
tərəddüd etmədən öz hücumunu davam edərək, bir göz
qırpımında daha iki düşməni məhv edərək, qaranlıq mühitə
özünü çıxartdı. Ətrafda hələ də hindular vardı və onların
bəziləri havanı işıqlandırmaq üçün əllərində məşəl tutmuş-
dular.

XII fəsil. Müvəqqəti sakitlik

Ertəsi günü səhər çağı açılanda hamıdan aralı düşmüş Migel, Osvaldo və Diyeqo balaca bir gölməçənin qırağında öz hərəkətlərini dayandırdılar. Gölməçənin yaxın ətrafı seyrək ağaclarla örtülmüşdü. Şimal tərəfdən hündürlüyü 400-500 metr olan bir geniş təpə vardı. Həmin təpənin də başı araukariya ağacları ilə əhatə olunmuşdu. Migelgil döyüş baş verən kənddən təxminən bir liq şimal-şərq istiqamətində aralanmışdılar. Kapitan Xuangildən hələlik heç bir xəbər yox idi. Dəqiq bilinmirdi onlar istehkamdan çıxıb bildilər, ya yox? Əgər, çıxıb biliblərsə də, yenə məlum deyildi onlar istehkamı hansı istiqamətdə tərk ediblər. Kənddə hökm sürən sakitlikdən belə başa düşmək olar ki, konkistadorlar müvəffəqiyyətlə istehkamı tərk edə biliblər. Buradan aydın olmasa da, lakin görmək olurdu ki, araukanlar orada topa-topa gəzişir və meyitləri bir yerə yığırdılar. Bundan əlavə hinduların kənddəki qüvvəsindən, hava qaralana yaxın müəyyən bir hissiyəti kəndi naməlum bir istiqamətdə tərk etmişdi. Onlar hansısa bir əməliyyata yollanmışdılar. Çünki kənddə qalan qüvvənin sayı heç min nəfər olmazdı.

Hər üç konkistador qəm-qüssə və kədər içində idi. Vasko ilə Sebastyanın itkisi onlar üçün ağır və sarsıdıcı zərbə sayılırdı. Ən çox Migel ağır izzətsizlik içində idi və kədər

xəyalına qapanmışdı. Çünki onların vəhşicəsinə qətlə yetirilməsi Migelin gözü qarşısında baş vermişdi. Osvaldo onun yanında əyləşib məyus halda dedi:

- Görəsən, Sebastyan necə həlak oldu? Mən, inana bilmirəm ki, araukanlar onun kimi mərd və qorxmaz cəngavəri öldürüblər.

- Sebastyan əsl ispan cəngavəri kimi qeyri-bərabər döyüşdə məhv oldu. O, ölümün üzünə dik baxaraq hindular tərəfindən vəhşicəsinə qətlə yetirildi. Mən, onun ölümünə həsəd aparıram.

- İndi biz Seviliyaya nə cavab verəcəyik? - deyə Osvaldo əlləri ilə başını tutub kədərlə dilləndi. - Yazıq qız tək qaldı. Necə olsa da, onun Sebastyandan başqa heç kəsi yox idi. - Bir neçə saniyə keçəndən sonra Osvaldo birdən-birə başını dik tutub qürurla sözünə əlavə etdi. – Migel, mən sənə söz verirəm ki, Sebastyanın qanı yerdə qalmayacaq. Ən azı iyirmi nəfər araukan mənim tərəfimdən amansızcasına öldürüləcək. Dostumun ölümünü mən onlara bağışlamayacağam. Onların hamısı amansızcasına məhv edilməlidir. Bu torpaqda bir nəfər də olsun araukan qalmamalıdır.

- Mən səninlə tamamilə şərikəm. - deyə Diyeqo təqdir-edici tərzdə dilləndi. - Bu torpaq İspaniyanın tərkibinə daxildir və bu torpaqda icazəsiz bir nəfər olsun belə, hindu yaşamamalıdır. Sebastyan bizim ekspedisiyanın ən mərd və

qorxmaz cəngavərlərindən biri idi. Onun ölümü heç bir ispan əsgərinin fikrindən yan keçməməlidir. Araukaniya bu tükürpərdici həşaratlardan tamamilə təmizlənməlidir. Əlahəzrət kral Filipp müharibəni günü bu gün dayandırsa belə, mən hindulara elan etdiyim müharibəni dayandırmayacağam. Araukanların hamısı törətdikləri cinayətə görə yer üzündən yox edilməlidir.

Migel ayağa qalxıb Diyeqoya ötəri nəzər saldı və hiddətlə dedi:

- Araukanlar çoxdan mənim şəxsi düşmənlərim sayılır. Lakin biz burada hamımız bir nəfərə kimi qanuna riayət etməliyik. Çünki biz hamımız burada İspanyanı təmsil edirik və kral II Filipp naminə döyüşürük. Bizim II Filippin sözündən çıxmağa mənəvi haqqımız yoxdur. Biz elə etməliyik ki, qısa müddət ərzində bu müharibədə araukanların fəaliyyətinə son qoyaq. Bu torpaqda həlak olan hər bir ispan əsgərinin qisası yırtıcı hindulardan alınmalıdır. Onlar törətdikləri cinayətə görə öz başları ilə cavab verməlidirlər. Ancaq artıq emosiyalara qapanmaq lazım deyil. Yoxsa, hiyləgər araukanlar bu fürsətdən bacarıqla istifadə edirlər. Bu vəziyyətdən çıxmaq üçün biz ilk növbədə kapitan Xuanın dəstəsilə birləşməliyik.

- Biz istehkamdan çıxandan sonra möhkəm halqalı mühasirəyə düşməsəydik, onda hamımız həmin döyüşdən

sağ-salamat çıxıb bilərdik. - deyə Osvaldo təəssüflə olsa da, bunu xüsusilə qeyd etdi. - Sanki araukanlar bütün qüvvələrini bizim üzərimizə tökmüşdülər. Yoxsa, onlar heç cürə bizə bata bilməzdilər.

- Açığını desəm, bizim heç birimiz həmin döyüşdən sağ-salamat çıxmamalıydıq. - deyə Migel xeyli fikrə gedəndən sonra heç kimə nəzər salmadan aludəliklə dilləndi. - Araukanlar həqiqətən də bütün qüvvələrini bizim üzərimizə yönəlmişdilər və biz hamımız həmin döyüşdə qırılmalıydıq. Sadəcə olaraq, biz dumanın köməyi ilə həmin qanlı döyüşdən yaxa qurtara bildik.

Migelgil hinduların istehkamda və kəndin özündə müdafiə işləri ilə məşğul olduğunu seyr etməyə başladılar. Onlar burada möhkəm müdafiə xətti yaratmaq istəyirdilər. Araukanlar hətta kəndin ətrafında qazma işləri ilə də məşğul idilər. Onlar xəndək qazırdılar. Tikinti işlərinin təhlükəsizliyini təmin etmək üçün kənddən çox-cox uzaqlarda kiçik qruplu hindu dəstələri gəzişirdi. Onlar bir növ kəşfiyyata çıxmışdılar. Sanki aborigenlər keçə istehkamdan yoxa çıxmış konkistadorları axtarırdılar. Hətta Migelgil dayanan gölməçənin də yanına on beş nəfərlik bir dəstə gəlirdi. Hindular ispanların harada olduqlarını müəyyən edə bilirdilər.

Migel çox yaxşı bilirdi ki, düşmən onların yerini müəyyən etsə, onda mühasirədən çıxmaq heç də asan olmayacaq. Ona

görə ki, bütün ətraf açıqlıqdan ibarət idi, ikincisi isə ispanlar yorğun hala düşmüşdülər. Onlar yuxusuz idilər. İstirahət etmək üçün heç bir şərait yox idi. Migel ilk növbədə bu haqda fikirləşməliydi. Ac, susuz, yuxusuz və yorğun bir vəziyyətdə araukanlar onları çox asanlıqla məhv edə bilərlər.

Konkistadorlar oturduqları yerdə yuxuya gədirdilər. Lakin bir az keçməmiş yağış yağmağa başladı. Onlar cəld iri bir araukariya ağacının altında özlərinə sığınacaq tapdılar. Yağışdan qorunmaq üçün bura müvəqqəti yer sayılırdı. Yağış güclənsə, bu ağacın da onlara heç bir xeyri olmayacaqdı. Migel yaxşı başa düşürdü ki, göydəki buludlar həddindən artıq sıxlıq təşkil edir. Onların əriməsi üçün xeyli vaxt lazımdır. Deməli, yağış təxminən axşama kimi yağa bilərdi. Bu isə konkistadorların xeyrinə deyildi. Bundan əlavə gün kimi aydın idi ki, indiki yağış qısa bir müddətdən sonra leysan ilə əvəz olunacaq. Bununla da bütün ətraf palçıqlığa dönəcək. Yaxın ətrafda kəşfiyyat ilə məşqul olan hindular yağışdan qorunmaq üçün ağaclı yerə qaçırdılar. Araukanlar konkistadorlara nisbətən demək olar ki, lüt idilər.

Leysan yağışı başlananda bütün ətraf boz pərdənin arxasında yoxa çıxdı. Yağışdan göz açıb ətrafa diqtətlə nəzər salmaq mümkün deyildi. Qısa müddət ərzində hər tərəf balaca gölməçələrə və palçığa döndü. Migelgil dəreə kimi bir yerdə idilər və yuxarıdan heç kimə təhlükə törətməyən

balaca sellər tökülürdü. Bunun nəticəsində onların ayağı yavaş-yavaş suyun içinə batırdı. Onlar buranı tərk edib yaxınlıqdakı təpəyə qalxdılar. Təpədə ağaclar çoxluq təşkil edirdi.

Migelgil yuxarı qalxan kimi yanbayan bitən üç araukariya ağacının altında özlərinə sığınacaq tapdılar. Lakin burada da ağaclar leysan yağışı qarşısında açız idi. Əlacsız qalan konkisqadorlar heç bir şeyə əhəmiyyət vermədən tamamilə əldən düşmüş halda yerə oturdular. Onlar özlərində olan barıtı gücbəla ilə yağışdan qoruyub saxlayırdılar.

Axşama az qalmış leysan zəif yağışla əvəz olundu. Konkistadorlar sıxma su içində idilər və soyuqdan onları üşütmə bürümüşdü. Onlar hərəkət etməsələr, çox keçmədən soyuqdəyməyə tutula bilərdilər. Həm də qarşıda uzun və soyuq gecə vardı və həmin gecəyə hazırlaşmaq lazım idi.

Tonqal qalamaq üçün ispanlar buradan ən azı bir liq aralanmalıydılar. Çünki aborigenlər onları burada görə bilərdilər. Qaranlıq çökməmiş konkistadorlar şimal-şərq istiqamətində buranı tərk etmək fikrinə düşdülər. Təxminən bir liqdən bir qədər çox həmin istiqamətdə meşəli dağların sərhədi başlayırdı. Onlar tezliklə özlərini ora çatdırmalıydılar.

Göydəki buludların yerləşməsindən və hərəkətindən o dəqiqə müəyyən etmək olar ki, gecə vaxtı da güclü leysan öz

hegemonluğunu yer üzərindəkilərə nümayiş etdirəcək. Migelgil yağışın zəifləməsini görən kimi vaxt itirmədən nəzərdə tutulmuş istiqamətdə dayandıqları təpəni tərk etdilər.

Getmək xeyli çətin idi. Palçığa dönmüş torpaq atılan addımı xeyli ləngidirdi. Onların ayağı hər addımda yerə batırdı. Yağışdan əskiyə dönmüş paltarlar bədənlərinə yapışmışdı. Zireh rolunu oynayan kirasir onların hərəkətini xeyli çətinləşdirirdi, sanki yağışın təsirindən həmin dəmir libas iki dəfə ağırlaşmışdı.

Konkistadorlar meşənin girəcəyinə çatmamış, artıq hava qaraldı. Lakin onlar nəzərdə tutulmuş məsafənin yarısından çoxunu qət etmişdilər.

Onlar meşəyə çatan kimi yağışdan müdafiə olunmaq üçün özlərinə nəhəng firsroya ağacının altında sığınacaq tapdılar. Həddindən artıq yorğun ispanlar son güclərini səfərbər edib iri budaqlar və enli yarpaqlar yığmağa başladılar. Ac, susuz, hədsiz dərəcədə zəif olan konkistadorlar bir örtük düzəldə bildilər. Yarpaqlar o qədər örtüyün üstünə doldurulmuşdu ki, yağışın suları nadir hallarda damçı şəklində onların başına düşürdü. Qısa müddətə tonqal təşkil edildi.

Gecə yarısı yaxınlaşdığı üçün onlar növbə ilə yatmağa başladılar. İki nəfər yatıb, bir nəfər keşik çəkməli idi. Keşik çəkən həm tonqala baxmalı, yoldaşlarının paltarlarını qurutmalı, həm də yatanları düşmənlərdən qorumalı idi. Yağışdan

qorunmaq üçün hindular da bu meşədə sığınacaq tapa bilərdilər.

Səhərin açılması, Migelin keşik çəkən zaman payına düşdü. Yoldaşları yorğun olduqları üçün hələ də yuxudan ayılmamışdılar. Hava soyuq olduğundan onlar bir-birilərinə qısılib yatmışdılar. İspanlar azuqə ilə təmin olunmaq üçün bu, böyük olmayan meşədə ova çıxmalıydılar. Heyvan olmasa da, onlar burada quş ovlaya bilərdilər. Migelin fikrincə, bunu etmək mümkün idi, ancaq ilk növbədə onlar yorğunluqlarını bədənlərindən tam çıxartmalı idilər. Yağış hələ də dayanmamışdı. Göydə buludlar böyük üstünlük təşkil edirdi. Külək başlamasa, buludlar öz yerindən tərpənməyəcək.

Təxminən iki saat keçəndən sonra cəngavərlər yuxudan ayıldılar. Üst-başlarını tam qurutmaq üçün onlar tonqala yaxın bir yerdə oturdular. Bir az keçəndən sonra Osvaldo kamanını götürüb ova yollandı. Vaxtının asudə olduğunu görəndə Migel bir-iki saat yatmağı qərara aldı. Lakin heç yarım saat keçməmiş Osvaldo gəlib xəbər verdi ki, qərb tərəfdə hindular böyük olmayan düşərgə qurublar. Yuxudan tələm-tələsik qalxan Migel üzünü dostuna tutub dedi:

- Heç olmasa, təyin edə bildin neçə nəfərdilər?
- Dəqiq təyin edə bilmədim. Orada təxminən iyirmi-otuz nəfər adam olardı. Özü də hamısı döyüşçülərdir.

- Düşərgə özü böyükdür? - deyə Diyeqo maraqlandı. - Düşərgədəki tikililər necədir?

- Onlar da bizim düzəltdiyimiz örtükdən salıblar. - deyə Osvaldo tərəddüd etmədən dilləndi. - Belə örtüklərin təxminən dördünü orada gördüm. Acığını desəm, ağaclar sıx olduğundan və yağış yağdığından həmin yeri yaxşı nəzərdən keçirə bilmədim.

- Onda belə çıxır ki, hindular həmin yerə yenicə gəlirlər. - deyə Migel bir az fikrə gedəndən sonra belə bir qənaətə gəldiyini dostlarına bəyan etdi. - Kim nə bilir, bəlkə onlar yağış yağdığına görə meşədə özlərinə müvəqqəti sığınacaq tapıblar.

- Əgər, biz onların yerini təyin edə bilmişiksə, belə çıxır ki, onlar da çətinlik çəkmədən bizim yeri təyin edə bilərlər. - deyə Diyeqo gözlənilmədən ağıla batan fikri silahdaşlarına bildirdi. - Biz hökmən bir tədbir görməliyik. Yoxsa, onlar bizi qabaqlaya bilərlər.

- Onu da demək istəyirəm ki, hindular mən gələn tərəfdə demək olar ki, keşikçi qoymayıblar. - deyə Osvaldo bu vacib məlumatı bildirməyi özünə lazım bildi. - Bizə yaxın olan örtüyün altında onlar ət qızardırıdılar.

Osvaldonun axırıncı sözləri onun həmsöhbətlərini daha da iştaha gətirdi. Aclığa dözümlü olmayan Diyeqo özünü saxlaya bilməyib tələsik halda dedi:

- Şəxsən mənim üçün iyirmi-otuz nəfərdən ibarət olan hindu dəstəsi heç bir təhlükə yarada bilməz. Biz onların üstünə qəflətən hücum edib düşərgələrini ələ keçirə bilərik. Döyüşdən sonra isə qarnımızı bərkitməyə də imkan yaranar. Onsuz da araukanların başı yeməyə qarışacaq. Biz hökmən onları qabaqlamalıyıq.

- Osvaldonun dediyinə görə hinduların sayı dəqiq deyil. - deyə Migel cəngavərlə razılaşmadı. - Deməli, onların sayı çox da ola bilər.

- Ancaq buna baxmayaraq biz bu imkandan istifadə etməliyik. - deyə Osvaldo əqidəsini gizlədərək qeyri-ixtiyari halda dilləndi. - Kim bilir, bəlkə də onlar qəflətən hücumdan çəş-baş qalıb düşərgədən qaçacaqlar. Necə olsa da, araukanların bizim sayımızdan xəbərləri yoxdur. Nəticədə isə biz həm düşərgəni, həm də onların ərzaqını ələ keçirəcəyik. Biz vaxt itirmədən hinduların üzərinə yeriməliyik.

Bu təklifin qarşısında əlacsız qalan Migel öz razılığını bildirməyə məcbur oldu. Təhlükə ilə üzləşsələr də, konkistadorlar aclığa son qoya bilərdilər.

İspanlar silahlarını götürüb böyük bir ehtiyatla həmin istiqamətə yollandılar. Təxminən on-beş iyirmi dəqiqədən sonra onlar hindu düşərgəsinin sərhədinə çatdılar. Ət qızarmasının iyi uzaqdan ispanların burnuna dəydi.

XIII fəsil. Aborigenlərin qurduqları pusqular

Araukanların düşərgəsi seyrək ağaclarla əhatə olunmuşdu. Migelgil dayanan yerdə isə ağaclar sıx idi. Buradan düşərgəni görmək asan, düşərgədən isə onları görmək çətin idi. Həmin yer nəzərdən keçiriləndə ispanlar qərribə hal ilə rastlaşdılar. Örtüklərin altında olan tonqallar söndürülmüş, aborigenlər isə gizlənmişdilər. Hindular onların gəlişindən xəbər tutmuş və məhz buna görə də gizlənmişdilər. Ancaq bir az keçəndən sonra ağacların arasında bir neçə hindu görsənməyə başladı. Onlar arxaları Migelgilə tərəf yerdə uzanmış və sanki əks tərəfdən kimi isə güdürdülər. Araukanlar əks tərəfdən gələn qüvvəyə qarşı pusqu qurmuşdular. Onlar hətta qızartdıqları əti belə yeməyə imkan tapmamışdılar.

Göydən əvvəlki kimi yağış yağırdı. Lakin əvvəlkinə nisbətən yağış xeyli zəifləmişdi. Meşənin bütün münbit torpağı palçıqlığa dönmüşdü. Burada çevik yerimək çox mürəkkəb idi. Migelgil bunu çox yaxşı anlayırdılar. Hindular nə ilə məşğul olurlarsa-olsunlar, ispanlar hücuma keçməyi qəti qərara almışdılar. Bunun üçün isə hələlik düşərgəyə bir qədər yaxınlaşmaq lazım idi.

Onlar yerlərini tərk edib bir az palçıq ilə qabağa sürünmüşdülər ki, birdən xeyli qabaqda qışqırıq səsləri eşidilməyə başladı. Həmin an ətrafa qılinc və baltaların dəmir taqqıltıları yayıldı. Artıq heç bir şəkk-şübhə qalmamışdı, qarşıda gələnlər konkistadorlar idi. Araukanlar isə onlara qarşı pusqu qurmuşdular. Onlar ispanların üzərinə qəflətən hücumə keçmişdilər. Ağacların arxasında gizlənənlərin əksəriyyəti hücumda iştirak edirdilər. Yerdə heç on nəfər adam qalmamışdı. Onlar da ki, arxanı qoruyurdular.

Elə həmin anda Migelgil ayağa qalxıb hücumə keçdilər. Onlara yaxın örtüyün qarşısında bir hindu dayanmışdı. O, üzü əks tərəfə dayanıb səs-küyə qulaq asırdı. Çevik hərəkət edən Migel arxadan qılincı ilə qurbanın boynuna var gücü ilə zərbə endirdi. Zərbə o qədər qüvvətli alındı ki, hindunun başı boynundan üzülüb yerə düşdü. Onun boynundan fışqıran qan Migelin sir-sifətinə və üst-başına sıçradı. Osvaldo sağ cinahdan, Diyeqo da sol cinahdan düşərgəyə yaxınlaşaraq, hərəsi bir hindunu qılıncdan keçirdilər. Yaxınlıqda olan bir neçə hindu buradakı səs-küyü eşidib konkistadorların üzərinə hücumə keçdilər. Onlar nə isə qışqıra-qışqıra döyüşə atıldılar.

Migel özünə yaxınlaşan iki düşməndən birini, aşağı əyilərək xüsusi fəndlə qılıncdan keçirdi və cəld ayağa qalxaraq ikinci hindunun baltasını qılincı ilə qarşıladı. Yüksək döyüş taktikasına malik olan Migel üçün bir

aborigen məhv etmək heç bir çətinlik törətmirdi. O, düşməninin hücumunu dəf edərək özü hücumla keçdi və dalbadal endirdiyi qılınc zərbələrindən sonra hindunu cəhənnəmə vasil etdi. Artıq cavan zadəgan araukanların hücumundan qurtulmuşdu və dostlarına kömək etmək üçün onda gözəl imkan yarandı. Elə o, ölən aborigenin baltasını əlinə almışdı ki, ağacların arasından çıxan çoxsaylı hindu dəstəsi onların üzərinə yenidən hücumla keçdi. Vəziyyət xeyli dərəcədə gərginləşdi. Hücumla keçən konkistadorlar bu dəfə müdafiə olunmağa başladılar.

Migel əlindəki baltanı qabaqda qaçan düşmənin üstünə atdı. Ancaq həmin hindu atılan baltadan özünü müdafiə etdi və öz hücumunu davam etdirdi. İş belə görən Migel sol əlinə lansetini alıb hazırlıqlı vəziyyətdə dayandı.

Öz rəqiblərini məhv edən Diyeqo nəyə çəkərək əsl cəngavər ruhu ilə gələn hinduların üzərinə şığıdı. Osvaldo isə özünü birtəhər Migelin yanına çatdırmağa bildi. Həm araukanlar, həm də konkistadorlar xüsusi canfəşanlıqla döyüşürdülər. Aborigenlərin sayı qat-qat çox olduğuna baxmayaraq, bu qanlı mübaribədən kimin qalib çıxması dəqiq bilinmirdi.

Diyeqo gah hücumla keçir, gah da müdafiə olunurdu. Hindular onun əlindən çaş-baş qalmışdılar. Hücumla keçəni isə amansızcasına məhv edirdi. Buradakı qışqırıqlar və ah-nalələr, o biri tərəfdən gələn səslərə qarışmışdı. İnsan qanı

göydən yağan yağışa qarışaraq palçıqlı yerdə qeyri-adi bir rəng əmələ gətirirdi. Yaralananlar yerə yığılıb ayaq altında çapalayırđılar. Onlar heç kimin fikrini özlərinə cəlb etmirdilər. Çünki hərə öz hayında idi.

Diyeqoya nisbətən Migel ilə Osvaldo bir-birilərini qoruya-qoruya müdafiə olunurdular. Hətta elə olurdu ki, hindular onların üstünə balta və nizə də atırdılar. Müqavimətin heç bir nəticəsi olmadığını görən Osvaldo dostuna bildirdi ki, geri çəkilmək lazımdır. Aborigenlər öz zərbələrini mütəşəkkil surətdə endirirdilər. Belə bir vəziyyətdə geri çəkilmək məqsədəuyğun deyildi. Diyeqo hinduların arasında təkbaşına qala bilərdi.

Döyüş müddətində Migel daha bir düşməni öldürdü, ikisini isə ağır yaraladı. Osvaldo da elə bir nəticəni göstərmişdi, ancaq özü də sağ qoltuğundan, atılan nizə ilə yaralanmışdı. Yara dərin olduğundan o, sağ əlini qaldıra bilmirdi. Sol əli ilə isə əvvəlki kimi müqavimət göstərə bilmirdi. Fərsəti əldən vermək istəməyən hindular öz hücumlarını yaralı cəngavərin üzərinə daha da artırdılar. Dostunun vəziyyətindən hali olan Migel ona daha da yaxınlaşdı və müdafiənin əsas yükünü öz üzərinə götürdü.

Lakin gözlənilmədən konkistadorların vəziyyəti kəskin surətdə pisləşdi. Diyeqonun üzərinə atılan balta onun kirasasını deşib sol döşünün üstünə batmışdı. Yaranın dərin

olmasına baxmayaraq o, hələ də müqavimətini dayandırmırdı. Sanki o, aldığı yaranın ağrısını hiss etmirdi. O, hələ də çoxmuş şir kimi döyüşürdü. Araukanlar onu birdəfəlik məhv etmək üçün şiddətli hücumla keçdilər. Ağır vəziyyətdə olan Diyeqo üstünə şığıyan hindunun birini də zərərsizləşdirə bildi. Lakin son anda onu daha da zəiflətmək üçün aborijenlər arxadan nizə ilə sol budunu yaraladılar. Ağrını hiss edən Diyeqo arxaya dönmək istədi ki, elə həmin məqamda onu sağ tərəfdən nizə ilə vurdular. Nizə onun qabırğasına batdı. Yara həddindən artıq möhkəm olduğundan Diyeqo özünü saxlaya bilməyib bərkədən qışqırdı və dizləri üstə yerə çökdü. Artıq o, son dəqiqələrini yaşayırdı.

Migel çıxılmaz bir vəziyyətə düşmüşdü. O, Osvaldonu belə bir vəziyyətdə qoyub Diyeqonun köməyinə gedə bilməzdi. Ona görə ki, araukanlar Osvaldonu da qətlə yetirə bilərdilər. Onsuz da Diyeqo hindular tərəfindən tam yararsızlaşdırılmışdı. O, sol əli ilə qabırğasını tutub hələ də qışqırırdı. Lakin aborijenlər öz həmlələrini dayandırmışdılar. Onlar ağır yaralanmış konkistadoru əsir almaq istəyirdilər. Hindunun biri ona yaxınlaşmaq itəyirdi ki, Diyeqo var gücünü toplayıb ayağa qalxdı və bir göz qırpımında qılıncını rəqibinin qarnına sancdı. Vəcdə gələn araukanlar Diyeqoya aman vermədən bir-birinin ardınca onun üzərinə nizə və baltalarla dalbadal zərbələr endirdilər. Cəngavər, sanki para-

para oldu. Sonra isə hindular öz hücumlarını sağ qalan konkistadorların üzərinə yönəltdilər.

Elə bu dəmdə əks tərəfdən müşketlərin atəş səsləri eşidildi və oradakı səs-küy daha da qızıxdı. Hindular yenə də nəşə qışqırıb döyüş meydanını tərk etməyə başladılar. Migel ilə Osvaldonu mühasirə alan hindular da, gözlənilmədən buranı cənub istiqamətində tərk etdilər. Burada nə baş Verdi-yini anlamaq heç də çətin deyildi. Sözsüz ki, o biri tərəfdə döyüşən konkistadorlar əks hücumu keçmişdilər. Araukanlar isə həmin hücumun qarşısında tab gətirməyib döyüş meydanını tərk etmişdilər.

Migel ilə Osvaldo təhlükənin sovuşduğunu görən kimi cəld Diyeqonun meyitinə yaxınlaşdılar. Onun sifətini demək olar ki, tanımaq olmurdu. Başı və sifəti bir neçə yerdən dərin yara ilə yarılmışdı. Bədəni də deşik-deşik olmuşdu. Yağışın yağmasına baxmayaraq onun ətrafı qanla dolmuşdu. Onun həm qılıncı, həm də tapançası hindular tərəfindən götürülmüşdü. Lakin Osvaldonun da vəziyyəti heç də ürəkaçan deyildi. Onun sağ qoltuğunun altında dərin yara əmələ gəlmişdi. Migel cəld öz köynəyinin ətəyini cırıb dostunun yarasını sarıdı. Osvaldo dostunun ölümündən ağır kədərləndiyindən yarasının ağrısını hiss edə bilmirdi. O, keyimiş halda dedi:

- Yazıq Diyeqo yaman sarsılmışdı. Biz onu ölümün pəncəsindən qurtara bilmədik.

- Bir neçə dəqiqə də biz ehtiyatla müdafiə olunsaydıq, onun aqibəti belə acınacaqlı olmazdı. - Migel ağır iztirabla dilləndi. - O, özü-öz təhlükəsizliyini əldən verdi. Lakin buna baxmayaraq, Diyeqo əsl ispan cəngavəri kimi döyüşdə fədakarcasına həlak oldu. O, heç vaxt bizim yaddaşımızdan çıxmayacaq.

XIV fəsil. Konkistadorlar düşmənin qüvvəsini azdırırlar

Təsəvvür edildiyi kimi hinduların qurduğu pusquya düşən kapitan Xuangil idi. Pusqudan istifadə edən araukanlar həmin dəstədən Pedro Ramosu və Migel Varesi qətlə yetirmişdilər. Migelgil olmasaydı, ispanların itkisi daha çox olmalı, hindular isə çox asanlıqla buranı tərk edəçəkдилər. Onların gözlənilmədən döyüşə qatılması araukanların bütün planlarını alt-üst etmişdi. Düşmən elə bilmişdi ki, ispanlar onları mühasirəyə almağa çalışır. Odur ki, arukanlar çox

müqavimət göstərmədən döyüş meydanını tərk etməyə məcbur olmuşdular.

Migelgilin meşədə görünmələri o biri silahdaşları arasında böyük əks-sədaya səbəb oldu. Baxmayaraq ki, bu döyüşdə Diyeqo Urtado qəhrəmancasına həlak olmuşdu. Konkistadorların Migel ilə Osvaldonu sağ gördüyündən sevinclərinin həddi-hüdudu yox idi. Çünki hamı elə bilirdi ki, onlar hinduların fikirlərini özlərinə cəlb etməkdən ötrü, bilərəkdən başladıqları qeyri-bərabər döyüşdə özlərini qurban verərək həlak olmuşdular. Onların sağ qalması möcüzə sayılırdı. Beş nəfərin hindularla dolu olan bir kənddən sağ çıxması heç inanılası deyildi. Konkistadorların bu döyüşdə itki verməsinə baxmayaraq, hamı Migel ilə Osvaldonu ağır döyüşlərdən sağ çıxmaları münasibətilə alqışladılar. Xüsusən də kapitan Xuan fərəh hissilə onların hər ikisini qucaqladı.

Bu döyüşdə qələbə qazanmaqlarına baxmayaraq konkistadorlar hələ də təhlükə altında idilər. Çünki hindular onlara çox yaxın bir yerdə yerləşmişdilər. Hər an araukanlar tərəfindən hücum baş verə bilərdi. Kapitan Xuan buranı tərk etməmişdən əvvəl dəstəyə yarım saatlıq istirahət vaxtı ayırdı. Bu vaxt ərzində onlar hinduların qızartdıqları əti yeməli və paralel olaraq istirahət etməli idi. Döyüşdə bir neçə adam da yaralanmışdı, lakin onların yarası xoşbəxtlikdən ağır deyildi.

Ət o qədər çox idi ki, hamı yeyəndən sonra artıq da pay qaldı.

Keşikdə dayananlar kapitana xəbər verdilər ki, araukanların sırasında canlanma başlayıb. Onlar mövqelərini dəyişmək istəyirdilər. Əlavə qüvvə gəlməyincə, hindular hücum keçməyəcəklər. Bu döyüşdən sonra bir daha hinduların ispanların üzərinə hücum etmələrinə inanmaq olmurdu. Çünki döyüşdən sonra düşmənin iyirmi dörd meyiti yerdə qalmışdı. Lakin araukanları elə-belə sarsıtmaq mümkün deyildi. Ona görə ki, araukanlar öz müstəqillikləri, azadlığı uğrunda mübarizə aparırdılar. Qələbə qazanmayınca onlar geri çəkilmək istəmirdilər. Konkistadorlar da öz döyüşgənliyi ilə qeyri-bərabər döyüşlərdə düşmənlərini mat vəziyyətinə qoyurdular.

Elə konkistadorlar yola düşməyə hazırlaşırdılar ki, birdən-birə yağış dayandı. Lakin bu onlar üçün şad xəbər sayılmırdı. Onsuz da yer palçıqə dönmüş və ətraf ərazi bataqlığı xatırladırdı. Belə bir yerdə yol getmək böyük çətinlik törədir. Palçıq maqnit kimi basılan ayağı özünə tərəf çəkirdi.

Hərəkət ağır olunmasın deyə, kapitan göstəriş verdi ki, həlak olan silahdaşlarının meyitləri elə döyüş meydanında qalsın. Araukanların əhatəsində olan konkistadorlar belə bir ağır vəziyyətdə meyitləri özləri ilə apara bilməzdilər. Su içində olan konkistadorlar şimal-şərq istiqamətində döyüş

meydanını tərk etdilər. Həmin istiqamətə gedən çıxışlar getdikcə yuxarı qalxırdı. Çünki həmin istiqamətdə And dağlarının ətəkləri yerləşirdi.

Kapitan Xuan üstünlüyü əldən verməmək və Anqud körfəzinə yollanan dəstənin üzərindən təhlükəni götürməmək üçün meşələrlə bol olan bu ərazidə manevrlər etmək fikrində idi. Çünki ekspedisiyanın gəlişinə hələlik dörd gün vardı. Bu dörd günə onlar araukanların fikrini Anqud körfəzindən ayırmalı idilər. Palçıq içərisində olan meşədə hərəkət etmək şox çətin idi. Xüsusən də yaralılar möhkəm əziyyət çəkirdilər. Başqalarına nisbətən Osvaldonun aldığı yara ağır idi. Ağrıya dözməyinə o dözürdü, ancaq bəzi hallarda onun yarası açılır və həmin yerdən qan tökülürdü. Yaralı cəngavərin silahını Migel özü daşıyırdı.

Bütün dəstə vaxt itirmədən müvəqqəti olaraq təhlükəli ərazidən uzaqlaşmalıydı. İlk mərhələdə isə, hətta hindular onları izləməyə də başlamışdılar. Sonradan düşmən kəşfiyyatçıları təqibi gözlənilmədən dayandırmağa oldular. İspanların şimal-şərq istiqamətində hərəkət etməsi araukanları qane edirdi. Amma iki saat keçəndən sonra kapitan Xuan gözlənilmədən istiqaməti cənuba tərəf döndərdi. Kapitan istəmirdi ki, dəstə hinduların yaşayış məntəqələrindən çox uzaqlaşsın. Leandronun məlumatına görə And dağlarına yaxınlaşdıqca, orada araukan kəndlərilə üzləşmək ehtimalı

çox azalırdı. Ancaq cənubda çoxlu hindu kəndləri yerləşirdi. Orada araukan döyüşçülərinin sayı da qat-qat çoxdur. Həm də həmin kəndlər çox ciddi şəkildə qorunurdu. Ona görə ki, araukanların əsas təsərrüfat sahələri məhz həmin ərazidə yerləşirdi.

Axşama qədər dəstə üç liq yarım yol getdi və hündür olmayan bir təpənin üstündə ayaq saxladı. Bütün ətraf ağaclarla əhatə olunmuşdu. Lakin aşağıda geniş yol vardı və həmin yol qərbə və cənuba burulurdu. Bu yol daimi istifadə olunurdu. Yalnız təpənin aşağısında ağac örtüyü çox seyrək idi. Qərbə və cənuba burulub uzanan yol ağacların arasında yoxa çıxırdı. Bura Anqud körfəzindən çox uzaq idi. Körfəzin qarşısını hündür olmayan dağlar kəsirdi. Həmin dağlar da meşə örtüyü ilə bol idi. Bura ispanlar üçün hələlik ən təhlükəsiz yer sayılırdı. Çünki araukanlar ağıllarına belə gətirmirdilər ki, kiçik saylı ispan dəstəsi bu qədər Araukaniyanın içərilərinə daxil olsun. Həm də araukanlar bütün böyük yolları ciddi nəzarət altında saxlayırdılar. Gözə görsənmədən buralara gəlmək çox ağır və çətin idi. Lakin Leandro dəstəni bura çox asanlıqla gətirmişdi.

Hamı həddindən artıq yorğun idi. Təhlükəsizlik təmin olunsun deyə, kapitan əlli metr təpədən aralı meşənin içərisində düşərgə qurulmasına dair göstəriş verdi. Dörd nəfərdən ibarət keşikçi qoyuldu. Onların hər birisi başqa-başqa yerlər-

də keşik çəkirdi. Əsas fikir təpənin üstünə yönəlmişdi. Ona görə ki, oradan geniş bir ərazini müşahidə etmək olardı. Buradan, hava qaralan zaman yandırılan tonqalların və məşəllərin sayəsində yaxınlıqdakı kəndlərin hansı nöqtədə yerləşdiyini müəyyən etmək mümkün idi. Leandronun Verdiyi məlumata əsasən, Araukaniyanın bu hissəsində hinduların məskunlaşdığı məntəqələr çoxdur.

Günəş batandan sonra hava yenə də soyumağa başladı. Gündüz vaxtı bir neçə saat dalbadal yağan yağış meşədə güclü rütubət əmələ gətirmişdi. Kapitan hələlik tonqal qalanmasını qəti qadağan etmişdi. Çünki indi yandırılan tonqalı hələ də meşədə gəzişən hindular görə bilərdi. Konkistadorlar indi elə bir vəziyyətdə idilər ki, onlar hətta araukanların gözüne görünməməkdən örtü ova da çıxıb bilmirdilər. Ehtiyatı əldən verməyi istəməyən kapitan meşədəki bütün ağır vəziyyətlərə dözməklə, Araukaniyada artıq vaxt udmağa çalışırdı.

Soyuq başlayan kimi Osvaldonu çoxlu qan itirdiyinə görə üşütmə tutdu. Migel onun bədənini və ayaqlarını masaj etməklə yaralı dostunu isitməyə çalışırdı. Araukanlardan alınan ərzaq ehtiyatı qızardılmış ət və çörək bütün ispanlar arasında demək olar ki, bərabər qaydada paylandı. Yalnız yaralıları iki tikə ət artıq verildi.

Gecə saat 12 olmasına az qalmışdı ki, yavaş-yavaş, ispanların qurduqları düşərgədən xeyli aralıda bütün ətrafda tonqallar peyda olmağa başladı. Şərq istiqamətində də And dağlarına yaxın bir yerdə hündür olmayan dağların ətəklərində tonqallar görünürdü.

Bu vaxt Migel təpənin üstündə keşik çəkməyə növbəyə gəlmişdi. O, bütün ətrafı diqqətlə nəzərdən keçirirdi. Konkistadorlara yaxın olan hindu yaşayış məntəqəsi cənub istiqamətində idi. Bunu orada yanan tonqallardan müəyyən etmək oldu. Təpə ilə həmin məntəqə arasındakı məsafə heç yarım liq olmazdı. Bu heç də konkistadorlar üçün yaxşı hal sayılmırdı. Çünki onlar burada tonqal qalasaydılar, araukanlar çox güman ki, ispanların yerini təyin edə bilərdilər. Konkistadorlar isə bu soyuq gecəni tonqalsız keçirə bilməzdilər. Buna görə bir tədbir görmək lazım idi. Kapitan Xuan döyüşçülərin fikrini nəzərə alaraq təxminən qırx-alli metr də meşənin içərisində yeridi və orada dərin olmayan bir çalada düşərgə qurub, tonqal qalamaq üçün münasib bir yer tapdı. Buradakı ağacların sayəsinə ispanların qaladığı tonqal heç kim tərəfindən müəyyən edilə bilməzdi. Hətta döyüşçülərə örtükdən ibarət olan daxma tikilməsinə də icazə verildi.

Kapitan Xuan məsləhətləşmək üçün Leandro ilə birlikdə Migelin yanına gəldi. Kapitan üzünü səs gələn tərəfə tutaraq (cənub tərəfdən hinduların səsi gəlirdi) Migelə dedi:

- Hindular bizim hücumlardan möhkəm zərər çəkdiqlərinə görə yaman qəzəbləniblər. Gözlərinə yuxu da girmir. Eybi yoxdur, onların burada məskunlaşmağına çox az qalıb. Alonso bütün ekspedisiya ilə bura gələndən sonra biz Araukaniyada fəaliyyət göstərən bütün hinduları qılıncdan keçirəcəyik.

- Araukanlar bu qədər itki versələr belə, hələ də ruhdan düşməyiblər. - Migel ümitsiz halda dilləndi. - Onların yerinə hansı hindu tayfası olsaydı çoxdan müqaviməti dayandırardı. Lakin onlar daha da əzmlə müqavimət göstərir-lər. Görürlər ki, bizə gücləri çatmır, yenə də üstümüzə hücum edirlər.

- Çox qərribə tayfadır. - deyə kapitan təqdirəedici tərzdə dilləndi. - Mən Meksikada bir çox hindu tayfaları ilə döyüşmüşəm, ancaq araukanlar kimi inadkar, qorxmaz, dəyanətli, ölümdən çəkinməyən bir hindu tayfası ilə rastlaşmamışam. İş ondadır ki, onlar soyuq silahlardan çox mükəmməl istifadə edir və taktiki döyüşü tətbiq etməyi bacarırlar. Lakin buna baxmayaraq onların hamısı bu ilin axrına kimi rəhm edilmədən məhv ediləcəklər.

- Araukanlar sanki insan deyil. - deyə Leandro söhbətə qarışdı. - Mübarizənin mənasız olduğunu başa düşərək, yenə də müqavimət göstərirlər. Lakin çox maraqlıdır, əvvəlkinə nisbətən elə bil araukanların sayı xeyli çoxalıb. Mənə elə gəlir ki, onlara qonşu hindu tayfaların da qoşulub.

- Şəxsən mən, onlara qarşı təkbaşına mübarizə aparmağa razıyam. - deyə kapitan dilləndi. - Mənə ən çox təsir edən igid silahdaşlarımızın bu müharibədə həlak olmalarıdır. O cür oğullar İspaniyanın xeyrinə çox işlər görə bilərdilər.

- Cənab Odovaldo, biz itki versək də Araukaniyada gedən müharibənin 2-ci mərhələsini çox uğurlu başlamışıq. - deyə Migel aludəliklə dilləndi. - Azsaylı qüvvə ilə biz düşməne sarsıdıcı zərbələr endirmişik. Hiss olunur ki, onlar əvvəlki kimi tam arxayınlıqla döyüşə bilmirlər. Demək olar ki, hər bir döyüşdə bir-birinin ardınca məğlubiyyətə uğrayırlar. Polkovnik Alonso ekspedisiya ilə bura gəlsə, onda araukanlar tam iflasa məruz qalacaqlar.

- Araukanlar birdəfəlik məhv edilərək, yer üzündən yox olmalıdırlar. - deyə kapitan qürurla dilləndi. - Bu torpaqda həlak olan hər bir ispanın qisası alınmalıdır.

- Bu elə də olacaq. - deyə Leandro səbrlə dilləndi. - Ancaq biz bu günlərdə nə edəcəyimizi fikirləşməliyik. Səhər açılana qədər bizim yeməyimiz olmayacaq. İndidən bir tədarük görməliyik. Ac qarnına biz burada lazımınca fəaliyyət göstərə bilməyəcəyik.

- Eybi yoxdur, səhər açılana meşədə ov ilə məşğul olarıq. - deyə kapitan arxayınlıqla dilləndi. - Bu meşədə nə qədər istəsən quş var.

- Sinyor Odovaldo, təkcə quş ilə bu qədər adamı təchiz etmək mümkün deyil. - deyə Migel onunla razılaşmadığını bildirdi. - Mənim yaxşı təklifim var. Biz elə etməliyik ki, araukanlar bizim burada olmağımızdan xəbərdar olsunlar. Bunun üçün biz, elə gecə ikən yaxınlıqdakı kəndə gedib basqın etməli və orada bir-iki quanako götürüb geri qayıtmalıyıq.

- Yox, mənə elə gəlir ki, bu işdə bir az ehtiyatlı olmalıyıq. - deyə Leandro cavan zadəgana öz etirazını bildirdi. - Mən tam əminəm ki, yaxınlıqda olan kənddə çoxlu hindu döyüşçüsü var. Kəndə basqın etmək üçün bizdə kifayət qədər qüvvə yoxdur. Sadəcə olaraq, biz gecə vaxtı kəndə daxil olaq və oradan bir-iki heyvan götürüb geri qayıdaq. Onsuz da araukanlar başa düşəcəklər ki, heyvanları biz götürmüşük. Ondan sonra düşmən özünün əsas qüvvəsini burada cəmləşdirəcək.

- Mən bu təkliflə razıyam. - deyə kapitan təqdiredici tərzdə dilləndi.

- İndiki zamanda mən hər bir döyüşçünü göz bəbəyi kimi qorumalıyam. Kəndə basqın etməyin heç bir əhəmiyyəti yoxdur. Quanakoları kənddən gizləncə də götürmək olar. - Sonra kapitan üzünü Leandroya tutub maraqla soruşdu. - Leandro, heç olmasa bir dəfə sən bu kənddə olmusan, ya yox? Kəndə getmək üçün sən uşaqlara bələdçilik edəcəksən.

- Dəqiq deyə bilmərəm həmin kənddə olmuşam, ya yox. Ancaq bu yerlər mənə çox tanış gəlir. Buna baxmayaraq, mən hər an həmin kəndə getməyə hazıram.

- Sən, Migel, arbalyotçu cəngavər Dias və Karlos Murilyo kəndə qonaq gedin. - deyə kapitan dərhal tapşırıq verməyə başladı. - Ehtiyatla elə hərəkət edirsiniz ki, sizin kəndə girib-cıxmağınızdan heç kimin xəbəri olmasın. Heyvanları ələ keçirən kimi dərhal kəndi tərk edin.

- Nə vaxt yola düşək? - deyə Migel maraqlandı.

- O biri uşaqlar hazır olan kimi vaxt itirmədən yola düşün. - deyə kapitan tərəddüd etmədən dilləndi. - Bütün əməliyyat səhər açılana kimi başa çatmalıdır.

Onların dördü də yaxşı silahlanaraq kəndə tərəf yola düşdülər. Leandro çətinliklə olsa da, silahdaşlarını həmin kəndin girəcəyinə çatdırdı. Yaşayış məntəqəsi bir qədər yüksəklikdə yerləşirdi. Müharibə şəraitində olan bu kənd, başqa kəndlər kimi ciddi mühafizə olunurdu. Döyüşçülər kəndə daxil olan yolların üstündə tonqallar qalayıb gəlib-gedənlərə nəzarət edirdilər. Lakin onlar kəndə daxil olmağa çalışan konkistadorlara heç bir maneəçilik törətmirdi. Çünki konkistadorlar kəndə daxil olmaq üçün başqa üsuldən istifadə edirlər. Onlar kəndin ətrafında yavaş-yavaş dövrə vuraraq ora daxil olmaq üçün münasib yer tapdılar. Yaşayış məntəqəsinin içərisinə meşə tərəfdən dərin olmayan bir dəre

uzanırdı. Həmin dərə ilə kəndə daxil olmaq heç də çətinlik törətmirdi. Kəndin bu hissəsində tam sakitlik idi. Döyüşçülər buradan qat-qat uzaqda idi. Migelgil yavaş-yavaş oradakı evlərin birinə yaxınlaşdılar. Onlara əsasən tövləsi olan evlər lazım idi. Hava həddindən artıq qaranlıq olduğundan həmin evləri uzaqdan təyin etmək çox çətin idi. Göydəki Ay para olduğundan Yerin səthini yarımçıq işıqlandırırırdı. Lakin çox çəkmədən onlar yarıyacan tikilmiş bir tövləyə yaxınlaşdılar.

Tövlədə beş quanako və on dörd dənə keçi vardı. Avropalıların Yeni Dünya sahillərinə gətirdikləri keçilər tezliklə Çilinin şimal ərazilərinə kimi yayılmışdı.

Kəşfiyyatçıların yaxınlaşdığı tövlə bir hindu evinə bitişik idi. Karlos ilə Leandro keçiləri bağlamaq üçün tövləyə girdilər. Qərara alınmışdı ki, quanako əvəzinə düşərgəyə beş-altı dənə keçi aparsınlar. Keçiləri aparmaq çox sərfəli idi. Lakin kəşfiyyatçılar içəri girən kimi, heyvanlar tövlədə mələşməyə başladılar. Elə bu dəmdə evdəkilər yuxudan ayıldılar.

Migel ilə Dias pusquda dayanmışdı. Onlar evdən çölə çıxan hər bir adamı zərərsizləşdirməli idilər. Elə də oldu. Bir yaşlı və cavan hindu təəccüb içində çölə çıxaraq tövləyə daxil olmaq istədilər. Lakin bayırdakı ispanlar bir anın içərisində onları yumruq zərbələri ilə huşsuz hala saldılar. Onlar hinduları bıçaq ilə də məhv edə bilərdilər, sadəcə

olaraq zərərsizləşdirdilər. Evdə yenə də adamlar vardı. Çünki içəridə, bir az keçəndən sonra şam yandırıldı. Pusquda dayananlar dərhal içəri girib evdə olan yaşlı qadınla, uşağın üzərinə hücum çəkib onları bir güncə sıxdılar. Çöldəki hinduları da evə gətirib hamının ayaq və qollarını sarıdılar, ağızlarına isə qışqırmaları deyə, parça basdılar. Sonra isə evdə olan bütün çörəkləri bir iri torbaya yığdılar. Hindular qorxurdular ki, ispanlar onları gedəndən sonra öldürəcəklər. Halbuki Migelgilin mülki adamları öldürməyə fikirləri yox idi.

Konkistadorlar özlərilə yeddi keçi və bir kisə çörək götürüb kəndi tərk etdilər. Onlar özləri ilə yalnız qara rəngli keçi götürmüşdülər. Hər konkistador çiyinə iki keçi almışdı. Yalnız Leandro bir keçi və çörək ilə dolu olan kisəni götürmüşdü. Hər bir hərəkətlərində ehtiyatlı olan konkistadorlar səhərin açılmasına az qalmış düşərgəyə çatdılar. Hamı onların gətirdikləri sovqat ilə tam razı oldu. Ekspedisiya bura gələnə kimi onlar ərzaqla təmin olunmuşdular.

Elə səhərin açılmasına az qalmış ispanlar keçi ətindən bozbaş bişirdilər.

XV fəsil. Qərbə gedən bütün yollar araukanlar tərəfindən mühafizə olunur

Gecəki reyddən sonra Koro öz dəstəsilə həmin kəndə gəldi. Basqına məruz qalan araukanların öldürməməsi və ümumiyyətlə ispanların gəlib bura çıxması hinduların hamısında təəccüb hissi oyatdı. Koro öz-özünə düşündü: Axı, nəyə görə həmin adamlar öldürülməmişdilər? Koro o dəqiqə başa düşdü ki, ispanlardan yalnız beş-altı nəfəri bu kəndə basqın edib. Ona görə ki, onlar heyvanların hamısını özlərilə apara bilməmişdilər. Bundan əlavə ispanlar haradasa bu kəndə yaxın bir yerdə mövqe tutublar. Onları axtarıb tapmaq lazımdır.

Dərhal bütün ətrafa kəşfiyyatçılar göndərildi. Bütün yollar araukanların ciddi nəzarəti altına götürüldü. Yolları mühafizə edən döyüşçülərin sayı iki dəfə artdı. Xüsusən də qaranlıq çökəndən sonra diqqətli olmaq hamıya tapşırıldı. Ən mahir ovçular gecə gələn ispanların ləpirlərinin hara getdiyini ayırd etməyə başladı. Onlar təxmini olsa da, konkistadorların haradan gəldiyini müəyyən etdilər. İspanların düşərgə saldığı yerə hinduların ən bacarıqlı kəşfiyyatçıları göndərildi və beş-altı saatdan sonra onların yerini təyin edə bildilər. Bu vaxt ispanlar yolun üstündəki təpədə mövqe tutaraq qərbə və cənuba burulan yola nəzarət edirdilər.

Kapitan qarşısına məqsəd qoymuşdu ki, ən azı bütün on beş nəfərlik qüvvə ilə araukanların iri qüvvəsinin başını burada qatsın, ertəsi günü isə Anqud körfəzinə yollansın. O, bu yolu düz iki günə qət etməyim planlaşdırmışdı. Leandro kapitana izah etdi ki, araukanlar buranı mühasirəyə alsalar da, o, gecə ikən dəstəni mühasirədən çıxarda biləcək. Bu işdə meşənin sıx ağacları onlara böyük köməklik göstərəcək. Kəşfiyyatçının fikrincə, qaranlıqda meşədə hər bir mühasirəni yarmaq mümkündür. Ancaq bilinmirdi mühasirə vaxtı araukanlar hücumla keçəcəklər, ya yox? Çünki döyüş vaxtı konkistadorların sıralarında ölən və yaralananlar olacaq. Onda vəziyyət başqa cür ola bilər. Ağır yaralıları ilə mühasirəni yarıb təhlükəli ərazidən uzaqlaşmaq çox müşkül bir iş sayılırdı. Araukanlar daim onları təqib edərək, bir-birinin ardınca hücumlar təşkil edə bilirlər. Onlar azsaylı qüvvənin mühasirədən uzaqlaşmasına heç vaxt imkan verməyəcəklər. Araukanlar meşə şəraitində böyük bir ustalıqla döyüşürdülər. Leandro da bu amili çox yaxşı anlayırdı.

Konkistadorların tutduğu mövqe əlverişli olduğundan bura toplaşan hindular hələlik onları mühasirəyə almadılar. İspanları mühasirəyə almaq üçün hinduların buradakı qüvvəsi kifayət deyildi. Aborijenlərin sayı 250-300 nəfər olardı. Ancaq buna baxmayaraq onlar cənuba və qərbə gedən

yolları ciddi nəzarət altına almışdılar. Sanki konkistadorların buradan uzaqlaşmaları üçün böyük imkan yaradılırdı.

Araukanlar hansısa bir hiyləyə əl atmışdılar! Qəddarlığı ilə tanınan bu hindu tayfası ağır vəziyyətə düşmüş azsaylı ispan dəstəsini elə-belə buranı tərk etməyə imkan verməyəcəkdi. Lakin ispanların da hələlik buranı tərk etməyə fikirləri yox idi. Hazırda isə müvəqqəti olaraq konkistadorlar burada özlərini tam sərbəst hiss edirdilər. Baxmayaraq ki, hindular yaxınlıqda mövqe tutmuşdular.

Qaranlıq çökəndən sonra konkistadorlar özləri üçün tonqal qalayıb ət də qızartdılar. Bu işdə araukanlar onlara heç bir maneəçilik törətmədilər.

Ertəsi günü sentyabrın 20-də dan yeri yenidən sökülmüş konkistadorlar Anqud körfəzinə getmək üçün düşərgəni qərb istiqamətində tərk etdilər. Bələdçilik etmək üçün qabaqda Leandro ilə Dias gedirdi. Araukanların əksəriyyəti bu vaxtı şirin yuxuda olduqlarından, onlar dəstəni düşmənin qurduqları pusqularının arasından keçirməli idi. Ancaq çox keçməmiş Leandro xəbər verdi ki, araukanların sıraları həddindən sıxdır, onların arasından gizləncə keçib-getmək mümkün olmayacaq. Belə olduqda mütləq hindularla toqquşma baş verəcək. Kapitan Xuan isə heç bir konkistadorun həyatını risqə vermək istəmirdi. Anqud körfəzinə keçid zamanı hər bir döyüşçü ona sağ-salamat lazım idi.

Əlacsız qalan dəstə məcburi olaraq şimal istiqamətə üz tutdu. Hündür olmayan dağların qoynundan enməsələr, onlar təxminən 15 liq şimal istiqamətində daim hərəkət edə bilirlər. Ən əsas o idi ki, keçid zamanı hindular onların arxasıy-can düşməsinlər.

Təxminən bir liq şimal istiqamətində hərəkət edən dəstə, ondan sonra yenə də qərb istiqamətində yolunu davam etdirdi.

İspanlar dağın qoynundan düşərək dərə ilə aşağı endilər. Bəzi yerlərdə ağaclar seyrək bitdiyindən, konkistadorları hündür təpələrin üstündən görmək olardı. Lakin onlar çox ehtiyatla hərəkət edirdilər. Konkistadorlar düşmənin gözüne görünmədən sərbəst halda iki liq yarım-üç liq yol getmək istəyirdilər. Onlar günün sonuna kimi Araukaniyanın mərkəzinə qədər yol qət etmək istəyirdilər. Ondan sonra Anqud körfəzinin şimal sahilinə çatmağa çox az məsafə qalırdı. Kapitanın fikrincə, yolboyu araukanlar onların üstünə hücum etməyə cürət etməyəcəklər. Çünki sonuncu döyüşlər zamanı düşmən həddindən artıq itki vermişdi. Lakin ehtiyat əldən verilməməliydi.

Xeyli getmişdilər ki, Leandro kapitana xəbər verdi ki, sayı məlum olmayan hindu dəstəsi qarşıda ağacların arasında pusqu qurub. İrəliləyiş dayandırıldı. Araukanlar pusqu qurublarsa, deməli onların sayı ən azı yüz nəfərə yaxın

olmalıydı. Düşmən ilə toqquşmağın heç bir xeyiri yox idi. Məhz buna görə də, konkistadorlar istiqaməti bird aha şimala tərəf döndərdilər.

İndi konkistadorlar hərtərəfli araukanlardan uzaqlaşmaq istəyirdilər. Şimala gedən yol heç də onlar üçün asan deyildi. İspanların qarşısını hündür təpələr, sıx meşəliklər, iti tikanları olan kolluqlar, xırda dayaz çaylar və daş-qalaqdan ibarət olan dərələr kəsirdi. Bu yerlərdən yerli hinduların özləri nadir hallarda istifadə edirdilər. Adi cığırarı burada nadir hallarda görmək olurdu. Leandronun arxasına düşən ispanlar bu çətin yollarla bir liqdən çox məsafə qət etdilər. Artıq günorta yeməyinin üstündən dörd saat keçmişdi. Konkistadorlar həm ac, həm də bərk yorulmuşdular. Lakin heç kim kapitanın göstərişi olmadan özbaşına ayaq saxlaya bilməzdi. Nəhayət onların hamısı balaca bir gölməçənin kənarında ayaq saxladılar. Gölməçədən şimal tərəfə ensiz bir çay uzanıb gedirdi. Leandronun fikrincə, həmin çay təxminən liq yarımdan sonra qərb tərəfə burulurdu. Çayın sağ sahili hündür, sol sahili isə alçaq idi. Sağa nisbətən solda yaşıllıq bir qədər seyrəlirdi, bəzi yerlərdə isə ağac ümumiyyətlə yox idi. Hələlik isə kapitan bütün dəstəyə dincəlmək imkanı verdi.

Konkistadorlar bir saatın ərzində həm dincəlməli, həm də günorta yeməyini qəbul etməli idilər! Hamı burada üstünlük

təşkil edən buk ağaclarının altında özlərinə sığınacaq yeri tapdı. Onların hamısında qızardılmış ət vardı. Yeyiləcək ətdən başqa konkistadorlarda iki keçi vardı.

İstirahətdən sonra hansı istiqamətdə yol qət etmək məlum deyildi. Şimala və ya qərbə tərəf hərəkət etməsi Leandro ilə kapitanın ümumi razılığından sonra qərara alınmalı idi. Leandro isə böyük bir çay daşının üstündə oturub gölməçənin o tərəfindəki əraziləri nəzərdən keçirirdi. Həmin ərazilər ona həm tanış, həm də qərribə görünürdü. Kapitan ondan sonrakı planlarını öyrənməyə çalışdı. Leandro isə cavabında aludəliklə dedi:

- Çox maraqlıdır, görəsən nəyə görə araukanlar bu gölməçənin kənarında yaşayış məntəqəsi salmayıblar? Bəlkə də salıblar! Çox güman ki, araukanların yaxınlıqda yaşayış məntəqəsi var. Ola bilər, həmin yaşayış məntəqəsi bax, o təpələrin - əli ilə gölməçənin o tərəfindəki təpələri göstərərək izah edir. - arxasında olsun. Həm də buradan Osorno vulkanını çox aydın şəkildə görmək olur. Deməli, biz yəni - dən Araukaniyanın mərkəzinə yaxınlaşmışıq.

- Onda belə çıxır ki, Anqud körfəzinə çatmağa az qalıb. - deyə kapitan həvəslə dilləndi. - Maraqlıdır, görəsən hindu kəndləri burada çoxdur, yoxsa az?

- Biz Araukaniyanın mərkəzinə çatmışıqsa, deməli bütün ətrafda hindu kəndləri var. - deyə Leandro təəssüflə dilləndi.

- Ancaq çox qəribədir; görəsən nəyə görə araukanlar burada görünür? Axı, onlar təxmini də olsa, bizim marşrutdan agahdırlar. Mənə elə gəlir, onlar hansısa bir hiyləyə əl atıblar.

- Sən buraları yaxşı tanıyırsan? - deyə kapitan soruşdu.

- O qədər də yox! - deyə Leandro tərəddüd etmədən cavab verdi. - Ancaq onu bilirəm ki, hinduların fort tikdirdiyi kənd haradasa, yaxınlıqda olmalıdır.

- Həmin kənd hansı istiqamətdə yerləşir? - yenə də kapitan maraqlandı.

- Təxminən şimal-qərb istiqamətində! - deyə Leandro inamsızlıqla dilləndi.

- Bəlkə, hindular şimal tərəfdə bizim üçün güclü pusqu qurublar? - deyə söhbətə qarışan Migel üzrxahlıqla dilləndi. – Ona görə ki, unutmaq lazım deyil ki, araukanlar elə əvvəldən cənuba və qərbə gedən yolları ciddi nəzarət altına almış, şimala gedən yolu isə nəzarətsiz buraxmışdılar.

- Bu ağıla batan variantdır! - deyə Leandro təqdirədişi tərzdə dilləndi. - Bizim qarşımızı kəsmək üçün şimalda münasib yerlər var. Çox güman ki, araukanlar həmin yerlərdə yaxşı mövqelər tutublar.

- Əgər elədirsə, biz qərb istiqamətində öz yolumuzu davam etdirməliyik. - deyə kapitan təşəxxüslə dilləndi. - Araukanların buraxdığı səhvdən biz qərb istiqamətində xeyli

hərəkət edə bilərik. Bütün dəstəyə xəbər verin ki, beş dəqiqədən sonra çayı keçəcəyik! Burada artıq vaxt itirmək olmaz.

Həmin müddətə, istirahətləri yarımçıq qalmış konkistadorlar təxminən yüz əlli metr şimalda çayı keçməyə başladılar. Ensiz olan çay heç də dərin deyildi. Ən dərin yerdə su onların qurşağına kimi idi. Dəstə çətinlik çəkmədən çayı keçdi və iki təpənin arası ilə qərbə tərəf üz tutdu. Bəzi yerlərdə ağac bitirdi, bəzi yerlərdə isə yox. Beş-altı liqdən sonra onlar hündür olmayan dağların sərhədinə çatacaqlar. Məhz həmin dağlar Anqud körfəzinə və Sakit okeana çatmaq üçün sonuncu hündür sədd sayılırdı. Konkistadorların getdiyi yol böyük bir vadidən keçirdi. Həmin yer And dağları ilə sahil zolağında yerləşən dağların arasında idi. Cənub tərəf meşə örtüyü ilə zəngin idi. Bir liqdən sonra onların qarşısına yenə də ensiz bir çay çıxdı. Lakin uzaqda həm şimalda, həm də cənubda hindu kəndləri görünməyə başladı. Hələlik isə yerli sakinlərdən heç kim gözü dəymirdi. Sanki hamı yoxa çıxmışdı. Bu sakitlik ispanların ürəyindən deyildi.

Hazırda konkistadorlar çayı qət etməyə hazırlaşırdılar. Əvvəlki çaya nisbətən bu soyuq və bəzi yerlərdə dərinliyi ilə fərqlənirdi və cənub istiqamətində sürətlə axırdı. Çayın o biri sahilinə keçmək üçün münasib yer tapmaq lazım idi. Vaxtdan səmərəli istifadə etmək üçün kapitan bütün dəstəyə istirahət etməyə icazə verdi. Yalnız Migel, Leandro və Karlos keçdi

axtarıb tapmalı idilər. Hava qaralmaq üzrə idi. Qaranlıq düşsə də həmin keçidi tapmaq mümkün idi.

Osorno vulkanının başı işıqlı idi. Günəş Sakit okeana tərəf əyilməkdə idi. Həmin tərəfdə göyün üzü açıq qırmızı rəngə boyanmışdı. Göydəki buludlar isə cürəbəcür rənglərə qərq olmuşdu. And dağları bənövşəyi rənglər buraxaraq orada solğun təzadlar əmələ gətirmişdi. Bir saat keçməmiş günəş yoxa çıxacaq, bütün ətraf isə qaranlığa bürünəcək. Ay isə öz yerini göyün üzərində tutmağa hazırlaşır, ulduzların bir çoxu isə göyün üzündə mövqe tutmağa hazırlaşır.

Keçid tapılsa da, çayı keçməyə ertəsi günü cəhd göstəriləcək. İndi isə qərara alınmışdı ki, çaydan bir qədər aralı fitsroya ağacının altında ispanlar düşərgə qurub səhərin açılmasını gözləsinlər. Hələlik tonqal qalanmasına içazə verilmirdi. Bu gecə axırıncı keçilər kəsilməli idi.

Qəribə olsa da, bugünkü keçid zamanı konkistadorlarla araukanlar arasında silahlı toqquşma baş verməmişdi. İspanları maraqlandıran sual o idi ki, nəyə görə görə araukanlar onların üzərinə hücum çəkməmişdilər. Ən azı onlar konkistadorları mühasirəyə ala bilərdi. Deməli, araukanların fikri tamamilə başqadır. Ertəsi gün keçidə başlayanda silahlı toqquşmanın baş verməsi labüd idi. Lakin bütün bu çətinliklərə baxmayaraq, konkistadorlar çalışacaqlar ki, qərb istiqamətində öz hərəkətlərini davam etdirdirsinlər.

Migelgil çox keçmədən çaydan olan keçidi tapdılar. Həmin yer ispanların qurduqları düşərgədən 70-80 metr şimalda idi. Orada keçidin eni təxminən 30 metr olardı. Ancaq həmin keçid asanlıqla tapılmamışdı. Bunun üçün Migel sinəsinə kimi suya girməli olmuşdu. Suyun soyuqluğu ilə havanın soyuqluğu bir-birinə qarışmışdı.

İspanlar balaca bir tonqal yandırmışdılar. Migel qızınmaq üçün tez özünü tonqala çatdırdı. Ətrafda yaşayan hindular da tonqal qalamışdılar. Araukanlar tonqalın işığından onları uzaqdan da müəyyən edə bilərdi. Kapitanın fikrincə gizlənməyin heç bir xeyiri yox idi. Onsuz da ertəsi günü konkistadorlar açıqdan-açığa qərb istiqamətində öz hərəkətlərini davam etdirəcəklər. Onlar qəti olaraq silahlı toqquşmadan çəkinmirdlər.

İlk növbədə ən yorğun və yaralı döyüşçülərə yatmaq üçün icazə verildi. Qısa müddət ərzində qızınan Migel öz yerini rahatlayaraq tezliklə yuxuya getdi. Nə onu, nə də ki, Leandronu səhər açılana qədər heç kim narahat etməməliydi. Çünki onların ikisi də gün ərzində ən ağır işlərin öhdəsindən gəlmişdilər.

XVI fəsil. Çay kənarında axıdılan qan

Sentyabrın 21-də dan yeri yenicə söküləndə çayı keçmək üçün bütün konkistadorlar hazırlıqlı vəziyyətə gətirildi. Leandro kapitana bildirdi ki, araukanlar maneəçilik törətmə-sələr, onlar iki-üç saat ərzində xeyli yol gedə bilərlər. Həm də o, konkistadorları gizlin yol ilə Lyankiue gölünün cənub sahilindən keçməklə Anqud körfəzinin şimal sahilinə aparıb çıxara bilərdi. Həmin yola çıxsalar araukanlarla toqquşma ehtimalı da azalırdı.

Birinci çayı Karlos keçdi. Qalan konkistadorlar bir-birinin ardınca yavaş-yavaş çayı keçməyə başladılar. Migel ilə Leandro çayı keçməyə tələsmirdilər. Onlar hamıdan təcrid olunaraq hansısa məsələni müzakirə edirdilər. Onlardan qabaq Antonio Xorxe idi. O, dostlarını xəbərdar edərək çayı keçmək istədi. Elə bu vaxtı arxada, gizlincə təpənin üstünə çıxmış üç hindu göründü. Həmin təpə fitsroya ağacı ilə keçidin arasında yerləşirdi. Təpə ilə sahildə dayanan konkistadorların arasındakı məsafə təxminən 50 metr idi.

Hər üç hindu kamanlarla silahlanmışdı. Onlar Antonionu nişan alaraq ox atdılar. Hədəf uzaq olduğu üçün tələfat olmadı. Bu zaman Antonio qılıncını əlinə alaraq təpəyə tərəf yeri-di. Təpənin hündürlüyü təxminən 5 metr olardı. Sağ tərəfdə (Migəlgilə yaxın olan yer) altı hündür kolluqlarla əhatə olun-

muş iki dənə buk ağacı vardı. Hava sakit olsa da, kolluqlar azacıq tərpənirdi. Leandro o dəqiqə şübhələndi və Migelə bildirdi ki, kolluqların arxasında kimsə gizlənib. Antonio bir az gedərək Migelin çağırışı ilə ayaq saxladı.

Yaxınlıqda hinduların sayı üç yox, xeyli çox ola bilərdi. Xuan da sahilin o tayından qışqırırdı ki, döyüşə girişməyib vaxt itirmədən çayı keçsinlər. Leandro əmrə tabe olaraq çaya daxil oldu. Antonio isə bilmirdi nə etsin təpəyə qalxsın, yoxsa geriye dönsün. Sahildə dayanan Migel vəcdə gələn konkistadoru bir daha səslədi. Məhz bundan sonra Antonio üzünü dostuna tərəf döndərdi. Elə bu vaxt hər üç hindu aşağı enərək Antonionu ox ilə dəqiq nişan aldılar. Səs-küyü eşidən Antonio cəld hindulara tərəf döndü və həmin an yerə uzandı. Atılan oxlar onun başının üstündən keçdi. Fərsəti əldən vermək istəməyən araukanlar əllərinə balta alıb Antonionun üstünə hücum etdilər. Vəziyyəti belə görən Migel dostuna kömək etmək üçün ona tərəf getmək istədi. Lakin kolluqların arxasından çıxan dörd hindu ani sürətdə cavan zadəganın qarşısını kəsdi. Öz sayıqlığını itirməyən Migel qılınc və lansetini əlinə alaraq hazırlıqlı vəziyyətdə durdu. Təzə qüvvə ilə dörd nəfərə qarşı döyüşmək Migel üçün heç bir çətinlik törətmirdi. Lakin hinduların sayı artı bilərdi.

Sahilin ağzındakı döyüş şiddətli xarakter aldı. Konkistadorlar arasında peşəkar döyüşçü kimi tanınan Migel ilkin

toqquşma zamanı hindunun birini ustalıqla qılıncdan keçirt-
di. Antonio da düşmənin birini yaralamağa müvəffəq oldu.

Sahilin o tayında dayananlar kapitanın verəcək göstəriş-
lərini gözləyirdilər. Kapitan isə hələlik döyüşçülərini sahilin
o biri tayına göndərməyə tələsmirdi. Hərdənbir, döyüşənləri
sahili keçməyə tələsdirirdi. Migel istəyirdi ki, sahili birinci
Antonio tərk etsin. Məhz buna görə də o, döyüşü
dayandırmamağı qərara aldı. Migel çalışırdı ki, araukanları
sıxışdıraraq öz silahdaşı ilə birləşsin. Birləşəndən sonra
konkistadorlar yavaş-yavaş döyüş meydanını tərk edə bilər-
dilər. Altı nəfərə qarşı döyüşmək onlar üçün həqiqi mənada
heç bir çətinlik törtmirdi. Lakin burada döyüşən araukanlar
çox bacarıqlı və təcrübəli döyüşçülər idi. Ehtiyatla
döyüşməklərindən ispanlar o dəqiqə başa düşdülər ki, onlar
xüsusi dəstədə döyüşən peşəkar döyüşçülərdir. Çünki Migel
nə qədər cəhd göstərirdisə, onların arasında çaşqınlıq yarada
bilmirdi. Ancaq bir az keçəndən sonra cavan zadəgan xüsusi
fənd işlədərək hindunun birini sağ budundan ağır yaraladı.
Həmin hindu ağrıya dözə bilməyib sol dizi üstə yerə çökdü.
Bu müvəffəqiyyət Migelə böyük üstünlük qazandırdı. Yaralı
hindu artıq xəsarət almasın deyə, dostları bir-birinin ardınca
Migelin üzərinə balta ilə zərbələr endirməyə başladılar.
Həmin məqamda yaralı hindu yavaş-yavaş geri çəkilməyə
başladı. Elə bu vaxt Antonio üzərinə hücum edənlərdən

birini qılıncdan keçirdi. Lakin özü də arxadan sol çiyindən yaralandı. Yara o qədər də ağır olmadığından yaşlı konkistador sərbəst halda mübarizəni davam etdirirdi. Onun yaralandığını görən Migel dostuna işarə etdi ki, vaxt itirmədən sahilə tərəf getsin.

Antonio özü yaşlı döyüşçü idi və yaxşı bilirdi ki, belə bir vəziyyətdə o, çox müqavimət göstərə bilməyəcək. Yaradan axan qan dayandırılmasa o, zəifləyə bilərdi. Hazırda onun üzərinə hücum edən iki hindudan biri yaralı idi. Antonio bir neçə dəfə dalbadal zərbə endirəndən sonra cəld geriyyə dönərək sahilə tərəf qaçmağa başladı. Lakin hindu da onun ardınca qaçdı və baltasını nişan almadan cəld qurbanının üstünə atdı. Balta yaralı konkistadorun sağ ombasına batdı və Antonionun sürətini düz çayın səmtində dayandırdı. O, ağır yaralandı və ağrıdan hərəkət etməyə təqəti qalmadı. Bir anlığa Antonio yerində tərpənməz halda qaldı. Kənardan baxan elə başa düşərdi ki, yaşlı konkistador artıq məhv edilib. Elə bu zaman yüngül yaralanan aborijen konkistadoru əsir almaq üçün ona yaxınlaşdı və Antonionun qılıncını əlindən almaq istədi. Birdən-birə özündə qüvvə tapan yaralı konkistador nəərə çəkərək, qılıncı ilə hindunun çənəsinə altından zərbə endirdi. Rəqibinin yerə yıxıldığını görən Antonio yerindən tərpənmədən qılıncını onun qarnına yeritdi.

Migel ilə döyüşən hindulardan biri vəziyyətin bu cür dəyişdiyini görüb, cəld Antonionun üzərinə şığıdı. Pis vəziyyətdə qalan cavan zadəgan heç cürə dostuna kömək etməyə imkan tapmadı. Ona görə ki, dərhal onun qarşısını o biri düşmən kəsdi. Migel rəqibini məhv etmək üçün dayanmadan dalbadal qılınc ilə zərbələr endirməyə başladı. İldırım sürətilə yağdırılan zərbələrə tab gətirməyən hindunun ayağı büdrədi və o, arxası üstə yerə sərildi. Migel ona aman vermədən qılıncını qurbanının qarnına sancdı və həmin an Antonionun köməyinə can atdı. Lakin artıq gec idi. Hindu konkistadoru qətlə yetirmişdi. Hiddətə gələn Migel bütün hirsini aborigenin üstünə tökdü. Hindu əlindəki nizə ilə cavan zadəganın hücumlarını dəf etməyə çalışdı. Migel isə həm qılınc, həm də lanset ilə gah sağdan, gah da soldan xüsusi fəndlərlə həmlələr endirdi. Lakin düşmənin azacıq da olsa, geri çəkilməyə fikri yox idi. O, nizədən çox ustalıqla istifadə edirdi. Migel döyüşən zaman gördü ki, yaralı olan hindu əlinə kaman alaraq özü üçün əlverişli mövqe seçmək istəyir. Məsafə təxminən 25-30 metr olardı.

Artıq Migelin qulağına silahdaşlarının çağırışları dəyməyə başladı. Onlar cavan zadəgandan döyüşü dayandırıb çayı keçməsinə tələb edirdilər. Onların çağırışlarının səbəbi vardı.

Təpənin üstünə 9-10 nəfər aborigen qalxmışdı. Belə bir məqamda vaxt itirmək lazım deyildi. Lakin bütün bu

təhlükəyə baxmayaraq, Migel döyüşü başa çatdırıb çayı keçmək istəyirdi. Birdən onun ayağı Antonionun meyitinə dəydi və o, gücbəla ilə özünü ayaq üstə saxladı. Bu zaman hindu rəqibini nizə ilə vurmaq istədi və nizə Migelin sol qolu ilə bədəninin arasından boşa çıxdı. Fərsəti əldən vermək istəməyən Migel qolu ilə nizəni bədənində sıxdı və var gücü ilə hindunun boynuna qılınc zərbəsi endirdi. Zərbə o qədər qüvvətli oldu ki, hindunun başı bədənindən üzülərək, düz qətlə yetirilmiş Antonionun ayaqları üzərinə düşdü. Sanki bundan sonra cavan zadəganın hirsə soyudu.

Hindular isə bu zaman təpənin üstündən aşağı enmişdilər. Cavan zadəgan Antonionun silahını götürüb tələsik çayı keçdi. Antonio həlak olsa da, hamı Migelin göstərdiyi qəhrəmanlıqdan tamamilə razı idi. On-on beş dəqiqə davam edən döyüşdə o, dörd hindunu öldürüb, birini ağır yaralamaqla həqiqətən də şəxsi igidlik göstərmişdi. Kapitan Xuan bir daha Migelin necə mərdliklə və ustalıqla döyüşdüyünün şahidi oldu. Migel azacıq da olsun ölümdən qorxmur və döyüş zamanı öz rəqiblərilə çox asanlıqla döyüşürdü. O, qılınc döyüşündə çox gözəl döyüş taktikası tətbiq edirdi - döyüşün ortasında guya zəifləyərək, yorulub geri çəkilir və bununla da rəqibinin bütün ehtiyatını və təhlükəsizliyini əlindən alırdı. Sonra isə birdən-birə cəld

sıçrayışla əks-hücuma keçir və çox keçmədən rəqibini məhv edirdi.

Leandro tələsə-tələsə dəstəni çayın sahilindən uzaqlaşdırırdı. O, istəyirdi ki, tezliklə çayın ağzına toplaşan araukanların gözündən itsin. Leandronun fikrincə, çayın ağzına toplaşanlar aborigenlərin kəşfiyyat dəstəsi idi. Araukanlar ispanlar yoxa çıxana kimi çayı keçməyə cürət etmədilər.

Səhərin yenidən açılmasından istifadə edən konkistadorlar təpələrin arası ilə gedərək ensiz bir vadiyə daxil oldular. Vadinin həm şimal, həm də cənub sərhədində araukan kəndləri vardı. Həmin kəndlərin arasındakı məsafə təxminən bir liq olardı. Kəndlərdə tək-tük adamlar ora-bura gəzişirdi. Onlar təsərrüfat işləri ilə məşğul idilər. Əhali konkistadorların burada peyda olmasından xəbərsiz idi. İspanlar isə ətrafda bitən aqacların arası ilə vadinin o biri tərəfinə üz tutmuşdular. Vadinin qərb tərəfində yenə də təpələr, təpələrdən sonra isə hündür olmayan dağlar şimalda Osorno vulkanı ilə birləşirdi.

XVII fəsil. Konkistadorlar mühasirəyə alınırsalar da, araukanlar hücum çəkməyə cürət etmirlər

Günortaya az qalmış Leandro dəstəni təpələrin sərhədinə çatdırdı. Təpələrin arası ilə dağlara sarı getmək istəyirdi ki, kəşfiyyatçı xeyli qabaqda əlli nəfərə yaxın araukan döyüşçüsünü gördü. Bu haqda dərhal kapitana məlumat verildi. Aborigenlər sanki hansısa əməliyyatdan qayıdırdılar.

Burada qərar qəbul edilməli idi: konkistadorlar ya düşmənlə üzbəüz gedib onlarla döyüşməli, ya da ki, qərbə gedən yoldan imtina etməli idilər? Leandro isə təklif etdi ki, burada olan bütün araukanların başını qatmaq üçün onlar yaxınlıqdakı təpənin birində mövqe tutsunlar. Kapitan artıq risqə getməmək üçün Leandronun variantına üstünlük verdi. Konkistadorlar dərhal yaxınlıqdakı təpənin üstünə qalxaraq orada mövqe tutdular. Təpənin hündürlüyü təxminən 65-70 metr olardı və üstü o qədər geniş idi ki, orada, hətta yeddi dənə cökə ağacı bitirdi. Bu, konkistadorlar üçün hərtərəfli olaraq sərfəli bir yer sayılırdı. Qızmar günəşin şüalarından gizlənmək və düşmən hücumu keçən zaman ağacların arxasında müdafiə xətti tutmaq olardı. Həm də buradan bir çox yerləri müşahidə etmək mümkün idi. Araukanların yaşayış məskənləri və dislokasiya yerləri göz qabağında idi.

Ən əsas isə vadiyə yerləşən kəndlərdə nə baş verdiyini çox asanlıqla seyr etmək olardı. Bundan əlavə konkistadorlarda, yaxşıca istirahət etmək üçün əlverişli imkan yaranırdı. Döyüş baş verənə qədər heç kim onların istirahətinə maneəçilik törədə bilməzdi. Həmin təpənin asanlıqla konkistadorlar tərəfindən tutulması, qarşıda dayanan araukanlar tərəfindən buraxılan ən böyük səhv sayılırdı. Axı, onlar dərhal döyüşə başlamaqla ispanlara böyük maneəçilik törədə bilərdilər.

Təpənin aşağısında olan hər bir hindu konkistadorların burada göstərdikləri sərbəst hərəkətlərinə mat-məəttəl qalmışdı. Onlar hələ də öz yerlərindən tərpənməmişdilər. Sanki kiminsə göstərişlərini gözləyirdilər.

Səhər vaxtı konkistadorların keçdiyi çaydan, hazırda şimaldan gələn hinduların iri bir qüvvəsi keçirdi. Onların sayı təxminən 600-700 nəfər olardı. Şübhə yox ki, həmin qüvvə şimalda konkistadorlar üçün güclü bir pusqu qurmuşdu. Lakin ispanlar həmin yerə bir neçə liq qalmış istiqamətlərini, gözlənilmədiyi kimi, qərbə döndərmişdilər. Necə olsa da əvvəlcədən həll olunmuşdu ki, Anqud körfəzinə çatmaq üçün qərb istiqamətində hərəkət etməlidilər. Araukanlar isə ispanların qərbə dönməsini gözləmirdilər. Onlar elə bilirdi ki, konkistadorların bu kiçik dəstəsi şimaldan gələrək əsirləri azad edir və elə həmin istiqamətdə də Araukaniyanı tərk edəcəklər. Böyük bir səhvə yol verən araukan-

lar ispanları mühasirəyə almaq üçün təpəyə tərəf gəlirdilər. Həmin qoşunun tərkibində altı nəfər atlı da vardı. Atlıların ikisi çapa-capa vadinin şimalındakı, ikisi isə cənubundakı kəndlərə, yerdə qalan atlılar isə təpəyə üz tutdular. Təpənin üstündə dayanan konkistadorlar atlara həsrətlə nəzər salırdılar. Axı, necə olsa da onların əksəriyyəti at belində düşməninə qarşı əsl ustalıqla döyüşürdülər. Sağdan, soldan gələn düşmənləri qılıncla paralamaq onlar üçün heç bir çətinlik törətmirdi.

Polkovnik Alonso ekspedisiya ilə Anqud körfəzinə gələndə nəzərdə tutulduğu kimi özü ilə çoxlu at gətirəcək. Çünki süvari dəstəsi bu müharibədə böyük rol oynayacaq, qaçmağa çalışan düşməni təqib etməyə böyük köməklik göstərəcək. Ertəsi günü isə okeanda heç bir qeyri-adi hadisə baş verməsə, ekspedisiya nəzərdə tutulan yerə çıxarılacaq. Amma kapitan Xuan başçılıq etdiyi dəstə ilə deyilən vaxtda Anqud körfəzinə çıxma bilməyəcəkdi. Halbuki qarşıdakı hündür olmayan dağları keçəndən sonra Anqud körfəzinə çıxmaq olar. Araukanlar onlara bu imkanı verməyəcəyi düşməninə aydın idi. Çünki azğınlaşmış araukanlar hər tərəfdən konkistadorların mövqə tutduğu təpəni yavaş-yavaş mühasirəyə alırdılar. Xuan isə kiçik bir dəstə ilə mühasirəni yarmaq fikrində deyildi. Hər bir döyüşçü bütün bacarığı ilə müdafiə xəttini saxlamalı idi. Aborigenlər təpənin ətrafına iri

bir qüvvə gətirirlərsə, deməli onlar konkistadorları məhv etmək üçün hücumə başlayacaqlar. Çünki ispanların sayı həddindən artıq az idi. Lakin saatların keçməsinə baxmayaraq hindular hücumə keçməyə tələsmirdilər. Düşmən qorxurdu ki, bu hücum zamanı konkistadorlar araukanların qüvvəsindən bir çoxunu məhv edə bilər.

Aborijenlərin təpənin ətrafına toplaşmasından kapitan azacıq da olsun, təşvişə düşməmişdi. Əksinə olaraq o, dörd nəfərdən başqa bütün dəstəyə istirahət etməyə icazə vermişdi. Qalan dörd nəfər təpənin hər bir tərəfinin keşiyini çəkirdi. Onlar hinduların hərəkətlərini izləyir və qeyri-adi bir şey görəndə kimi o dəqiqə kapitana xəbər verməliydilər. Kapitan özü isə təpənin hər bir enişini nəzərdən keçirirdi. Bu vaxtı Migel təpənin qərb enişini qoruyurdu. Təpənin məhz bu enişinin aşağısından, ta dağlara qədər qalın olmayan meşə yerləşirdi. Həmin yerdə hinduların sayı heç yüz nəfər olmazdı. Arxadan ona yaxınlaşan kapitan dərindən ah çəkərək dedi:

- Mən hər bir enişə yoxladım və belə başa düşdüm ki, araukanların ən az qüvvəsi bu enişdə yerləşdirilib. Maraqlıdır, görəsən onlar nəyə görə belə ediblər?

- Mənə elə gəlir, aborijenlərin çox hissəsi ağacların arxasında gizlənib. - deyər Migel kapitana nəzər salmadan soyuqqanlıqla dilləndi. - Ola bilməz ki, araukanlar təpənin

məhz bu enişində özlərinin az qüvvəsini yerləşdirsinlər. Onlar istəyirlər ki, biz mühasirəni həmin istiqamətdə yarmağa çalışaq.

- Yox, bu fikir ilə mən razılaşa bilmərəm. - deyə kapitan tərəddüd etmədən öz etirazını bildirdi. - Ağacların arxasında gizlənib bizə pusqu qurmalarının heç bir xeyiri yoxdur. Araukanlar çox yaxşı bilirlər ki, biz on iki nəfərlik bir qüvvə ilə mühasirəni yarmağa risk etməyəcəyik. Çünki bizim aşağı enməyimiz ölümə bərabər olan bir şey sayılır. Sadəcə olaraq bu enişdə böyük bir qüvvənin yerləşdirilməsinə araukanlarda əsgər çatışmamazlığı hiss olunur.

- Leandronun dediyinə görə bu dağların o biri tərəfində Anqud körfəzi yerləşir. - deyə Migel həsrətlə dilləndi. - Biz buradan çıxıb bilsək, artıq Anqud körfəzinə çatıb bilərik.

- Demək istəyirsən ki, mən on bir əsgərlə bu vəhşilərin qurduğu mühasirəni yaracağam? - deyə kapitan müəmmalı tərzdə dilləndi. - Bu axı, qeyri-realdır. Yox, bu dəfə mən mühasirəni yarmağa cəhd etməyəcəyəm. Bu dəfə Alonso bizi mühasirədən xilas edəcək. Mən burada yalnız onun gəlişini gözləyəcəyəm. Hər bir əsgərin həyatı mənim üçün əzizdir.

- Biz gecə vaxtı gizləncə aşağı düşsək, mühasirəni birtəhər yara bilərik. Ancaq gecənin qaranlığında sağ qalanlar qarşıdakı meşədə pərən-pərən düşəcəklər.

- Sənə dedim ki, mən Alonsonun gəlişini gözləyəcəm. - kapitan qətiyyətlə dilləndi və Migelin yanından uzaqlaşdı.

Kapitan həqiqətən də uşaqların həyatı ilə daha risqə getmək istəmirdi. Onsuz da bir gündən sonra polkovnik Alonso Anqud körfəzinə gələcək və orada kapitan Xuanın kəşfiyyat dəstəsini görmədikdə, döyüş əməliyyatlarına başlamaq üçün Araukaniyanın içərilərinə daxil olacaq.

Axşama az qalmış vadinin şimalında yerləşən kənddə qəribə hadisə baş verdi. Kənd əhalisi bir yerə toplaşmağa başladı. Onlar sanki kiminsə çıxışına qulaq asırdılar. Elə həmin an kənddən bir atlı aralandı və cənubda yerləşən kəndə tərəf üz tutdu. On-on beş dəqiqə keçəndən sonra camaat evinə dağılışdı və bir az keçəndən sonra tələm-tələsik böyük bağlamalarla çölə çıxmağa başladılar. Belə təsəvvür yaranırdı ki, onlar kəndi tərk etməyə hazırlaşırlar. Çünki bu dəfə camaat əllərindəki bağlamalarla kəndin cənub hissəsində toplaşırdı.

Bu zaman təpənin ətəyində olan araukanların sırasında da canlanma hiss olundu. Bilinmirdi, onlar hücumu hazırlayırlar, yoxsa buranı tərk etməyə? Bəziləri hətta yavaş-yavaş bir neçə addım yuxarıya irəlilədi. Adamda belə təsəvvür yaranırdı ki, onlar hücumu cəhd edəcəklər. Çünki ön sıraya ox atanlar keçmişdi. Onlar başçıların göstərişi ilə hazırlıqlı vəziyyətə gətirildilər. Ancaq buna baxmayaraq kapitan

Xuan həyəcan təbili vurmağa tələsmədi. Çünki araukanlar təpənin başından təxminən 45-50 metr aşağıda yerləşirdilər. Kapitan məsləhətləşmək üçün tez Migelin yanına getdi. Cavan zadəgan yerdə oturaraq hinduların fəaliyyətinə diqqətlə nəzər yetirirdi.

- Bir neçə döyüşdən sonra aldıkları ağır zərbədən elə bildim ki, araukanlar bir daha bizim üzərimizə hücum çəkməyəcəklər. - deyə kapitan yaxınlaşan kimi öz fikrini bildirdi.

- Hücum baş versə, biz onların qarşısında tab gətirə bilməyəcəyik. - deyə Migel təəssüflə dilləndi. - Mənə elə gəlir ki, onlar hava tam qaralana qədər hücum əməliyyatlarını başa çatdırmaq istəyirlər. Araukanların hərəkətindən o dəqiqə başa düşmək olar ki, onlar bir neçə dəqiqədən sonra hücumu keçəcəklər.

- On iki nəfərlik qüvvə ilə biz onların hücumuna heç bir saat tab gətirə bilmərik. - deyə kapitan əlacsız halda dilləndi. - Araukanlar iki istiqamətdə təpəyə hücum etsələr, elə kifayətdir. Heç olmasa, hamımızda odlu silah olsa idi, birtəhər müqavimət göstərmək olardı. Belə isə heç bilmirəm nə edəcəyik.

- Hücumun vaxtı uzadılsa, biz özümüz hava qaralandan sonra mühasirəni yarmağa cəhd edərdik. - deyə Migel tələsik

halda dilləndi. - Hava qaralandan sonra çox şey etmək olar. Gecə qaranlığında araukanlar döyüşdən boyun qaçıırırlar.

- Mənim bir təklifim var. - deyə kapitan bir az tərəddüd edəndən sonra ciddi halda dilləndi. - Araukanlar hücum keçən zaman biz ilkin mərhələdə onların sıralarında iğqişaş yaratmaq üçün qabaqda gələnləri odlu silahla və oxlarla vurmalıyıq. Bir neçə dəqiqəlik müqavimətdən sonra biz tamamilə başqa bir səmtdə, sürətlə aşağı gözlənilməz reyde edərik. Yarısımız həmin döyüşdən sağ çıxsaq, bu bizim qələbəmiz sayılacaq. Mənə elə gəlir ki, həddindən artıq peşəkar sayılan döyüşçülər həmin mühasirəni yara biləcək. Yaralıların həmin döyüşdən sağ çıxmaqlarına heç bir şans yoxdur. Onlar bütün güclərindən istifadə edə bilməyəcəklər.

- Siz bununla nə demək istəyirsiniz ki? - deyə Migel kapitana sualedici nəzər saldı.

- Mən çox yaxşı bilirəm ki, sən Osvaldo ilə uşaqlıqdan dostluq edirsən. Onun bu döyüşdən sağ çıxmasına heç bir şansı yoxdur. Başa düşürəm ki, bu itki sənə pis təsir göstərəcək.

- Mən artıq bu müharibədə uşaqlıq dostlarımdan birini itirmişəm. - deyə Migel başını təəssüflə tərpədən kədər hissilə dilləndi. - Həmin döyüşün neçə keçəcəyini əvvəlcədən proqnozlaşdırmaq müşkül bir işdir. Dəqiq demək olmaz həmin döyüşdən kim sağ çıxacaq.

- Başqalarına nisbətən sənin şansın çox böyükdür. - deyə kapitan ciddi halda dilləndi. - Sən əsl usta kimi döyüşürsən. On nəfərlik düşmənin əhatəsindən çox bacarıqla və çətinlik çəkmədən çıxıb bilirsən. Həç bir düşmən qüvvəsi sənə qılincının zərbəsi altında tab gətirə bilmir.

- Cənab Odovaldo, bu dəfə biz iki yüz-iki yüz əlli nəfərlik döyüşçünün təşkil etdiyi mühasirəni yarmalıyıq. - deyə Migel xüsusilə bu faktı vurğuladı. - Bunu etmək isə xeyli müşkül bir işdir.

- Axı, biz belə bir mühasirənin əhatəsindən çıxıb bilmişik. Onda araukanlar bizim təzyiqimizə tab gətirə bilməmişdilər. Bu dəfə də Allahın köməyi ilə biz bu işin öhdəsindən gələ bilərik. Unutmaq lazım deyil ki, artıq onların gözü qorxub.

- Onların gözü qorxsaydı, belə bir ciddi-cəhdlə hücum hazırlaşmazdılar. Qaldı ki, bizim mühasirə yarmağımıza; o vaxtı bizim qüvvəmiz xeyli çox idi. İndi isə biz on iki nəfərlik, onun da yarısı yaralıdır. Biz bu qüvvə ilə mühasirəni yara bilmərik.

- Bir neçə saat bundan əvvəl sən deyirdin ki, hinduların qurduğu mühasirəni yarmaq vacibdir. İndi isə deyirsən ki, bu mümkün deyil.

- Mən indi də deyirəm ki, mühasirəni yarmaq lazımdır, amma qaranlıq çökəndə.

- Deməli, sən bizim əməliyyatın uğurlu keçəcəyinə inanmırsan? Onda sən nə təklif edirsən? Axı, araukanlar hücumu hazırlaşır.

- Ən əsas gecəyə kimi vaxtı uzatmaq lazımdır. Gecə vaxtı isə Allahın köməyi ilə mühasirəni yarmağa çalışırıq. Məhz həmin əməliyyat zamanı biz müvəffəqiyyət əldə edə bilərik.

- Biz vaxtı necə uzada bilərik?

- Yalnız, düşmənlə danışığa getməklə! Biz elə etməliyik ki, hava qaralana qədər hücumun vaxtı uzansın.

- Mən, araukanlarla danışığa gedim? - deyə kapitan əli ilə özünü göstərərək təəccüb içində dilləndi. - Mən heç vaxt bizim əsgərlərin qanını axıdan adamlarla danışıqlara getmə-rəm. Mənim diplomatik qələmim kəmərimdən asılan qılıncımdır. Qabağıma çıxan hər bir araukanı kəlmə kəsmə-dən doğramağa hazıram.

- Hökmən deyil ki, həmin danışıqlarda yalnız siz iştirak edəsiniz. Bu danışıqları araukanların xasiyyətinə bələd olan Leandro apara bilər.

- Turalım ki, Leandronun namizədliyi qəbul edildi. Bəs, vəhşiləri hansı üsul ilə danışıqlara cəlb edəcəyik? Axı, onlar sivilizasiyadan uzaq bir tayfadır.

- Ən adi üsul ilə! - deyə Migel qətiyyətlə dilləndi. - Hücumun başlanmasına bir neçə dəqiqə qalmış biz ağ parça qaldırırıq.

- Nə deyirəm ki? - deyə kapitan çiyinlərini çəkdi. - Lakin bütün üstünlüklər onlardadır. Vəhşilər heç bir danışığa getməyəcəklər.

Hər şey Leandroya izah ediləndən sonra Migelgil araukanların hücumu necə hazırlaşdığını tamaşa etməyə başladılar. Araukanlar isə əvvəlki kimi hazırlıq işləri görürdü. Təpə hər tərəfdən mühasirəyə alınmışdır. Aşağı düşməyə bir dənə olsun cığır boş qalmamışdır. Ox atanların arxasında nizə ilə silahlanan döyüşçülər dayanmışdı. Ancaq çox maraqlı idi, düşmən hələ bir neçə metr irəli qalxa bilərdi. Nədənə, onlar öz əvvəlki yerlərində dayanmışdılar. İrəli keçməyə də fikirləri yox idi. Onlar hücumun vaxtını uzatmaq istəyirdilər.

Şimal tərəfdə yerləşən kənddə də hərəkət dayanmışdı. Bağlamalar kəndin çıxacağına yığılmışdı, camaat isə öz evlərinə qayıtmışdı. Onlar evlərinin yanından burada nə baş verdiyini izləyirdilər.

XVIII fəsil. Döyüş vaxtının süni uzadılması

Getdikcə Havanın qaralmasına çox az qalırdı. Birdən vadi tərəfdən təpəyə bir atlı qalxmağa başladı. Həmin atlı ox atanlardan da qabağa keçərək atının belindən düşdü və konkistdorları səslədi. Atlı ispan dilində qışqırırdı ki, dəstənin başçısı onunla danışığa çıxsın. Dərhal bu haqda kapitana xəbər verildi.

Hadisənin belə gedişatını heç kim gözləmirdi. İspanlara danışığ lazım olduğu bir halda araukanlar özləri danışığa gəlmişdi. Əvvəlcə danışıldığı kimi danışığa Leandro göndərildi. O, təpənin başından on metr aşağı endi. Danışığa gələn hindu isə konkistadora iyirmi metr qalmış ayaq saxladı. Migel ilə kapitan danışığı yuxarıdan izləməyə başladılar. Migel onu tanıdı. O, Koro idi. Öz gücünə çox güvəndiyindən Koro danışığa tək gəlmişdi. Amma əsl cəngavər kimi silahlanmışdı - ispan qılıncı, lanset, tapança, belindən isə kaman ilə balta asılmışdı. Hindu sərkərdəsinin belə bir şəkildə silahlanması, ətrafda toplaşan silahdaşlarının hücumu keçəcəklərindən xəbər verirdi. Koro qarşısındakı konkistadoru görən kimi, tezliklə burada zabitin iştirak etməsini tələb etdi. Bu tələb qoyulanda Leandro yerində matməttəl qaldı. Araukanlar kimin zabit olduğunu çox yaxşı bilirdilər. Belə bir vəziyyətdən çıxmağa çalışan Leandro izah

etdi ki, kapitan Xuan həddindən artıq yorğun olduğu üçün hazırda istirahət edir və onu narahat etməyə heç bir ehtiyac duyulmur. Koro bu cavab ilə razılaşmadı və hüznə dedi:

- Qoy özü bilsin. Mən gəlmişdim ki, ona yaxşı bir variant təklif edim.

- Həmin variantı mənə də təklif edə bilərsən. - deyərək Leandro iradə ilə dilləndi. - Mən bu dəstənin komandir müaviniyəm. Bir çox sərəncamlar yalnız mənim vasitə ilə verilir.

- Mən çox yaxşı başa düşürəm ki, siz bura öz silahdaşlarınızı əsirlikdən azad etmək üçün gəlmisiniz. Həmin missiyanın öhdəsindən demək olar ki, gəldiniz. Araukaniyaya necə gəlmişdiniz, eləcə də qayıtmaq istədiniz. Ancaq sizin qarşınızı bizim mərd və qorxmaz əsgərlər kəsdi. Yollarda pərən-pərən düşdünüz. Qırılan-qırıldı, qırılmayan isə gəlib bura çıxdı. Mən bu təpənin üstünə birçə dəfə hücum edəndən sonra sizin hamınızı qılıncdan keçirərik. Amma mən burada artıq qan axıtmaq istəmirəm. Şərtimi yerinə yetirsən mən boşunu geri çəkəcəm.

- Sən elə danışsən ki, döyüşlər başlayandan bəri, guya bir neçə dəfə bizim üzərimizdə qələbə qazanmışsınız. - deyərək Leandro qətiyyətlə öz etirazını bildirdi. - Hara baxırsan, elə sənəin döyüşçülərinin meyiti yerə səpələnib. Hücum etsəniz,

həmişəki kimi yüzrlərlə araukanın meyiti ətrafa səriləcək. Yaşıl rəngli bu təpə qırmızı rəngə boyanacaq.

- Artıq sizdə o qüvvə yoxdur ki, bizə lazımi qədər müqavimət göstərəsiniz. - deyə Koro giley-güzarla dilləndi. - On iki nəfərlə siz heç on dəqiqə müqavimət göstərə bilməyəcəksiniz. Bu izdihamlı qoşun sizə möhkəm təzyiq göstərəndən sonra hamınız dəlmə-deşik axtaracaqsınız. Mən isə sizin hamınıza həyat bəxş etmək istəyirəm.

Aboriginlər təpənin başında mövqe tutan konkistadorların sayından hali idilər. Bu bir çox şeyi alt-üst edirdi. Artıq psixoloji üstünlük araukanların əlində idi. Onlar sözdə yox, elə əməldə də konkistadorları ilkin hücum zamanı darmadağın edə bilərdi. İspanlar nəinki mühasirədə idilər, ümumiyyətlə çıxılmaz bir vəziyyətə düşmüşdülər. Lakin düşmən qarşısında açız görsənmək lazım deyildi. Leandro başını narazı halda tərpədərək təmkinlə dedi:

- Bütün hindular çox yaxşı bilir ki, biz on iki nəfərlə nəyə qadirik. Onlarla döyüşçünü bir neçə dəqiqənin ərzində məhv etmək bizim əlimizdə heç nədir. Sənin yerinə olsaydım, bu mühasirədən əl çəkərdim. Bundan sonra qan axıdılmadan biz buranı tərk etsək, bu həm sizə, həm də bizə yaxşı olar. Döyüşçüləri burax qoy evlərinə-əşiklərinə getsinlər.

- Onda belə çıxır ki, siz də öz yurdunuza qayıtmaq istəyirsiniz?

-
-
- Biz daha qan axıtmaq istəmirik.
 - Mən sizin hamınızı evə buraxmağa hazıram, ancaq bir şərt daxilində.
 - Şərtini de.
 - Sizin aranızda bir döyüşçü var, onu bizə təslim etməlisiniz. Həmin döyüşçü mənim ən yaxşı döyüşçülərimi qətlə yetirib. Onu mənə təslim etsəniz, hamınızı sağ-salamat buraxmağa hazıram.

Görəsən, söhbət hansı döyüşçüdən gedir? - deyə Leandro öz-özünə düşündü. - Axı, hər bir konkistador düşməyə qarşı xüsusi igidliklə və canfəşanlıqla döyüşmüşdü. Onların arasında yalnız Migel müəyyən dərəcədə fərqlənmişdi. Bəlkə, Koro elə onu nəzərdə tutur?

Migel özü yuxarıda dayanmışdı və hindu sərkərdəsinin hər bir sözünə diqqətlə qulaq asırdı. Bir növ Koronun tələbi cavan zadəganın özü üçün maraqlı göründü. Odur ki, Migel özünü saxlaya bilməyib iki addım aşağı düşərək, müəmmalı tərzdə soruşdu:

- Həmin döyüşçünün adını bilirsən?

Koro onu görəndə kimi vəcdə gəldi. Gözləri kəlləsinə çıxdı. Özündən asılı olmayaraq o, yumruqlarını sıxdı və hətta yuxarı qalxmaq istədi.

- Elə bizə sən lazımsan. - deyə Koro birbaşa Migeli əli ilə göstərdi. Səni bizə təslim etsələr, qalan döyüşçülər buradan sağ və salamat gedə bilərlər.

- Axı, nəyə görə o, sənə lazımdır? - deyə Leandro maraqlandı.

- O, bizim döyüşçülərin bir çoxunu amansızcasına qılıncdan keçirib. Axırını döyüş zamanı o, mənim yaxın silahdaşımın başını bədənindən ayırıb. Kimsə, Araukaniya-dan sağ-salamat çıxacaqsa, o, bizim cəzadan yaxa qurtarmayacaq.

- Turalım ki, biz onu təslim etmədik, onda sən nə edəcəksən? - deyə yenə də Leandro maraqlandı.

- Əks təqdirdə heç kim bu tərədən sağ-salamat çıxmayacaq. - deyə Koro qürurla dilləndi. - Mən başqa döyüşçülərin qanını axıtmaq istəmirəm. Həmin döyüşçünü mənə təhvil verin, mən də dərhal qoşunu buradan uzaqlaşdıracağam. Hamınıza şimal istiqamətində Araukaniyanı tərk etməkdə şərait yaradılacaq.

Migel çox mərd və qorxmaz adamdır. Silahdaşlarının sağ qalması naminə o, tərəddüd etmədən araukanlara təslim olardı. Lakin kim zəmanət verə bilər ki, cavan zadəganı ələ keçirəndən sonar, düşmənin konqistadorlara buranı tərk etməyə imkan yaradacaq. Sadəcə olaraq, araukanlar Migeli əsir alandan sonra, tərənin üstünə hücum edəcəklər. Çünki

onlar, qələbədən bir addım aralı olan zaman, heç vaxt imkan verməzlər ki, çətin bir vəziyyətə düşən konkistadorlara sağ-salamat Araukaniyanı tərk etsinlər. Həm də Migel təslim olmağa razı olsa da, onun silahdaşları heç vaxt cəsur, mərd və qorxmaz konkistadoru düşmənin əlinə keçməyə imkan verməzdilər. Onlar bura bir yerdə gəlmiş, bir yerdə də qayıtmalıydılar, ya da ki, hamısı bir yerdə döyüşdə həlak olmalıydılar. Amansız və qəddar düşmənin əlinə əsir düşmək, həmin adamın ağır işgəncələrlə edam edilməsi demək idi.

Araukanlar bu dəfə əllərinə keçən hər bir konkistadoru qeyri-insani işgəncələrlə məhv edəcəklər. Çünki ispanlar gizlin yollarla Araukaniyaya daxil olaraq öz silahdaşlarını əsirlikdən azad ediblər və döyüş əməliyyatları zamanı yüzlərlə araukan döyüşçüsünü qılıncdan keçiriblər. Araukanlar öz qisasçılığı ilə bütün hindu tayfalarından seçilir və onlar heç vaxt konkistadorların bu əməllərinin üstündən yan keçə bilməzlər. Onlar verdikləri qurbanların əvəzinə, təpədə mövqe tutanların hamısını məhv etməlidirlər. Bir sözlə, çətin bir vəziyyətə düşən hər bir konkistadorun təpədə həlak olması labüd idi. Bunun üçün araukanlar cəmişi bir dəfə hücumə keçməliydi. Söz yox ki, ispanlar həmin təzyiqin qarşısında tab gətirə bilməyəcək. Lakin məğlub olmamışdan əvvəl onlar bir çox araukanı cəhənnəmə vasil etməyə nail

olacaqlar. Məhz bu amilə görə Koro müvəqqəti olaraq hücumun vaxtını uzadır və həmin şərti qoymaqla konkistadorların sırasını zəiflətmək istəyirdi.

Migel hər bir xırda detallı daxilində ölçüb-biçərək, üzünü kapitana tutaraq soyuqqanlıqla dedi:

- Sinyor, əgər hindu öz sözünün üstündə duracaqsa, onda mən onlara əsir düşməyə hazıram.

- Mən hələ vicdanımı itirməmişəm ki, sənin kimi qorxmaz və mərd döyüşçünü aborigenlərə yem edim. - deyə kapitan başını dik tuqaraq hüznə dilləndi.

- Axı, uşaqların həyatı qorunub saxlana bilər. - deyə Migel həmin tərzdə dilləndi.

- Nə mənə, nə də ki, uşaqlara belə bir ucuz həyat lazım deyil. - deyə kapitan bu sözü xüsusilə vurğuladı. - Mən, hələ ölməmişəm ki, hindular mənə şərt qoysunlar. Mən, tək döyüşə yollanaram, amma sənin kimi döyüşçünü ölümün pəncəsinə atmaram. Sənin qılıncın hələ də İspaniyaya və ispan kralına xidmət etməlidir.

Bütün ətrafı qaranlıq havanın tünd pərdəsi örtməyə başladı. Havanın tam qaralmasına yarım saatdan az vaxt qalmışdı. Hava qaralandan sonra konkistadorların, uzunmüddətli müqavimət göstərmək üçün böyük ümidi yaranırdı. Onlar belə bir halda nəinki layiqincə müqavimət göstərməyə, hətta mühasirəni yarıb qalın meşədə yoxa çıxma bilərdi.

Hazırda konkistadorların işi düzəlmək üzrə idi. Sadəcə olaraq, ən azı yarım saat araukanların başını qatmaq lazım idi.

Danışığ aparmaq məsuliyyətini öz boynuna çəkən Leandro Koroya izah etdi ki, qəti qərar əldə etmək üçün onlara üç saat vaxt lazımdır. Koro isə əvəzində ona bildirdi ki, bir saat ərzində Migel onlara təhvil verilməlidir. Əks təqdirdə heç bir şeyə məhəl qoyulmadan hindular hücum keçəcəklər. Bir saatın verilməsi konkistadorlara tamamilə sərf edirdi. Lakin inanılası deyildi ki, Koro gecə vaxtı öz qoşununa hücum əmrini versin. Gecə vaxtı həddindən artıq çox araukan konkistadorların qılınclarının qurbanı ola bilər.

Koro çox hiyləgər və hər bir vəziyyətdən məharətlə istifadə etməyi bacaran bir adamdır. O, həmişə ağır vəziyyətə düşmüş düşməni gərgin psixoloji təsir altında saxlamağı xoşlayır və bununla da həmin adamı mənəvi cəhətdən məhv edirdi. Bu dəfə də Koro həmin variantdan istifadə etməyi qərara aldı. O, üzünü birbaşa Migelə tutaraq qəzəblə dedi:

- Onsuz da sən ömrünün son saatlarını yaşayırsan. İntəhası mən sənin daxilindəki bir çox sirrlərə yiyələnmək istəyirəm. Sənin mərdliyinə və qorxmazlığına bir çox ispanlar qibtə edə bilər. Bir neçə ay bundan əvvəl körfəzdə gedən döyüş vaxtı, biz əsasən, sənin mərdliyin və bacarığın sayəsində gəmini ələ keçirə bilmədik. O vaxt mən özümün ən yaxşı döyüşçülərimi

itirmişdim. Məndə olan məlumata görə sən həmin döyüşdə heç yaralanmamışdın da. İndi isə bir daha bizim ölkəyə ayaq basdın ki, öz silahdaşlarını əsirlikdən azad edəsən. Sən demək olar ki, qismən də olsa, öz istədiyinə çatdın. Silahdaşlarını azad etməyinə, azad etdin, ancaq nədənsə mən onları sizin aranızda görmürəm?

- Görə də bilməzsən. - deyə Migel tərəddüd etmədən dilləndi. - Onlar Araukaniyada gedən bir neçə döyüşdə həlak oldular. Təəssüflər olsun ki, onlar vətənlərinə qayıda bilmədilər.

- Bu rəvayətə qulaq asmaq çox maraqlıdır. - deyə Koro giley-güzarla dilləndi. - İş ondadır ki, burada gedən döyüşlərdə həlak olan əcnəbilərin sayı çox az idi. Başa düşürsən, mən nə demək istəyirəm? Onlar azad ediləndən sonra sizdən ayrılmağa çalışıblar.

- İlkın toqquşmalarda biz çoxlu itki verdik. - deyə Migel onu inandırmağa çalışdı. - Qurd-quşa yem olmasın deyə, biz həlak olanları basdırmalı olduq.

- Buna sizin imkanınız yox idi. - deyə Koro rişxəndlə dilləndi və elə həmin an gülümsəyərək sözüünə davam etdi. - Siz bütün döyüşlərdə öz meyitlərinizi atıb qaçmısınız. Siz döyüş meydanından elə qaçırsınız ki, biz hətta at belində sizə çata bilmirik. Hələ bir utanmaz-utanmaz deyirsən ki, döyüşdə həlak olan silahdaşlarınızın meyitlərini basdırmısınız.

Yerdə qalanlara yalnız biz yiyəlik etmişik. Yaxşı, indi deyə bilərsən, əsirlikdən azad etdiyiniz silahdaşlarınız haradadır?

- Onlar son döyüşlərdə həlak olublar! - deyə Migel qətiyyətlə dilləndi. - Biz onları gizlin məzarlarda basdırmışdıq ki, meyitləri sizin əlinizə keçməsin.

- Sənin sözlərin əməllərinlə düz gəlmir. Mən dedim, bəlkə sən bütün həqiqəti açıqlayacaqsan. Ancaq bu belə olmadı. Azad etdiyiniz əsirlər, yenə də bizim əlimizə keçdilər. Onlar Araukaniyanı şimal istiqamətində tərk etmək istəyirdilər. Lakin biz onları yolda haqladıq. Mən hələlik onları edamdan saxlayıram. İşdir, buradakı qüvvədən əlavə bizim ölkəyə yeni qüvvə gəlsə, onların hamısı dərhal edam ediləcək.

Konkistadorların hamısı bu xəbərdən sonra dəhşətə gəldilər. Sanki onların hamısı mənəvi cəhətdən məhv edildi. Koronun dedikləri düzdürsə, onda kapitan Xuanın başçılıq etdiyi kəşfiyyat dəstəsinin bütün əzab-əziyyətləri puç olub gedirdi. Verilən qurbanlar havayı yerə imiş. Bu azdır kimi, hələ bir dəstənin sağ qalan qüvvəsi düşmənin əhatəsində mühasirəyə düşmüşdü. Buradakı konkistadorlar həqiqətən də çıxılmaz bir vəziyyətdə idi. Mənəvi cəhətdən sarsılan ispanlar artıq nə edəcəklərini bilmirdilər. Araukanlar həm mənəvi, həm psixoloji, həm də fiziki cəhətdən, düşmən üzərində böyük üstünlük qazanmışdılar. Ancaq bir məsələ müəmmalı qalırdı. Əgər, araukanlar azad edilən konkista-

dorları yenidən əsir alıblarsa, onda nəyə görə Migeldən savayı çıxılmaz bir vəziyyətə düşən bu dəstəyə, Araukaniyanı sağ-salamat tərk etməyə imkan yaradırlar? Elə məhz bu sualla Migel hindu sərkərdəsinə müraciət etdi. Özündən tamamilə razı olan araukan tərəddüd etmədən dedi:

- Səni bizə təhvil verəndən sonra hamı buranı təhlükəsiz halda tərk edəcək və gedib şimalda xəbər verəcəklər ki, bir daha Araukaniyaya əli silahlı ispanın ayağı dəyməsin. Əks təqdirdə biz tərəddüd etmədən əsirlərin hamısını edam edəcəyik.

Onun bu sözləri daha inandırıcı göründü. Artıq heç kimdə o, biri dəstənin düşmən əlinə əsir düşməsinə şübhə qalmırdı.

XIX fəsil. Araukanlar geri çəkilir

Migelin təslim olunması üçün verilən vaxt gəlib çatdı. Bütün ətraf qaranlıq zülmətə qərq olmuşdu. Belə bir havada isə o, təslim olmaq fikrində deyildi. Koronun bu şərti yerinə yetirilməsə, hindular hücumə keçməli idilər. Kasik isə belə bir sadələvh əmri verməz. Deməli, hücum hava işıqlaşana

qədər təxirə salınırdı. Mühasirədən çıxmaq üçün indi konkistadorlar bir tədbir görməli idi. Koro şərtini ispanların yadına salanda kapitan Xuan ona sərt cavab verməli oldu. Onda hindu kasiki üzünü təpənin başına tutaraq hiddətlə qışqırdı:

- Hamınız bir nəfərə kimi məhv ediləcəksiniz. Öz hücum həmlələrimizlə biz təpənin başını qəbristanlığa çevirəcəyik.

Koro elə tərzdə qışqırdı ki, onun gur səsi ətraf dağlara yayıldı. Sanki o, konkistadorların inadkarlığından vəcdə gəldi və kapitan Xuanda elə təsəvvür yarandı ki, belə bir vəziyyətdə Koro öz əsgərlərinə hücum əmrini verəcək. Lakin araukanların sıralarında böyük tərpəniş hiss olunmurdu. Arabir onların səsləri gah ucalır, gah da zəifləyirdi. Pıçıltı ilə söhbət edənlərin səsləri də bütün ətrafa yayılırdı. Belə bir qatma-qarışıqda hindular yavaş-yavaş gizlincə yuxarı qalxa bilərdilər. Hava həddindən artıq qaranlıq idi. Diqqətlə baxanda belə yaxın məsafəni görmək olmurdu. Ay isə hələ bir neçə saatdan sonra öz yerini göydə tutacaq. Kapitan Xuan hər bir konkistadora ciddi tapşırıq vermişdi ki, keşikdə diqqətli olsunlar. Araukanlar həqiqətən də gizlincə təpənin başına yaxınlaşa bilərdilər. Konkistadorlar öz sayıqlığını itirməməli idilər.

Birdən-birə aşağıdan oxlar səpələnməyə başladı. Kororanə buraxılan oxlar qaranlıq zülmətdə kimlərə isə

dəyməli idi. Hətta nişan almadan bir neçə döyüşçü həmin oxların qurbanı oldu. Çox güman ki, araukanlar hücum qabağı bir neçə konkistadoru sıradan çıxarmaq istəyirdilər. Kapitan dərhal qışqırdı ki, hamı oxlardan müdafiə olunmaq üçün ağacların arxasında mövqe tutsunlar. Araukanlar təxminən beş dəqiqə ərzində konkistadorları ox atəşinə tutdular. Ondan sonra bütün ətrafda səs-küy qopdu. Sanki araukanlar hücumə keçmək əzmində idilər.

İspanlar əvvəlki kimi müdafiə olunmaq üçün hazırlıqlı vəziyyətdə dayanmışdılar. Lakin hücum başlanmamışdan konkistadorların sırasında ağır itki baş vermişdi; onların biri ölmüş, ikisi isə yaralanmışdı. Tərslikdən ölən döyüşçü dəstənin kəşfiyyatçısı Leandro Qomes idi. Oxun biri onun boğazına, o birisi isə qara ciyərinə batmışdı. Leandro bir-neçə dəqiqəyə əzab-əziyyət içində kapitanın qucağında keçindi. Kəşfiyyatçının ölümü həqiqi mənada konkistadorlar üçün ağır itki sayılırdı. Necə olsa da o, Araukaniyanı başqalarına nisbətən çox yaxşı tanıyırdı və dəstəni axırını keçid zamanı gizlin yollarla Anqud körfəzinin şimal sahilinə aparıb çıxarmalı idi. Mühasirə halqasında olan dəstənin vəziyyəti daha da ağırlaşdı. Azsaylı qüvvə ilə mühasirəni yarandan sonra dəstə kor-koranə qərb istiqamətində irəliləməlidir.

Yaralananlardan biri Migelin uşaqlıq dostu Osvaldo (ox onun sol çiyninə batmışdı), o birisi isə Karlos Murilyo (ox onun kürəyini deşmişdi) idi. Osvaldoya nisbətən Karlosun yarası ağır idi. Lakin Osvaldonun çiyninə dəyən ox onun bədənində ikinci yaranı açmışdı. Cəngavər çox dözümlü idi və ağır yaralara tab gətirməyi bacarırdı. Dəstədə tam salamat adam çox az idi. Onlarla ağır döyüşlər aparmaq çox çətin idi. Araukanlar elə ilkin toqquşma zamanı konkistadorları darmadağın edəcəklər. Kapitan çıxılmaz bir vəziyyətdə qalmışdı. Bilmirdi özü hücumla keçsin, yoxsa hinduların hücumunu gözləyib müdafiə olunsun. Səhərin açılmasına çox vaxt vardı. Hələlik təpənin üstündə qalıb müdafiə olunmağa qərar verildi.

Bir saat ərzində təpənin ətrafında olan səs-küy yavaş-yavaş səngiməyə başladı. Sanki təpənin aşağısında olan hinduların sayı azalırdı. Çox qərribə hadisə baş verirdi. Lakin inanılası deyildi, bütün üstünlüklər araukanlarda ola-ola, onları buranı tərk etməyə nə vadar edə bilərdi? Koro çox hiyləgər və bacarıqlı bir sərkərdə idi. O, heç vaxt bir səbəb olmadan qoşunu geri çəkməz. Bəlkə, Koro konkistadorları məhv etmək üçün başqa bir fəndə əl atırdı? Kapitan Xuan aşağıda nə baş verdiyini öyrənmək üçün ora kəşfiyyatçı göndərmək fikrinə düşdü. Lakin onların dilini başa düşən Leandro artıq öldürülmüşdü, bu funksiyanı yerinə yetirmək

üçün əvəzedici bir namizəd yox idi. Bu işə isə qismən də olsa, yalnız Migel yarıya bilərdi.

Bir az keçəndən sonra Koronun səsi eşidildi:

- Mən dediyim şərti yerinə yetirmək üçün sizin hamınıza daha yarım saat vaxt verirəm. Şərtim yerinə yetirilməsə, ay işığı altında hamınız məhv ediləcəksiniz.

Koronun şifahi ultimatumundan sonra ispanlar belə başa düşdülər ki, araukanlar heç də təpənin ətrafını tərk etmirlər. Əksinə, yarım saatdan sonra hindular güclü hücumla başlayacaqlar. Konkistadorlar sayıqlıqlarını itirmirdilər. Onlar hər bir gözlənilməz hadisəyə hazır idilər.

Verilən yarım saat ispanlar üçün həddindən artıq tez keçdi. Lakin araukanlar tərəfindən hazırlanan hücum baş vermədi. Ola bilsin ki, düşmənin hücumunu bir neçə dəqiqə uzatmalı olmuşdur. Aborigenlər nə edəcəklərini çox yaxşı bilirdilər. Hücumun vaxtı uzandıqca konkistadorların daxilində psixoloji gərginlik artırdı. Vəziyyət heç də ürək-açan deyildi. Çoxları bu gərginliyə dözə bilmirdi. Lakin yenə də ətrafda qərribə hallar baş verirdi. Ayaq tappılıtları nəinki bir az kənarda, hətta vadinin özündə də eşidilməyə başladı. Sanki araukanlar buraları tərk edirdilər.

Migel bu dəfə vadi tərəfə olan enişə qoruyurdu. Kapitan Xuan ondan beş metr aralıda mövqe tutmuşdu. Onlar ən çox fikirlərini addım səsləri gələn tərəfə yönəltdilər. Qaranlıq

olsa da, onlar vadini diqqətlə nəzərdən keçirirdilər. Onsuz da bir neçə dəqiqədən sonra burada nə baş verdiyini Ay işığı altında görmək olacaq. Şərqdə hündür çəpər yaratmış And dağlarının arxasından qalxan Ay yavaş-yavaş Sakit okeana tərəf hərəkət edirdi. Bir az keçəndən sonra And dağlarının hündür zirvələrinin sərhədlərini keçən Ay çətinlik çəkmədən, Günəşin şüalarından əmələ gələn işığı vadiyə yönəldəcək.

Bəzi şeyləri aydınlaşdırmaq üçün kapitan artıq səs yaratmadan Migelə yaxınlaşdı və pıçıltı ilə dedi:

- Deyəsən, araukanlar buranı tərk edirlər. Vadi tərəfdən gələn addım səslərindən ayırd etmək olar ki, onlar vadidə yerləşən kəndlərə tərəf gedirlər. Ola bilsin, səhər açılana kimi kəndlərdə istirahət edib, ondan sonra yenə də bura qayıdacaqlar.

- Məgər istirahət etmək üçün o uzunluqda yol qət etməlidirlər? - deyə Migel komandiri ilə razılaşmadı. – Araukanlar elə təpənin ətrafında tonqallar qalayıb istirahət edə bilirlər. Burada nə isə başqa haqq-hesab var. Koro hansısa bir hiyləyə əl atıb.

- Doğrudan da elədir, - deyə kapitan təqdiredici tərzdə dilləndi. - araukanlar elə burada qalıb istirahət edə bilirlər. Onsuz da bir neçə saatdan sonra səhər açılacaq. Çox güman ki, onlar bizim başımızı belə bir müəmmalı səs-küylərə

qatmaq istəyirlər. Nəticədə isə aborigenlər gözlənilmədən bizə hücum zərbəsi endirəcəklər.

- Mənə elə gəlir, araukanlar qaranlıq havada hücum etməyəcəklər. - deyə Migel narazı halda dilləndi. - Koronun verdiyi ultimatum boş yerə hədə-qorxudur. O, belə bir ultimatumları ilə bizə psixi təsir göstərmək istəyir. Bu düşmənin taktikasıdır, səhər açılana qədər bizi gərginlik altında saxlayır, ondan sonra isə yeni qüvvə ilə bizim üzərimizə hücumu keçəcək. Təsəvvür edirsiniz, biz yorğun olduğumuz bir vəziyyətdə düşmənin endirdiyi həmlələri dəf etməliyik.

- Mən heç də səhər açılana qədər burada qalmaq fikrində deyiləm. - deyə kapitan qətiyyətlə dilləndi. - Səhərə az qalmış mən mühasirəni yarmağa cəhd edəcəm.

- Mühasirəni yarsaq belə, Anqud körfəzinə gedib çıxmaq heç də asan olmayacaq. - deyə Migel təəssüflə dilləndi. - Bu işdə Leandro bizə kömək etməli idi. O, isə təsadüf nəticəsində həlak oldu.

Onların arasına dərin sükut çökdü. Çünki dəstə çıxılmaz bir vəziyyətdə idi. Leandronun ölümü dəstə üçün ağır zərbə sayılırdı. Araukanların qaranlıq havada hücum etməyəcəkləri yavaş-yavaş sübuta yetirilirdi. Çünki aborigenlər gizlin vəziyyətdə tərənə tərk edirdilər. Hiss olunurdu ki, tərənənin ətrafında hinduların sayı kəskin sürətdə azalmışdı. Belə bir vəziyyətdə mühasirəni yarmaq üçün ispanlarda böyük şans

waranırdı. Lakin bu əməliyyatı həyata keçirmək üçün dəstədə olan yaralılar, konkistadorlara böyük əngəl yaradırdı.

- Migel, deyəsən araukanlar buranı tamamilə tərk etmək fikrindədirlər. - deyə kapitan pıçıltı ilə dilləndi. - Vədide isə addım səsləri artır.

- Mən onların hərəkətindən heç bir şey başa düşmürəm. - deyə Migel çiyinlərini çəkdi. - Vədideki səslərdən müəyyən etmək olar ki, onlar dincəlmək fikrində deyillər.

- Düz deyirsən! - deyə kapitan cavan zadəganla razılaşıdı. - Əgər hinduların burada qalmağa fikri varsa, onda hökmən tonqal qalayardılar.

- Doğrudan da qəribədir. - deyə Migel aludəliklə dilləndi. - Vadinin şimalında və cənubunda yerləşən kəndlərdə bir dənə də olsun tonqal qalanmayıb. Halbuki onlar kəndi mühafizə etmək üçün tonqal işığından istifadə edirdilər. Baş açmıram, nəyə görə kəndlərdə tonqal qalanmayıb?

- Diqtətlə fikir versən, xeyli cənubda məşəl işıqlarını görə bilərsən. - deyə kapitan həmsöhbətinin fikrini cənub istiqamətinə yönəltdi. - Həmin məşəllərin sırası zolaq şəklindədir və dağların arasında yoxa çıxır.

- Hə, indi mən başa düşdüm, araukanlar nə edirlər. - deyə Migel bir balaca səsinə qaldıraraq cusa gəldiyini gizlətmədi. - Biz xilas olunduq. Onlar buraları tərk edirlər.

- Bu həqiqətə uyğundur. - deyə kapitan fərəhlə dilləndi. - Onlar qaranlıq mühitdən istifadə edərək məxfi surətdə buranı tərk edirlər. Məşəllərdən də ona görə istifadə etmirlər ki, biz onların hara getdiklərini görməyək.

- Deməli, belə bir qənaətə gəlmək olar ki, polkovnik Alonso ekspedisiya ilə birlikdə Anqud körfəzinə gəlib çıxıb. Bizim silahdaşlarımız artıq Araukaniyadadırlar.

- Lakin sevinməyə heç bir əsas yoxdur. Bizim missiyamız uqursuzluqla nəticələnib. Əsirlikdə olan silahdaşlarımız gedib Anqud körfəzinə çıxmayıblar. Təsəvvür edirsən, onlar yenə də araukanların əlinə əsir düşüblər. Deməli, biz öz missiyamızın öhdəsindən gələ bilməmişik. İndi mən qardaşıma nə cavab verəcəm. Halbuki o, bizə bu işin uğurlu keçməsində böyük ümid bəsləyirdi.

- Sinyor Xuan, ruhdan düşmək lazım deyil. - deyə Migel komandirinə təskinlik verməyə çalışdı. - Koro çox hiyləgər adamdır. Onun sözlərinə o qədər də inanmaq lazım deyil. O, həmin sözləri bizi mənəvi cəhətdən sarsıtmaq üçün də söyləyə bilərdi.

- Həmin sözlərin yalan olmasına dair mən şübhə edirəm. – kapitan bir qədər özündən götür-qoy edəndən sonar fikirli halda dilləndi. - Onun nə marağı var ki, bizi aldatsın. Onsuz da bütün üstünlüklər onun əlində idi.

- Mən isə nədənsə ona inanmıram. Koro gördü ki, bizim sayımız nəzərdə tuqulduğundan xeyli azdır, ona görə də belə bir yalana əl atdı. O, bu xəbərlə bizim iradəmizi, əzmkarlığımızı zəiflətmək və ruh yüksəkliyimizi əlimizdən almaq istəyirdi.

- Təki hər şey sən deyən kimi olsun. Görəsən, araukanlar buranı hansı istiqamətdə tərk edirlər?

- Çox güman ki, cənub və yaxud şərq istiqamətində. Ancaq inana bilmirəm ki, aborigenlər elə-belə buranı tərk etsinlər. Axı, onlar ekspedisiyaya qarşı heç bir müqavimət göstərməyiblər. Elə bir güclü döyüş baş verməyib ki, onlar bu ərazini tərk etsinlər.

- Onlar başa düşürlər ki, bu müharibədə bir daha müvəffəqiyyət qazana bilməyəcəklər. Odur ki, araukanlar ciddi itki vermədən dağlara çəkilməyə məcbur olurlar.

Migelgil söhbət edən zaman Ay yavaş-yavaş irəliləyərək, gəlib Araukaniyanın üzərində dayandı və kifayət qədər vadini işıqlandırmağa başladı. Artıq vadidə nə baş verdiyini çətinliklə olsa da, açıq gözlə görmək olurdu. Həqiqətən də vadinin şimalında yerləşən kənddən əhali çıxaraq cənub istiqamətində hərəkət edirdi. Onları təpəni mühasirəyə alan döyüşçü hindular mühafizə edirdi.

Bu ondan xəbər verirdi ki, polkovnik Alonso ekspedisiya ilə Anqud körfəzinə gəlib çıxıb. Halbuki ekspedisiya

Araukaniyaya ertəsi günü gəlməli idi. Əgər, əhali tələm-tələsik yaşayış məntəqələrini tərk edərsə, deməli körfəzə ayaq basmış konkistadorlar hərbi əməliyyata başlayıblar. Bu elədirsə, onda nəyə görə ispanlar tələm-tələsik hərbi əməliyyatlara başlayıblar? Axı, onlar Araukaniyaya iki istiqamətdə yürüşə başlamalı və kapitan Xuan ekspedisiyanın bir hissəsinə başçılıq etməli idi. Bu düynülü məsələdən baş açmaq çətin idi. Araukanlar hərbi əməliyyatlar baş verməmişdən əvvəl də bu torpağı tərk edə bilərdilər. Hindu rəhbərləri istəmədilər ki, mülki əhali arasında çoxlu itki baş versin və ya ispanlar onlardan girov kimi istifadə etsinlər. Ancaq bu evakuasiyadan o dəqiqə başa düşmək olar ki, araukanlar konkistadorlara layiqli cavab vermək istəyirlər. Döyüşsüz təslim olmaq onların xarakterinə uyğun deyildi.

Aborijenlər buranı tərk etməli olsalar da, təpənin üstündə mövqe tutan konkistadorlar öz sayıqlıqlarını itirmirdilər. Çünki bəzi hindular hücum etmək üçün ağacların arxasında gizlənə də bilərlər. Hər bir ispan araukan kimi bacarıqlı döyüşçü qarşısında öz ehtiyatını əldən verməməli idi.

Ertəsi günü səhər açılan zaman təpənin ətrafında bir nəfər də olsun, hindu döyüşçüsünün qalmaması sübut olundu. Ətraf kəndlərdə isə dərin sükut hökm sürürdü. And daşarının ətəyini qalın buludlar örtmüşdü. Cənub tərəfdəki dağlar isə çiskinə, dumana bürünmüşdü. Dumanın uçbatından görmə

qabiliyyəti xeyli məhdudlaşdı. Lakin çətinliklə də olsa, cənubda vadinin qurtaracağında insan axınını görmək olurdu. Bu ərazidə yaşayanlar vadinin cənub hissəsini elə indi-indi tərk edirdi.

Migelgilin verdiyi proqnozlar düzgün idi. Araukanlar bu ərazini cənub və şərq istiqamətində tərk edirdilər. Çünki hinduların bir hissəsi Migelgilin dünən keçdikləri çayı qət edərək şərq istiqamətinə üz tuturdular. Vədidə yerləşən yaşayış məntəqələri burada olan konkistadorların ixtiyarına buraxılmışdı.

Qərbdə yerləşən dağların arasındakı bütün keçidlərə nəzər yetirəndə, orada adamların olmadığını yaxşı görmək olurdu. Deməli, Anqud körfəzinə çıxarılan konkistadorlar hələlik bu dağlara yaxınlaşmamışdılar. Bəs, nəyə görə araukanlar bu yerləri tələm-tələsik tərk etmişdilər? Axı, təpəyə hücum edib düşməni darmadağın etməyə onların kifayət qədər vaxtı vardı. Araukanlar konkistadorların əsas qüvvəsinin qarşısını almaq üçün dağlardakı və meşələrdəki bütün keçidlərdə pusqu qurmaqdan ötrü buranı tərk etmişdilər. Onlar ilkin mərhələdə çalışacaqlar ki, ispanlar Araukaniyanın içrilərinə daxil olmasın. Əhalinin cənuba və şərqə doğru evakuasiya edilməsindən müəyyən etmək olar ki, aborigenlər bu münaribəyə həddindən artıq ciddi şəkildə hazırlaşblar.

XX fəsil. Ekspedisiyanın əsas heyəti vaxtından əvvəl Araukaniyada olmalıdır

Anqud körfəzinə gedən yolun üstündə dağlar yerləşdiyindən kapitan Xuan göstəriş verdi ki, dəstə vadinin şimalında yerləşən kənddə mövqe tutsun. Anqud körfəzinə gedib orada ekspedisiyanın əsas heyətilə birləşmək o qədər də vacib deyildi. Çünki dəstə, araukanların dağ keçidlərində qurduqları pusquya düşə bilərdi. Belə bir zəif qüvvə ilə həmin pusqulardan yaxa qurtarmaq qeyri-mümkün idi. Anqud körfəzinə gedən təhlükəli yolu qət etməkdənsə, boş qalmış hindu kəndində qalıb ekspedisiyanın əsas heyətini gözləmək daha sərfəli idi. Həm də yaralıları müalicə etmək üçün onlar hökmən kənddə qalıb istirahət etməliydilər. Vadinin şimalına getmək üçün onlar bir-iki saat yol qət edəcəkdilər.

Tam əmin olmalıydılar ki, araukanlar tamamilə vadini tərk ediblər, ya yox? Nəyin bahasına olursa-olsun, ehtiyatı əldən vermək lazım deyildi. Çünki hamıdan təcrid olunan bu dəstə, ispanlar üçün ən təhlükəli sayılan düşmənin ərazisində idi. Vadiyə düşmək üçün təpənin çılpaq ətəyindən istifadə olunmağa qərara alındı. Bu dəfə kəşfiyyatçı funksiyasını Migel yerinə yetirməli idi. O, təxminən 50-60 metr qabaqda hərəkət etməli və birinci olaraq düşməni kəndinə daxil olmalı idi.

Saat yarım ərzində dəstə kəndə yaxınlaşdı və nəzərdə tutulduğu kimi Migel birinci olaraq kəndə daxil oldu. Otuz iki daxmadan ibarət olan bu kənddə ölü sakitlik hökm sürürdü. Hələ dünən burada yerli əhali fəaliyyət göstərirdi. İndi isə bu kənd yenidən salınmış qəbristanlığa dönmüşdü. Migel əli qılıncının efesində kəndin cənub girişi ilə içəri daxil oldu və yaxınlıqdakı evləri nəzərdən keçirə-keçirə düz yol ilə şimala tərəf yollandı. Kəndin şimal çıxacağı bir balaca hündürlükdə yerləşirdi. Bundan əlavə orada çoxlu ağac bitirdi. O, çox ehtiyatla ağacların arasından keçərək öz irəliləyişini davam etdirirdi. Kəndin qurtaracağına az qalmış daşdan yonulmuş bir dirək yerə basdırılmışdı. Migel hiss etdi ki, dirəyin o biri tərəfində kimsə dayanıb. O, qılıncını əlinə alıb yavaş-yavaş dirəkdən bir qədər aralı qabağa keçməyə başladı. Dirəyin qabağına keçmişdi ki, o dəhşətli bir səhnənin şahidi oldu. Dirəyin o biri üzünü taxta lövhədən ibarət idi və həmin taxta lövhəyə bir adam vurulmuşdu. Sanki həmin adamı ora yapışdırmışdılar.

Onu burada ağır işgəncələrlə edam etmişdilər. Əlləri biləyindən kəsilmiş, gözləri çıxarılmış qarnı isə yırtılmışdı. Meyitin bağırsaqları ayağı altına tökülmüşdü. Bundan əlavə meyitin başı yarılmış, bədənində və ayaqlarında cürbəcür kəsik yerləri vardı. Geyimindən o dəqiqə ayırd etmək olardı ki, həmin adam ispan idi. Migel meyitə yaxınlaşaraq diqqətlə

onun qanlı bənizinə nəzər saldı və biləndə ki, qarşısındakı günahsız qurban kimdir, dəhşətdən gözləri bərələ qaldı. Bu Antonio Xorxenin cəsədi idi. Antonio dünən vadinin sərhədində yerləşən çayı keçərkən qəhrəmancasına həlak olmuşdur. Öz itkilərindən hiddətə gəlmiş araukanlar onun meyitini bu kəndə gətirərək, əhalinin gözü qarşısında yenidən edam etmişdilər. Dəstənin bütün üzvləri bura toplaşdılar və ürək yangısı ilə öz silahdaşlarının meyitini nəzərdən keçirdilər.

- Mən bu cəllad hərəkəti heç vaxt Koroya bağışlamayaçağam. - deyə kapitan hiddətlə dilləndi. - Mən çox gözəl bilirəm ki, o, bizi qəzəbləndirmək üçün belə bir vəhşiliyə əl atıbdır. Ölərəm ancaq onu bu işıqlı dünyada yaşamağa qoymaram.

- Əgər, o, bizim meyitlərlə bu cür qeyri-insani üsullarla davranırsa, onda həqiqətən də Koronun bu işıqlı dünyada yaşamağa haqqı yoxdur. - deyə Migel öz komandirinin sözlərinə qüvvət verdi. - Koro da eyni üsul ilə öldürülməlidir.

- Koroya ölüm! - deyə burada olan bütün konkistadorlar eyni şüar səsləndirdilər.

Kapitan dərhal sərəncam verdi ki, Antonionu kəndin şimal çıxacağında dəfn etsinlər. Yaralı konkistadorlar yaxınlıqdakı komanın ağzında yerləşdirildilər. Migel ilə Armando düz kəndin çıxacağında iki araukariya ağacının arasında yerləşən

balaca təpənin üstündə qəbir qazmağa başladılar. Qalanları isə komalarda ərzaq axtarmaqla məşğul idilər.

Qəbir qazılan yer ilə yaralıların qaldığı yerin arasında təxminən 60 metr məsafə vardı və onların ortasında bir koma və bir neçə hündür ağac yerləşirdi. Onlar bir-birilərini yaxşı görə bilmirdilər. Kapitangil isə kəndin ortasında idilər. Qəbir qazılan təpə hər tərəfdən ağaclarla əhatə olunmuşdu. Bu kəndə gələn yol bir başa şimal ərazisinə kimi uzanırdı. Yol hündür olmayan dağların arası ilə burulub yoxa çıxırdı. Məhz həmin dağların arxasında araukanların istehkam saldırdıqları kənd yerləşirdi. Çox güman ki, həmin kənd hindular tərəfindən ciddi şəkildə mühafizə olunurdu.

Bel olmadığından Migelgil qəbri tomaqavkalar ilə qazırdılar. Çətin də olsa, onlar qısa müddətə bu işin öhdəsindən gəlməliydilər. Bu işdən sonra hamıya istirahət veriləcəkdi.

Araukanların bu ərazini tamamilə tərk etdiklərini zənn edən konkistadorlar özlərini kənddə çox sərbəst hiss edirdilər. Bütün sayıqlığı itirən kapitan, hətta gözətçi qoymağı unutdu. Halbuki o, kənddəki evlərin hamısını yoxlatdırmamışdı. Düşmən bir neçə evdə gizlənə bilərdi.

Migelgil öz işlərini başa çatdırandan sonra, Antonionun meyitini qəbrin kənarına gətirdilər. Kədər içində olan Migel

yorğunluqdan yerdə oturaraq bir anlığa fikrə getdi. Lakin Armando onun fikrini qıraraq həqarətlə dedi:

- Deyirəm, Antonio bir gün də tab gətirsəydi, bu müharibəni qələbə ilə başa vurmağa imkanı olardı. Axı, o, araukanlar üzərində qələbə çalmaq üçün, bu müharibədə iştirak etməyə öz razılığını ürəklə bildirmişdi.

- Tale onun üzünə gülmədi. - deyə Migel başını aşağı salaraq kədərlə dilləndi. - O, yenə də müqavimət göstərən yerdə həlak olmuşdu. Leandronun isə ölümü çox açınacaqlıdır. O, təsadüfi atılan ox nəticəsində həlak olmuşdu. Araukanlara qarşı gedən ən ağır müharibələrdən Leandro sağ çıxmışdır. Ancaq aborigenlər onu bu müharibədə belə asanlıqla aradan götürə bildilər.

- Bilmirəm, xəbəriniz var, ya yox, vaxtı ilə həm Leandro, həm də Antonio araukanlara qarşı müharibədə birgə iştirak etmişdilər. - deyə Armando bu məlumatı Migelə xatırlatdı. - Mən çox heyifslənirəm ki, onların hər ikisi bu müharibədə həlak oldular. Antonio çox bacarıqla döyüşürdü, lakin yaşlı olduğuna görə çoxlu və çevik hərəkətlərlə müqavimət göstərə bilmədi. Yoxsa o, həmin döyüşdən salamat çıxıb bilərdi.

- Antonionun 42 yaşı vardı. - deyə Migel bu rəqəmi xüsusilə vurğuladı. - Onu yaşlı döyüşçü adlandırmaqda sən haqlı deyilsən. Antonio çox bacarıqla döyüşürdü. Sadəcə olaraq keçid zamanı o, yorğun olduğundan lazımı qədər

müqavimət göstərə bilmədi. Araukanlar da ki, bu fürsətdən məharətlə istifadə etdilər.

- Mən əsirlikdə olanda hər bir əzab-əziyyətə, çətinliklərə, işgəncələrə dözməyi... - Elə Armando fikir bildirmək istəyirdi ki, onun sözü yarımçıq qaldı.

Armando düz Migelin qarşısında dayanmışdı və arxası şimal tərəfə idi. Yerdə oturan cavan zadəganın baxışları hələ də yerə yönəlmişdi. Birdən-birə Armando üzüqoylu düz Migelin üstünə sərildi. Cavan zadəgan o dəqiqə başa düşdü ki, burada qeyri-adi hadisə baş verib və Armandoya baxanda gördü ki, onun kürəyində iki ox var. O, dərhal qılıncını əlinə alaraq pişik kimi yerindən sıçradı. Elə bu dəmdə şimal tərəfdəki ağacların arasından dörd nəfər hindu əllərində nizə iti sürətlə cavan zadəganın üstünə şığıdı.

Onlardan arxada daha iki aborigen əllərində kaman hazırlıqlı vəziyyətdə dayandılar. Ox atanlarla onun arasındakı məsafə təxminən 20 metr idi. Düşmənin üstünlük təşkil etdiyini görən Migel həlak olmuş silahdaşının qılıncını da əlinə aldı. Hər bir gözlənilməz hadisəyə hazır olmaq lazım idi. Araukanların sayı burda altı yox, çox ola bilər və onlar cavan zadəganı münasirəyə alaraq onu məhv edə bilərdilər. Belə bir vəziyyəqdə Migel qürurunu sındırıb dostlarını köməyə çağırmalı idi. Lakin o, bunu etmədi və bütün zərbəni öz üzərinə götürməyi qərara aldı.

Araukanların həddindən artıq qəzəbli olan hücumundan istifadə edən Migel qarşıdakı iki rəqibinin hücumunu dəf edərək onları kənarlaşdırdı və dərhal sağ dizi üstə aşağı çökərək qılıncı ilə növbəti rəqibinin sol ayağına var gücü ilə zərbə endirdi. Qılıncın ülgücü hündunun dizindən yuxarı dərin yara əmələ gətirdi və o, özünü saxlaya bilməyib yanındakı silahdaşı ilə toqquşub yerə yığıldı. Fərsəti aldən vermək istəməyən Migel cəld arxaya dönərək özü əks-hücuma keçdi. Arxasında qalmış hindu konkistadorun hücumundan çaş-baş qalaraq kor-təbii halda müdafiə olunmağa başladı. Üstünlüyü Migelin əlindən almağa çalışan o biri iki aborigenlər yenə də onun üstünə hücumla keçdilər. Migel onların əhatəsinə düşməməkdən ötrü, arxası qazdığı qəbrə tərəf dayandı. Bu mövqedən o həm müdafiə olunurdu, həm də ox atanları nəzarət altında saxlayırdı. Migel iki qılıncı üç adamın həmlələrini çox asanlıqla dəf edirdi. Nizələr taxtadan olsa da araukanlar həmin silahdan çox bacarıqla istifadə edirdilər. Lakin hücumun birində Migel qılıncı ilə elə zərbə endirdi ki, nizənin biri düz ortadan sındı. Həmin hindu xəsarət almasın deyə, cəld geri çəkildi və yaralı silahdaşının nizəsini götürmək istədi.

Yaralı hindu isə yerdə oturaraq ağrıdan zarıldaıyordu. Onun ixtiyarı olsaydı, bərkdən qışqırırdı. Ancaq onun qışqırığına Migelin silahdaşları döyüş meydanına gələ bilərdi. Yaralı

hindu dostuna nə isə dedi, o, da öz növbəsində yaralını döyüş meydanından uzaqlaşdırmağa başladı. Artıq araukanların döyüş meydanında iki döyüşçüsü qalmışdı. Onları məğlub etmək Migel üçün heç də çətin deyildi. O, bir hindunun hücumunu dəf edən kimi cəld ikinci rəqibinin üzərinə şığıdı və bir-birinin ardınca qılıncı ilə zərbələr endirməyə başladı. Həmin hindu isə Migelin təzyiqinə güclə tab gətirə-gətirə geri çəkildi. Arxada qalan araukan isə dostunu təhlükədən qurtarmaq üçün arxadan qorxmaz konkistadora tərəf şığıdı. Elə bu vaxt Migel cəld arxaya dönərək, bir qılıncı ilə ona tərəf uzadılan nizəni kənara itələdi və həmin an ikinci qılıncını düşmənin bağına sancdı. Anı surətdə, qılıncı bağından çıxartmamış dərhal o biri qılıncı ilə var qüvvəsilə qurbanının başının ortasına möhkəm zərbə endirdi. Hindunun başı düz çənəsinə kimi ortadan yarıldı və iri yaranın içərisindən qan sıçradı. Migelin bütün üstü qana bulaşdı. Bu dəhşətli səhnədən vəcdə gələn yaxınlıqdakı hindu qəzəb içində nərə çəkərək Migelin üzərinə hücum etdi. Rəqibinin ehtiyatsız hərəkətini görən Migel aşağı əyilərək dərhal qılıncını onun qarnına sancdı. Aborigen elə hücum etmişdi ki, qarnına sancılan qılıncın ucu onun belindən çıxdı.

Döyüşün ilkin mərhələsində həm psixoloji, həm də canlı qüvvə tərəfdən böyük üstünlük qazanan araukanlar döyüş meydanında tək qalan konkistadorun öhdəsindən gələ

bilməmiş, əksinə biabırçı dərəcədə məğlubiyyətə uğramışdılar. Migelin hücumunu dayandırmaqdan ötrü ox atanlar elə durduqları yerdən onu nişan alaraq ox atdılar. Təhlükədən qurtulmaq üçün Migel cəld öldürülmüş hindunun arxasında uzandı. O, bir az keç tərپənsəydi, oxun biri bədənində dəyə bilərdi. Oxlar atılandan sonra Migel cəld yaxınlıqdakı ağacın arxasında gizləndi. Həmin araukanlar isə kamanlarını hazırlıqlı vəziyyətə gətirərək ağacların arxasında mövqe tutdular. Migel o dəqiqə başa düşdü ki, artıq aborijenlər ondan qorxur və hücum etməyə daha cürət etmirlər. Bir neçə dəqiqə keçsə də, araukanlar heç bir tədbir görmədilər. Migeldə belə fikir yarandı ki, onlar özlərini təhlükəyə vermədən buranı tərk ediblər.

Birdən kapitan Xuan ilə leytenant Andre kəndin girəcəyində göründülər. Migel o dəqiqə başa düşdü ki, silahdaşları, qəzəb içində olan hindunun qışqırığını eşidib özlərini bura çatdırıblar. Onlar inana bilmirdilər ki, konkistadorların xəbəri olmadan burada döyüş baş verib. Kapitan dərhal Migeldən burada nə baş verdiyini soruşdu. O, da cavab verdi:

- Deyəsən, hindular burada pusqu qurmuşdular. Çünki işimizi yenidən qurtarmışdıq ki, onlar ağacların arasından Armandonu ox ilə vurdular.

Onlara yaxınlaşan Migel izah etdi ki, araukanlar hələ də ağacların arxasında ola bilər. Hamı silahlarını əlinə alıb araukanlar gizlənən ağaclara tərəf yollandılar. Həmin yerdə heç kim yox idi. Şimal tərəfə diqtətlə nəzər salanda gördülər ki, üç nəfər araukan yoldaşlarına kömək edə-edə tələm-tələsik buradan uzaqlaşır. Konkistadorlar təqib etsələr, çətinlik çəkmədən uzaqlaşan hindulara çata bilərdilər. Lakin onlar dərhal meyitlərə tərəf qayıtdılar. Kapitan aşağı əyilərək diqqətlə başı yarılan aborigenin yarasını nəzərdən keçirdi. Sonra üzünü Migelə tutaraq heyranedici tərzdə dedi:

- Bu zərbə həddindən artıq böyük ustalıqla endirilib. Belə bir zərbənin əsl ustadı mənim qardaşım Alonso sayılır. Qılıncın ülgücü lap boğaza kimi işləyib.

- Sinyor, unutmayın ki, polkovnik Alonso mənim ustadım olub. - deyə Migel başını dik tutaraq qürurla dilləndi. - Bu fənd üzərində mən günlərlə, hətta aylarla da məşq etmişəm.

- Çayın kənarındakı aborigenin başı məharətlə, xüsusi ustalıqla bədənindən ayrılmışdı. - deyə leytenant Andre silahdaşının məharətinə qibətə edərək iftixarla dilləndi. - Elə bir fəndin öhdəsindən hər bir qılınc ustası gələ bilmir. Görünür, polkovnik Alonso sizə bu sənəti öyrətməkdə, çoxlu zəhmət çəkib. Yaxşıdır ki, siz onun zəhmətini yerə vurmamısınız.

Kapitan Xuan ayağa qalxaraq Migelə nəzərini yönəltdi və başını təəssüf hissilə tərpədərək narazı halda dedi:

- Migel, mən sənin hərəkətlərindən narazıyam. Sən qəddar düşmənlə uşaq oyunu oynayırsan. Sənin başının üstünü ölüm tənlükəsi almışdı. Sən isə belə bir təhlükəli anda heç bir döyüş yoldaşını çağırmamış və qeyri-bərabər olan döyüşə can atmısan. Axı, Armandonun yerinə səni də öldürə bilərdilər.

- Döyüş ani surətdə baş verdi. - deyə Migel təkzib etdi. - Armandonu isə arxadan vurdular. Belə olan halda mən nə etməliydim, döyüşməliydim, yoxsa döyüş meydanını tərk edib sizi köməyə çağırmalıydım? Mən yüz faiz əmin idim ki, təkbaşına araukanların öhdəsindən gələcəm, ona görə də döyüşməyi qərara aldım.

- Onlar altı nəfər idi və oxlardan da çox məharətlə istifadə edirdilər. - deyə kapitan həharətlə dilləndi. - Döyüş vaxtı emosiyalara qapanmaq lazım deyil. Onda düşmən sənə üzərində qələbə qazana bilər. Sənə kimi döyüşçü bizə havasu kimi lazımdır. Ekspedisiyanın Araukaniyaya gəldiyi bir vaxt hər bir döyüşçünün itkisi nəinki mənim üçün, hətta İspan taxt-tacı üçün böyük itki sayılır. Çünki həmin döyüşçülər İspaniyanın ən qəddar düşmənlərindən biri sayılan araukanların məğlubiyyətlərinin sürətləndirilməsində böyük rol oynayacaqlar.

Kapitan öz əsgərini düzgün tənbeh edirdi. Həmin döyüşdə Migel böyük ərköyünlük etmiş və son nəticədə düşmən tərəfindən Armando kimi məhv edilə bilərdi. Çünki həmin döyüşdə araukanların sayı 6 nəfər yox, iki dəfə çox ola bilərdi. Allahın ona rəhmi gəlmişdi. Həmişə olduğu kimi, bu dəfə də onun bəxti gətirmişdi.

Kapitanın fikrincə, əsas döyüşlər hələ qabaqdadır və hər bir konkistador öz məharətini və bacarığını həlledici döyüşlərdə nümayiş etdirməlidir. Araukanlar çox ciddi rəqib sayılırdı və onları tamamilə məğlubiyyətə uğratmaq heç də asan deyildi. Onlara qarşı başlanan hərbi əməliyyat uğurla başlana bilər, lakin həmin əməliyyatı uğurla da başa çatdırmaq lazım idi.

İspanlar son döyüşlərdə həlak olan yoldaşlarını qazılan vahid qəbirdə basdırdılar. Onların ruhu üçün dua oxundu. Armandonun ehtiyatsızlıq uçbatından həlak olması konkistadorları daha da sarsıtdı. Onların sırası daha da seyrəldi. Güclü təşkil olunan kəşfiyyatçı dəstəsində cəmi 10 nəfər döyüşçü qalmışdı. Əsirlər azad olunandan sonra bu dəstənin sayı iyirmi nəfərə çatdırılmışdı. Son əməliyyatlar zamanı həmin dəstənin sayı iki dəfə azalmışdı.

Belə bir qənaətə gəlmək olar ki, hindular bu kəndin çıxacağında altı nəfərdən ibarət olan bir dəstə ilə pusqu qurublarsa və həmin dəstənin sağ qalmış üzvləri şimal

istiqlamətində geri çəkilsə, deməli araukanlar müvəqqəti olaraq böyük döyüşlərdən boyun qaçıırırlar. Ya da ki, onlar ispanların qarşısını kəsmək üçün bütün dağ və meşə keçidlərində pusqu qurmaqdan ötrü, kiçik saylı dəstələr təşkil etmişdilər. Sağ qalan araukanların şimala çəkilməsi ondan xəbər verirdi ki, hinduların Araukaniyanın şimalında hərbi birləşmələri var.

Valdiviyada əldə edilən razılaşmaya əsasən, polkovnik Alonsonun başçılıq etdiyi ekspedisiya bu gün Anqud körfəzinin şimal sahilinə çıxarılmalı idi. Araukanların tələm-tələsik qərribə manevrlərindən belə başa düşmək olar ki, ispan konkistadorlarından ibarət olan ekspedisiya vaxtından əvvəl Araukaniyaya gəlib. Öz əsgərlərinin həyatını gözbəbəyi kimi qorumağa çalışan kapitan Xuan, ekspedisiyanın əsas heyətini məhz bu kənddə gözləməyi qərara aldı. Bir-iki günün içərisində konkistadorlar onsuz da bu kəndə ayaq basacaqlar.

İzahlar

1. Abbasi Xilafəti (750-1258) - Xilafətdə baş verən üsyan və vətəndaş münaibəsi nəticəsində Abbasilər nəslə hakimiyyətə gəlir və Bağdad şəhərini Xilafətin paytaxtı elan (762) edirlər. Əməvilərdən fərqli olaraq onlar işğalçılıq siyasətini dayandırır. Bundan əlavə Abbasilər Xilafətin bəzi vilayətlərini də itirirlər; İspaniyada Əməvilərin axırını nümayəndəsi Əbdür-Rəhmanın nəslə möhkəmlənir və müstəqil əmirlik (756) yaranır və Məğribin bəzi vilayətləri xilafətin tərkibindən çıxırlar. Xəlifənin bir çox canişinləri müstəqil hakimlərə çevrilirdilər; Xorasanda Tahiridlər, Məvəran-nəhrdə Samanidlər, Misirdə Tulunidlər, Azərbaycandan qərb tərəfdə Bəhrətidlər. X əsrin əvvəli üçün Abbasilərin ixtiyarında yalnız İraqi Ərəb və İranın qərb hissəsi qalmışdı.

2. Aborigen-Amerika qitəsi və Avstraliya kəşf ediləndən sonra həmin ərazilərdə yaşayan yerli əhali belə adlandırılırdı.

3. Oktavian Avqust (e.ə.62-b.e.14) Romada respublika quruluşuna son qoyan (e.ə.31) imperator. 2-ci triumviratın (e.ə. 43) üzvü (Oktavian, Antoni və Lepid). Sezar öldürüləndən sonra (e.ə.44) Oktavian Romaya gəlir. Senat oliqarxiyası ondan Antoni əleyhinə istifadə etmək istəyirdi və Oktavian xüsusi qərar ilə fəvqəladə vəkalət vermişdi. O, e.ə. 43-cü ilin aprel ayında Mutina döyüşündə Antoninin, 42-ci ilin payızın-

da Antoni ilə birlikdə Filippi döyüşündə Sezarın düşmənləri Brutun və Kassinin, 41-ci ilin əvvəlində Peruziya müharibəsində Mark Antoninin qardaşı Lusininin, 31-ci ildə Aksi döyüşündə Antoni ilə Kleopatranın, 26-cı ildə Siciliyada Sekst Pompeyin qoşunlarını darmadağın etmişdir. 30-cu ildə Misir Romaya birləşdirilir. Oktavian vəfat edəndə böyük təntənə ilə özünün tikdirdiyi sərdabədə dəfn edildi. Senat xüsusi qərar ilə onun xatirəsini əbədiləşdirərək ona «ilahi» (divius) və «müqəddəs» (Avqust) addarı vermişdi.

4. Pedro Arias (Pedrarias) Avila - 1514-cü ildən “Qızıl Kastiliyanın” qubernatoru. Panamaya gələndən sonra Balboanı aradan götürmək üçün ona qarşı xəyanətkarlıq ixtilafı təşkil edir və 1517-ci ildə məşhur dəniz səyyahını edam elətdirir. Avila 1519-cu ildə ispanların Sakit okeanda ilk məntəqəsi sayılan Panama şəhərinin əsasını qoyur.

5. Akvatoriya - iri su hövzəsində nəzərdə tutulan müəyyən bir sahə.

6. Pedro Alvarado - Xuan Qrixalva Meksikanı kəşf edən zaman (1518) o, gəmilərin birinə başçılıq etmişdir. Ernan Kortesin yaxın silahdaşı idi. Konkistadorlar onu yaraşıqlı və xoşsifət olduğuna görə «Günəş» ləqəbini vermişdilər. Alvarado 1523-cü ilin dekabr, 1524-cü yanvar aylarında Teuantepek bərxəzini kəşf edibdir. Ondan sonra Kortesin göstərişi ilə Çyapas (hazırda Meksikanın ştatıdır) və Qvate-

mala ölkələrini işğal etmək üçün cənub-şərq istiqamətində yürüşə yollanır. O, bu işin öhdəsindən ustalıqla gəlir və 1524-cü ilin iyulun 25-də “Santyaqo de Qvatemala” şəhərinin (indiki Qvatemala) əsasını qoyur. Alvaradonun dəstəsi Teuantepek körfəzindən Fonseka körfəzinə kimi 1000 km-lik sahil zolağını tədqiq edərək Mərkəzi Amerikanın Sakit okean zolağının 4000 km-lik sahəsinin tədqiqatını başa çatdırır.

7. Ambroziy Alfinger - 1529-cu ildə böyük bir dəstə ilə Venesuellaya çıxır və Marakaybo gölünə gələrək, həmin gölün xəritəsini tərtib etmişdir. Eldoradonun axtarışına başlayan Alfinkər Şimali And dağlarını tədqiq edir və yerli hindular tərəfindən “zalımların zalımı” ləqəbini alır. 1533-cü ildə o, hindular tərəfindən öldürülür.

8. Ambato şəhəri - Ekvadorun düz mərkəzində Kotopaxi, Çimboraso və Tunquraua vulkanları arasında yerləşir.

9. Anauak - indiki Meksikanın ərazisində böyük bir əyalət idi.

10. Paskual de Andaqoya - P.Avilada xidmət edib. 1522-ci ildə Panama körfəzindən cənuba doğru 400 km-lik sahil zolağını tədqiq edərək San-Xuan çayının (4°ş.en dairəsi) deltasından geri qayıdır. 1539-cu ildə o, Boqotadan Sakit okeana Mərkəzi Kordilyerdən Kauke vadisi ilə yuxarı və Qərbi Kordilyerdən Buenaventura körfəzinə keçməklə rahat ticarət yolu kəşf edir.

11. Atakames məntəqəsi - Esmeraldas çayının mənsəbində yerləşmiş hindu yaşayış məntəqəsi. Fransisko Pizarro Sakit okean zolağında hindulardan ilk dəfə çoxlu qiymətli sərvəti məhz Atakamesdə ələ keçirmişdi.

12. “Ataualpanın qızılı” - Ataualpanın əsirlikdən azad olunması üçün hinduların topladıqları qızılın böyük bir hissəsi, imperator edam ediləndən sonra kasiklər tərəfindən gizlədilir. İspanlar həmin xəzinənin axtarılıb tapılması üçün xüsusi dəstələr təşkil edir, lakin öz istədiklərinə nail ola bilmirlər.

13. Ati nəslı - vaxtı ilə «Kitu krallığını» idarə edən hindu sülaləsi.

14. Attila (453-cü ildə ölüb)-hunların rəhbəri. Onun hakimiyyəti dövründə hunların tayfa ittifaqı Pannoniyadakı mərkəzlə xeyli güclənir. Şərqi Roma imperiyasının və İranın ərazilərinə təşkil edilən viranədici yürüşlərdən sonra Attila qərbə tərəf üz tutaraq Şimali Qallıyanın bir çox şəhərlərini darmadağın edir. Katalaun çölündəki döyüşdə (451 il) o, romalıların, frankların, vestqotların və burqundların birləşmiş qoşununa məğlub olur. Özünün axırınçı böyük yürüşündə (452 il) Romaya yaxınlaşır, lakin vergi alandan sonra geri çəkilir. Onun ölümündən sonra yaratdığı hərbi ittifaq dağılır.

15. Babaoyo çayı - indiki Ekvadorda bu çayın mənbəyi Kotopaxi vulkanının cənub-qərb ətəyi yaxınlığından başlayır

və Quayakil şəhərində Daule çayı ilə birləşərək Quayas çayı altında Quayakil körfəzinə tökülür.

16. Zəhirrəddin Məhəmməd Babur şah (1483-1530) - Hindistanın padşahı (1526-1530), Böyük Moğol dövlətinin banisi. Əmir Teymurun nəslindəndir. Daxili çəkişmələr zamanı ölkədən (Fərqanədən) qovulur və 1504-cü ildə Kabil şəhərində məskunlaşır. Oradan, Səmərqəndi və Fərqanəni ələ keçirmək üçün uğursuz yürüşlər təşkil edir. 1525-ci ildə döyüşkən və bacarıqlı 25 minlik ordusu ilə hindistana hücum edir və 1526-cı ildə bir neçə dəfə çox olan Dehli sultanı İbrahim Lodinin ordusunu darmadağın edir və Dehli ilə Aqra şəhərlərini ələ keçirərək Moğol dövləti yaradır.

17. Barrankilya - Maqdalena çayı mənsəbində yerləşən (dənizdən 18 km. aralı) Kolumbiyanın Qəraib dənizi sahilində mühüm limanı.

18. İzabella Barreto - A.Mendanyanın həyat yoldaşı. Sakit okeana nəzərdə tutulmuş 2-ci ekspedisiya zamanı (1595-1598) iştirak etmişdir. Mendanya vəfat edəndən sonra ekspedisiya üzərində komandanlığı öz üzərinə götürmüşdür. Beləliklə İzabella Barreto ilk qadın kimi okean keçidi zamanı müstəqil şəkildə ekspedisiyaya rəhbərlik etmişdir.

19. Antonio Berrio-i-Orunya - Q. X. Kesada ölməmişdən əvvəl (1579) Eldoradonun qubernatoru «vəzifəsinə» varisi A.Berrionu təyin edir. Eldoradonun axtarılması üçün 1584-

1585, 1587-1589, 1590-1591, 1592-1595, 1596-1597-ci illərdə iri ekspedisiyalar təşkil etmişdi və sonuncu ekspedisiya zamanı (1597) ölür. 1595-ci ildə Koroni çayının mənbəsinə yaxın bir yerdə San-Tome-de-Quayana şəhərinin əsasını saldırır. Oqau Fernando Evdoradonun yeni qubernatoru təyin edilir.

20. Batı xan (1255-ci ildə vəfat edib) - atasının ölümündən (1227) sonra Monqolustandan qərb tərəfdə ulus alır. Çingiz xanın böyük oğlu. Rəzil və amansız olan Batı xan məşhur və istedadlı sərkərdə idi. 1236-cı ildə Rus dövlətinə hücum edir və Volqaboyunda yerləşən bolqarların və başqa xalqların torpaqlarını, 1237-ci ildə Ryazan şəhərini, 1238-ci ildə Moskva, Suzdal, Vladimir, 1239-cu ildə Pereyaslavl, Çerniqov, 1240-cı ildə Kiyev şəhərlərini ələ keçirərək, Kamenes, Vladimir-Volın və Qaliç torpaqlarından keçərək Macar düzənliyinə çıxır. Macar kralı Adriatik dənizindəki adaların birinə qaçır. O, nəhəng Qızıl Orda ölkəsini yaradır və paytaxtı Saray şəhəri elan olunur.

21. I Bəyazid (1360-1403) - Türkiyənin sultanı (1389-1402), hakimiyyət dövründə Avropada və Asiyada yeni əraziləri istila edir. Nikopol yaxınlığında 1396-cı ildə polyak-macar-fransız ordusunu darmadağın edir. 1402-ci ildə Ankara döyüşündə Əmir Teymurun ordusu tərəfindən darmadağın edilir və əsir düşür.

22. II Bəyazid - Osmanlı Türkiyənin sultanı (1481-1512). Onun dövründə də Türkiyənin əraziləri müharibələr nəticəsində xeyli genişlənmişdi. Şah İsmayıl qarşı müharibəyə başlamağa cəsarət etməyərək, 1504-cü ildə Səfəvilər dövlətini tanımalı olmuşdu.

23. Bretan - Fransanın şimal-qərbində Bretan yarımadasında tarixi vilayət. Sahəsi 35,3 min km².

24. Buenaventura körfəzi - indiki Kolumbiyanın qərb sahilində yerləşir. 1522-ci ildə təcrübəli dənizçi P.Andaqoya tərəfindən kəşf edilib.

25. Vikinqlər - VIII əsrin sonu - XI əsrin ortalarında skandinavyalıların dəniz yürüşlərinin iştirakçıları. Skandinavya ölkələrində onları vikinqlər, Rusiyada varyaqlar, Qərbi Avropada normanlar adlandırırdılar. VIII əsrin sonu - IX əsrdə vikinqlər Frank dövlətinə, İngiltərə, sonralar İslandiya sahillərinə gedib çıxırdılar. X əsrin sonunda islandiyalılar Qrenlandiyanı kəşf edərək burada məskən salmış, oradan Şimali Amerikaya qədər gedib çıxmışdılar.

26. Azl Qabini - e.ə. I əsrin əvvəlində tribun. Hərbi legionda senatorları təmsil etmişdi.

27. Qalapaqos adaları (ispanca tısbağa), Kolon arxipelaqı - Sakit okeanda, Cənubi Amerikadan qərbdə adalar qrupu. Ekvadora məxsusdur. 16 adadan ibarətdir. Ümumi eaiəsi 7,8 min km²-dir. Vulkan mənşəlidir.

28. Qalyo adası - Sakit okeanda Kolumbiyaya məxsus ada. F. Pizarro 2-ci ekspedisiyası zamanı həmin adada düşərgə yaratmışdır.

29. Pedro Sarmiyento de Qamboa - ispan idalqosu, dənizçi, mühəndis və astronom. Meksikada və Peruda aborigenlər arasında tədqiqat işləri ilə məşğul olub. Ofir ölkəsinin və «Cənub torpağının» axtarılması ideyasının o, ortaya atmışdır və bunun əsasında Alvaro Mendanya Sakit okeana ekspedisiya təşkil etmişdir.

30. Qvatemala - Mərkəzi Amerikada dövlət. Meksika, Beliz, Honduras və Salvadorla həmsərhəddir. Cənub və cənubqərbdən Sakit okeanla, şərqdən Qəraib dənizi ilə əhatələnir. Sahəsi 109 min.km². 1523-cü ildə başda Pedro Alvarado olmaqla ispan konkistadorları Qvatemala ərazisinə soxularaq hindu tayfaları arasındakı düşmənçilikdən istifadə edib yerli əhalinin müqavimətini qırmağa və bu ərazini tuqmağa nail oldular. Qvatemala İspaniyanın müstəmləkəsinə çevirildi. 1560-cı ildə bu ölkədə general-kapitanlıq yaradıldı. Mərkəzi Amerikanın, demək olar ki, bu gün ərazisi və indiki Meksikanın bir hissəsi onun tərkibinə daxil edildi.

31. Qviana dağları - Venesuellada Orinoko çayından cənubda yerləşən Surinama qədər uzanan dağ sistemi.

32. “Qəhvəyi rəngli adamların ölkəsi” - 1524-cü ildə Fransisko Pizarro, indiki Kolumbiyada “Xinxamu ölkəsin-

dən” bir qədər cənubda böyük olmayan sahil zolağını kəşf edir. Aborijenlər oranı “Qəhvəyi rəngli adamların ölkəsi” adlandırırdılar.

33. “Qızıl Biru” - ispanlar Peruya gəlməmişdən əvvəl Panamada oranı belə adlandırırdılar.

34. Qırmızı dəniz - Hind okeanının Afrika ilə Ərəbistan yarımadası arasında Aralıq dənizi. Uzunluğu 1932 km., eni 305 km-ə qədər, sahəsi 450 km²., maksimum dərinliyi 2811 m-dir. Sinay yarımadası ilə ayrılmış Süveyş və Akaba körfəzləri var.

35. Qorqona adası - Sakit okeanda Kolumbiyaya məxsus ada. İnk imperiyasının işğal edilməsindən qabaq Fransisko Pisarronun sığınacaq tapdığı yer.

36. Qravelin - Fransanın şimal-qərbində balaca şəhər.

37. Qrandlar (ispanlarda ağa, kübar) - orta əsrlərdə İspaniyada ali dini və dünyəvi zadəgan təbəqəsi. XVI-XX əsrlərdə zadəgan rütbəsi. XIII əsrdən yüksək dövlət vəzifələri tutur, böyük imtiyazlardan istifadə edirdilər. XVI əsrdə saray əyanlarına çevirilmişdilər.

38. Qran-cimu imperiyası - Ekvadorun cənub qərbində, Perunun şimal-qərbində, İnk imperiyasının tərkibində fəaliyyət göstərmiş hindu imperiyası. Atauarpa ilə İnka Uaskar arasında vətəndaş müharibəsi gedəndə F.Pisarro

birinci olaraq Qran-cimu imperiyasını işğal etmişdi, lakin həmin qələbənin müqabilində çoxlu itki vermişdi.

39. Xuan Qrixalva - 1518-ci ildə 240 nəfərdən ibarət dəstə 4 gəmidə Kubanı qərb istiqamətində tərk edir. Ekspedisiya Meksikanı və Meksika körfəzinin 1000 km-lik qərb sahilini Terminos bankəsindən Panuko çayının mənsəbinə kimi kəşf edir.

40. Quaqua - Piçinça vulkanının bir başı. Ruko vulkanına nisbətən Quaqua Kitodan bir qədər aralıdır.

41. Quayakil körfəzi - F.Pisarro tərəfindən 2-ci ekspedisiyası zamanı 1526-cı ildə kəşf edilib.

42. Quayas çayı - uzunluğu 30 km. olan bu çay Babaoyo və Daule çaylarının birləşdiyi yerdən əmələ gəlir və Quaya-kil körfəzinə tökülür. Bu çay əsasən Quayakil şəhərindən keçir.

43. Filipp Qutten - Q. Xoermutdan sonra “Belzerlər ölkəsinin” yeni hakimi (1541) təyin edilir. O, Eldoradonun axtarışı üçün 1541-1546-cı illərdə böyük ekspedisiya təşkil edir və Amazonka çayının qolu Putumayo çayını kəşf etmişdir. Koro şəhərinə qayıdanda yeni ekspedisiya təşkil etmək istəyir, lakin özünü Venesuellanın yeni Hakimi hesab edən ispan məmuru onu öldürür.

44. Daule çayı - indiki Ekvadorda bu çayın mənbəyi Piçinça vulkanının cənub-qərb ətəyi yaxınlığından başlayır

və Quayakil şəhərində Babaoyo çayı ilə birləşərək Quayas çayı altında Quayakil körfəzinə tökülür.

45. Frensis Dreyk (1540-1596) - məşhur admiral və tanınmış korsar. İlk dəfə ispan müsəmləkələrinə Çon Xoukinsin başçılığı altında reyde edib və silahdaşları arasında böyük müvəffəqiyyət qazanmışdı. Magellandan sonra ikinci adamdır ki, dünya ətrafında (1577-1580) səyahət edib. Səyahət zamanı Amerika sahillərində bir çox ispan şəhərləri, limanları və gəmiləri korsarlar tərəfindən qarət edilmişdir. 1588-ci ildə La-Manşda İspaniyanın “Məğlubedilməz armada”sına qarşı döyüşdə ingilis donanmasına başçılıq edənlərdən biri idi. 1596-cı ildə Panamaya növbəti reyde zamanı ölür.

46. Pedro Eredya - 1533-cü ildə 150 nəfərlik dəstə ilə aşaqı Maqdalena çayının sol sahilboyunu ələ keçirməkdən ötrü yürüşə başlayır və Santa-Marta qalasından 200 km. cənub-qərbdə Kartahena şəhərinin əsasını qoyur. Eldoradonu axtarmaqdan ötrü Kartahenadan 150 km. cənubda çibça hindularının məskunlaşdığı Sina çayının vadisini kəşf edir. Bu torpaqda Eredya o qədər zümrüd və qızıl əşyaları tapır ki, onun hər bir əsgəri xeyli varlanır.

47. Alanso Erera - Diyeqo Ordasdan sonra 2-ci dəfə Meta çayı ilə Eldoradonu axtaran ispan səyyahı. 1535-ci ilin əvvəlində 130 əsgərlə 120 km. çay ilə yuxarı qalxır,

sonradan isə asan yol əldə etmək üçün 100 km. savanna ilə gedir və hindular tərəfindən döyüşdə həlak olur. Sağ qalan 90 nəfər əsgər 1535-ci ilin ortasında Atlantik okeanına gedib çıxırlar.

48. Eskorial - ispan krallarının keçmiş iqamətgahı. San-Lorenzo del Eskorial saray-monastr ansamblı ilə (1563-1584, memar X. B. de Errera; X. B. de Toledonun layihəsi üzrə) bağlıdır. Mavi-boz qranitdən tikilmiş ansambl 16 daxili həyəti əhatə edən kilsə, saray, seminariya, kitabxana, monastr, mavzoley (“Krallar panteonu”) və s. binalardan ibarətdir. Kompleksin mərkəzində müqəddəs Lavrenti kilsəsinin əzəmətli günbəzi ucalır.

49. Qaspar de Espinosa - Pedro Avilanın yaxın silahdaşı, Balboanın edam olunması üçün baş hakim kimi qərar (1517) çıxarmışdır. Balboa edam olunandan sonra Avialadan “Cənub dənizində yeni kəşfləri həyata keçirmək üçün” Panama körfəzindəki bütün donanmanı alır. 1518-ci ildə iki gəmidə Panama körfəzində şimal istiqamətində yerləşən əraziləri tədqiq etmək üçün səyahətə çıxır və Asuero yarımadası ilə Sebako və Koyba adalarını, sonra isə Nikoya körfəzini kəşf edir. 1000 km-lik sahil zolaqını tədqiq etmək üçün ekspedisiya iki il vaxt sərf edir.

50. Əbdülməlik - Mərakeşin hakimi. Əlkəsərkivir döyüşündə (1578-ci il avqustun 4-ü) Portuqaliyanın qoşununu

darmadağın edir, lakin özü elə həmin günü daxili düşmənləri tərəfindən zəhərlənib öldürülür.

51. Əməvilər Xilafəti (661-750) - Əməvilər feodal dövləti (paytaxtı Dəməşq şəhəri). İlk xəlifə I Muaviyyə xəlifə Əliyə qarşı çıxmış, 660-cı ildə özünü xəlifə elan etmiş (Qüdsdə), 661-ci ildə Əli öldürüldükdən sonra isə Xilafətin başçısı olmuşdur. Əməvilər Xilafətinin xəlifləri Şimali Afrikanı, Piriney yarımadasının çox hissəsini, orta Asiyanı və başqa əraziləri işğal etmişlər. Onlar Bizansla müharibə etmiş, dəfələrlə Konstantinopolu mühasirəyə almışdı (668-669, 673-678 və s.).

52. Antoniu Corci - portuqal mənşəli konkistador Antonio Berrionun üç ekspedisiyasının iştirakçısı idi. Sonuncu ekspedisiya (1596-1597) zamanı o, 400 nəfərlik dəstənin başında durmuş və Koroni çayı boyunca dörd aylıq 120 km-lik keçiddən sonra ölür.

53. Jaba - pencəklərin boynunda olan dairəvi krujevalı varatnik.

54. İdalqo - orta əsrlərdə İspaniyada xırda və orta təbəqəli döyüşkən zadəganlar. Amerikanın işğal edilməsində böyük rol oynayıblar.

55. İmbaya - Ekvadorun dağlıq ərazisində yaşayan kiçik hindu tayfası.

56. İran körfəzi - Hind okeanının şimal-qərbində, Asiya sahillərində körfəz. Ərəbistan yarımadası ilə əhatə olunur. Sahəsi 239 min.km.². eni 180-320 km-dir. Şərqdə Hürmüz boğazı vasitəsi ilə Ərəbistan dənizinin Oman körfəzinə birləşir. Maksimum dərinliyi 102 m-dir.

57. I Yelizaveta Tüdor (7.9.1533-24.3.1603) - İngiltərə kraliçası (1558-1603). Zadəganlara, onlarla bağlı olan burjuaziyaya istinad edərək, mütləqiyyəti möhkəmləndirmək siyasətini aparmışdı. İngiltərənin müstəmləkə talanında əsas rəqibi olan İspaniyaya qarşı mübarizə aparırdı, dəniz quldurluğu və qaçaqmalçılıq kimi vasitələrdən geniş istifadə edirdi. II Filipp də, İngiltərəni öz siyasətinin məcrasına qaytarmaq üçün, (Mariya Tüdor vaxtında olan kimi) sui-qəsd vasitəsilə Yelizavetanı taxtdan kənar etmək istəyirdi.

58. Yeni Qvineya - Sakit okeanda, Avstraliyadan 150 km. şimalda ada. Böyüklüyünə görə dünyada Qrenlandiyadan sonra 2-cidir. Cənubdan Arafur və Mərcan dənizləri ilə əhatələnir. Sahəsi 829 min km².

59. İnka Tupak Yupanki - İnka imperiyasının tanınmış və məşhur hakimi. Hakimiyyətə gələn kimi qonşu ölkələrə işğalçı yürüşlər təşkil etmiş və öz ölkəsinin ərazisini xeyli genişləndirmişdi. 1478-ci ildə «Kitu krallığına» hücum etmiş və arda-arası kəsilmədən 16 il müharibə apararaq həmin

ölkənin işğalını sürətləndirir. O, hətta öz donanması ilə Sakit okeanda Peru sahillərinə yaxın olan adalara səyahət etmişdir.

60. “Yumbo” - Ekvadorda ispanlar dağlıq ərazilərə səpələnmiş imbaya, kanyari, kayambi, koçoski, peruço kiçik hindu tayfalarını belə adlandırırdılar.

61. Kayambe - Kitodan şimal-şərqdə, Ekvator xəttindən bir neçə kilometr aralıda yerləşən vulkan. Hündürlüyü 5790 m-dir. Hündürlüyünə görə Ekvadorda yalnız Çimboraso və Kotopaxi vulkanlarından geri qalır.

62. Kayambi – “Ataualpanın qızılını” axtaran zaman ispanlar tərəfindən Ekvadorun şimalında qarət və viran edilmiş hindu yaşayış məntəqəsi.

63. Kayambi - Ekvadorun dağlıq ərazisində yaşayan kiçik hindu tayfası.

64. Kayapa - Ekvadorun sahil kənarında yaşayan iri hindu tayfası.

65. Kalikuçima - ispanlara qarşı mübarizədə Ruminyaui-nin müttəfiqi olan hindu kasiki. Onu ispanlar xəyanətkarcasına əsir aldıqdan sonra inkvizisiyanın çıxardığı hökm ilə diridir tonqalda yandırırırlar.

66. Kanyari - Ekvadorun dağlıq ərazisində yaşayan kiçik hindu tayfası.

67. Karakı - Ekvadorun sahil kənarında yaşayan iri hindu tayfası.

68. İnka Uayna Kapak - İnک imperiyasının taxt-tacına yenicə yiyələnmiş Uayna Kapak 1495-ci ildə “Kitu krallığının” işğalını başa çatdırır və həmin ərazini öz mülklərinə birləşdirir. İnklərin axıncı hökmdarı Atualpanın atasıdır.

69. Karalılar - vaxtı ilə Ekvadorda yaşamış ən iri hindu tayfası. Keçua dilində danışan bu tayfa ispanlara qarşı ən ciddi müqavimət göstərmişdilər.

70. Karanki – “Atualpanın qızılını” axtaran zaman ispanlar tərəfindən Ekvadorun şimalında qarət və viran edilmiş hindu yaşayış məntəqəsi.

71. “Kaxamarka şikarı” - İnк imperatoru Atualpanın əsirlikdən azad edilməsi üçün hinduların topladıqları qızıl və gümüş metallar və qiymətli bəzək əşyaları. Atualpanın edamından sonra ispanlar özləri hindulardan həmin sərvəti zor gücünə toplamağa başladılar.

72. Böyük Karl (2.4.742-28.1.814) - Frank kralı (768-800), imperator (800-814). Karolinqlər sülaləsinin banisi. Gödək Pipinin ölümündən sonra (768) Frank dövlətinin bir hissəsini idarə edirdi. Lanqobardlar, sakslar, ərəblər, qərb slavyanları və başqaları ilə apardığı müharibələr nəticəsində böyük imperiya yaratmışdır. Böyük Karlın müxtəlif tayfa və xalqları zorla birləşdirmək nəticəsində yaratdığı imperiya onun ölümündən sonra parçalandı (843-cü il Verden müqaviləsi).

73. Qonsalo Ximenes Kesada - 1536-1539-cu illərdə hindu tayfası olan çibçalıları darmadağın edir və onların ərazisini (indiki Kolumbiya) ələ keçirir. 1538-ci ildə Hinduların dağıdılmış şəhərinin yerində Santa-Fe-de-Boqota şəhərinin əsasını qoyur. Sonradan bu şəhər, istila edilmiş ərazidə yaradılan Yeni Qranada vitse-krallığının paytaxtı elan edilir.

74. Keçua dili - keçua-aymara qrupuna daxildir. Hazırda bu dildə 16 mln-a yaxın adam danışır. İspan istilasınadək inklər dövlətinin rəsmi dili olmuşdur.

75. Kilikiya ərazisi - Kiçik Asiyada (indiki Mərkəzi Türkiyənin cənubunda) qədim vilayət. İlk dəfə Kilikiya adı Assuriya yazılarında çəkilmişdir. E.ə. IV-I əsrlərdə bu ərazini Makedoniyalı İskəndər, Selevkilər və Roma imperiyası tutmuşdu. 1080-cı ildən həmin yerdə Kilikiya dövləti mövcud olmuş, 1375-ci ildə isə bu dövləti məmlüklər fəth etmişdi. 1515-ci ildən Türkiyənin tərkibindədir.

76. Kiliskaça - Atauaľpanın əmisioğlu. Atauaľpa ispanlara əsir düşəndə məhz o, İnkanın azad olunması üçün bütün imperiyadan qızıl və gümüş əşyaları toplayırdı. Ruminyaui tərəfindən edam olunub.

77. Kinçe – “Atauaľpanın qızılını” axtaran zaman Ekvadorun şimalında ispanlar tərəfindən qarət və viran edilmiş hindu yaşayış məntəqəsi.

78. Kiskis - ispanlara qarşı mübarizədə Ruminyauinin müttəfiqi olan hindu kasiki. Müharibə vaxtı satqın həmyerlisi tərəfindən öldürülür.

79. “Şiri krallığı” - bu krallıq XV əsrin əvvəlində «Şiri krallığının» yerində peyda olub. İndiki Ekvadorun ərazisində yerləşmiş həmin krallıq inklərin başçısı İnka-Uayna Kapak tərəfindən işqal edilmişdi.

80. Koake məntəqəsi - indiki Ekvadorda Esmeralqdas çayının mənbəsindən bir az cənubda yerləşmiş hindu yaşayış məntəqəsi. Konkistadorların hücumu nəticəsində həmin məntəqə tamamilə darmadağın edilmişdir.

81. Kolyasuyo - ispanlara qarşı mübarizədə Ruminyauinin müttəfiqi olan hindu kasiki. Döyüşlərin birində qəhrəmancasına həlak olur.

82. Kolorado - Ekvadorun sahil və dağlıq ərazisində yaşayan iri hindu tayfası.

83. Kolta gölü - Kito şəhərinə bitişik olan kiçik su hövzəsi.

84. Fransisko Kordova - 1517-ci ildə 3 gəmi ilə havanani tərk edir və martın əvvəlində Yukatan yarımadasına çatır. O, Yukatan yarımadasının şimal və qərb sahilini 700 km. tədqiq edərək Maiya ölkəsini kəşf edir. Hinduların apardığı döyüşdə 10 yerdən yaralanır və Kubaya qayıdandan 10 gün sonra vəfat edir.

85. Korsika adası - Aralıq dənizinin şimalında ada. Sahəsi 8,7 min km². Fransaya tabedir, əhalisi əsasən korsikalılardan ibarətdir.

86. Kotopaxi vulkanı - And dağlarında püskürən vulkan. Hündürlüyü 5897-m-dir.

87. Koçoski - Ekvadorun dağlıq ərazisində yaşayan kiçik hindu tayfası.

88. “Kuskodakı uzunqulaqlar” - İnklərin sarayında imtiyazlı əyanlar. Bu təbəqəyə əsasən hərbi rəislər aid idi. Adətə görə ink əyanları qulaqlarından qızıldan düzəldilmiş iri halqalar asırdılar. Bunun nəticəsində uzun müddətdən sonra qulaqlar uzunlaşdı.

89. “Günəşin qızları” - *“Kitu krallığında”* sarayda saxlanılıb xüsusi tərbiyə alan yüksək təbəqəyə məxsus olan qızlar. Həmin qızlar gələcəkdə hökmdarın ən yaxın adamlarınaərə gedirdilər.

90. La-Manş - İngiltərə ilə Fransa arasında boğaz. Atlantik okeanı tərəfində boğazın eni 180 km., Şimal dənizi tərəfdə Pa-de-Kale (Duvr) boğazında 32 km-dir.

91. Langedok - Fransanın cənubunda tarixi əyalət. Sahəsi 27,8 min km². Fransızca “dil”, “uzun yer” mənasındadır.

92. Las-Penyas kvartalı - Quayakil şəhərinin əsası qoyulanda San-Karlos və Plançado fortları tikiləndən sonra bu kvartal mülki əhalinin yaşadığı ilkin yaşayış ərazisi sayılırdı.

93. Hersoq Fransisko Lerma (1552-1623) - İspaniyanın siyasi xadimi, kral III Filippin birinci naziri. Sərbəst hakimiyyəti zamanı (1598-1618) ispan mütləqiyyətinin böhranı baş vermişdir.

94. Ernando de Luke - Panamada varlı kilsə rahibi olmuşdur. Perunun fəth edilməsi üçün Fransisko Pizarro ilə ittifaq yaradır və həmin yürüşə xeyli sərmayə qoyur.

95. Maiya - dilləri bir-birilərinə oxşar olan indiki Meksikanın, Qvatemalanın və Hondurasın ərazisində yaşayan hindu tayfalarının qrupu. III-X əsrlərdə maiyalıların əsas yaşayış məntəqələri Usumasinta çayı boyu, Qvatemalanın şimalında və Hondurasın qərbində yerləşirdi indiki Tikal, Kopan, Vaşaktun, Pyedras-Neqras, Yaşçılan və başqa məntəqələrdə idi.

1527-ci ildə Yukatanda maiyalıların ispanlara qarşı qəhrəmancasına başladıqları müqaviməti on illərlə davam edir. Axırncı müstəqil yaşayış yeri Tayyasal 1697-ci ildə ispanlar tərəfindən tutulur. İşğalçılar, əsasən də katolik ruhaniləri maiyalıların mədəniyyət abidələrini darmadağın edirlər. Nəticədə, indiki maiyalılar ulu babalarının qədim mədəniyyətini unudublar.

96. Manta - Ekvadorun sahil kənarında yaşayan iri Hindu tayfası.

97. Marsel - Fransanın cənubunda şəhər. Aralıq dənizi sahilində yerləşir. Qədimdə (e.ə. VI əsrdə) yunanların Messaliya adı ilə müstəmləkəsi olub. Əsası qoyulma tarixi də həmin dövrə təsadüf edir.

98. Marşall adaları - Ekvatordan şimalda Sakit okeanda, Mikroneziyanın tərkibində adalar arxipelaqı. Bir neçə yüz mərcan adalarından, atollardan və riflərdən ibarətdir və 1 mln.km². ərazidə yerləşir (5°-15° şm.en dair. 160°-173° şərq uzunluqları arasında).

99. Hersoq Medina - Sidoniya - 1588-ci ildə “Məğlub-edilməz armadanın” komandanı. İspaniyanın tanınmış qrandı olmasına baxmayaraq öz hərbi səriştəsizliyi ilə ispan dəniz donanmasını məğlubiyyətə uğratmışdı.

100. Gerqard Merkator (latınlaşdırılmış Kremer) (1512-1594) - məşhur fələməng xəritəşünası. Luven universitetini qurtarandan sonra o, dəqiq optik cihazların ixtirası və xəritələrin tərtibatı ilə məşğul idi. 1544-cü ildə dini təqiblər zamanı həbsə alınır, 1552-ci ildə Duysburqa mühacirət edir. Merkator coğrafi fəaliyyəti zamanı Avropa ölkələrinin xəritələr toplusunu tərtib edir və həmin toplu onun ölümündən sonra (1595) “Atlas” adı altında çap olunur.

101. Mərakeş - Afrikanın şimal-qərbində ölkə. Sahəsi 440 min km². Paytaxtı Rabat. Əhalisi ərəblərdən ibarətdir.

102. Xərzəmşah Məhəmməd - Xəzər dənizinin şərq sahillərindən başlamış ta ki, monqol ərazilərinə kimi nəhəng dövlətin hökmdarı olmuşdu. Monqol hökmdarı Çingiz xan 1219-cu ildə Xərzəm dövlətinə hücum edir və bir il müddətinə nəhəng dövləti ələ keçirir. Monqol hücumlarına tab gətirməyən Məhəmməd şah oğlu Cəlaləddin ilə birlikdə İrana qaçmağa məcbur olur.

103. Molukk adaları - İndoneziyada, Malayziya arxipe-laqının şərq hissəsində adalar qrupu. Sulavesi və Yeni Qvineya adaları arsındadır. Sahəsi 83,7 min km². Ən iri adaları Halmahera, Seram, Buru. Şimaldan cənuba, cənubdan şimala doğru 1300 km. məsafədə uzanır. Əsas şənəri və limanı Ambondur.

104. Moriskilərin üsyanı (1568-1572) - İspaniyada ərəblərin hegemonluğuna son qoyulandan sonra (1492) bu ölkədə qalan və xristianlığı zor gücünə qəbul etdirilən ərəbləri moriskilər adlandırırdılar. Qranadanın və Əndəlisin moriskiləri 1568-ci ildə üsyan qaldırırlar. II Filipp xüsusi edikt ilə əsgərlərinə yerli əhalini qırmağa icazə vermişdir. Bunun nəticəsində bir çox yerlərdə əhali tamamilə qırılmışdır. 1572-ci ildə üsyan xüsusi qəddarlıqla yatırıldı və Qranadanın sağ qalmış moriskiləri yarımadanın başqa yerlərinə köçürülür.

105. Diyeqo Nikuesa - «Qızıl Kastiliyanın» (Panamanın və Kosta-Rikanın Qəraib dəniz sahili) ilk 1508-ci ildən

hakimi. O, Cənubi Amerikada San-Salvador adlı ilk İspan qalasını saldırır.

106. Okeaniya - Sakit okeanın mərkəzi və cənub-qərb hissələrində dünyada ən böyük adalar yığını (təqribən 10 min ada). Sahəsi 1,26 mln. km² (bunun təqribən 80%-ni Yeni Qvineya və Yeni Zelandiya adaları tutur). Okeaniya Melaneziya, Polineziya və Mikroneziyaya bölünür.

107. Fransisko de Orelyana (1500-cü ildə ölüb) - ispan konkistadoru. 1541-1542-ci illərdə avropalılardan birinci olaraq Cənubi Amerikanı qərbdən-şərqə keçmişdir, Amazonka çayının mənbəyindən mənsəbinə kimi ağır yol qət etmişdir.

108. Diyeqo Ordas - 1531-ci ildə 320 nəfərlik dəstə ilə Orinoko çayının hövzəsini tədqiq edir (Eldorado ölkəsini axtarmaq məqsədi ilə). Həmin ekspedisiyanın siyasi nəticəsi Orinoko çayı hövzəsinin ispan mülklərinə birləşdirməsindən ibarət idi.

109. Pedro de Orteqa - Amerika sahillərində tanınmış köhnə dənizçilərdən biri A.Mendanyanın birinci ekspedisiyası (1567-1569) zamanı «Almiranta» gəmisinin kapitanı təyin edilir. Ekspedisiya zamanı yenicə kəşf edilmiş Solomon adalarında «Santyaqo» adlı gəminin kapitanı təyin olunur və həmin gəmi ilə də Meksika sahillərinə qaydır.

110. Abraxam Orteliy (1527-1598) - fələmənək xəritəşünası. 1570-ci ildə Asterdama, tərkibində aydın coğrafi məzmunlarla 53 dənə xəritə olan dünya coğrafi atlasını tərtib edir. Sonradan atlas bir neçə dəfə genişlənmiş və nəşr edilmişdi. 1579-cu ildə Orteliy ilk dəfə atlası üç dənə tarixi xəritə daxil edib. K.Merkatorun atlası ilə yanaşı Orteliyin atlası xəritəşünaslığın inkişafında mühüm rol oynayıb.

111. Osmanlı Türkiyəsi (1299-1922) - Sultan Türkiyəsinin rəsmi adı. Bu dövlətin əsasını I Osman (1258-1324) qoymuşdur. XV əsrin 2-ci yarısından Osmanlı dövləti imperiyaya çevrilməyə başlamış, XV-XVI əsrlərdə Asiya, Avropa və Afrikadakı türk işğalları nəticəsində dünyanın ən böyük dövlətlərindən biri olmuşdur.

112. Otovalo - Ekvadorun sahil və əsasən dağlıq ərazisində yaşayan iri hindu tayfası.

113. Ofir ölkəsi - İncildəki əfsanəyə görə Qüds məbədinin qızıl ilə bəzədilməsi üçün çar Solomon Ofir ölkəsinə gəmilər göndərirdi. Bir çox dənizçilərin və tədqiqatçıların dediyinə görə Ofir ölkəsi Sakit okeanın cənub hissəsində yerləşir.

114. Alonso de Oxeda (1466, ya 1470-1515-ci ilin sonunda və ya 1516-cı ilin əvvəlində) - ispan dəniz səyyahı, konkistador. X. Kolumbun 2-ci ekspedisiyasında (1493-1496) iştirak edibdir. Avropalılardan ilk adamdır ki, Haiti adasının içərilərinə daxil olmuş və orada qızıl yataqlarını

aşkar etmişdi. 1499-1500-cü illərdə Qviana və Venesuellanın sahil zolağını tədqiq edən ekspedisiyaya başçılıq etmişdir.

115. Palavan - Filippin arxipelaqının qərbində ada. Uzunluğu təqribən 450 km., sahəsi 11,8 min km². Əsas şəhəri Puerto-Prinsesdir.

116. Kasik Passao - konkistadorlar Ekvadora daxil olanda həmin kasik hər bir şeyi sülh yolu ilə həll etmək istəyirdi. İspanlar tərəfindən ələ keçirilmiş girovları o, həmişə qiymətli əşyalarla dəyişirdi. Sonradan başlanan müharibə nəticəsində Passao konkistadorlar tərəfindən edam edilmişdir.

117. Peruço - Ekvadorun dağlıq ərazisində yaşayan iri hindu tayfası.

118. Piçinça - Kito şəhərinə ən yaxın olan vulkan, demək olar ki, vulkanın ətəyi şəhərin şimal-qərb hissəsi ilə bitişib. Piçinça iki başlı vulkandır (Ruko və Quaqua) və qərrib adamlar Kitoya təşrif buyuranda vulkanı iki başlı əjdahaya bənzədirlər. Vulkanın hündürlüyü 4783 m-dir.

119. Popayana - Kolumbiyanın cənub-qərbində şəhər, Kauka departamentinin mərkəzi. 1750 metr yüksəklikdə yerləşir.

120. Porto-Vyexo - Ekvadorun cənubunda F. Pizarro tərəfindən əsası qoyulmuş ilk qəsəbə. İspanlar İnk imperiyasının içərilərinə daxil olmamışdan əvvəl həmin qəsəbədə böyük hərbi baza yaratmışdılar.

121. Luis de Rekesens (1576-cı ilin mart ayında ölmüşdür) - Niderlandda İspaniyanın canişini (1573-1576) olmuşdur. Qədim Kastiliya nəslindən idi. Əvvəlki canişinlərdən fərqli olaraq hər vasitə ilə Niderlanddakı müharibəni qurtarmaq istəmiş, ancaq II Filippin siyasəti buna imkan verməmişdir. Rekesens amnistiya elan etmiş (məhdud şəkildə), 10%-lik verkini götürmüş (əslində bu daha yox idi), Oranlı Vilhelmin tərəfdarları ilə sülh danışıqlarına başlamışdır. Lakin II Filippin güzəştə getməmək mövqeyi buna mane olmuşdur. İspaniyada baş verən moriskilərin (1568-1572) üsyanını məhz o, yatırmışdır.

122. Uolter Reli - İngiltərənin kraliçası II Yelizavetanın favoriti. Qısa müddət piratlıqla məşğul olmuşdur. Şimali Amerikada ilk ingilis yaşayış məntəqəsini (Virginiya) yaratmağa çalışmışdır.

123. Riobambo - Ekvadorun mərkəzində vulkanlar arasında iri vadi. Ekvadorun əsas yolları məhz bu vadidən keçir.

124. Qubernator Rios - Pedro Aviladan sonra Panamanın qubernatoru. O, hər vəchlə F.Pisarronu «Qızıl Birunun» axtarılıb-tapılmasına maneəçilik törətmək istəyirdi və bununla da o, dahi fatehin (F.Pisarronun) düşməninə çevirilmişdir.

125. Bartolomeu Ruis - F. Pisarronun 2-ci ekspedisiyasında baş şturman vəzifəsində işləmişdi. F.Pisarro

Kolumbiyada San-Xuan çayının mənsəbində qalanda B.Ruis briqantinaya başçılıq edərək, Ekvadorun sahillərini kəşf etmişdi və ispanlardan ilk adam idi ki, Cənubi Amerikanın sahilində ekvator xəttini yuxarıdan aşağıya keçmişdi.

126. Ruko - Piçinça vulkanının bir başı. Ruko sönmüş vulkandır və Quaquaya nisbətən Kitoya yaxın bir yerdə yerləşir. Bir çox hallarda başı qarla örtülü olur və bunun sayəsində Kitoda hətta yayda da möhkəm isti olur.

127. Ruminyaui - «Kitu krallığının» sonuncu hökmdarı. Atauvalpa ispanlara əsir düşəndən sonra «Kitu krallığında» konkistadorlara qarşı kəskin müqavimət (1533-1534) göstərmiş hindu rəhbəri.

128. «Saqqallılar» - hindular Avropadan gələnləri belə adlandırırdılar.

129. San-Migel-de-Piyura-F.Pisarro tərəfindən 1532-ci ildə Peruda saldırdığı yaşayış məntəqəsi. Bu ilk yaşayış məntəqəsi idi ki, materikin içərisində salınmışdır. İndiki Piyura şəhəri.

130. San-Xuan çayı - Kolumbiyanın qərbində yerləşən və Buenaventura körfəzindən şimalda Sakit okeana tökülür. Paskual de Andoqoya 1522-ci ildə kəşf edib.

131. Sardiniya adası - Aralıq dənizində, Apenin yarımadasından qərbdə ada. İtalyanın ərazisidir. Sahəsi 24 min km². Relyefi əsasən dağlıqdır.

132. Sebastyan (1554-1578) - 1557-1578-ci illərdə Portuqaliyanın kralı. Onun hakimiyyət dövrü ölkənin iqtisadi və siyasi böhranla üst-üstə düşür. Döyüşkən katolik sayılan Sebastyan yezuitlərdən tərbiyə almışdır və hakimiyyət faktiki olaraq onların əlinə keçmişdir. Mərakeşdə başlanan sülalə davasından istifadə edən cavan kral Şimali Afrikada öz müstəmləkələrini möhkəmlətməkdən və genişləndirməkdən ötrü Mərakeşə yürüş edir. 1578-ci ilin avqustun 4-də Əlkəsərkivir yaxınlığında baş verən döyüşdə portuqallar darmadağın edilir, Sebastyan özü isə həlak olur. Onun övladının olmadığından istifadə edən II Filipp 1581-ci ildə Portuqaliyanı İspaniya ilə uniyaya təhkim edir.

133. Seviliyadan «Hindistana» gəmilər yola düşürdü - Amerika sahilləri nəzərdə tutulur.

134. Qay Yuli Sezar (e.ə. 100-44) - Romanın tanınmış dövlət və siyasi xadimi, məşhur sərkərdəsi, bacarıqlı nətiq, yazıçı. E.ə. 73-cü ildə hərbi tribun, 68-ci ildə kvestor, 65-ci ildə edil seçilmişdi. Siyasi vəziyyətini möhkəmləndirmək və konsul seçilmək üçün e.ə. 60-cı ildə Qney Pompey və Mark Krass ilə ittifaqa girmişdi (1-ci triumvirat). E.ə. 59-cu ildə konsul seçilib. Qalliya yürüşlərində (e.ə. 58-51) o, bu gün Alp dağları arasındakı Qalliyalı işğal edə bilmişdi. Romada vətəndaş müharibəsində (e.ə. 49-48-ci illər) hakimiyyətdən və s. səlahiyyətlərdən istifadə

edirdi. Əslində o, monarx idi (lakin idarəçiliyin Roma respublikasının formalarını saxlayırdı).

135. Seylon - 1972-ci ildən Şri-Lanka. Övvəllər Portuqaliyanın müstəmləkəsi idi. Hindistanın cənubi-şərqində yerləşir. Sahəsi 66 min km.² Paytaxtı Kolombo şəhəri.

136. Səlcuqilər dövləti - Yaxın Şərqdə ən qüdrətli orta əsr feodal dövlətlərindən biri (1038-1157). X əsrin 1-ci yarısında oğuz və digər türk tayfalarının hərbi-siyasi birliyi yarandı. Səlcuqilər Türküstandan Aralıq dənizinə, Zaqafqaziyadan Fars körfəzinədək geniş bir ərazini əhatə edən Səlcuqilər dövlətinin əsasını qoyurlar. 1034-cü ildə Qəznəvilər əleyhinə çıxan Səlcuqilər 1038-ci ildə Nişapuru ələ keçirib öz dövlətlərini yaradırlar. Səlcuqun nəvəsi Toğrul bəy (1038-1063) bu dövlətin ilk sultanı olur. XI əsrin 2-ci yarısında Orta Asiya, Zaqafqaziya, İran, İraq, Suriya, Kiçik Asiya və Ərəbistan yarımadası Səlcuqilər dövlətinin tərkibində idi.

137. Səfəvilər dövləti - orta əsr feodal dövləti (1501-1736) Azərbaycan, Şərqi Gürcüstan, İran, Cənubi Türkmənistan və indiki Əfqanıstan (Bəlx vilayəti istisna olmaqla), bəzi dövrlərdə İraqi-Ərəb və s. əraziləri əhatə edirdi. Əsasını I Şah İsmayıl (Xətai) qoymuşdur. Dövləti səfəvilər nəslə idarə edirdi. I Təhmasibin dövründə (1524-1576) Böyük Moğollar dövləti ilə yaxın münasibətləri yarandı. Osmanlı sultanı I Süleyman dəfələrlə (1534-1535, 1548, 1554) Azərbaycana

yürüş etdi. Avropa dövlətləri Osmanlılarla mübarizədə Səfəvilər dövlətinə qüvvətli müqəfiq kimi baxırdılar və Venetsiya, Almaniya, Macarıstan, İspaniya, Portuqaliya və s. dövlətlər Səfəvilərlə diplomatik əlaqə yaratmışdı. Roma, İspaniya və Venetsiya elçiləri Səfəvilər dövlətini müharibəyə cəlb etməklə Osmanlıların iki cəbhədə mübarizə aparmasına çalışırdılar.

138. Sikalpa vadisi - Ekvadorun paytaxtı Kitionun yerləşdiyi ərazi.

139. Siciliya - Aralıq dənizində ən böyük ada. İtalyanın tərkibindədir. Sahəsi 25460 km². Apenin yarımadasından cənubda yerləşir və Messina boğazı ilə ondan ayrılır.

140. Solomon adaları - Sakit okeanda Melaneziyada arxipelaq. Yeni Qvineyadan şərqdədir, 7 iri ada (Bugenvil, Quadalkanal, Santa-İsabel, Maloita, San-Kristobal, Şüazöl və Nyu-Corciya) və bir sıra kiçik adadan ibarətdir. Sahəsi 40,4 min km²-dir.

141. Ernan de Soto - 1532-ci ildə F.Pisarro ilə birlikdə İnk imperatoru Atualpanın həbsində iştirak edib. 1539-cu ildə «Yeddi Şəhərlər» ölkəsini axtarıb tapmaq üçün böyük bir dəstə ilə Florida yarımadasından şimal istiqamətində yürüşə başlayıb. 1540-cı ildə Atlantik okeanına tökülən Oltamaxo, Savanna çaylarını və Appalaç dağlarının başlanğıcını kəşf edir. Gələn ildə Tennessi, Missisipi, Arkanzas, Kaneydian və

Red-River çaylarını kəşf edir və 1542-ci ilin mayın 21-də o, ölür.

142. Mariya Stüart (1542-1587) - ingilis taxtını ələ almaq istəyən Şotlandiya kraliçası Şotlandiyanın kalvinistlordları üsyan edərək 1567-ci ildə onu taxtdan endirib öz ölkəsindən də məhrum etmişdilər. Mariya əzəmətli rəqibi I Yelizavetaya sığındı, ömrünün sonuna kimi onun dustağı olub qaldı. İngiltərənin və başqa ölkələrin katolikləri Yelizavetanı öldürmək, Mariyanı ingilis taxtına çıxartmaq üçün dəfələrlə sui-qəsd düzəltmişdilər (bu işdə II Filipp fəal iştirak etmişdir). Mariya Stüart 1567-ci ildə Londonda edam edilibdir.

143. Tauantinsuyu - İnk imperiyasının yerləşdiyi ölkə. Paytaxtı Kuskö şəhəri olmuşdu.

144. Təbriz-Şah İsmayıl Xətai dövründə Səfəvilər dövlətinin paytaxtı. Hazırda İranda yerləşən Cənubi Azərbaycanın paytaxtıdır.

145. Tiokaxas vadisi - Riobambo vadisi ilə Tunquraua vulkanı arasında yerləşir. 1534-cü ilin iyul ayında Belalkasar və Ruminyauı arasında həlledici döyüş məhz həmin vadiyə baş vermişdir. Sonradan hindular oranı «ölüm» vadisi adlandırırdılar.

146. Tumbes buxtası - Perunun şimal-qərbində yerləşir. F.Pisarro oranı 1527-ci ildə kəşf edib.

147. Tunquraua vulkanı - hündünlüyü 5016 m-dir, Ekvadorun mərkəzində yerləşir. Hindular ilə ispanlar arasında iri döyüş baş verən zaman Tunquraua vulkanı püskürür və konkistadorlar tərəfindən indiki Ekvadorun tamamilə işğal olunmasına şərait yaradır.

148. Tunis - Şimali Afrikada dövlət. Aralıq dənizinin cənub sahilində yerləşir. Sahəsi 164 min.km.² Paytaxtı Tunis şəhəri.

149. Uankavilka - Ekvadorun sahil kənarında yaşayan iri hindu tayfası.

150. Uaskar-Kuskonun hakimi. Qardaşı Ataualpaya qarşı müharibə apararkən F.Pisarrodan kömək istəmişdir. Pisarro kömək etmək üçün Kaxamarkaya yaxınlaşır, lakin ertəsi günü (1532-ci ilin noyabrın 15-də) Ataualpa Uaskarın ordusunu darmadağın etməyə müəssər olur.

151. Ueyk atoll - Sakit okeanda mərcan adacıqlardan ibarətdir Ueyk, Uilks, Pil.

152. Favorit - Feodal və burjuaziya dövlətlərində monarxın və ya dövlət adamlarının sevimlisi sayılan adam. Onlara xüsusi qayğı və nəvaziş göstərilirdi.

153. Alessandro farneze (1545-1592) - Hersoq Parmlı, ispan monarxiyasının sərkərdəsi və dövlət xadimi. İspaniyanın Niderlanddakı canişini (1578-1592) olmuşdur, Parmlı Marqaritanın oğlu idi. 1571-ci ildə Lepanto döyüşündə

iştirak edibdir. O, 1579-cu ildə Maastrixt, 1582-ci ildə Audenarde, 1584-cü ildə Brükte, Qent, 1585-ci ildə Brüssel, İpr, Antverpen, 1586-cı ildə Qrave, Venlo, Nöys, 1587-ci ildə Slöys şəhərlərini ələ keçirir. Farneze diplomatiyadan, hərbi tədbirlər kimi istifadə edərək, şiddətli cəza tədbirləri ilə niderlandlıları əsəbiləşdirməməyə çalışaraq, Cənubda İspaniya ağalığını bərpa edə bilir, lakin Şimal əyalətlərində heç bir müvəffəqiyyət qazana bilməmişdi. 1588-ci ildə məvacib almadıqlarına görə əsgərlərin üsyanını yatıdırır. Alessandronun müstəqil siyasəti II Filippi qorxuzurdu, lakin ilk vaxtlar buna dözürdü. 1590-cı ildə II Filippin göstərişi ilə o, Fransanın gələcək kralı IV Henrixin qurduğu müdafiə xəttini yarıb və Parisi mühasirəyə alır. 1592-ci ildə Ruan yaxınlığındakı döyüşdə ağır yaralanır.

154. Nikolay Federman - 1530, 1536-1539-cu illərdə Eldoradonun axtarılmasında iştirak edən alman ekspedisiyalarına başçılıq edibdir. Təxminən Xoermutun marşrutunu təkrarlayıb.

155. Fenomenal - nadir fakt, qeyri-adi hadisə.

156. Xuan Fernandes - köhnə konkistador və Sebastyan de Belalkasarın silahdaşı. Ekvadorun işğal edilməsində iştirak edibdir.

157. Şahzadə Filipp (1578-1621) - III Filipp adı altında İspaniya kralı (1598-1621). Onun hakimiyyəti dövründə

əzəmətli və qüdrətli İspaniyadan heç bir əsər-ələmət qalmamışdı. III Filipp dövlətin idarəetmə işlərini özü üçün xoşagəlməz məşğuliyyət hesab edirdi. Bu gün hakimiyyət səriştəsiz xadim sayılan kral favoriti Hersoq Lermanın əlinə keçmişdir.

158. Filippin - Asiyanın cənub-şərqində arxipelaq-dövlət. Sahəsi 300 min.km² Paytaxtı Manila şəhəri. Adalar 1521-ci ilin mart ayında F. Magellan tərəfindən kəşf edilmiş, müqəddəs Lazarın şərəfinə adlandırılmışdır. Sonradan adalara İspaniyanın keçmiş kralı II Filippin adı verilmişdir.

159. Xibaro - Ekvadorun sahil və dağlıq əraziləri arasında yaşayan iri hindu tayfası.

160. *«Xinxamu ölkəsi»* - 1524-cü ildə F. Pizarro indiki Kolumbiyanın Buenaventura körfəzini keçəndə böyük olma-yan sahil zolağını kəşf edir. Aborigenlər oranı *«Xinxamu ölkəsi»* adlandırırdılar.

161. Xipixapa - Ekvadorun sahil kənarında yaşayan iri hindu tayfası.

162. Qeorq Xoermut - *«Velzerlər ölkəsinə»* hakim təyin edilən konkistador. 1535-ci ilin mayın 12-də 400 nəfərlik dəstə ilə Eldoradonun axtarışına yollanır. O, Kordilyera-Merida dağlarının şərq ətəklərinin bu gün uzunluğunu (400 km.), Şərqi Kordilyerin isə 500 km-lik uzunluğunu tədqiq edərək 1536-cı ildə Orinoko çayının iri qolları sayılan Apure

(fevralın sonu), Arauka (martın 2-si), Meta (aprel) və Quavyare (dekabr) çaylarını kəşf etmişdir.

163. Çon Xoukins (ispan salnamələrində Xuan Akines kimi göstərilirdi) - məşhur ingilis korsarı. 1567-ci ildə onun gəmisi Floridanın qərb sahillərində qəzaya uğrayır və Xoukins öz dəstəsi ilə şimala tərəf üz tutaraq 2500 km. məsafə qət etmişdi. Keyp-Breton adasında onları fransız gəmisi götürmüşdür. O, Mərkəzi Amerika sahillərində ispan şəhərlərini ələ keçirmişdir. 1588-ci ildə «*Məğlubedilməz armadanın*» darmadağın edilməsində iştirak etmişdir. Sonradan admiral rütbəsinə qaldırılıb. 1596-cı ildə Kanar adaları yaxınlığında vəfat edib.

164. «Çarki» - Cənubi Amerikadakı hindular uzunmüddət saxlamaqdan ötrü qurutduqları ət.

165. Çibça - Kolumbiyanın cənubunda Ekvadorun şimalında yaşayan böyük hindu tayfası. Eldorado haqqında ilk məlumatı ispanlar onlardan öyrənirlər.

166. Çimboraso vulkanı - And dağlarındakı Qərbi Kordilyer dağlarının şimal yamacında sönmüş vulkan. Hündürlüyü 6262 m. Yamacları yüksək dağlıq ekvatorial paramos çəmənləri ilə, 4700 m-dən yüksəkdə daimi qarlarla örtülüdür.

167. Çingiz xan (təqr. 1155-25.8.1227) - vahid monqol dövlətinin banisi, sərkərdə. Yesugey Baturun nəslindəndir.

1206-cı ildə Onon çayı sahilində monqol nayonlarının (feodalların) qurultayında Çingiz xan (türkçə tenqiz-dəniz, okean) adı ilə bu gün tayfaların böyük xanı seçilmişdi. 1207-1211-ci illərdə Sibir və Şərqi Türküstan xalqları tabe edilmiş, 1211-1227-ci illərdə cənub və qərb istiqamətlərində aramsız yürüşlər nəticəsində Orta Asiya, Şərqi İran, Şimali Çin işğal olunmuşdu. Onun dövründə Rusiya ərazisində kəşfiyyat xarakterli yürüşlər təşkil edilmişdi.

168. Çono - Ekvadorun sahil kənarında yaşayan iri hindu tayfası.

169. Canişin - farsça hökmdarı əvəz edən müavin.

170. “Cənub torpağı” - XVI əsrin 2-ci yarısında xəritəşünaslar elə bilirdilər ki, Odlu Torpağın və Yeni Qvineyanın ucqar torpaqları «Cənub torpağının» bir hissəsidir. Elə həmin fikir ilə də Alvaro Mendanya Sakit Okeanının cənub hissəsinə 2 dəfə (1567-1569 və 1595-1598) səyahət etmişdir.

171. Şərqi Kordilyer - And dağları sisteminə daxil olan, Perunun mərkəzində şimaldan cənuba qədər uzanan dağ sistemi.

172. Şimal dənizi - Atlantik okeanının kənar dənizi. Skandinaviya, Yutlandiya yarımadaı, Böyük Britaniya, Orkney və Şetlend adaları arasındadır. Sahəsi 544 min km²., maksimum dərinliyi 725 m-dir.

173. Santa-Marta - Kolumbiyanın cənubunda şəhər. XVI əsrin əvvəlində həmin şəhər konkistadorlar üçün Kolumbiyanın içərilərinə reydlərdən ötrü yaxşı plasdarm sayılırdı.

174. **“Şiri krallığı”** - indiki Ekvadorun ərazisində bir neçə hindu tayfalarının nəsillərinin birləşməsi nəticəsində baş vermişdi. Əminəamənlik şəraitində, 11-ci Şirinin ölümündən sonra kara tayfasının kişi xətti peyda olur və **“Kitu krallığı”** yaranır.

Mündəricat

I hissə: İkinci ekspedisiyanın Peruda tam təşkil edilməsi

Ön söz	4-8
I fəsil. İspaniya kralı II Filippnin maraq dairəsi.....	10-17
II fəsil. Kral II Filippin tələbi.....	17-28
III fəsil. Növbəti ekspedisiyanın təşkil edilməsi.....	29-42
IV fəsil. Floridanın Barselonaya təsadüfi gəlişi.....	42-55
V fəsil. Yeni Dünya sahillərinə ünvanlanan məktublar Barselonada qalır.....	55-63
VI fəsil. Konkistadorların müharibədən sonra keçən günləri.....	64-73
VII fəsil. Köhnə mühacirlərin Araukaniya müharibə- sində iştirak etməmələrinin əsas səbəbi.....	74-82
VIII fəsil. Admiral Alvaro Mendanya de Neyra ilə olan maraqlı diskussiya.....	82-99
IX fəsil. Kalyaodan gələn şad xəbər.....	100-113
X fəsil. Kapitan Xuanın Kalyaoya getməsi.....	113-122
XI fəsil. Quayakildən uzaqlaşan yolçular.....	122-129
XII fəsil. Bir ildə üç dəfə Kitonun əsasının qoyul- ması.....	130-144
XIII fəsil. “Kitu krallığı”.....	144-153
XIV fəsil. Yerli hinduların Kitoya gedənlərin üzərinə	

hücumu.....	153-163
XV fəsil. Kitoda konkistadorların görüşü.....	163-172
XVI fəsil. İnk imperiyasının ispanlar tərəfindən fəth edilməsinin qısa tarixi.....	172-185
XVII fəsil. Kitodakı konkisatdorlar.....	186-196
XVIII fəsil. Ləyaqətin qorunması.....	197-208
XIX fəsil. İspaniyadan Kitoya gəlmiş ekspedisiyanın sıralarına yeni döyüşçülərin daxil edilməsi.....	208-222
XX fəsil. Limada keçən axırınıcı günlər.....	222-239
XXI fəsil. Araukan ölkəsinə yola düşməmişdən əvvəl Valdiviyada keçirilən müşavirə.....	239-257
XXII fəsil. Valdiviyadakı son gün.....	258-268
XXIII fəsil. Qoca səyyahın köhnə arzularından biri..	268-279

II hissə: Konkistadorların Araukaniyaya yeni hücumu

I fəsil. Müqəddəs işi yerinə yetirənlər Valdiviyanı tərk edirlər.....	281-287
II fəsil. Araukaniyanın şimal sərhəddi.....	288-300
III fəsil. Kapitan Xuan Odovaldonun dəstəsi Araukan ölkəsinin mərkəzinə daxil olur.....	300-314
IV fəsil. Əsirlərin azad edilməsi ilə Araukaniyadakı müharibənin ikinci mərhələsi başlayır.....	314-326
V fəsil. Ağır döyüşlərin başlanması.....	326-340

VI fəsil. İspanların gözlənilməz hücumu və hindu kəndində baş verən amansız və dəhşətli döyüş.....	340-354
VII fəsil. Koro ispanlara hədə-qorxu gəlir.....	354-366
VIII fəsil. Ölüm-dirim savaşı.....	366-375
IX fəsil. Hinduların əhatəsinə düşən konkistadorlar.....	375-388
X fəsil. Riveyro qardaşlarının ölümü.....	388-397
XI fəsil. Konkistadorlar ağır itkilər hesabına mühasirəni yarıb istehkamı tərk edirlər.....	397-411
XII fəsil. Müvəqqəti sakitlik.....	412-421
XIII fəsil. Aborigenlərin qurduqları pusqular.....	422-428
XIV fəsil. Konkistadorlar düşmənin qüvvəsini azdırırlar.....	428-440
XV fəsil. Qərbə gedən bütün yollar araukanlar tərəfin-dən mühafizə olunur.....	441-450
XVI fəsil. Çay kənarında axıdılan qan.....	451-457
XVII fəsil. Konkistadorlar mühasirəyə alınsalar da, araukanlar hücum çəkməyə cürət etmirlər.....	458-468
XVIII fəsil. Döyüş vaxtının süni uzadılması.....	469-479
XIX fəsil. Araukanlar geri çəkilir.....	479-490
XX fəsil. Ekspedisiyanın əsas heyəti vaxtından əvvəl Araukaniyada olmalıdır.....	491-503

Ramiz Dəniz

Müqəddəs missiya

Nəşriyyatın direktoru F. Q. Kərimov

Çapa imzalanmışdır: 16.10. 2014

Formatı: 60 x 84 1/16

Fiziki çap vərəqi: 34

Tiraj: 500

“Nasir” nəşriyyatı

Tel: (050) 314 09 37

(012) 431 11 00